

Konferencijos pranešimai

SMURTO IR PATYČIŲ PREVENCIJA: DAUGIAU NEI DEŠIMTMETIS

2019 lapkričio 19 d.

Conference Presentations

VIOLENCE AND BULLYING PREVENTION: MORE THAN A DECADE

19th November, 2019

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

ISBN 978-609-454-522-1 (internetinis)

TURINYS / CONTENTS

Konferencijos pranešėjai / 3

Ižanga / 6

Smurto ir patyčių prevencijos vykdymas
Lietuvos mokyklose / 7

Kristina Ignatavičienė

Olweus patyčių prevencijos programos diegimas
Lietuvoje: pagrindiniai iššūkiai ir rezultatai / 9

Reidar Thyholdt

Moksleivių patyčios Lietuvoje, jų galimos
priežastys ir pasekmės / 23

Dr. Kastytis Šmigelskas

Olweus patyčių prevencijos programos
diegimo Norvegijoje pamokos:
20 metų patirtis / 28

André Baraldsnes

Olweus patyčių prevencijos programos
Vokietijoje įvertinimas – pilotinis 23 vidurinių
mokyklų tyrimas / 34

Dr. Vanessa Jantzer

Olweus patyčių prevencijos programa JAV:
strategijos ir programos poveikis / 43

Jane Riese

Olweus patyčių prevencijos programos
Sollentunoje, Švedijoje, iššūkiai ir sėkmės / 53

Marie Lindström

Sėkminga patirtis įgyvendant Olweus patyčių
prevencijos programą / 58

Sigitas Alubauskas, Rūta Balčiūnaitė

Mokyklos ir Olweus programos instruktoriaus
bendradarbiavimas siekiant galutinio rezultato / 62

Nijolė Bagdonienė, Nomeda Cibarauskienė

Patyčios: diagnostė ir gydymas / 65

Dr. Robertas Povilaitis

Conference Speakers / 69

Preface / 72

Implementation of Violence and Bullying
Prevention in Lithuanian Schools / 73

Kristina Ignatavičienė

Implementing the OBPP in Lithuania: Main
Challenges and Outcome / 75

Reidar Thyholdt

Students' Bullying in Lithuania, Possible
Reasons and Consequences / 91

Dr Kastytis Šmigelskas

Lessons to Be Learned after 20 Years of Running
the OBPP in Norway. How Do the Changes in
Schools and National Legislation Challenge Us
and what Possibilities Lie in the Future for the
Anti Bullying Work in Norwegian Schools / 97

André Baraldsnes

Evaluation of the Olweus Bullying Prevention
Programme (OBPP) in Germany – Pilot Study in
23 Secondary Schools / 104

Dr phil Vanessa Jantzer

The Olweus Bullying Prevention Programme
in the U.S.: Unique Strategies and Programme
Effects / 113

Jane Riese

Challenges and Successes with the Olweus
Bullying Prevention Programme in Sollentuna,
Sweden / 123

Marie Lindström

Successful Experience of the Olweus Bullying
Prevention Programme / 129

Sigitas Alubauskas, Rūta Balčiūnaitė

Schools' and Olweus Programme Instructors'
Cooperation for Achieving the Final Result / 133

Nijolė Bagdonienė, Nomeda Cibarauskienė

Bullying: Diagnosis and Treatment / 136

Dr Robertas Povilaitis

KONFERENCIJOS PRANEŠĖJAI

Reidar Thyholdt yra psichologas ir Olweus International Ltd vadovas, ženkliai prisidėjęs prie Olweus patyčių prevencijos programos diegimo Lietuvoje. Jis taip pat vadovavo Olweus programos diegimui Švedijoje, Norvegijoje, Islandijoje bei Vokietijoje. Reidar kurį laiką dirbo klinikiniu psichologu vaikų ir jaunuolių psichiatrijos srityje, prisidėjo prie mokslių tyrimų, analizuojančių psichosocialinę darbo aplinką ir darbuotojų sveikatą. Šiuo metu dirba specialiuoju konsultantu regioniniame centre, užsiima smurto, trauminio streso ir savižudybių prevencija.

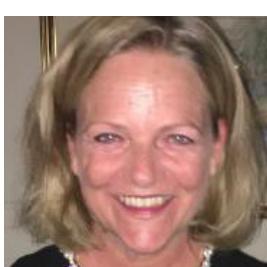
André Baraldsnes yra NORCE Research Ltd.- RKBU Vest vyresnysis patarėjas. Jis atsakingas už Olweus patyčių prevencijos programos diegimą, vystymą ir plėtrą Norvegijos pradinėse ir vidurinėse mokyklose. André taip pat dirbo su Olweus programa Lietuvoje. Drauge su Reidar Thyholdt kaip Olweus International Ltd. valdybos pirmininkas, bendrasavininkas ir vyresnysis instruktorius André prisidėjo prie Olweus programos diegimo Lietuvoje. Pagrindinės Olweus International Ltd. atsakomybės bendradarbiaujant su Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centru ir Nacionaline Olweus patyčių prevencijos programos koordinavimo grupe buvo instruktorių bei vyr. instruktorių rengimas ir programos diegimas pirmojo ir antrojo etapo mokyklose.

Jane Riese, yra Saugų ir humaniškų mokyklų (*angl. Safe and Humane Schools*) vadovo pavaduotoja Klemsono universitete, JAV. Jane su Olweus patyčių prevencijos programa pradėjo dirbti 1999 metais. Kartu su kolegomis Jane sukūrė instruktorių sertifikavimo programą, kuri pradėta vykdyti 2001 metais. Be to, ji yra Olweus programos metodinės medžiagos bendraautorė. Taip pat Jane yra sertifikuota jogos specialistė, vedanti terapinius jogos užsiėmimus žmonėms, patyrusiems sudėtingas traumas.

Dr. phil. Vanessa Jantzer yra psichologė. Nuo 2009 metų ji dirba mokslo tyrimų padėjėja Vaikų ir jaunuolių psichiatrijos skyriuje, Psichosocialinės medicinos centre, Heidelbergo universitete. Jos pagrindinės veiklos dirbant su Olweus programa yra mokyklų atranka, Olweus instruktorių rengimas, Olweus mokyklų sertifikavimas, mokslių straipsnių rašymas, paskaitų ir seminarų vedimas dalyvaujantiems ir dirbantiems OPPP.

Marie Lindström yra mokytoja ir vyresnijoji Olweus instruktorė Švedijoje. Su Olweus patyčių prevencijos programa Marie pradėjo dirbti 2006 metais. Ji koordinuoja Olweus patyčių prevencijos programą Solentunoje, šiaurės Stokholme. Ji taip pat dirba su Olweus kokybės užtikrinimo programa (OPKUS).

Dr. Robertas Povilaitis – psichologas, VŠĮ „Vaikų linija“ vadovas.

Dainius Radzevičius – Žurnalistų sajungos primininkas.

Konferencijos metu pristatė pranešimą tema „Vieša informacija ir patyčios – viskas tik prasideda!“

Dr. Kastytis Šmigelskas yra Lietuvos sveikatos mokslų universiteto profesorius, dirbantis Visuomenės sveikatos fakulteto Sveikatos psichologijos katedroje ir Sveikatos tyrimų institute. Magistro ir daktaro laipsnį įgijo Suomijoje. Jo moksliinių tyrimų sritis apima vaikų ir paauglių sveikatą bei gerovę, jų prieladas ir rizikos veiksnius. Šiuo metu jis yra tarptautinio HBSC tyrimo vyriausasis tyrėjas Lietuvoje, vadovauja moksliiams tyrimams, projektams, studentų baigiamiesiems darbams jaunimo sveikatos srityje.

Nomeda Cibarauskienė nuo 1996 metų dirbo policijos sistemoje. Visą tarnybos laiką dirbo teisės pažeidimų prevencijos srityje. Pagrindinė veikla buvo orientuota į prevencines priemones skirtas nepilnamečių nusikalstamumo mažinimui. Dirbo tarptautiniuose ir nacionalinio lygmens projektuose susijusiose su jaunimo delinkventiniu elgesiu ir jo korekcija bei policijos pareigūnų vykdoma prevencija jaunimo teisės pažeidimų srityje. Kartu su kitų institucijų atstovais dirbo įvairiose darbo grupėse rengiant išstatymo projektus susijusius su vaiko gerove, vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros sistema, apsaugos nuo smurto priemonėmis. Visą tarnybos laiką, dirbdama jaunimo nusikalstamumo prevencijos srityje, ypatingą dėmesį skyrė patyčioms – kaip vienam iš pagrindinių veiksnių lemiančią vėlesnį nusikalstamą elgesį jaunuolių tarpe, todėl nuo 2018 metų yra dviejų mokyklų Olweus programos instruktorė.

Nijolė Bagdonienė yra Vilniaus Pranciškaus Skorinos gimnazijos direktoriaus pavaduotoja ugdymui bei biologijos mokytoja metodininkė. Nuo 2018 m. rugėjo Vilniaus Pranciškaus Skorinos gimnazijai pradėjus diegti Olweus patyčių prevencijos programą yra jos koordinatorė gimnazijoje.

Laurynas Žakevičius – garsus lietuvių šokėjas ir šokių mokytojas atstovaujantis Low Air Vilnius urbanistinio šokio teatrą. Buvęs Olweus patyčių prevencijos programos vyresnysis instruktorius. Konferencijos metu pristatė pranešimą temą „Urbanistinis šokis patyčių ir smurto prevencijos kontekste. Kaip ir kodėl?“

Rūta Balčiūnaitė – Olweus patyčių prevencijos programos instruktorė. Kauno Jėzuitų gimnazijos 5-8 klasių ugdymą organizuojančio skyriaus vedėja bei socialinė pedagogė. Apie Olweus patyčių prevencijos programą sužinojo dar 2002 metais prieš pradedant ją diegti Lietuvoje. Programos metodus naudojo kasdieniame socialinės pedagogės darbe. Nuo 2008 metų dirba kaip Olweus patyčių prevencijos programos instruktorė. Per 10 darbo metų mato, kad ši programa – puikus įrankis, padedantis kurti saugią ir draugišką mokyklos bendruomenę, perkeičia visos bendruomenės požiūrį į patyčias, reagavimą, sprendimo būdus, kuria palaikančios, bendradarbiaujančios bendruomenės kultūrą.

Sigitas Alubauskas – Kauno Tado Ivanausko progimnazijos direktorius. Jo vadovaujama progimnazija Olweus patyčių prevencijos programoje dalyvauja nuo 2013 metų.

IŽANGA

Per pastaruosius 15 metų Lietuvoje keitėsi požiūris į smurto ir patyčių prevenciją: teisės aktuose įtvirtinta prievolė kovoti su smurtu ir patyčiomis, vis daugiau mokyklų mato prasmę ir diegia įrodymais grįstas, veiksmingas prevencijos programas, kartu kinta ir visuomenės požiūris į ši reiškinį. Vis dėlto, pokyčiai nėra tokie greiti ir lengvi, kaip norėtusi – smurto ir patyčių problema išlieka viena aktualiausią.

Siekiant kovoti su smurtu ir patyčiomis Lietuvos mokyklose, jau daugiau kaip 10 metų įgyvendinama Olweus smurto ir patyčių prevencijos programa (toliau – Olweus programa). Nuo 2008 metų jos vykdymo teisė buvo suteikta Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centru (reorganizavus įstaigas 2019 m., ši teisė suteikta Nacionalinei švietimo agentūrai). Pagrindinė Olweus programos idėja – patyčios nėra ir niekada nebus toleruojamos, o programos siekiamybė – kurti saugią aplinką mokyklose, kur suaugusieji imtūsi atsakomybės už tai, kad vaikai nebūtų skriaudžiami ir jaustūsi saugūs. Olweus programą vykdančiose mokyklose per keletą metų patyčių žymiai sumažėjo, taip pat gerėja mokiniai ir mokytojų tarpusavio santykiai, auga vaikų pasitikėjimas mokytojais, stiprėja teigiamas vaikų požiūris į mokyklą. Šiuo metu beveik pusė Lietuvos mokyklų jau yra įdiegusios Olweus programą, maždaug trečdalies jų programą vykdo toliau.

Programos įgyvendinimo laikotarpiu mokant mokyklų personalą stebėti ir tinkamai reaguoti į patyčias, sukaupta nemažai patirties. Norėdami ja pasidalyti, o kartu aptarti svarbiausius smurto ir patyčių prevencijos aspektus ir ateities perspektyvas, 2019 metų rudenį Vilniuje subūrėme mokyklų bendruomenių narius bei smurto ir patyčių prevencijos srityje dirbančius specialistus iš Lietuvos, Norvegijos, Švedijos, Vokietijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų. Konferencijos dalyviai dalijosi sukauptomis žiniomis ir patirtimi, pristatė nuveiktus darbus, kartu svarstė galimas ateities perspektyvas. Tikime, kad išsakytos mintys ir pristatyti darbai gali įkvėpti ir padėti kurti saugesnę aplinką mokykloje, tad jomis dalijamės šiame leidinyje.

Visų konferencijos organizatorių vardu norime padėkoti visiems, prisidėjusiems prie jos organizavimo ir dalyvavusiems joje, o kartu kiekvienam, dirbančiam smurto ir patyčių prevencijos srityje ir siekiančiam, kad kiekvieno mokinio aplinkaaptų saugi.

SMURTO IR PATYČIŲ PREVENCIJOS VYKDYMAS LIETUVOS MOKYKLOSE

Kristina Ignatavičienė

Nacionalinės švietimo agentūros psychologė, projekto „Saugios aplinkos mokykloje kūrimas II“ vadovė

Per pastaruosius 30 metų Lietuvoje formavosi ir keitėsi požiūris į prevenciją ir jos vykdymą. Atgavus nepriklausomybę atsirado puikios galimybės domėtis ir perimti kitų šalių patirtį. Per šį laikotarpį buvo pritaikyta ir išversta į lietuvių kalbą nemažai metodinių priemonių, smurto, patyčių, psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo ir kitų sričių prevencinių bei socialinio emocinio ugdymo programų, pradėti vykdyti tarptautiniai tyrimai psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, smurto ir patyčių plitimo ir mokinių gyvensenos srityse. Vėliau lietuvių mokslininkai ir praktikai patys rengė prevencines programas. Valstybė nuolat rėmė prevencinių priemonių įgyvendinimą mokyklose, iš pradžių finansuodama preventinių projektų, vėliau – preventinių programų įgyvendinimą.

Ryškūs pokyčiai įvyko, kai nuo 2017 m. rugpjūčio įsigaliojo švietimo įstatymo pataisos, numatančios mokykloms prievolę sudaryti sąlygas kiekvienam mokinui dalyvauti bent vienoje preventinėje programe, mokytojams – kas 4 metus tobulinti įgūdžius mokinių socialinių kompetencijų ugdymo srityje, mokyklos vadovybei – užtikrinti pagalbą smurtą patyrusiam arba smurtavusiam mokytojui arba mokinui. Švietimo įstatymo pataisoms įgyvendinti, valstybė numatė preventinių programų įgyvendinimo finansavimą Europos struktūrinių fondų lėšomis.

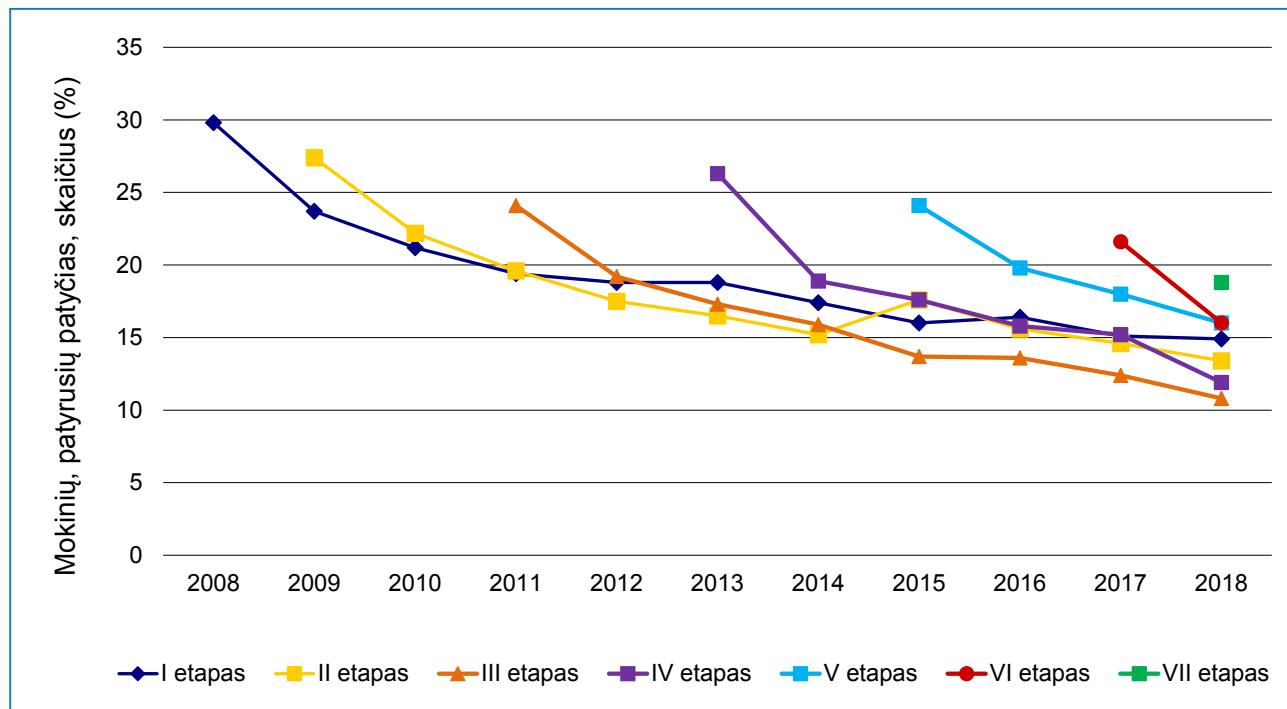
2008 m. politikų, valdininkų, privačių asmenų iniciatyva iš Norvegijos į Lietuvos mokyklas atkeliavo Olweus patyčių prevencijos programa (Olweus programa). Olweus programos metodinė medžiaga buvo išversta į lietuvių kalbą, pritaikyta mūsų kultūrai, ir per daugiau nei dešimtmetį

buvo diegama mokyklose septyniais etapais. Vykdysti Olweus programą išmoko 423 mokyklos.

Pirmuosius Olweus programos instruktorius rengė mūsų kolegos iš Norvegijos, vėliau – abiejų šalių atstovai, kol galiausiai mes pradėjome tai daryti patys. Iš viso buvo parengti 105 instruktoriai, iš jų aktyviai veiklą tebevykdo 74.

Olweus programe dalyvaujančių mokyklų mokytojai pažymi, kad nelengva ją įgyvendinti, nes ji reikalauja daug laiko, atsidavimo ir tarpusavio susikalbėjimo. Dėl šios priežasties dalis mokyklų atsisakė vykdyti Olweus programą. Taip pat dalis mokyklų turėjo nutraukti dalyvavimą programe, nes buvo reorganizuotos arba panaikintos. Olweus programos įgyvendinimą tėsia 35 proc. mokyklų. Po kiekvieno programos diegimo etapo programą tėsia nevenodas mokyklų skaičius. Iki švietimo įstatymo pataisų įsigaliojimo, kai preventinių programų įgyvendinimas dar nebuvo privalomas, Olweus programą tėsiančių mokyklų procentas svyrauto nuo 11 proc. (2011 m. etapo mokyklos) iki 31 proc. (2008 m. etapo mokyklos). Įsigaliojus švietimo įstatymo pataisoms, du trečdaliai mokyklų pasirinko testi programos įgyvendinimą (67 proc. 2015 m. etapo mokyklų ir 66 proc. 2017 m. etapo mokyklų).

Kasmetinės mokinių apklausos rezultatai rodo, jog mokyklose, vykdžiusiose Olweus programą nuo 2008 iki 2018 m., patyčias patiriančių mokinių skaičius sumažėjo perpus [žr. skaidrę Nr. 1]. Pažymétina, kad per dešimtmetį sumažėjo ir bendras patyčių lygis mokyklose. 2018 m. 30 proc. mokinių patyrė patyčias mokykloje, 2018 m. – 18 proc.

1 skaidrė. Kasmetinės Olweus programos mokinių apklausos rezultatai

Olweus programa sėkmingai įgyvendinama šalies mokyklose jau daugiau kaip dešimtmetį. Olweus programos diegimo patirtis rodo, kad programa veiksminga tada, kai ji įgyvendinama mokykloje laikantis Olweus programos standarto, kai mokyklos administracija ir mokytojai aktyviai įsitraukia ir dalyvauja programoje, kai nuosekliai laikosi vieningų susitarimų, patys tinkamai elgiasi, įtraukia į programą tėvus ir su jais bendradarbiauja. Olweus programos įgyvendinimo sėkmę

taip pat užtikrina nuolatinis vadovų (politikų, savivaldybės, mokyklos administracijos) dėmesys ir palaikymas bei parama ir pagalba mokyklai / mokytojams sprendžiant patyčių atvejus.

Dėkojame mokytojams, mokyklų vadovams, savo kolegom Lietuvoje ir Norvegijoje už jų atsidavimą, tikėjimą, nuveiktus neįmanomai didelius darbus. Tikime jūsų sėkme tariant pradėtus darbus.

OLWEUS PATYČIŲ PREVENCIJOS PROGRAMOS DIEGIMAS LIETUVOJE: PAGRINDINIAI IŠŠŪKIAI IR REZULTATAI

Reidar Thyholdt
Olweus International Ltd vadovas

Laba diena. Gera būti čia. Leiskite man trumpai apžvelgti Olweus modelį, kurį mes naujodame Lietuvoje. Prieš tai turėjome trumpą labai malonią įžangą apie tai, kiek daug dėmesio jūsų nuostabi šalis skiria vaikų gerovei ir teisėms. Mes labai džiaugiamės galëdami prie to prisidėti. Taigi, pabandysiu trumpai apžvelgti kai kuriuos iš šių dalykų.

Tai, kaip Dan Olweus apibrėžia patyčias, turbūt dauguma jūsų jau žino, nes daugelis atvyko iš mokyklų arba bendruomenių, kuriose jau naudojamas šis modelis. Tad primenu, kad patyčių apibrėžimas susideda iš trijų dalių. Viena jų – veiksmai, kuriais siekiama ką nors įskaudinti. Antra – tai turi vykti ne vieną kartą. Galiausiai, tarp tų, kurie atlieka tuos veiksmus, ir tų, prieš kuriuos jie nukreipti, turi vyrauti psichologinės arba fizinės jėgos persvara.

Olweus programa, kuri skirta mažinti patyčias, akcentuoja, kad jei nebus bent vienos iš šių trijų sudedamujų dalių, toks elgesys jau nebus patyčios. Taip pat svarbu, kad Olweus programa turi ir keletą kitų teigiamų poveikių, todėl iš tikrujų galėtų būti vertinama kaip bendro pobūdžio prevencinė programa. Trumpai tariant, Dan Olweus, apie kurį mes kalbame, yra realus ir gyvena Norvegijoje. Jis norėtų būti čia kartu su mumis ir paprašė manęs perduoti jums šilčiausius linkėjimus¹. Jam dabar 88 metai ir jis vis dar labai aktyviai dirba: šiuo metu kartu su daugybe straipsnių ir kitų darbų jis rašo skyrių vadovėliui apie patyčių prevenciją mokyklose. Taigi, mes vis dar dirbame su juo, kartais susiginčijame, jis tvirtai laikosi savo nuomonės, mes negalime tiesiog

nutolti nuo programos, taip, kaip kartais norėtume, bet toks bendradarbiavimas labai įkvėpia.

Taigi, galime savęs paklausti, kodėl turėtume jaudintis dėl patyčių? Patyčios néra liga, bent jau mes taip galvojame. Daugelis besityčiojančiųjų nelaksto aplink ir nepraso mūsų pagalbos, paslaugų arba kažkokiu lengvatų, todėl galėtume tiesiog nuo jų nusigręžti, bet to nedarome. Mes esame įpareigoti rūpintis tais, kurie tampa patyčių objektais. Manau, kad tai yra dalis to, ką galėtume pavadinti teisių revoliucija. Per pastaruosius šimtą metų pa-saulyje išaugo dėmesys žmogaus, vaikų teisėms, skirtingu visuomenės grupių, kurios néra didelės arba labai stiprios, bei kitoms teisėms arba judėjimams. Ir tai, mūsų manymu, gali padėti mūsų kultūrai, žmonijaiapti padoresnėmis, garbingesnėmis, labiau civilizuotomis. Tai pabrėžia, kad ir vaikai, ir suaugusieji turi teisę nepatirti patyčių. Patyčios, be abejo, sukelia daug skausmo ir neigiamų pasekmių tiems, kurie tampa patyčių objektais: nerimą, depresiją, kitas psichologines problemas, taip pat fizinius negalavimus ir pan. Taip pat galima pridurti, kad patyčios sukelia problemų net tiems vaikams, kurie tiesiogiai nedalyvauja šiame procese. Kiti vaikai klasėje, kurie tampa patyčių stebėtojais, taip pat jaučia neigiamą poveikį. Jie praranda kūrybiškumą ir džiaugsmą, nebegali gerai mokytis ir ima bijoti, kad ir jie taps patyčių objektais. Mes taip pat pastebėjome, kad mokyklos ne visuomet laikosi teisės aktų nuostatų. Girdėjau, kad jūsų šalyje dabar yra įvestos labai įdomios ir perspektyvios įstatymo nuostatos, užtikrinančios, kad mokyklos sutelktų dėmesį į patyčių prevenciją. Taigi, mokyklos, kurios nesiima jokių pagrįstų

¹ Dan Olweus mirė 2020 m.

veiksmų ir kitų prevencijos priemonių prieš patyčias, pažeidžia įstatymus.

Galbūt kai kurie iš čia dalyvaujančių esate direktoriai arba užimate tokias pareigas, kurios jums leidžia priimti sprendimus, tad jūs žinote, kad yra dar viena diskutuotina tema – finansinis patyčių aspektas. Mes, dirbantys su šia programa, galbūt per daug nesikoncentruojame į šį aspektą, bet žinau, kad juo domisi daugybė politikų ir sprendimų priemėjų. Vienas švedų ekonomistas, jei neklystu, 2008 m., atliko tyrimą, siekdamas įvertinti, kiek kainuoja vienas patyčių atvejis. [žr. skaidrę Nr. 2]

Šios išlaidos skaičiuojamos viso gyvenimo perspektyvoje, tai reiškia, kad jos trunka daugelių metų arba net dešimtmečių. Tai yra psichikos sveikatos pagalbos, specialiojo ugdymo, šeimos konsultavimo, priežiūros bei kitos socialinės veiklos, socialinės paramos išlaidos, nes skriaudėjai ir aukos kartais nukrypsta nuo tiesios, įprastos „raidos linijos“, todėl jiems reikia papildomos visuomenės pagalbos.

Žinoma, galėtumėte teigt, kad šios išlaidos egzistuoja Švedijos arba Skandinavijos

visuomenėje, kur mes gauname aukšto lygio paramą, pavyzdžiui, medicinos, psichiatrijos, teisinių išlaidos su patyčiomis susiduriantiems žmonėms. Bet aš manau, kad Baltijos šalys ir ypač Lietuva taip pat pasižymi aukšta šių paslaugų kokybe, kurios taip pat daug kainuoja. Mes žinome, kad skriaudėjai, vėliau gyvenime daug dažniau nei kiti, įsitraukia į nusikalstamą veiklą. Taigi, patyčių išlaidų suma apima išlaidas teisiniam procesams, policijai ir kalėjimų sistemai. Tai padidina išlaidas iki 1,3 milijono eurų vienam patyčių atvejui. Tokie duomenys buvo 2008 metais. Gali būti, kad nuo to laiko išlaidos šiek tiek padidėjo, nežinau, bet, mano nuomone, tikrai nesumažėjo. Vėliau savo pristatyme jums pateiksiu šiek tiek matematinių skaičiavimų, kuriuos atlikę galėsite įvertinti, ką jau esate pasiekę.

Noriu pakalbėti apie tai, kokį mokslinį pagrindą turi Olweus programa. Tam svarbūs ne tik tiesioginių patyčių tyrimai, bet ir daugybė kitų mokslo sričių, ypač tų, kurios tiria žmonių santykius, t. y. tyrimai, žinios ir mokslas apie tai, kaip padėti vaikams nukreipti savo elgesį tinkama linkme, kaip jiems padėti suvokti savo emocijas,

Kiek visuomenei kainuoja patyčios?

- Švedijos ekonomistų, gvildenančių socialines problemas, vertinimu, vienas patyčių atvejis viso gyvenimo perspektyvoje kainuoja 1,3 milijono eurų.
- Taip pat prisideda asmeninė žala, susijusi su nukentėjusio asmens ir jo šeimos psichine ir fizine negerove bei prastesne gyvenimo kokybe.

2 skaidrė. Kiek visuomenei kainuoja patyčios?

savo jausmus ir būti socialiem – vieniems su kitais malonai elgtis. Vienas iš žmonių, kurių man patinka klausytis šiomis dienomis, yra ne tik Dan Olweus, bet ir Stuart Ablon, kuris sako, kad vaikai, turėdami galimybę, elgiasi gerai, todėl mes turime padėti jems to išmokti. Yra daugybė informacijos apie tai, kaip padėti vaikams (ir skriaudėjams, ir, žinoma, tiems, kurie tampa patyčių objektais) gerai elgtis: kaip jie gali ugdyti savo socialinius, įveikos įgūdžius, gebėjimą judėti į priekį ir įveikti patyčias. Mes taip pat remiamės žiniomis apie tai, kaip mokosi suaugusieji. Tai svarbu, nes suaugusieji mokyklose, dirbančiose pagal Olweus programą, dažnai turi išmokti papildomų dalykų šalia to, ko jie išmoksta pedagogų rengimo įstaigose. Bent jau taip yra Norvegijoje, Skandinavijoje, manau, kad taip buvo ir čia.

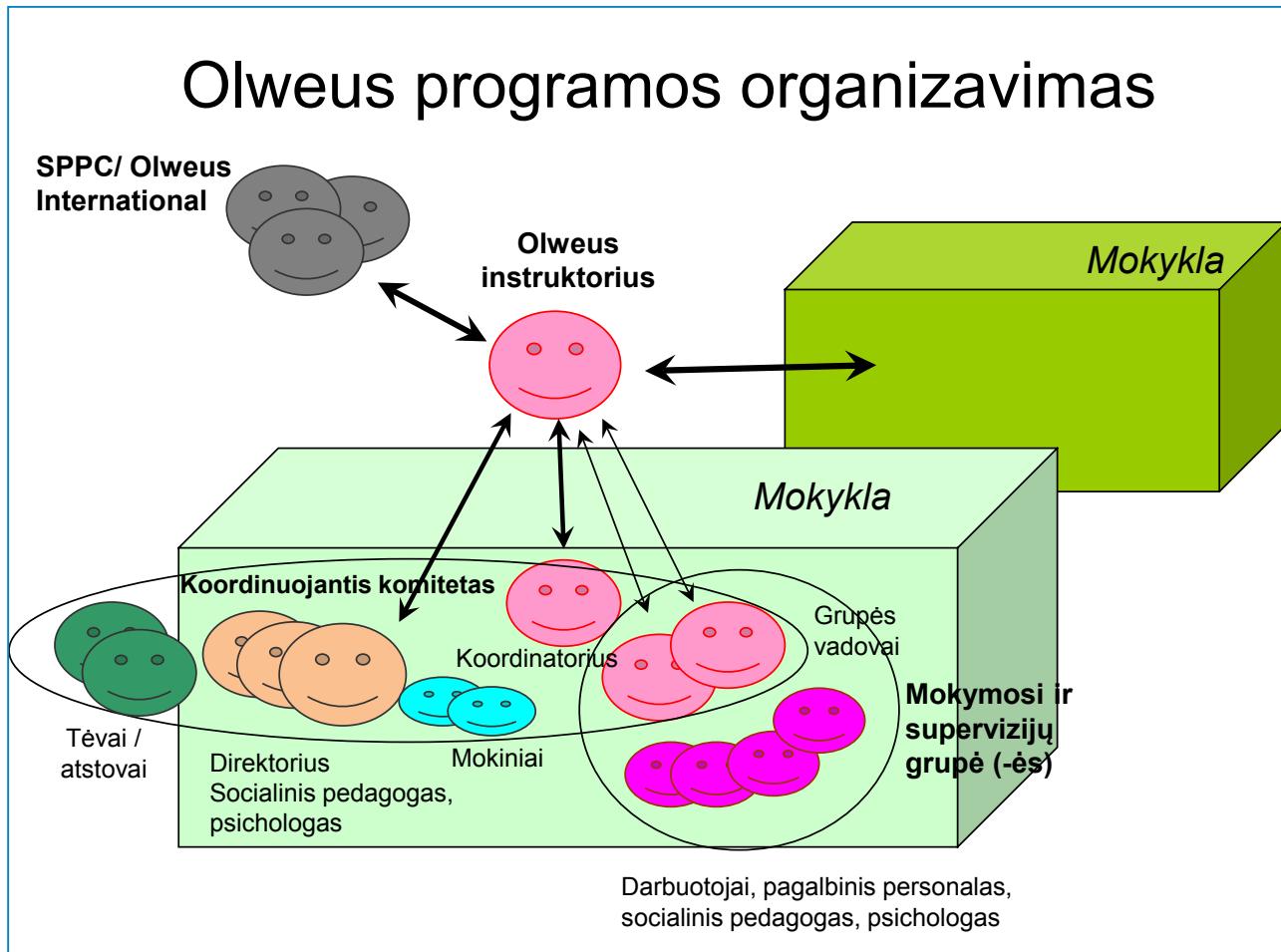
Taigi, suaugusiuų bendruomenė mokykloje, mokytojai turi išmokti naujų dalykų: kaip pamatyti, kaip stebeti patyčias, kaip padėti tiems, kurie elgiasi deramai arba asocialiai; taip pat žinoti, kaip sudrausminti, kaip sustabdyti tuos, kurie elgiasi blogai, kaip tai padaryti civilizuotai, ramiai, kad iš tikrujų galėtume jiems padėti. Programoje taip pat yra tam tikros informacijos, padedančios sužinoti, kaip pakeisti elgesį organizacijose. Tai – svarbus dalykas. Organizacija yra tam tikras gyvas organizmas, kuriame gyvena daugybė kitų gyvų organizmų. Yra gana daug informacijos apie tai, kaip organizacijose ugdyti kompetenciją. Pirmiausia turime įsitikinti, kad sistemą išmano ne vienas, du arba trys mokytojai. Organizacijoje turi būti nemazai suaugusiuų, kurie supranta principus ir jų laikosi. Kitaip tariant – turi būti masinis poveikis. Tai yra viena priežasčių, kodėl pagal Olweus modelį nepakanka, kad keli žmonės išmanyti programą, idealu būtų, kad kiekvienas suaugęs žmogus mokykloje ją išmanyti. Supratome, kad mokytojai, administracija, techninis personalas ir visi kiti suaugusieji turėtų išmanyti programą.

Taip pat, remdamiesi pokyčių organizacijoje teorijomis, mes supratome, kad artimiausiai

metais turime imtis naujų veiksmų. Turėtume prižiūrėti, galbūt turėti sistemą, užtikrinančią, kad žmonės iš tikrujų laikytuši programos, nes žinome, kad mokyklose, kaip ir visose kitose mūsų šiuolaikinio pasaulio vietose, atsiranda naujų idėjų, naujų teorijų ir rytoj kažkas gali pasakyti: „Olweus programa yra sena, mums reikia kažko naujo, stai kažkas sugalvojo kažką naujo, taigi mums reikėtų pereiti prie kažko naujo.“ Taip, neabejoju, kad yra sugalvota daug naujų dalykų, aš tikiu, kad visa tai labai įdomu, bet jei pamatysime, kad Olweus programa iš tikrujų veikia, galbūt reikėtų imtis atitinkamų veiksmų, kad užtikrintume, jog mes ją naudosime tol, kol ji veiks.

Todėl kalbame apie kokybės užtikrinimą. Tai yra pagrindinė Olweus programos idėja – tai yra visos mokyklos modelis. Kalbama ne tik apie atskirus mokinius, patiriančius patyčias, bet ir apie visus klasėje esančius asmenis; ne tik apie vaikus, bet ir apie suaugusiuosius mokykloje, apie administraciją, tėvus, psichologus ir socialinius pedagogus – visus, priklausančius mokyklos bendruomenei.

Taigi, pagrindinė mintis yra ta, kad visi turi laikytis tų pačių principų. Šiuo metu neturime idėjų, galinčių padėti priversti visus mokykloje arba visuomenėje galvoti tą patį. Tai neįmanoma. Jūs tai žinote, mes taip pat tai žinome. Taigi, mes nelakstome aplink, bandydami priversti visus tapti vienodais. Mūsų nuomone, gera mintis yra ta, kad mokykloje dirbantys ir su mokykla susiję žmonės, tėvai ir visi kiti dalytūsi savo idėjomis. Pavyzdžiu, kas yra patyčios, ar mums reikėtų su jomis susitikti, ar turime idėjų, kaip būtų galima jas sustabdyti. Šie pagrindiniai dalykai iš tikrujų yra šios Olweus programos esmė. Dabar aš jums parodysiu paveikslėlį, kuris greičiausiai jus išgąsdins [žr. skaidrę Nr. 3]. Taigi, prašau dabar užmerkti akis, jei norite jo pamatyti. Tai bandymas parodyti, kaip organizuojama Olweus programa mokykloje. Čia yra daug šypsenelių, ar matote tai? Taip pat matote keletą apskritimų ir keletą kvadratų, iliustruojančių

3 skaidrė. Olweus programos organizavimas mokykloje

mokyklas. Dabar jums nereikia per daug gilintis į šią iliustraciją, aš tiesiog pasidalysi savo įžvalgomis su jumis. Turime daug minčių, kaip įgyvendinti savo idėjas, turime instruktoriaus, apie kuriuos kalbėjome, prieš tai kalbėjės pranešėjas minejo, kad 74–75 instruktorių vis dar dirba, ir vakar mokymų metu su jais bendravome. Jie visi puikūs ir labai geri žmonės, atlieka labai svarbų darbą. Dabar jie dirba su viena arba keliomis mokyklomis, jas nuolat konsultuoja ir moko kitus, tuos, kuriuos mes vadiname grupių vadovais mokyklose. Šių grupių vadovai veda mokymosi ir supervizijų grupės. Apie tai pakalbėsiu šiek tiek plačiau.

Mes, savaimė suprantama, įtraukiame ir direktorius, socialinius pedagogus, psichologus, kitą techninį personalą bei tėvus, kur įmanoma, ir mokinius, galbūt išskyrus mažesniuosius mokinius, bet stengiamės įtraukti net ir juos. Man atrodo,

Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras (SPPC) turi naują pavadinimą, bet dabar nesu tikras, koks jis. Tačiau SPPC buvo organizacija čia, Lietuvoje, Vilniuje, ji buvo programos valdytoja ir bendradarbiavo su mumis. Dabar jie yra savarankiški, ir mes rečiau kalbamės, tačiau palaikome labai gerą ir malonų ryšį, padėdami spręsti kai kuriuos klausimus, iškylančias apklausos problemas ir pan. Galbūt tiems, kurie nedirba su programa, tai gali būti staigmena, tačiau Olweus programa iš esmės nėra skirta vaikams, ji – skirta suaugusiems.

Taigi, manome, kad jei mes galime priversti suaugusiųjų bendruomenę išmokti tai, ko mokome programoje, tai jie galės puikiai panaudoti tas žinias dirbdami su vaikais. Mokyklose, su kuriomis bendradarbiaujame (kaip matėte „baisiame“ paveikslėlyje, kurį ką tik jums parodžiau), mes įdedame daug pastangų ir darbo, kad programa

būtų tinkamai vykdoma, perteikdami tai, ką žinome apie patyčias, ką žinome apie darbą su vaikais, kuriems reikalinga pagalba, kuriems reikia patarimų, kaip išsiugdyti socialinius įgūdžius ir pan. Mes tai darome pasitelkdami mokymosi ir supervizijų grupes. Noriu pasakyti keletą dalykų apie jas. Tai, ką aš dabar jums apibūdinu, yra tai, kas vyksta mokykloje įsitraukus į Olweus programą.

Daugelis jūsų jau daug metų dirbate su Olweus programa, tad galėsite patvirtinti, kad šių grupių susitikimai nebevyksta arba nevyksta taip dažnai, kaip anksčiau. Ir dabar galbūt jau peržiūrėjote pagrindinę literatūrą, vadovelius ir turite galimybę pereiti prie kitokios medžiagos – kitų tekstų, kitų vadovelių, gal kažko iš žiniasklaidos, šiuo metu visuomenėje vykstančių diskusijų ir pan. Pabandykite suprasti, apie ką mes kalbame dabar, ar ta nauja medžiaga atitinka Olweus programos principus, ar nelabai, ir kaip turėtumėme vertinti joje pateikiamą informaciją. Taigi, šios MSG – mokymosi ir supervizijų grupės – yra mokyklos mokymosi vieta. Norime (idealiu atveju), kad visi mokytojai ir mokyklos personalas jose dalyvautų.

Grįžkime prie to, apie ką jau daug kartų diskutavome, jog realybė Lietuvoje yra tokia, kad daugelis mokytojų galbūt dirba tik vieną dieną arba dirba ne visą darbo dieną ir jiems sunku rasti laiko šiai grupės veiklai. Visgi, MSG dalyvauti svarbu, nes šiose grupėse jie sužino daugiau apie patyčias, išmoksta dirbtį su vaikais, kaip padėti tiems, kuriems reikia pagalbos, ir kaip padėti surasti tinkamą elgesio būdą tiems, kuriems reikia pakeisti savo elgesį. Jie sužino, kaip bendradarbiauti, kai ir kolegos patiria patyčias, kaip drauge su kolega spręsti patyčių atvejus – jūs galite tuo pasidalinti ir apie tai kartu diskutuoti. Taip pat bendradarbiauti galima ir su tévais bei kitais susijusiais asmenimis.

Viena esminių Olweus programos idėjų yra ta, kad reikia tobulinti bendravimą ir bendradarbiavimą tarp suaugusiųjų. Trumpai, nesigilindamas į smulkmenas, galiu pasakyti, kad MSG

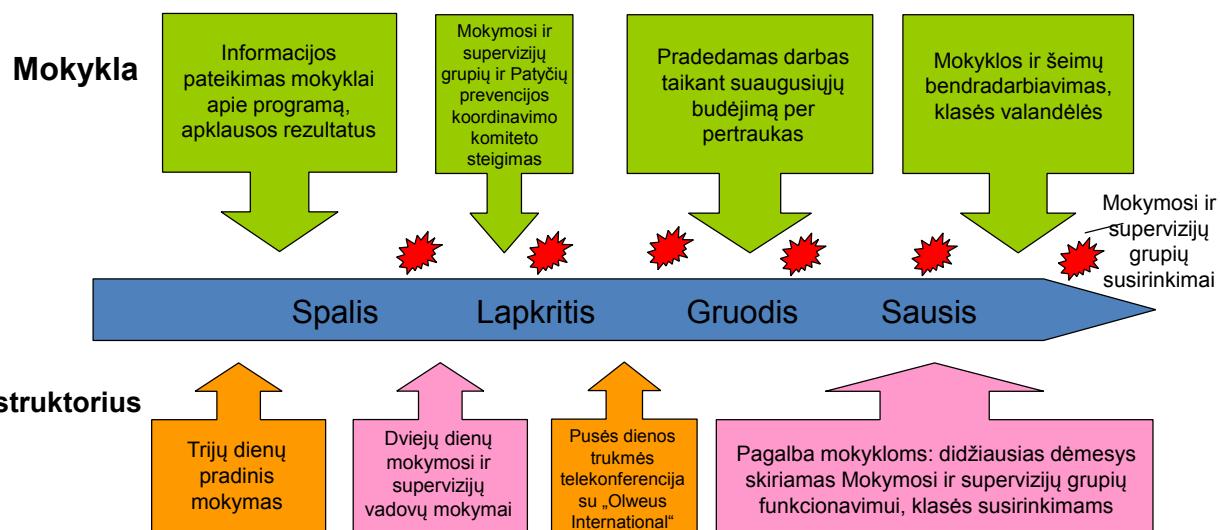
susitikimų formatas yra labai aiškiai ir iš ankssto apibrėžtas. Tai reiškia, kad šiame pradiniame etape, pirmuosius pusantį metų, jie turėtų būti organizuojami kas dvi savaites, grupės susitikimo trukmė turėtų būti 90 min., rekomenduojama turėti du grupės vadovus, kuriuos mokyti instruktoriai, ir jie turėtų dirbtį programoje numatytu būdu. Taip aiškina suaugusiųjų mokymąsi nagrinėjančios teorijos. Mes mokomės šiek tiek léčiau nei vaikai. Jei vaikai yra laimingi, ramūs, smalsūs ir saugūs, jie mokysis labai greitai.

Mes, suaugusieji, esame šiek tiek létesni, todėl norėdami išmokti naujų teorijų, naujų idėjų ir modelių, kuriais grindžiama Olweus programa, turėtume iš anksto namuose išnagrinėti vadovo skyriuje pateikiamą teoriją ir tada ateiti į MSG susitikimą, kuriame du grupių vadovai pristato, pavyzdžiui, skyrių. Tieki mokymasis iš anksto, tiek klausymasis pristatymo metu yra geri būdai įsisavinti informaciją. Tada trečiasis veiksnyς – mes turėtume galėti tą informaciją aptarti, pateikti pavyzdžių, abejoti pateikta informacija, palyginti ją su jau turimomis žiniomis. Taigi, tai yra tam tikras modelis, kaip mokykloje ugdyti personalo kompetenciją.

Manau, kad dabar ekrane matote laiko juostą [žr. skaidrę Nr. 4]. Mes turime visiškai aiškią idėją, kas ir kuriuo metu per tris pirmuosius seimestrus vyks mokykloje. Čia galite matyti užsiėmimus, skirtus instruktoriams, grupių vadovams. Manau, kad šie raudoni maži „sprogimai“ ant linijos žymi MSG susitikimų laiką. Taigi, taisydami šiuos procesus, mes judame į priekį per tris semestrus ir tikimės, kad per pusantį metų mokykla taps gana kompetentinga. Tada galime mėginti įsivertinti, ar mokyklos kompetencija jau yra pakankama. Žinoma, mes dirbame ir su vaikais. Ypač svarbios klasių valandėlės. Įsibėgėjus programos diegimo procesui, galbūt po pirmojo semestro, mokytojai pradeda organizuoti klasės valandėles. Dabar daugelis mokyklų pradeda klasės valandėles rengti anksčiau.

Pirmojo diegimo etapo laiko juosta

- Informacijos ir apklausos rezultatų pateikimas mokyklos darbuotojams
- Mokymosi ir supervizijų grupės ir Patyčių prevencijos koordinavimo komiteto steigimas, susitikimų organizavimas
- Budėjimas per pertraukas pagal Olweus modelį ir klasės valandėlės

4 skaidrė. Olweus programos pirmojo diegimo etapo laiko juosta

Kai pradėjome dirbtį, Skandinavijos mokyklose pastebėjome labai skirtingus klasų valandelių formatus. Kai kur mokytojai palikdavo klasę, ir vaikai galėdavo pramogauti likę vieni. Mūsų manymu, tai nėra klasės valandėlė. Kitur mokytoja tiesiog sėdėdavo klasės kampe, o mokiniai galėjo veikti tai, ką jie nori. Mes manome, kad klasės valandėlė turi būti kitokio formato, kad mokytojo vaidmuo būtų labiau matomas. Mokytojas turėtų vadovauti valandėlei, iškelti temą, diskutuoti su mokiniais, o susitikimo tikslas yra kurti palankią aplinką, kurioje vaikai gali kalbėti apie savo džiaugsmus, rūpesčius, įdomius dalykus, dalykus, kurių jie bijo.

Taip pat aplinką, kurioje būtų galima išgirsti visus, taip pat ir tuos, kurie galbūt yra šiek tiek tylesni ir retai reiškia savo mintis. Mes norime sukurti aplinką, kurioje vaikai mokytusi vienas kito klausyti, gerbti, priimti skirtumus. Mes

suprantame, kad kai mokytojai žino, ką galvoja vaikai, jų situaciją, rūpesčius, galbūt apie padėti jų namuose ir pan., jie lengviau užmezga ryšį su vaikais. Tai labai susiję su šiluma ir įsitraukimu. Tai žodžiai, kuriuos dažnai rasite Olweus tekstuose – šiluma ir įsitraukimas. Tai reiškia, kad užmegztį gerus santykius tarp mokytojo, suaugusiuju ir vaikų yra labai svarbus dalykas.

Gal turėčiau taip pat papasakoti apie mūsų programos kokybės užtikrinimo sistemą. Mes žinome, kad pasibaigus programos diegimo laikotarpiui ir neužtikrinus programos testinumo, po 2–3 metų programa pradeda byrėti. Tai labai tipiška. Štai kodėl mes diegiame kokybės užtikrinimo sistemą. Kokybės užtikrinimo sistema nėra kitoks, tai tas pats, tik supaprastintas Olweus modelis. Norvegijoje buvo išskirta 12 ar 13 specifinių veiksmų, kurių mokykla imasi kiekvienais metais atskirais laikotarpiais, kad sistema veiktų.

Jie organizuoja MSG susitikimus ne taip dažnai, kaip pradžioje – maždaug tris kartus rudenį, du kartus pavasarį. Jie atlieka apklausą, apmoko naujus darbuotojus ir pan. Kaip ir minėjau, yra 12 ar 13 tokų veiksmų. Visa tai mokykla dokumentuoja. Žinau, kad daugelis iš jūsų mano, jog dokumentacija yra našta, ir norėtumėte nuo jos kažkaip išsisukti. Ko išmokome Olweus programos dėka? To, kad dokumentacija yra organizacijos atmintis. Mes, žmonės, galvose turime smegenis, o jose – atmintį. Organizacijos neturi tokį smegenų, tačiau organizacija gali sekti, ką jie daro ir ką nuspindė arba patyrė per praėjusius metus. Tai – dokumentacija. Taigi, mes manome, kad jūs turite dokumentuoti. Mes stengiamės kiek galima palengvinti dokumentavimo procesą, bet jį atlikti būtina. Ir tada, kas du metus, į mokyklą ateina žmonės, kurie paprašo aplanką, dokumentą, peržiūri juos, kalbasi su direktoriumi, galbūt koordinatoriumi arba su kai kuriais grupių vadovais, galbūt jie net aplanko klasses arba vaikšto po mokyklą stebėdami, ar mokykla iš tikrujų laikosi programos. Tada mokyklai suteikiamas sertifikatas, kuris yra kaip žetonas, galbūt vėliau, galbūt medalis, kurį galima įdėti savo interneto svetainėje, o tai rodys, kad „taip, mes laikomės Olweus programos“. Man minėjo, kad šiuo metu Lietuvoje iš visų prie programos prisijungusių mokyklų 98 suteiktas sertifikatas. Be abejo, kyla klausimas: kodėl yra mažiau nei 100 sertifikuotų ir besilikančių Olweus programos kokybės užtikrinimo sistemos mokyklų, kai prie programos prisijungė net 466 mokyklos? Kai kurios mokyklos dar nebaigė diegti programos, todėl jų nereikėtų skaičiuoti. Bet vis tiek tai yra daug mažesnis procentas nei norėtume.

Toliau aš jums šiek tiek papasakosiu apie kultūrinę adaptaciją. Kadangi Olweus programa yra skirta žmonių bendradarbiavimui organizacijose, žinome, kad visoms organizacijoms didžiausią įtaką daro tai, ką galėtume pavadinti kultūra. Kultūra nėra vien tautiniai kostiumai, šventės ir

vėliavos. Kultūra taip pat yra tai, ką, mūsų manymu, įprasta daryti, ką mes galvojame apie buvimą žmonėmis, draugais, tėvais, vaikais, mokytojais, supratimą apie mus supantį pasaulį.

Kalbėdamas apie Olweus programos pradžią Lietuvoje, pirmiausia, norėčiau paminėti, kad visa tai prasidėjo dar 2006 m. Tai buvo mūsų draugas Robertas Povilaitis, kuris mums atvėrė duris, pakvietė mus į Lietuvą, ir mes praleidome beveik du metus – pusantrų metų – diskutuodami apie skirtingus žmones, skirtinges grupes ir institucijas, kol iš tikrujų pradėjome šią programą diegti mokyklose. Kaip šio proceso dalį mes įgyvendinome kai ką, kas, mano manymu, buvo labai įdomu, ir iki tol dar nebuvau dalyvavęs tokio didelio masto procese. Mes tai pavadinome kultūros konferencija, kultūrinės adaptacijos procesu. Supratome, kad negalime tiesiog išversti programos žodis į žodį į lietuvių kalbą. Kadangi tuo metu Olweus programa vyko Norvegijoje, joje buvo daug dalių, kurios Lietuvoje visiškai neveiktu, nes jose nagrinėjamos skirtinges vaikų auklėjimo, suaugusių ir vaikų santykų idėjos, egzistuoja skirtinges įstačias, naudojami skirtinges žodžiai ir yra daug skirtumų, į kuriuos buvo būtina atkreipti dėmesį. Taigi, pradėję šį procesą supratome, kad turime atliliki nemažai darbų, kad pritaikytume sistemą Lietuvos mokykloms. Nesigilinsiu į visas detales, bet tik paminėsiu, kad buvo daug klausimų, kuriuos turėjome išspręsti. Šiuos darbus mums padėjo atliliki žmonės iš SPPC. Renata Mazūrienė su savo komanda labai reikšmingai prisidėjo prie proceso.

Mes sulaukėme pagalbos iš gerai kalbą išmanančių žmonių. Jie mums padėjo surasti tinkamą žodį, apibūdinantį patyčias. Ir aš noriu jums pasakyti, kad Norvegijoje mes šį reiškinį vadiname „mobingu“, taip pat, kaip ir Vokietijoje. Vanessa (vokiečių pranešėja) apie tai pasakos vėliau šią popietę, tačiau „mobingas“ iš tikrujų buvo vertėjo klaida. Mobingas pažodžiu reikštų, kad minia, grupė žmonių puola vieną asmenį.

Savo tyrime Olweus ir kiti žmonės taip pat padrodė, kad tipiškiausias tokios situacijos pavyzdys yra ne visa grupė žmonių, priekabiaujantys prie vieno, dažniausiai tai yra vienas, kartais du, kartais trys, priekabiaujantys arba puolantys kitą, bet ne minia. Taigi, tai buvo vertėjo klaida, ir mes, žinoma, šiek tiek diskutavome, bandėme tą žodį pakeisti, tačiau problema buvo ta, kad kai šio amžiaus pradžioje André ir aš pradėjome dirbtį su Dan Olweus, šis žodis jau buvo prigijęs. Norvegų kalboje šis žodis jau turėjo didelę reikšmę, todėl nebėliko pagrindo jį keisti, tad teko su tuo susigyventi.

Kitose vietose, kuriose lankėmės, taip pat susidūrėme su šiuo procesu. Keletu metų anksčiau Islandijoje vyko panašus procesas, ir jie pasirinko žodį „einelti“. Islandai puikiai geba kurti naujus žodžius, juos sujungti ir suteikti prasmę. „Einelti“ reiškia: „ein“ – vienas, kažkas, o „elti“ – persekioti. Tai iš tikrujų reiškia kažkieno persekiojimą. Pradžioje interneite tikrinome Islandijos žinia-sklaidą ir radome 1 300 paspaudimų, susijusių su žodžiu „einelti“, o vėliau net apie 80 000 paspaudimų. Taigi, kažkaip šis žodis prigijo, o Islandijos bendruomenė sugebėjo jam suteikti prasmę.

Ši diskusija vyko ir Lietuvoje. Turėjome žodį „patyčios“, kuris dabar ir yra pagrindinis, apibūdinantis skriaudimą ir priekabavimą. Buvo ir kitų žodžių, kuriuos būtų buvę galima vartoti, ir ilgai diskutavome, kuris žodis būtų tinkamiausias. Nusprendėme, kad turime pasirinkti žodį, kuris daugeliui žmonių suteiktų prasmę, kuris jau yra pripildytas prasmės, turi ir daugiau reikšmių. Taigi, negaliu pasakyti, bet tikiuosi, kad esate patenkinti žodžiu „patyčios“. Man atrodo, kad tai yra žodis, kurį dabar vartojate norėdami apibrėžti užgauliojimus, skriaudimą ir priekabavimą.

Instruktorių darbas yra tikras iššūkis. Tai sunkus, labai daug laiko reikalaujantis ir įtraukiantis darbas. Jie galiapti ir mokyklos gyvenimo dalimi, nes šie žmonės ateinančiais metais konsultuos mokyklas. Jie padės direktoriui ir

pagrindiniams žmonėms (koordinatoriui, grupių vadovams ir kitiems), taip pat mokys grupių vadovus, koordinatorių, kartais ir direktorių bei koordinavimo grupę, galbūt dalyvaus ir tėvų susirinkimuose, paaiškins apklausos rezultatus bei diskutuos su skirtingais mokyklos žmonėmis. Jie konsultuos mokyklos bendruomenę gal net keletą metų. Kai kurie iš jų dirbs su mokykla tik pirmus pusantrų metų, tačiau dauguma instruktoriai konsultuoja mokyklas kelerius metus. Kokią kvalifikaciją instruktoriai turėtų įgyti? Ar jie gali konsultuoti tą mokyklą, kurioje dirba? Tai galėtų būti gera idėja, tačiau būtų gerai, jei jie konsultuojamoje mokykloje nedirbtų. Kartais šiek tiek lengviau ateiti į mokyklą ir pasakyti keletą naujų dalykų, paprašyti laiko ir ištaklių, jei nesi tos mokyklos personalo dalis. Mes taip pat norėtume, kad norintys ir galintys kalbėti žmonės eitų pas mokyklos direktorių ir sakytu: „Ei, pone direktoriu, mums to reikia“, ir net direktoriui atsakius: „Jokiu būdu, mes neturime laiko, mes neturime pinigų“, šie instruktoriai nepasiduotų, sugrįžtų ir pasakytu: „Na, mums šito iš tiesų reikia.“ Taigi, mums reikėjo žmonių, kurie yra atkaklūs, gal net, sakyčiau, užsispyrę. Taip pat mums reikėjo galinčių nesunkiai prisitaikyti žmonių, kurie būtų galėję darbo valandomis nuvažiuoti į kitą mokyklą ir ten mokyti vieną arba dvi dienas. Iš tikrujų buvo keliamas daugybė reikalavimų, ir aš manau, kad daugelis žmonių atėjo ir suprato: „Aš nesugebėsiu to padaryti“, taigi, mums teko dirbti ir patiemis. Mes su André buvome bent dviejų ar trijų grupių Klaipėdoje ir Vilniuje dalis. Kartu sudėjus, mes sutikome daugiau nei šimtą instruktorių. Kai kurie iš jų šiandien yra čia kartu su mumis, ir aš džiaugiuosi su jais būdamas vienoje patalpoje. Kai kurie esate instruktoriai jau daugiau nei 10 metų ir vis tiek esate čia kartu su mumis. Nuostabu. Ar būtumėte apie tai pagalvojė, kai tik pradėjote instruktoriaus kelią? Ne manau. Taigi, instruktoriams teko susidurti su daugeliu iššūkių. Mes juos mokėme – turėjome

12 visos dienos mokymų, trukusių po 2–3 dienas, o po pusantrų metų kitas grupės mokėme kartu su Lietuvos vyr. instruktoriais. Per tą laiką gerai vieni kitzus pažinome. Pradžioje mes su André šiek tiek nerimavome, nes jie atrodė tokie tylūs, kuklūs ir atsargūs, ir kai jiems sakydavome, mūsų manymu, provokuojančius dalykus, stodavo tyla. Kai pasakydavome ką nors, kas, mūsų manymu, būdavo juokinga – tyla. Tai buvo šiek tiek baisu. Galvojom: „Ar jie mus supranta?“ Mes turėjome nuostabią vertėją – Reginą – kuri mums padėjo. Man atrodo, ji šiandien taip pat yra čia, sėdi salės gale prie akvariumo. Ji puikiai išmano programą. Taigi, mums teko kreiptis į ją ir klausti: „Kas vyksta? Ar jie mus supranta? Kas vyksta?“, ir ji atsakė: „Jie atsivers. Išliks iš savo kiauto ir galų gale pradės kalbėti.“ Po keleto susitikimų, keleto kelionių į Lietuvą jie pradėjo atsakinėti, pradėjo klausinėti, pradėjo juoktis ir kikinti, mums buvo be galos magu, mes gana gerai pažinome vieni kitzus.

Manau, tam tikra prasme nuolatinis bendravimas akis į akį su žmonėmis, kurie mokyklose dirba tokį svarbų darbą, yra tikrai būtinės norint, kad ši sistema veiktu. Jie turi mus pažinti, turime turėti glaudų, atvirą ryšį, kad jie galėtų mūsų klausti sudėtingų dalykų. Pasidalisiu su jumis istorija, dėl kurios, tikiuosi, niekas neįžies, bet man tai labai nuostabi istorija apie tai, kaip mes kuriame tarpkultūrinį ryšį. Tai istorija, kai mes su André ankstyvajame programos diegimo etape rengėme pirmuosius instruktorius, ir po mūsų pranešimo jie turėjo grįžti į savo mokyklą, suderinti susitikimą su direktoriumi ir paaiškinti, kokių išteklių, kiek laiko, kokių patalpų susitikimams ir kitų dalykų reikės. Ir direktorius galbūt ne iš karto sutinka, kad tai yra gera idėja, bet jūs, kaip instruktoriai, turite būti drąsūs, atveri, padėti jam suprasti, kad tai būtina, norint, kad programa veiktu. Taip pat turite organizuoti susitikimą su mokyklos personalu, informuoti juos, kad dalyvaus Olweus programe, kad tai bus pokyčiai, kurie pareikalaus naujų įgūdžių, tam

prireiks laiko, tačiau tai taip pat atneš gerų rezultatų, sukurs geresnę mokymosi patirtį ir aplinką klasėje. Taigi, jūs turite eiti į tuos susitikimus ir jų dalyviams viską paaiškinti. Ir instruktoriai sakė: „Taip, žinoma. Mes tai padarysim.“

Taigi, po kelių mėnesių mes su André grįžome ir, kaip dažnai darydavome, su instruktoriais susėdome ratu ir paprašėme pasidalyti, kaip jiems sekėsi, ką jie patyrė nuo mūsų paskutinio susitikimo iki šiandien. Maždaug iš visų dalyvių išgirdome labai panašią informaciją: „Taip, turėjome susitikimą. Taip, kalbėjome su direktoriumi, jis sakė, kad viskas gerai. Viskas buvo gerai.“ Mes su André žiūrėjome vienas į kitą ir negalėjome patikėti savo ausimis. Po susitikimo susėdome ir ėmėme kalbėtis: „Kas čia vyksta? Tai beprotiška. Tai niekada nevyksta taip sklandžiai. Tai darėme Norvegijoje, Švedijoje, Islandijoje, niekada taip nevyksta, nes tai nėra taip paprassta. Direktoriai būna suiržę ir nori pasitraukti iš programos. Mokytojai juokiasi arba nekreipia dėmesio, arba sako: „Mes jau esame girdėję tiek nesąmonių anksčiau, mes to nedarysime. Galite sakyti, ką norite – mes to nedarysime.“ Taigi, mes grįžome pas juos ir sakome: „Žmonės, prašome, pasakykite, kaip buvo iš tiesų, nes tai, ką jūs sakote – neįtikėtina. Tai per daug gerai, kad būtų tiesa. Tai nevyko taip sklandžiai nei Švedijoje, nei Norvegijoje ar Islandijoje, ar bet kur kitur, kur mes įdiegėme programą.“ Na ir po truputį vienas po kito drąsiausieji ēmė kalbėti: „Na, galbūt mes neturėjome to susitikimo. Gal direktorius nebuvó labai patenkintas. Gal viskas ir nevyko taip sklandžiai.“ Tada galėjome lengviau atsikvėpti ir pasakyti: „Taip, tai skamba gerokai tikroviškiau. Dabar mes galime kalbėtis. Dabar mes esame tame pačiame lygyje. Dabar mes suprantame, ką jūs darote, ir mes galime judėti toliau.“

Taigi, mes diskutavome apie strategijas, kaip tai pateikti, kaip su tuo dirbt. Kai kurias strategijas, kurias pristatėme tada ir pristatome šiandien, būtų buvę galima labiau pagrįsti remiantis

moksliniais tyrimais, tačiau į tai mes galėtumėme atsakyti, kad, jei sugebėsime sustabdyti patyčias, klasė taps geresne vieta vaikams mokytis. Nėra prieštaravimo tarp gerų pažymių ir laimingų vaikų. Norvegijoje vyko diskusija, kai mokytojai sakė: „Klausykite, mes turime teikti pirmenybę matematikai, norvegų kalbai ir kitiem mokiniesiems dalykams. Klasėje turime rašyti gerus pažymius – neturime laiko darbui su patyčiomis.“ Ir kuo toliau, tuo labiau mes matome, kad šie du dalykai tikrai vienas kitam netrukdo. Manau, kad šiandien apie tai sužinosite daugiau.

Po to kartkartėmis turėjome susitikimus su šiais instruktoriais, bet dabar juos konsultuoja Renata ir SPPC. Nuostabi grupė, žinau, Ieva yra čia, Laurynas bus čia ir kalbės jums, taip pat Nina iš Kauno, Ilona iš Klaipėdos bei kiti. Ši grupė nuolat organizuodavo instruktorių mokymus ir susitikimus, juos konsultuodavo. Ir tai yra labai vertingas dalykas, instruktoriaus mokykloje gan vienišas, todėl svarbi tarpusavio parama ir palaiumas. Tiems iš jūsų, kurie esate instruktoriai, reikia kartais susitikti ir pasidalyti vieniems su kitaais savo sékmės istorijomis ir rūpesčiais, žinoma,

ir išgirsti, kas naujo šioje srityje, kaip mes sprendžiame problemas. Šis mūsų susitikimas taip pat yra to dalis – didelė konferencija, kurioje dalyvauja daug žmonių iš Olweus mokyklų. Tikimės, kad ir žmonės iš mokyklų, kurios dar tik planuoja diegti Olweus programą. Vakar su instruktoriais turėjome seminarą. Rytoj taip pat vyks mokymai, todėl noriu padėkoti SPPC grupei, kad atliko tokį didžiulį ir reikšmingą darbą ir subūrė šiuos instruktorius. Jie mums labai vertingi.

Aš jums parodysiu keletą rezultatų. Žinau, kad yra kitų rezultatų pristatymų, o koridoriuje kabos plakatas, taip pat jau girdėjome keletą skaičių pradžioje. Pradėsiu nuo trumpos ankstesnių tyrimų apžvalgos. Buvo atlikta daug tyrimų, kai kurie iš jų buvo pradėti Norvegijoje dar amžiaus pradžioje. Iš daugelio tyrimų turbūt svarbiausią atliko Ttoffi ir jos kolegos 2009–2010 m. [žr. skaidrę Nr. 5].

Tai didelis lyginamasis daugelio patyčių programų tyrimas ir turbūt nereikia nė sakyti, kad Olweus programa tame tyrime buvo įvertinta gana gerai. Taip pat svarbu paminėti, kad Olweus programa kuria mokyklas, kuriose mažiau

Poveikio vertinimas

- 83–85 Bergen: 2 500 mokiniai, 5–8 klasės
  - Kelerius metus trukusios patyčios sumažėjo apie 50 proc., taip pat sumažėjo kito antisocialaus elgesio apraiškos, pagerėjo mokiniai savijauta, socialinis klimatas.
  - Tarp daugiau kaip 50 tarptautinių programų Olweus programos rezultatai yra geriausi. Keletas pakartojimų visame pasaulyje.
- Keletas naujesnių tyrimų parodė, kad patyčių skirtingose Norvegijos vietose lygis sumažėjo 30–50 proc.
- Metatyrimas (Ttoffi, Farrington, 2009, 2010)
  - Iš daugiau nei 50 tarptautinių programų Olweus programos rezultatai yra geriausi. Keletas pakartojimų visame pasaulyje.
- JAV vykdoma „Blueprint“ programa.

5 skaidrė. Patyčių prevencijos poveikio vertinimas

mokinį meta mokslus, mažiau vartojama netinkama kalba, yra mažiau nepageidautino elgesio. Kai Dan Olweus pirmą kartą pamatė šiuos duomenis, nusprendė, kad galbūt jie nėra teisingi, nes jo programoje nėra nieko, kas būtų tiesiogiai nukreipta prieš blogą elgesį, pavyzdžiui, nusikalstamumą, netinkamos kalbos vartojimą ir pan. Bet tada daugelis tyrimų parodė, kad už to slypintys mechanizmai yra labai panašūs. Aš manau, kad principai, slypintys už bet kokių prevencinių procesų, yra labai panašūs, t. y. suaugusieji, matydami vykstančius nepriimtinus dalykus, nenusisuka. Labai vertinami tie, kurie yra gana drąsūs ir kompetentingi bei gali nukreipti moksleivių elgesį tinkama linkme ir padėti jiems daryti gerus darbus. Jei vaikams pavyksta, jie elgiasi gerai, todėl mes turime dėti visas pastangas, kad padėtume jiems gerai elgtis.

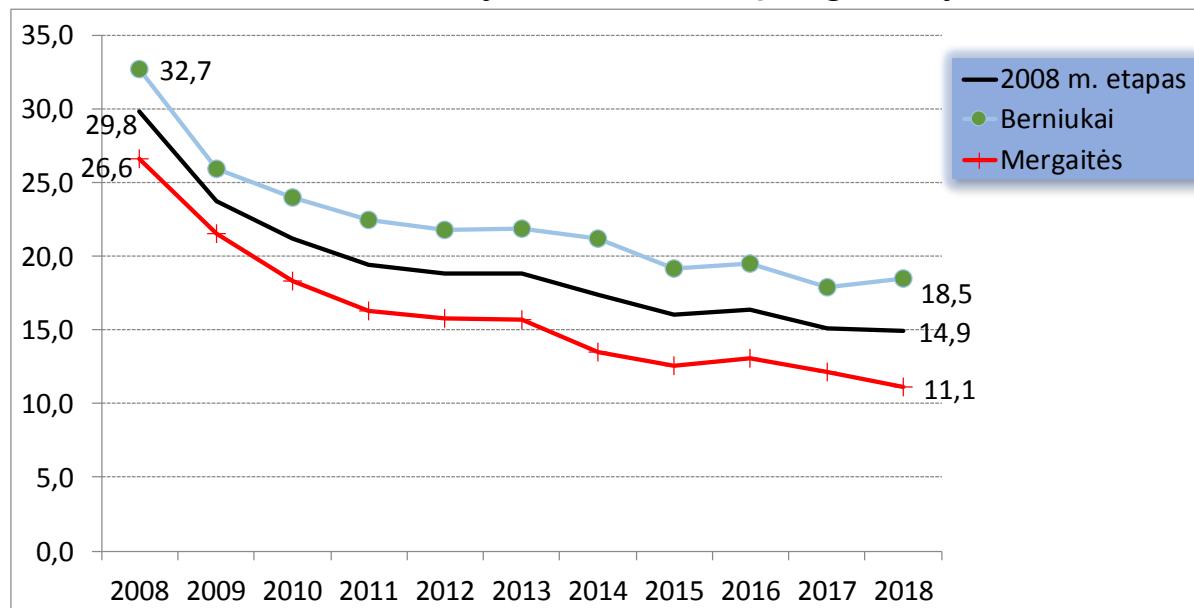
Taigi, leiskite man trumpai apžvelgti kai kuriuos rezultatus. Tai yra tie patys skaičiai, kuriuos rasite plakate, kabančiame koridoriuje. Čia yra 2008 m. grupė – mokyklos, prisijungusios prie

programos 2008 m. [žr. skaidrę Nr. 6]. Tada buvo prisijungusios 29 mokyklos, o dabar liko tik 9. Taigi, jei paimsime tas 9 mokyklas ir palyginsime, koks buvo pradinis patyčių lygis ir koks yra dabar, pamatysime, kaip jis keitėsi nuo 2008 m. iki 2018 m. lapkričio. Tai yra praėjusių metų rezultatai. Mokyklos atlieka apklausą lapkričio mėnesį, todėl dar neturime naujausių rezultatų. Matome, kad mokinį, sakantį: „Taip, per pastaruosius porą mėnesių buvau patyręs patyčias du, tris kartus arba daugiau“, skaičius sumažėjo nuo beveik 30 proc. iki šiek tiek žemiau nei 15 proc. Iš tiesų, šis skaičius sumažėjo perpus.

Dabar trumpai pristatysi rezultatus tų mokyklų, kurios pradėjo diegti programą 2009, 2011, 2013, 2015 ir 2017 metais.

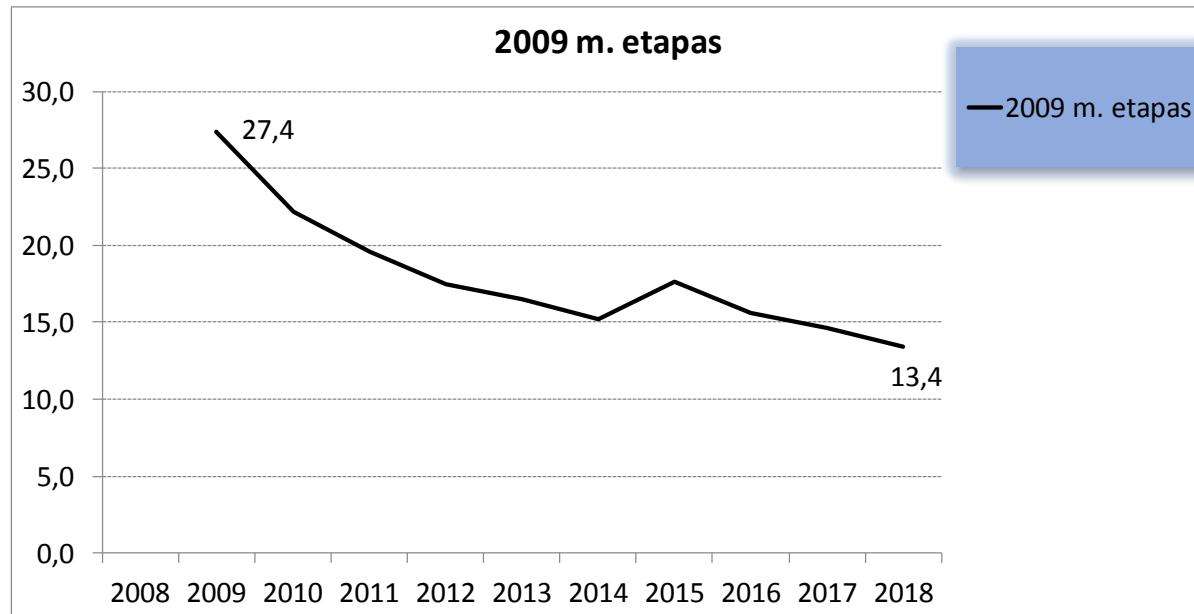
Skaičių yra kiek per daug, kad būtų galima juos visus atsiminti, tačiau galite pastebėti rezultatų mažėjimo tendenciją. Noriu, kad suprastume, jog šios 9 likusios mokyklos, vis dar vykdančios kokybės užtikrinimo sistemą, sumažino patyčias net 50 proc. Antroji 2009 m. grupė

Patyčių lygis Lietuvos mokyklose, kurios nuo 2008 m. vykdo Olweus programą

6 skaidrė. Patyčių lygis Lietuvos mokyklose

Patyčių lygis Lietuvos mokyklose, kurios nuo 2009 m. vykdo Olweus programą

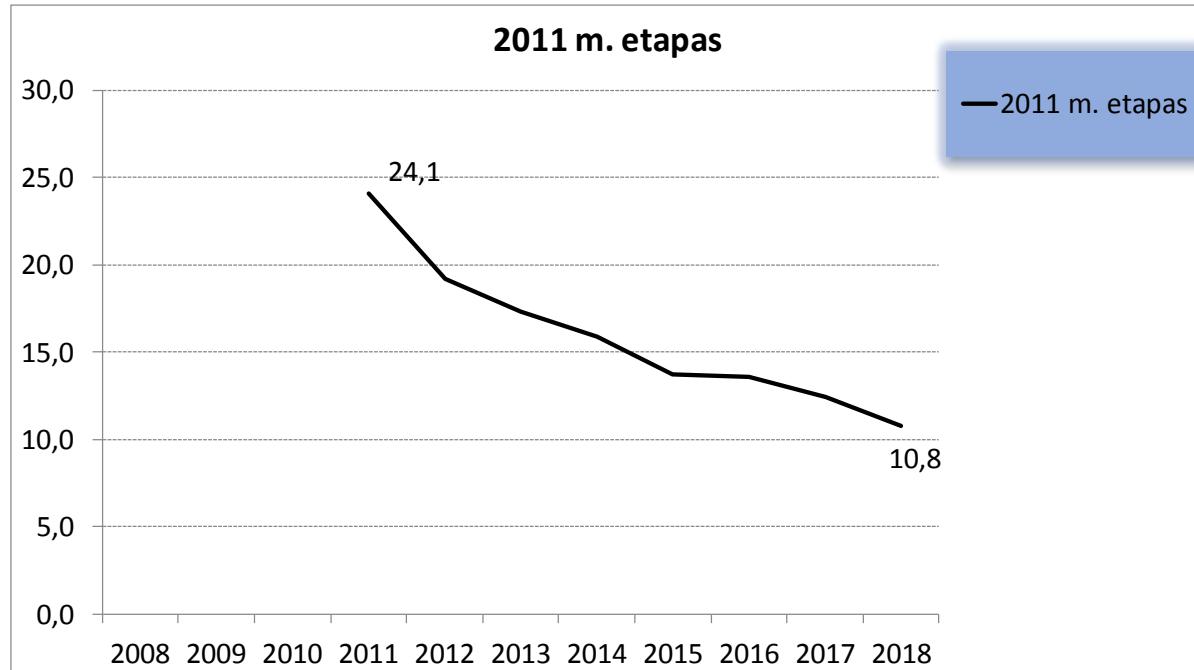
7 skaidrė. Patyčių lygis Lietuvos mokyklose

patyčias sumažino 52 proc. [žr. skaidrę Nr. 7], 2011 m. grupė – 56 proc. [žr. skaidrę Nr. 8], 2013 m. grupė – 55 proc. [žr. skaidrę Nr. 9], o vėliau 2015 m. ir 2017 m. grupės atitinkamai – 34 ir 26 proc. [žr. skaidres Nr. 10 ir Nr. 11]. Gal paskutiniųjų etapų mokyklos dar iki galo nesusigyveno su šia sistema, o gal vyksta kažkokie kiti procesai, trukdantys pasiekti geresnių rezultatų, mes nežinome. Nebandysiu interpretuoti, kas vyksta šių etapų mokyklose, bet panašu, kad patyčios tarsi nekito, o po to siek tiek išaugo ir tada sumažėjo. Matau, kad tokia pati situacija ir 2009 m. grupėje. 2011 m. grupėje taip pat matyti ir pakilimų, ir nusileidimų. Kodėl taip yra? Neturiu supratimo. Šią situaciją jūs turbūt geriau suprantate nei aš. Kai kurie sako, kad galbūt tai susiję su tuo, jog buvo sumažintas finansavimas mokykloms, o galbūt pastebima pasaulinė tendencija mūsų darbe. Stengiamės plėtoti tokią kultūrą, kurioje būtų kuo mažiau smurto ir patyčių. Galbūt dėl

to sulaukiame kažkokio pasipriešinimo. Tai labai įdomi tema. Skirkite laiko apgalvoti tam, kas vyksta ir kodėl. Taip, žinau, kad mes sugebėjome sumažinti skaičius perpus, tačiau vis dar turime 14,8 proc. Manau, tikrai galime šį skaičių dar labiau sumažinti. Žinome, kad kitos šalys sugebėjo dar labiau sumažinti patyčias, tad kam sustoti dabar? Juk mokykla neegzistuoja vakuumė. Ji egzistuoja kultūroje, taigi ne vien mokytojai ir moksleiviai sprendžia, kas teisinga, priimtina, o kas ne. Visi vaikai gatvėse, namuose, šiame kaime ar šiame mieste, kuriame jūs gyvenate – visi turi savo vertybės. O dar jūsų tévai, jūsų vertybės, jūsų supratimas ir kultūra.

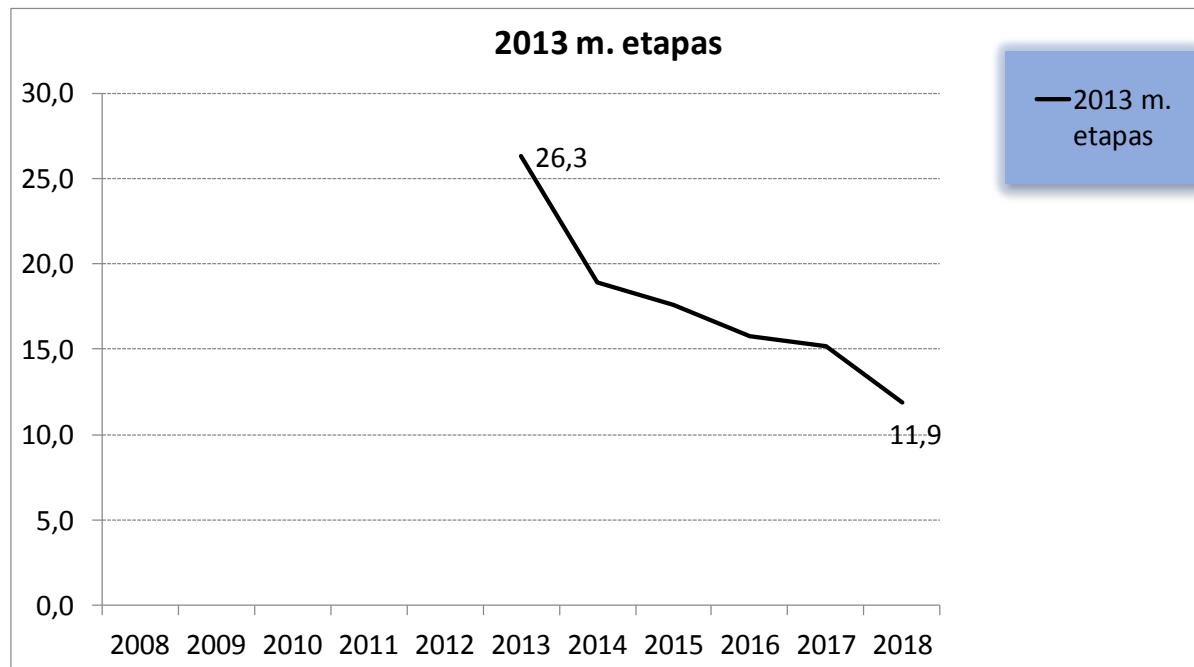
Taigi, apibendrindamas noriu pasakyti, kad jūs atliekate labai svarbų darbą bandydami paštumėti mūsų kultūrąapti dar civilizuotesne nei iki šiol. Tai yra ilgalaikis indėlis į jūsų šalį – jis pagerina jūsų žmogaus teisių, mokyklos ir vaikų gerovės sąlygas. Tuo ir baigsiu. Ačiū jums.

Patyčių lygis Lietuvos mokyklose, kurios nuo 2011 m. vykdo Olweus programą

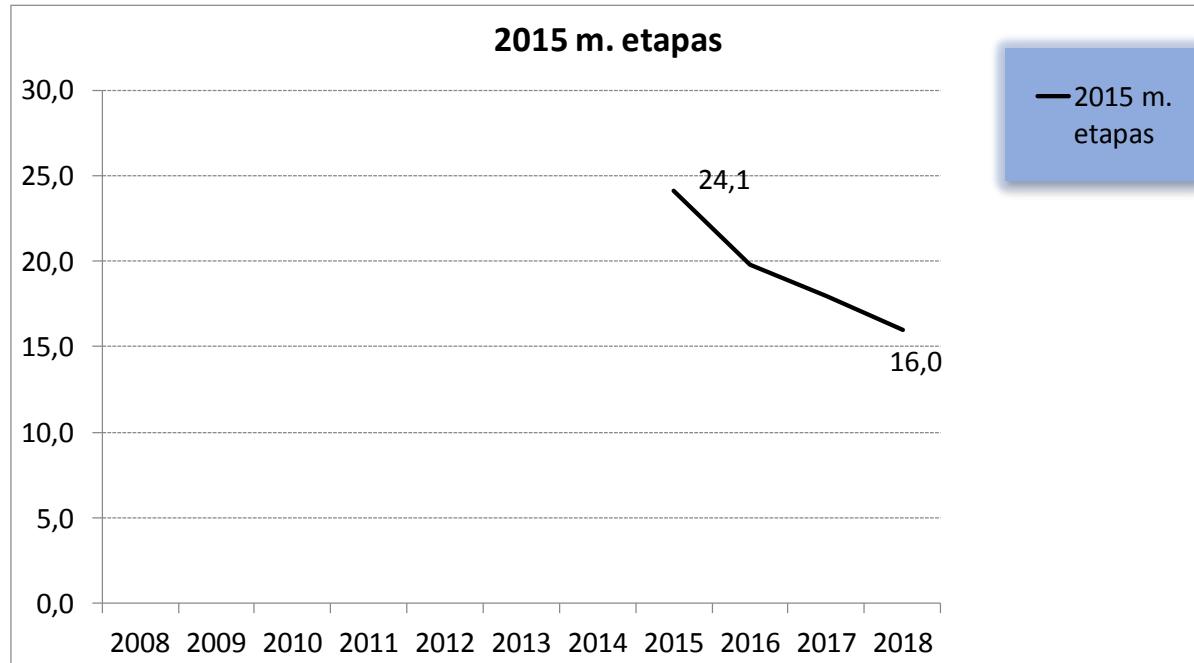
8 skaidrė. Patyčių lygis Lietuvos mokyklose

Patyčių lygis Lietuvos mokyklose, kurios nuo 2013 m. vykdo Olweus programą

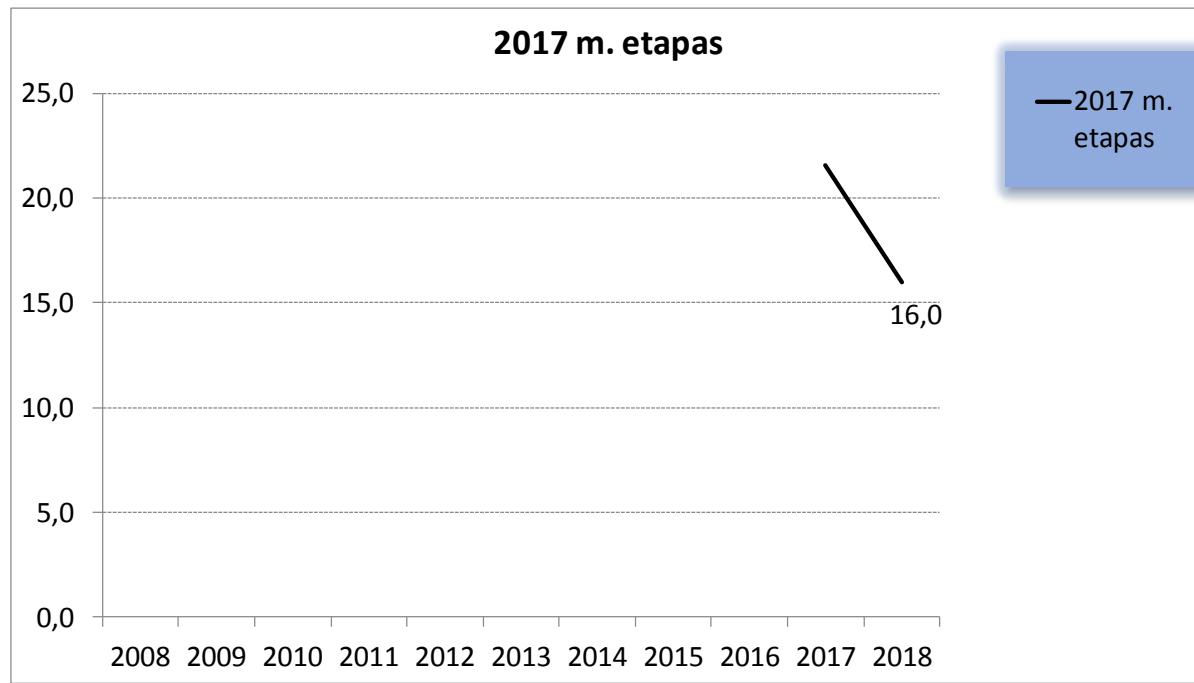
9 skaidrė. Patyčių lygis Lietuvos mokyklose

Patyčių lygis Lietuvos mokyklose, kurios nuo 2015 m. vykdo Olweus programą

10 skaidrė. Patyčių lygis Lietuvos mokyklose

Patyčių lygis Lietuvos mokyklose, kurios nuo 2017 m. vykdo Olweus programą

11 skaidrė. Patyčių lygis Lietuvos mokyklose

MOKSLEIVIŲ PATYČIOS LIETUVOJE, JŪ GALIMOS PRIEŽASTYS IR PASEKYMĖS

Dr. Kastytis Šmigelskas

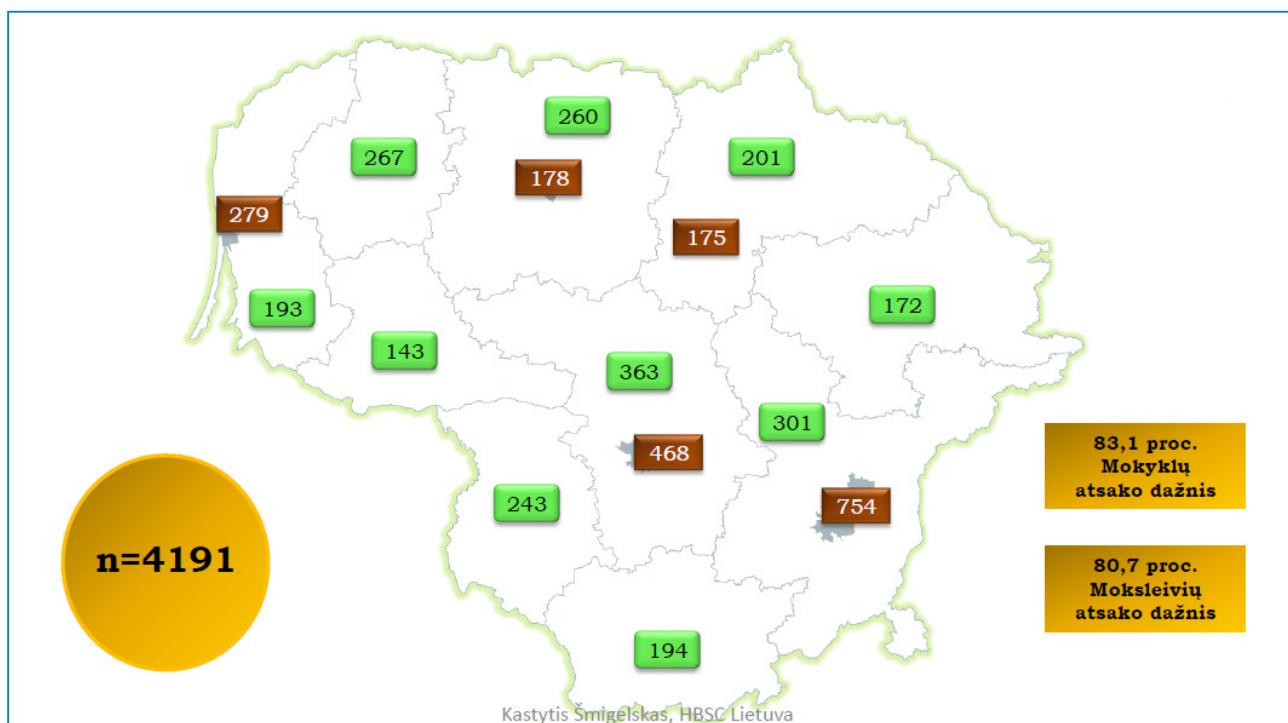
Lietuvos sveikatos mokslų universiteto profesorius,

Mokyklinio amžiaus vaikų gyvensenos tyrimo (HBSC) vyriausiasis tyrėjas Lietuvoje

Laba diena. Dėkoju konferencijos organizatoriams už galimybę pasidalyti tyrimo rezultatais. Pasistengsiu trumpai apžvelgti paskutinio Lietuvoje atlikto tyrimo rezultatus ir šiek tiek pasidalyti įžvalgomis apie tai, kokios gali būti priežastys ir pasekmės, susijusios su mokinį patyčiomis. Tad pirmiausia apie patį tyrimą, po to trumpai apie tai, kaip jis buvo atliktas, apie patyčią, tiek įprasti, tiek ir internetinių, dinamiką Lietuvoje, taip pat apie jų priežastis ir pasekmes.

Pirmiausia apie patį tyrimą. Tai yra 11–15 metų jaunimo tikslinės grupės tyrimas. Jis atliekamas įvairiose Europos šalyse, taip pat Kanadoje ir kai kuriose Azijos šalyse, viso apie 50 valstybių. Šis tyrimas laikomas Pasaulio

sveikatos organizacijos įrankiu jaunimo sveikatai stebēti. Manoma, kad ši mokyklinio amžiaus grupė labiausiai atskleidžia bendrus vaikystės ir jaunystės ypatumus. Tyrimas atliekamas jau labai seniai, nuo 1982 m. Profesoriaus Apolinaro Zaborskio dėka, Lietuvoje jis pradėtas taikyti prieš maždaug 25 metus. Jis vykdomas kas ketveri metai (visai kaip vyksta ir pasaulio futbolo čempionatai). Jį atlikus dalijamės rezultatais. Kuo šis tyrimas vertingas ir unikalus? Tam tikra prasme jis paremtas biopsichosocialiniu sveikatos modeliu. Šis modelis yra sėlyginai naujas žmonijos istorijoje, bet nėra naujas mūsų gyvenamuoju laikotarpiu. Jau kelis pastaruosius dešimtmečius tiek medicinos, tiek sveikatos specialistų bendruomenėje

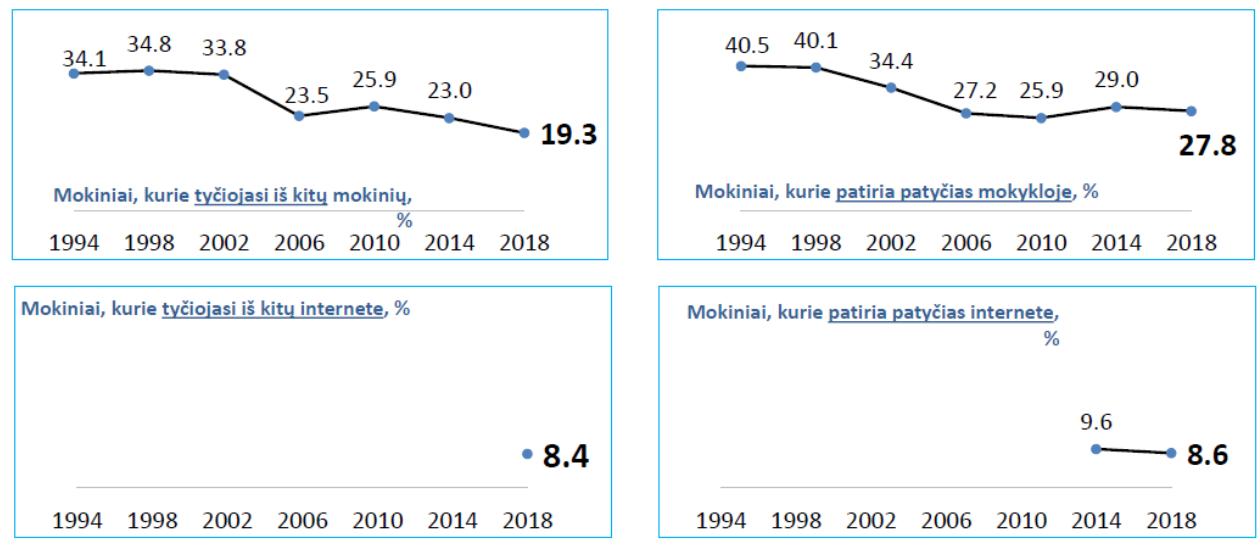
12 skaidrė. 2018 metų HBSC tyrimo imtis Lietuvoje

įsivyräuja koncepcija, kad sveikatą lemia ne vien biologiniai veiksnių, nors ankščiau buvo taip galvojama, bet ir psichologiniai bei socialiniai – asmens vidiniai veiksnių ir socialinė aplinka, kurioje jis gyvena ir veikia. Tyrimas atliekamas pagal standartizuotą tarptautinį protokolą, kuris naudojamas ir Lietuvoje. Vertinamos dviejų rūsių, jei taip galima sakyti, patyčios – įprastinės ir internetinės. Mažas pastebėjimas dėl detalių. Kalbant apie patyčias, jos nėra vertinamos plačiąja prasme, o yra klausiamos, kiek tu jų patiri ir kiek pats tyčiojiesi būtent mokykloje. Internetinių patyčių paplitimas ir pasiekiamumas daug didesnis. 2018 m. atliktame tyrime imtis buvo reprezentatyvi; atsitiktinai atrinktos 64 Lietuvos mokyklos, viso dalyvavo daugiau nei 4 000 mokinį. Čia galima matyti [žr. skaidrę Nr. 12], kiek ir iš kurių regionų buvo dalyviai; didmiesčiai (pažymėti tam-sesne spalva) randomizacijai buvo imami kaip atskiri, likusios apskritys dalyvavo be didmiesčių. Galima pasidžiaugti labai aukštu atsako dažniu – daugiau nei 80 proc. Liūdina tai, kad mažiausias atsako dažnis buvo Vilniaus regione, bet čia turbūt trumpalaikis dalykas.

Matome dinamiką [žr. skaidrę Nr. 13]. Viršuje yra vadinamųjų įprastinių patyčių dinamika. Pirmame grafike tie, kurie tyčiojosi iš kitų mokinį, o antrame – patiriantys patyčias. Matome, kad dinamika per pastaruosius 25 metus yra mažėjanti, bet pats mažėjimas nėra toks intensyvus, kokį mes matome žiūrēdami į Olweus programos mokyklų pavyzdžius. Nepaisant to, šie skirtumai ir tendencijos yra statistiškai patikimi. Tai reiškia, kad tikimybė, jog tai atsitiktiniai svyravimai, yra labai maža. Bet šitoje vietoje aš apeliuočiau į anksčesnį pranešėją ir jo pranešimą, kurio metu buvo įvardyta vieno patyčių atvejo kaina visuomenei. Tikėtina, kad Lietuvoje, kur kainos mažesnės negu Švedijoje, ji turbūt nesiekia 1 milijono arba pusės milijono. Tikėtina, kad ten sąnaudos išsamiai apskaičiuotos. Faktas yra tai, kad ir vienas, ir 10 užkirstų arba išvengtų atvejų jau yra pagalba ne tik vaikui, bet ir visuomenei.

Dažniausiai mes manome, kad išvengtos arba neįvykusios patyčios, arba joms užkirstas kelias, tai yra tik išgelbėti vaikai, bet iš tikrujų tai – išgelbėti ateities dešimtmečiai, nes tie vaikai, kurie gyvena saugesnėje aplinkoje, ir patiria mažiau patyčių, turi

Patyčių dinamika

13 skaidrė. Patyčių dinamika remiantis HBSC 2018 metų tyrimu

didesnį kūrybinį potencialą ir mažesnę riziką nuteiti į visuomenės pakraščius, delinkventinį elgesį.

Panašų lengvą sumažėjimą pastebime internetinių patyčių kontekste. Galima pasidžiaugti, kad apskritai internetinės patyčios, bent jau kol kas, nepopularėja, nors galimybės tyčiotis interneite yra didelės.

Labai trumpai pakalbėsime apie jautrijas grupes; tas, kurios patiria ir tyčiojasi dažniau. Turbūt nieko nuostabaus, kad tai – berniukai. Klasės atžvilgiu labai aiškaus gradiento nėra dėl to, kad mes matome, jog 7 klasė (arba 12 metų amžiaus vyraujanti grupė) daugiausia nurodo patiriantys ir besityčiojantys. Dėl to gali būti šiek tiek ir socialinių, ir metodinių skirtumų, nes devintokai galbūt jau pradeda užsiauginti „krokodilo odą“ ir mažiau reaguoja į vykstančias arba aktyvias patyčias. Čia galima kelti hipotezę, bet tai nebūtinai yra tiesa, kad tarp devintokų fiksuojamas patyčių dažnis yra šiek tiek mažesnis negu yra iš tikrujų dėl to, kad jie galbūt mažiau į tai reaguoja arba mažiau akcentuoja. Svarbu pabrėžti, kad pagal socialinę ir ekonominę padėtį nėra jautrių arba ne-jautrių grupių. Tai reiškia, kad patyčių paplitimas

tarp įvairaus turtingumo vaikų yra labai panašus. Kitaip tariant, negalime sakyti, kad tai turtingų arba nepasituričių šeimų vaikų problema – tai iš esmės visos visuomenės problema.

Dabar pereisime prie galimų priežasčių ir pasekmių. Vienas dalykas yra socialinė parama [žr. skaidrę Nr. 14]. Moksleiviams pateikiama atskiri klausimai apie tai, kiek palaikymo, pagalbos ir paramos iš įvairių aplinkos žmonių jie sulaukia. Pirmame stulpelyje matote šeimos paramą, antrame – bendraklasį, trečiame – mokytojų, ketvirtame – draugų. Šitoje lentelėje norėjau pateikti daugiau informacijos dėl to, kad būtų galima matyti labai nuoseklų modelių, kad tie vaikai, kurie patiria patyčias, nesvarbu kokias, nurodo gaunantys mažesnę socialinę paramą iš bendraklasį, tėvų, mokytojų ir draugų. Todėl 100 proc. negalime teigti, kad tai yra priežastis, bet tikimybė – gana didelė. Kodėl? Todėl, kad kuo nuosekliau pasikartoja ryšiai įvairioje aplinkoje (socialinėje arba tyriminėje), tuo labiau mes galime įtarti, kad už to slypi priežastiniai ryšiai. Panašiai galima žiūrėti į socialinę paramą. Kartu su užsienio tyrejų komanda atlikę trijų tarptautinių

Socialinė parama

		Paramos tipas			
		Šeimos	Bendraklasijų	Mokytojų	Draugų
Iprastinės	Tyčiojimasis iš kitų	retas	5,8	3,7	5,3
	Patiriamos patyčios	dažnas	5,5	3,4	5,0
Internetinės	Tyčiojimasis iš kitų	retas	5,9	3,8	5,4
	Patiriamos patyčios	dažnas	5,5	3,2	4,7
	Tyčiojimasis iš kitų	retas	5,8	3,7	5,3
	Patiriamos patyčios	dažnas	5,2	3,4	4,8
	Tyčiojimasis iš kitų	retas	5,8	3,7	5,3
	Patiriamos patyčios	dažnas	5,1	3,2	4,6

14 skaidrė. Socialinė parama

duomenų analizę publikavome straipsnį. Duomenys buvo ne tik Lietuvos, kur labai aiškiai nustatyta, kad kuo labiau trūksta socialinės šių keturių rūsių paramos, tuo didesnė rizika, kad vaikas patirs patyčias ir pats bus agresyvus. Galiausiai, vaikai, kurie nesulaukia pakankamos socialinės paramos iš kitur, t. y. iš tėvų, draugų, bendraklašių, mokytojų, jie tris kartus dažniau rizikuja aktyviai arba pasyviai įsitraukti į patyčias.

Kitas dalykas jau labiau lygiagreti situacija, lygiagretūs veiksniai, kurie nebūtinai yra patyčių priežastys arba pasekmės. Amžių, lytį pateikėmė tam, kad įsivaizduotumėte: berniukai tris kartus dažniau rizikuja įsitraukti į patyčias bei rizikinę elgseną sveikatos prasme (alkoholio vartojimas ir rūkymas). Vaikai, kurie yra įsitraukę į patyčias, dažniau elgiasi rizikingai. Tam tikra prasme, platesniu požiūriu tai yra savižala, nes taip dėl kenksmingos gyvensenos mažėja jų sveikatos ištakliai. Vadinas, mums, visuomenei, sveikatos priežiūros sistemoms teks didesnė našta po 10, 20 ar 50 metų. Ir čia tik pavyzdys akivaizdžiausiu rodikliu, bet yra ir daug kitų, su gyvensena susijusių rodiklių, kurie irgi nepalankūs vaikams, įsitraukiantiems į patyčias. Viena iš hipotezių,

kurias kelia mokslininkai ir praktikai, yra ta, kad savo sveikatos atžvilgiu nukreiptas rizikingas ir nerūpestingas elgesys yra viena iš streso, kuris patiriamas įsitraukiant į patyčias, įveikimo formų.

Dar vienas dalykas, jau labiau kryptstantis į pasekmės spektrą, yra psichosomatinių simptomų. Tyrimo metu vaikų klausiamasi, kaip dažnai jie turi vienokių arba kitokių nusiskundimų (tiek psychologinių, tiek somatininių). Psichosomatika gali būti galvos, skrandžio arba pilvo, taip pat nugaros skausmai. Matyt, kad tie vaikai, kurie įsitraukia į patyčias, dažniau jaučia tiek fizinius, tiek psychologinius, psichosomatinius simptomus. Mes nagrinėjome aštuonis simptomus ir kiekvienas iš tų simptomų dažniau pasireiškia vaikams, kurie įsitraukia tiek į internetines, tiek į įprastines patyčias.

Lietuvoje liūdina tai, kad patyčių srityje mes blogaja prasme lyderiaujame, o tai taip pat apima savižudybės riziką ir suicidiškumą [žr. skaidrę Nr. 15]. Vėl matome lygiai tą patį, visiškai nuoseklų raštą. Vaikai ir jaunuoliai, kurie įsitraukia į patyčias, dažnai būna liūdni ir prastos nuotakos. Pirmame stulpelyje matome depresiškumo lygiui įvertinti skirto testo rezultatus. Tie vaikai taip pat dažniau yra galvoję apie savižudybę,

Savižudybės rizika

		Bent dvi savaites ar ilgiau jautési liūdni, nusiminę	Rimtai galvojo apie savižudybę	Kūrė savižudybės planus	Bandė nusižudyti
Įprastinės	Tyčiojimasis iš kitų	retas	42,9	21,8	8,0
	Patiriamos patyčios	dažnas	45,5	28,2	10,4
Internetinės	Tyčiojimasis iš kitų	retas	40,6	19,4	7,3
	Patiriamos patyčios	dažnas	52,0	33,2	12,4
	Tyčiojimasis iš kitų	retas	43,5	22,5	8,5
	Patiriamos patyčios	dažnas	45,8	27,8	9,2
	Tyčiojimasis iš kitų	retas	42,8	22,1	8,2
	Patiriamos patyčios	dažnas	54,3	33,6	13,4

15 skaidrė. Savižudybės rizika

dažniau planavę ir, netgi, dažniau bandę žudyti. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad būdo žudyti pasirinkimą lemia labai įvairūs veiksniai. Tai gali būti alkoholio perdozavimas, jei vaikas, ypač tai būdinga mergaitėms, nori visiškai užsimiršti ir neatsikelti. Vaikai gali vartoti vaistus kartu su alkoholiu arba tiesiog išgerti per didelę vaistų dozę. Štie skaičiai – vieni didžiausių Europos regione. Jeigu kalbame apie savižudybių problemos sprendimą, kuris dažniausiai yra jau kito forumo tema, tai dažniausiai to nesiejame su patyčiomis arba socialinės aplinkos kūrimu. Be abejo, socialinė aplinka ir patyčios nėra vienintelai veiksniai, kurie verčia žmones svarstyti apie savižudybę, bet kad jie daro tam įtaką, rodo ne tik mūsų, bet ir daugybė kitų tyrimų bei praktika.

Ir dar noriu aptarti šią hipotetinę schemą, kuri kyla iš rezultatų, kuriuos ką tik pristačiau [žr. skaidrę Nr. 16]. Jei mes matome patyčias kaip reiškinį, kuris yra šios dienos pagrindinė tema (patyčias kai kurie tyrėjai netgi priskiria

rizikingos elgsenos bendram profiliui), tai kaip ir minėjau, tos rizikingos elgsenos ir patyčių įveikimas atsiduria bendroje plotmėje. Kalbant apie jų priežastis, tai socialinę apsaugą tikrai galima įvardyti kaip vieną iš pagrindinių, jei ne pačią pagrindinę. Tai rodo ir štie rezultatai, kuriuos pateikiau, ir didelė dalis visų mokslininkų tyrimų. Kai kalbame apie pasekmes, gali būti, kad psichosomatika yra natūrali, bet kaip ir savižudybių rizika gali būti iš dalies salygojama nesaugios aplinkos, kurią sukuria patyčios. Kaip buvo prieš tai minėta, Olweus programa orientuota į patyčias, bet yra šalutiniai poveikiai, tokie kaip sumažėjęs keiksmažodžių, netinkamo elgesio pavyzdžių skaičius. Atrodo, kad aplinka, kurioje atsiranda patyčios, kaip žinoma, yra vieinaip arba kitaip nesaugi, ypač jaunam augančiam organizmui, ir kuo nesaugesnė ta aplinka, tuo daugiau kenksmingą arba net aktyvių strategijų ir įveikimo būdų linkę pasirinkti vaikai ir jauni žmonės.

Patyčių procesas „nuo-iki“:

(hipotetinė, nepatvirtinta schema)

16 skaidrė. Hipotetinė schema, patyčių procesas „nuo-iki“

OLWEUS PATYČIŲ PREVENCIJOS PROGRAMOS DIEGIMO NORVEGIJOJE PAMOKOS: 20 METŲ PATIRTIS

André Baraldsnes
NORCE Research Ltd.- RKBU Vest vyresnysis patarėjas

Džiaugiuosi, kad čia esu. Trumpai prisi- statysiu. Esu André Baraldsnes. Dirbu Bergen NORCE tyrimų centre, kur esu atsakingas už Olweus patyčių prevencijos programos įgyvendini- nimą, stebėseną ir plėtrą Norvegijoje. Man teko malonumas dirbti su šiais puikiais žmonėmis, esančiais šiandien čia, ypač Reidar, Jane ir kitais kolegomis iš Švedijos, Lietuvos ir Islandijos, dir- bančiais su šių šalių projektais. Taigi, esu labai dėkingas ir lenkiu prieš jus visus galvą. Šiandien norėčiau trumpai papasakoti apie Olweus pro- gramos tobulinimą ir padėti Norvegijoje. Nor- vegijoje taip pat būta iššūkių, ypač pastaruosius 5–6 metus, kurie skatina mus tobulinti programą ir jos koncepciją. Taip pat norėčiau apžvelgti ateities perspektyvas. Dėl daugelio priežasčių šiek tiek keista būti čia, bet vienas svarbiausiu Dalykų yra tai, kad esu šalyje, kur man buvo malonu pra- dėti įgyvendinti programą kartu su kitais, ir, tiesą sakant, čia, Lietuvoje, dabar ji veikia daug geriau nei Norvegijoje. Tai keista. Stengiuosi trumpai aptarti ir pasidalyti mintimis apie šį projektą.

Norėčiau mintimis grįžti į savo darbo vietą gražų 2006 m. rudenį, kai savo viršininko, vardu Dan Olweus, paklausiau, ar galėčiau vykti į Lie- tuvą kartu su Norvegijos atstovais, į vietovę, pa- vadиниму Skuodas. O jis pasakė: „Kokio galo tu nori vykti į Skuodą, André?“ Aš atsakiau: „Mane pakvietė Skuodo vidurinėje mokykloje pakalbėti apie patyčias.“ Kaip ta mokykla vadinosi... Bartu- vos mokykla. Ir jis atsakė: „Gerai, André, gali vykti, bet turi pažadėti vieną dalyką – turi rasti neto- liese esantį universitetą, ir ten paskaityti paskaitą apie patyčias bei papasakoti apie Olweus pro- gramą.“ Taip ir padariau. Susiekiau su Klaipėdos

universitetu ir pabendravau su čia dabar esančia Ilona. Ji pakvietė mane atvykti ir paskaityti pranešimą. Taip aš ir padariau. Po paskaitos, prisime- nu, stovėjau labai šaltame Klaipėdos universiteto koridoriuje, pasibeldžiau į Ilonos duris, o jai atidarius pasakiau: „Ilona, manau, kad mes galime pabandyti pakeisti situaciją dėl patyčių Lietuvoje.“ Tada ji paskambino Robertui dirbančiam Vilniuje, kuris prieš keletą metų buvo naudojės kolegos Dan klausimyną. Jis labai susidomėjo, o tai, kaip minėjo Reidar, atvėrė daug durų. Nuo tada vis- kas pajudėjo, mes pradėjome bendrauti su Spe- cialiosios pedagogikos ir psichologijos centru ir visais šiais nuostabiais žmonėmis. Reidar nubyko į Seimą, kur pasidalijo mūsų planais. Tokia buvo pradžia, labai sėkminga ir graži istorija. Dažnai savo kalbose pamirštu padékoti žmonėms, tai- gi, pradësiu. Norėčiau padékoti Renatai, Irmai ir SPPC darbuotojams bei švietimo ministriui. Mano ir Reidar bendradarbiavimas su jumis buvo labai gražus, labai profesionalus. Buvo malonu dirbti kartu su jumis. Visų pirma atmintyje išliko nuos- tabūs prisiminimai apie visus mokymus, kuriuos organizavome su instruktoriais. Daugelis iš jų šiandien yra čia, ir norëtume padékoti už jūsų bendradarbiavimą. Bet labiausiai reikia padékoti mokytojams, kurie ištisus metus dirbo su Olweus patyčių prevencijos programa daugelyje Lietuvos mokyklų. Jie atliko neįtikėtiną darbą. Mes niekada nebûtume pasiekę tokį puikių rezultatų, jei ne- bûtų buvę šių atsidavusių mokytojų mokyklose ir vaikų jų klasėse, kurie dalyvavo kiekvieną savaitę susitikimuose, jų tėvų. Taigi, ačiū jiems visiems. Viliuosi, kad turësiu šiek tiek laiko atsakyti į klau- simus. Taigi, pradékime.

Mes įsikūrė Bergene, Norvegijoje. Iki Trumsės yra apie tūkstantį kilometrų. Taigi, atstumai labai dideli ir lankant mokyklas instruktoriui iki Budės arba Trumsės tenka skristi léktuvu. Kaip žinote, vakarinėje pakrantėje vairuoti labai sudėtinga. Taigi, mums tenka keliauti keltais, važiuoti per kalnus ir sniegą ir t. t., jei norime pasiekti mokyklas. Tokia ta mūsų šalis.

Kaip jau minėta, programa pradėta kurti septyniasdešimtaisiais po to, kai įvyko nepilnamečių savižudybės. Pagrindinis darbas vyko 1999–2000 m. Kartu su Reidar prisijungiau 2001 m., ir mes pradėjome nuo kelių mokyklų, o 2004 m. dirbome jau su 170. Nuo 2001 iki 2004 m. į programą Norvegijoje įtraukėme didžiąją dalį mokyklų. Vėliau įtraukti mokyklas į programą darësi vis sunkiau. 2007 m. ar 2008 m. sukûrėme kokybės užtikrinimo sistemą. Tai buvo mano, mano kolegų Stein Gorseth ir Reidar, taip pat Dan darbas. Norvegijoje pradėjome ją taikyti 2008 m. Per visą ši laikotarpį programą įgyvendinome maždaug 600 mokyklų. Tai sudaro maždaug 20 proc. visų Norvegijos pradinių ir vidurinių mokyklų.

Norvegijoje įvyko didelių pokyčių. Pradžioje jautėme didelį mūsų projekto palaikymą ir paramą. Tieki Švietimo, tieki Sveikatos ministerijos jį vertino teigiamai ir palaikė mus įvairiais būdais. Taip pat daug paramos sulaukėme iš vienos politikų ir valdžios atstovų. Sakyčiau, kad mes su Reidar dirbdami dviese vienu metu turėjome netgi per daug mokyklų, kurios norėjo diegti Olweus programą. Mums buvo labai sunku. Vėliau viskas šiek tiek pasikeitė. Nuo 2005–2006 m. patyčioms Norvegijoje nebebuvo skiriama dėmesio, laikraščiai nustojo apie jas rašyti, o politikai nustojo apie jas kalbėti. 2010 m. iš NIFU tyrimų centro Norvegijoje gavome ataskaitą (šiek tiek anksčiau tokia pat ataskaita pasirodė ir Švedijoje). Joje buvo teigiamas, kad kiekybinė analizė parodė, jog patyčių lygis yra labai susijęs su bendra mokymosi aplinka. Ataskaitoje taip pat buvo teigiamas, kad patyčios nėra problema, kurią galima išspręsti

vykdant konkrečią programą. Tokia buvo 2010 m. didžiosios valstybinės ataskaitos išvada. Po šios išvados pastebėjome didelį mokyklų ir savivaldybių susidomėjimo sumažėjimą. Nuo tada vis dar kovojame, kad mokyklos įsitrauktų į programą. Kilo daug diskusijų apie mokslių tyrimų, panaudotų ataskaitai, metodus, daugelis taikytų metodų buvo atmesti. Bet kuriuo atveju, ta ataskaita kėlė mums, dirbantiems su programa, daug problemų. Nepaisant visko, nuo 2010 m. iki šiandien Norvegijos mokyklose bendrosios kompetencijos lygis patyčių srityje yra pastebimai aukštessnis nei anksčiau. Mokytojai daugiau žino apie patyčias. Norvegijoje atvykę į naujas mokyklas mes žinome, kad mokytojai jau yra šiek tiek susipažinę su patyčių teorija, bet mažiau pasitikima moksliainis tyrimais pagrįstomis programomis. Tai tikras iššūkis, su kuriuo turime kovoti Norvegijoje. Norečiau grįžti prie šio klausimo dėl Lietuvos ir jūsų ateities. Norvegijoje išmokome labai svarbią pamoką – dirbtį toliau siekiant užsibrėžto tikslo ir ieškant vyriausybės bei politikų paramos.

Kaip reaguojame, kai viskas pakrypsta į blogą pusę? Tiesą sakant, Norvegijoje mes kovoome su vėjo malūnais. Buvome priversti sumažinti darbų apimtis, nes labai daug mokyklų pasitraukė. O tada pagalvojome: „Gerai, tai ką darome? Pabandykime išsiaiškinti, ar galime pagerinti kokybę, patobulinti programą ir apklausos atlikimo kokybę.“ Dirbome su kokybės užtikrinimo sistema ir bandėme įgyvendinti tai daugumoje mokyklų, pradėjome kurti naujus modulius ir dalykus, kurie galėtų būti taikomi kartu su programa. Pastaruoju metu dirbamėme prie naujo įgyvendinimo modelio. Apie tai norėčiau tarti keletą žodžių.

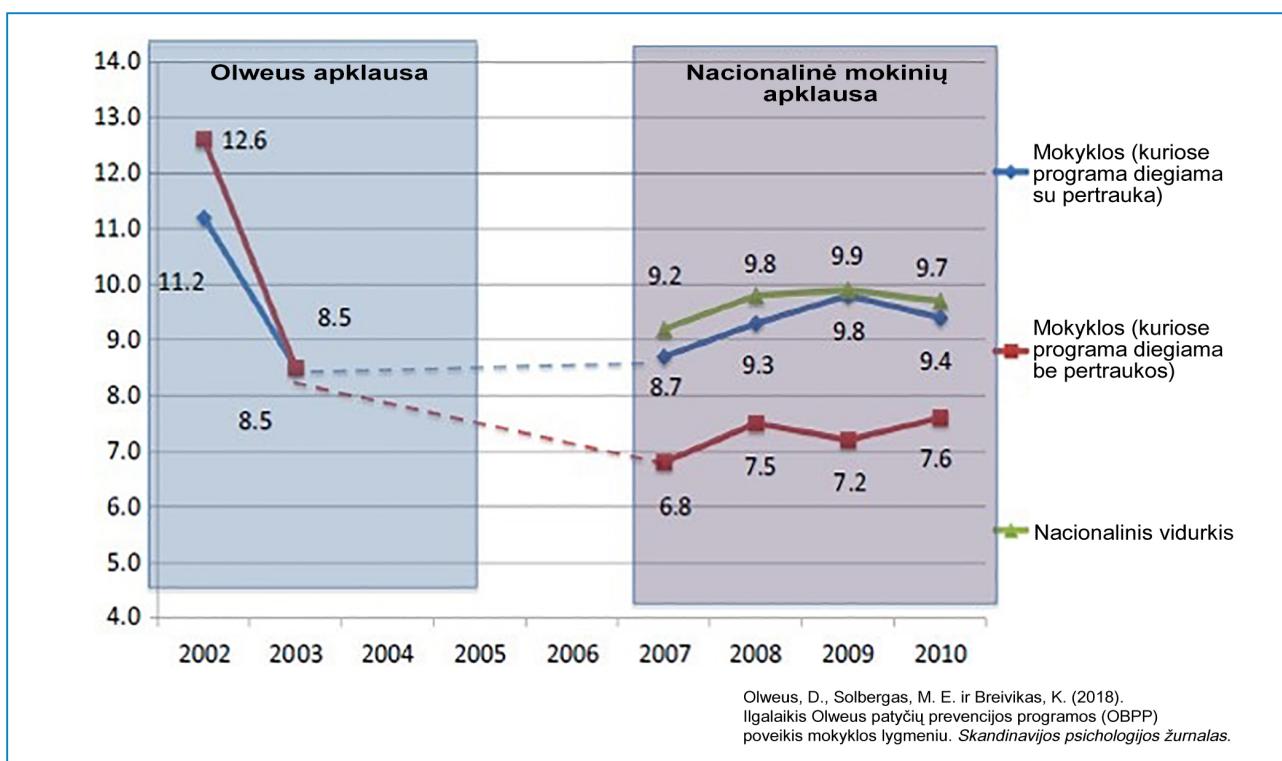
Vieną dieną radau įdomų dokumentą – radau pirmają ataskaitą apie patyčias Norvegijoje (2001 m.), Reidar ir aš žinome ją mintinai. Šioje pirmojoje Olweus mokinį apklausoje, kurią atlikome 2001 m., patyčias vertinome 50 pradinių mokyklų ir nustatėme, kad jas patyrė 15 proc. vakių. Tai tas pats būdas, kurį taikome ir šiandien,

ir klausimas toks pat: „Ar patiriate patyčias 2–3 kartus per mėnesį?“ Pažvelgę į 2017 m. ir 2018 m. apklausos rezultatus, atsakymą į tą patį klausimą (103 mokyklose), matome, kad patyčių lygio vidurkis Norvegijos Olweus mokyklose yra 6,1 proc. Taigi, įvyko kažkas labai pozityvaus. Tačiau Norvegijoje pastebime įdomų reiškinį mokyklose, kurios nedalyvauja programoje. Jose patyčių lygis irgi sumažėjo, bet ne tiek daug. Taigi, patyčių lygis daugiau arba mažiau buvo sumažintas visose Norvegijos mokyklose per šį 20 metų laikotarpi.

Čia [skaidrėje Nr. 17] pavaizduotos dvielę tipų mokyklos. Ši grupė (raudona) pradėjo įgyvendinti Olweus programą 2002 m. ir ją sudaro 70 mokyklų, o mėlynajai grupei priklauso 103 mokyklos. Tokį pat gražų patyčių lygio mažėjimą matome nuo pirmojo tyrimo iki antrojo, abiejose grupėse mažėjimas yra nuo maždaug 12 proc. iki 8,5 proc., bet mėlynoji grupė nutraukė programą, tiksliau – jie nebevykdė mokinį apklausos Olweus klausimynu. Taigi, mokslininkai teigia, kad šios mokyklos nustojo naudoti daugybę Olweus programos priemonių.

Vis dėlto mūsų mokslininkai stebėjo mokyklas iki 2010 m. ir pamatė, kad mokyklose, kurios ir toliau atliko mokinį apklausą, 2007 m. patyčių atvejų skaičius mažėjo sparčiau, ir patyčių lygis išliko stabiliai žemas. Mokyklose, kurios nustojo vykdyti Olweus apklausą ir, spėjama, nutraukė programą, 2009 m. patyčių lygis vėl išaugo nuo 8,7 iki 10 proc. Čia žalia linija rodo nacionalinę Norvegijos apklausą, kurioje dalyvauja 5, 7 ir 10 klasių mokiniai. Matome, kad mokyklų, kurios nutraukė apklausas, rezultatai susilygino su patyčių lygiu kitose Norvegijos mokyklose, tačiau mokyklose, kurios vis dar vykdė programą, patyčios sumažėjo maždaug 2,5 procentinio punkto. Tai ilgalaikis tyrimas, kurį paskelbėme ir jis gana įdomus. Taip pat tai vienas pirmųjų tyrimų, kur matomi tokie geri rezultatai. Matydamas Lietuvos rezultatus, galiu pasakyti, kad jie dar geresni ir įspūdingesni. Taigi, pasakiau Renatai, kad nieko nelaukiant reikėtų pristatyti šiuos rezultatus tarptautinėje konferencijoje.

Taigi, kokia dabartinė padėtis? Situacija tokia, kad dabar Norvegijoje turime apie 110 mokyklų,

17 skaidrė. Ilgalaikis Olweus programos poveikis mokyklos lygmeniui

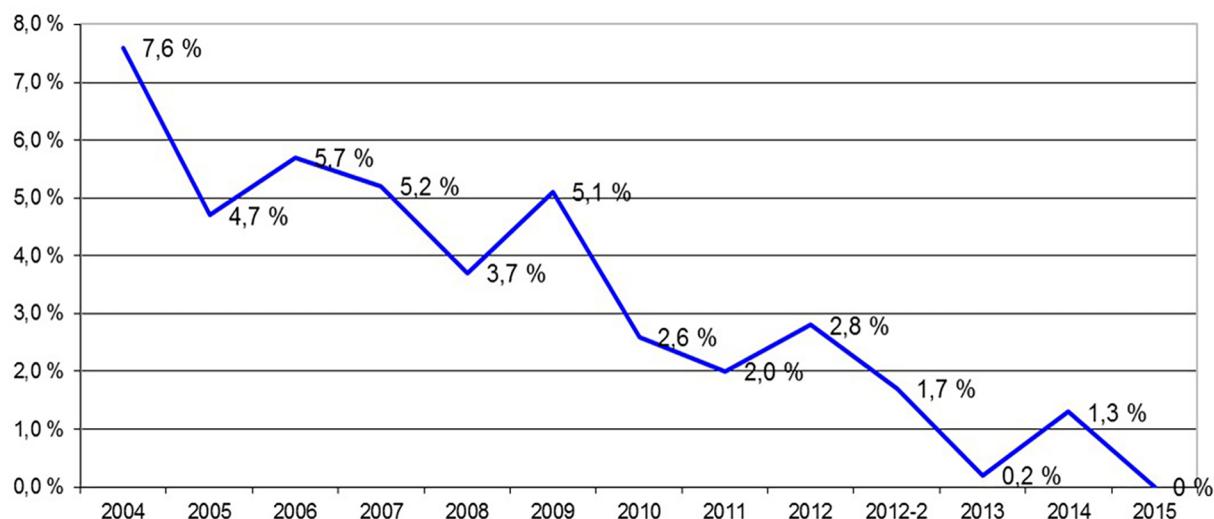
dirbančių pagal programą. Visos jos sertifikuotos. Mes sertifikuojame mokyklas kas trejus metus, šios mokyklos jungiasi į tinklą, o mes su jomis palaikome gana gerą ryšį. Turime 70 sertifikuotų instruktorių ir 15 sertifikuotų Olweus komandos mokyklų. Vėliau paaiškinsiu, ką reiškia būti Olweus komandos mokykla. Programą visiškai finansuoja Sveikatos ir Švietimo direktoratai, vien tik Sveikatos direktoratas finansuoja programos veiklą Norvegijoje. NORCE tyrimų centre (Regioniniame vaikų ir jaunimo psichinės sveikatos centre), kur aš dirbu, turime tris dalinai su programa dirbančius mokslininkus ir keturis praktikus, kurie tėsia programos įgyvendinimą. Susiduriame su iššūkiu pritraukiant naujas mokyklas, o vykdančios programą mokyklos pasiekia puikių rezultatų. Galime pasidžiaugti reikšmingais 110 mokyklų, dirbančių su programa, rezultatais.

Čia [skaidrė nr. 18] pateikiami rezultatai didelės vidurinės mokyklos, kurioje mokosi 500 mokiniai. Norvegijoje, kitaip nei Lietuvoje, tokia mokykla laikoma didele. Ši mokykla prisijungė

prie Olweus programos 2004 m., joje patyčių lygis buvo 7,6 proc., o 2015 m. – tapo 0 proc. Tai neįtikėtina. Dabar pas juos patyčių lygis siekia 4,5 proc. Taigi, mokykla niekada neturės 0 proc. Mokyklos niekada neatsikratys patyčių, nors tai ir įmanoma. Galite įsiminti mano žodžius. Mokyklose ženkliai sumažinti patyčių atvejų skaičių įmanoma, bet tam reikia nuolat dėti daug pastangų. Ši mokykla dirbo labai sunkiai. Ar matote šią liniją? Ji tai kyla, tai leidžiasi. Vienais metais patyčių daugėja, kitais mažėja ir tada vėl mažėja, po to vėl daugėja, bet ilgainiui jų sumažėja. Dirbdami su patyčiomis visada tai patirssite. Toks svyravimas priklauso nuo mokinį, darbuotojų ir kitų sąlygų. Kartais mes nusiviliame. Nors tai ir sunkus darbas, rezultatai gali būti tikrai geri.

Dabar trumpai papasakosiu apie įstatymų pakeitimų Norvegijoje. Tai įdomu. Švietimo įstatymas nustato, kaip bus sprendžiama patyčių problema. Pagrindiniai pakeitimai, priimti 2017 m. naujajame įstatyme, labiau akcentavo JT vaiko teisių konvenciją nei ankstesniajame. Ši konvencija buvo

Mokinį dalis, kurie patiria patyčias 2–3 kartus per mėnesį ar dažniau

Daug pavienių mokyklų, taip pat kelios savivaldybės, kurios per daugelį metų pasiekia įspūdingai gerų rezultatų!

18 skaidrė. Vidurinės mokyklos Norvegijoje patyčių lygio pokytis

įtraukta į įstatymą kaip nuostata, kurioje teigama, kad visada reikia daryti tai, kas geriausia vaikui. Vėliau tai šiek tiek pakomentuosi. Taip pat atsirado poreikis pasiekti nulinę patyčių toleranciją, kuri įtvirtinta įstatyme. Tai turi būti suprantama pažodžiu – jokios tolerancijos. Tai nereškia, kad vyriausybė baus mokyklas, kuriose tyčiojamasi, bet reiškia, jog patyčių mokykloje negalima toleruoti. Patyčių problemą reikia spręsti. Anksčiau būdavo taip, kad mokykla pati nuspręsdavo, kokių veiksmų imtis kovojant su patyčiomis. Mokykla galėjo sudaryti veiksmų planą, bet dabar, pagal įstatymą, tai yra prievolė. Matote skirtumą? Taip, taigi dabar privaloma reaguoti ir laikytis veiksmų plano, kuriame nurodyti gana griežti ir detalūs reikalavimai. Mokytojams tai reiškia, kad, jei vaikas nesijaučia saugus mokykloje, jie turi atidžiai stebėti ir įsišisti, informuoti vadovybę, tirti ir imtis atitinkamų priemonių. Tai jų pareiga. Ši pareiga privaloma ne tik mokytojams, bet ir visiems suaugusiesiems, dirbantiems mokykloje. Tai įdomu. Tai reiškia, kad techninis personalas irgi privalo reaguoti į patyčias, tai yra ir jų prievolė. Dabar vyksta daug diskusijų šiuo klausimu. Be to, yra pareiga reaguoti ir į suaugusiųjų patyčias. Norvegijoje, jei suaugusysis tyčiojas iš vaikų mokykloje, būdamas kolega arba mokyklos direktorius, privalote apie tai informuoti ir imtis veiksmų. Dėl to Norvegijoje taip pat kilo daug diskusijų, bijoma, kad gali būti piktnaudžiaujama, kad vaikai gali sakyti, jog jie patiria patyčias, nes mokytojas užduoda per daug namų darbų, ir tada gaunate pranešimą iš mokyklos, kad tyčiojatės iš vaikų. Tai didelė problema. Yra aiškiai pabrėžiama direktoriaus atsakomybė už patyčias mokykloje. Prieš įstatymo pakeitimus buvo teigama, kad atsakinga yra mokykla. Dabar dėmesys krypsta į vadovų atsakomybę. Vienas daugiausia diskusijų sukėlęs įstatymo pakeitimų skamba taip: daugiau neakcentuojamos patyčios, kaip senojoje Norvegijos įstatymo versijoje, ir mes su tuo nesutinkame. Bandėme imtis lobizmo, bandėme pateikti argumentų sprendimų priemėjams,

kieje norėjo, kad į įstatymą būtų įtraukti terminai „pažeidimas“ (angl. *violation*) ir „žalos darymas“ (angl. *harm doing*), bet ne „patyčios“. Taigi, įstatyme teigama, kad pažeidimas yra, pavyzdžiui, patyčios, rasizmas, seksualinis priekabiaivimas ir pan. Mes manome, kad ši formuliuotė yra problemiška; taip pat yra ir Švedijoje. Tai yra problema, nes nuo mokyklos požiūrio į patyčias, labai daug priklauso – nuo to, ką mokyklos galvoja apie tai ir į ką jos turėtų atkreipti dėmesį, su kuo turėtų dirbti. Įvedus „pažeidimo“ ir „žalos darymo“ savokas, Norvegijos mokyklose kilo pranešimų apie tokius atvejus banga. Tėvai dabar žino, kad kiekvieną kartą, kai pažeidžiamos vaiko teisės bet kokiu būdu, jie gali apie tai pranešti, ir pagal įstatymą mokykla privalo veikti vadovaudamasi atitinkamu veiksmų planu. Tai didžiulė biurokratinė našta ir mokyklai, ir vyriausybei, kuri mus tikrina. Jei ko nors galite iš to pasimokyti Lietuvoje, prašau, padarykite tai. Laikykites „patyčių“ savokos ir venkite „pažeidimų“ ir „žalos darymo“. Pažeidimus ir žalos darymą reikia vertinti rintai, turime reaguoti į viską, bet metų metus trunkantys moksliniai tyrimai rodo, kad patyčios yra išskirtinis, rimtas pasekmės turintis, pažeidimas prieš vaikus, ir privaloma imtis veiksmų joms įveikti.

Taigi, dėl naujų „pažeidimų“ ir „žalos darymo“ koncepcijų atsiradimo įstatyme nebeatkrepiamas mokyklų dėmesys į patyčias. Mano nuomone, vyksta kaip tik priešingai: dėmesys skiriamas įvairiems pažeidimams, ir dabar Norvegijoje pastebėjau tendenciją, kad mokyklos diskutuoja įvairiais nereikšmingais klausimais, užuot sprendę sunkius patyčių atvejus. Manau, kad tai yra tiesioginė pakeisto įstatymo pasekmė. Švietimo direktoratas iniciavo ir parėmė privalomas bendresnio pobūdžio prevencines veiklas. Tai tik pagilina problemas, nes įstatymas formuoja bendrą požiūrį ir bendro pobūdžio programas, kurias tiesiogiai rengia Sveikatos direktoratas. Dėl to sunku sutelkti dėmesį konkrečiai į patyčias, taip pat sunkiau mokykloms teikti pirmenybę tokioms programoms,

kaip Olweus patyčių prevencijos programa. Manome, kad daug mokyklų pavargo nuo programėlės. Nekalitinu jų. Olweus programa iš mokyklos atima daug laiko. Mes tai žinome, bet jei norime rezultatų, kartais turime daryti ir tai, kas vargina.

Taigi, pagrindinis iššūkis, mano nuomone, yra naujojo įstatymo nulemta ideologinė perspektyva. Norvegijoje yra daugybė skirtingų požiūrių į patyčias bei jų apibrėžimą. Mokykloms stinga erdvės ta prasme, kad jos neturi pakankamai laiko, joms taip pat stinga supratimo, t. y. moralinio įsipareigojimo kovoti su patyčiomis ir pagarbos mokslineis tyrimais pagrįstomis žiniomis apie patyčias. Jei nesuprasime ir nesiremame mokslinei tyrimu duomenimis, manau, kad turėsime nueiti ilgą kelią, kad padėtume savo vaikams mokyklose, kur jie susiduria su šiomis rimtomis problemomis.

Ateities perspektyvos ir galimybės. Mūsų atliekamas darbas duoda rezultatų, bet ne taip greitai, kaip norėtume. Norėtume judėti pirmyn, norėtume pakeisti situaciją. O situacija vis dar tokia, kad 30–40 tūkstančių vaikų Norvegijoje patiria patyčias mokyklose. Turime sustiprinti veiklą ir dialogą su politikos formuotojais ir suinteresuotomis šalimis. Tai vienas iš dalykų, į ką turime atkreipti dėmesį. Be to, turime glaudžiau bendradarbiauti su mokytojų rengimo institucijomis. Manau, kad veiksminga būtų įgyvendinti tokias programas, kokias įgyvendiname šiandien ir reikėtų stiprinti mokytojų rengimą, kurie vykdys veiklą, nukreiptą prieš patyčias. Mokytojų rengimo kolegijų studentai viso mokytojų rengimo laikotarpiu turi 3–4 mokymo apie patyčių prevenciją valandas. Turime dėti daugiau pastangų įgyvendindami, kai kuriuos dalykus, kurti naujas koncepcijas ir modelius, kad mokykloms būtų įdomiau įsitraukti į programą. Norvegijoje pradėjome kurti naujas seksualinio priekabiaivimo prevencijos modelius, taip pat kuriame modulį ir apie tai, kaip stebėti vaikus, kurie patyrė patyčias.

Tik keletu žodžių apibūdinau šį naują įgyvendinimo modelį, kurį vadiname komandos

modeliu. Rytoj jį pristatysi Olweus instruktorių mokymuose. Trumpai tariant, šio komandos modelio idėja yra ta, kad vietoj vieno instruktoriaus mokykloje turime komandą, kurią sudaro mokyklos direktorius, keletas MSG vadovų, mokyklos sveikatos priežiūros specialistas ir psichologas. Jie atlieka dvi pagrindines užduotis. Pirma, stebi, ar programa veikia taip, kaip numatyta, kaip suplanuota, ir t. t. Antra, dalyvauja sprendžiant sudėtingus, sunkius patyčių atvejus, palaiko klasės auklėtoją, skatina mokyklos direktoriaus atsakomybę. Tai pagrindinės dvi užduotys, tačiau tai supaprastintas apibrėžimas. Dabar Norvegijoje bandome šį modelį 17 mokyklų. Labai norime sulaukti rezultatų. Akivaizdu, kad pamatysime neigiamus aspektus. Tiksliai apibūdinti negaliu, tačiau būtų labai įdomu sužinoti, kokių pranašumų šis modelis turi, palyginti su instruktorių darbu be komandos. Turiu pasakyti, kad, įtraukdami naujas mokyklas, siūlome tiek instruktorių, tiek ir komandos modeilius. Taigi, mokyklos gali rinktis.

Ar turime laiko klausimams? Turite puikią progą paklausti.

Jūs klausiate, kiek mums svarbus prosocialus ir antisocialus elgesys Olweus programe. Noriu pasakyti, mes dirbame su vaikais kiekvieną savaitę klasės valandėlėse ir daugiausia dėmesio skiriame, sakyčiau, prosocialiam elgesiui. Turite pataisyti mane. Čia yra daug mokytojų ir daug instruktorių, bet manau, kad kai per klasės valandėles su vaikais diskutuojame, mes stengiamės skatinti gerą elgesį, stengiamės pabrėžti, kaip svarbu gerai elgtis su savo draugais ir pan. Paliečiame daug temų, susijusių su vaikais, todėl jie pasijunta saugesni, bendraudami su kitaais vai kais, mokytoju ir t. t. Taigi, manau, kad didžiąją laiko dalį mes skiriame prosocialiam elgesiui skatinti. Labai svarbu, kad nebijome reaguoti į neigiamą elgesį, o prosocialaus elgesio skatinimas – tai būdas užkirsti tam kelią. Jūs tai žinote ir esu tikras, kad mes visi taip ir darome.

Palinkėsiu sėkmės jūsų prasmingame darbe.

OLWEUS PATYČIŲ PREVENCIJOS PROGRAMOS VOKETIJOJE ĮVERTINIMAS – PILOTINIS 23 VIDURINIŲ MOKYKLŲ TYRIMAS

Dr. Vanessa Jantzer

Psichologė, Heidelbergo universiteto mokslo tyrimų padėjėja

Labai džiaugiuosi būdama čia ir galėdama pasidalinti patirtimi vykdant Olweus programą Vokietijoje. Kaip jau girdėjote, esu psichologė, taip pat moksliinių tyrimų asistentė, dirbu jaunimo ir paauglių psichiatrijos klinikiniame centre.

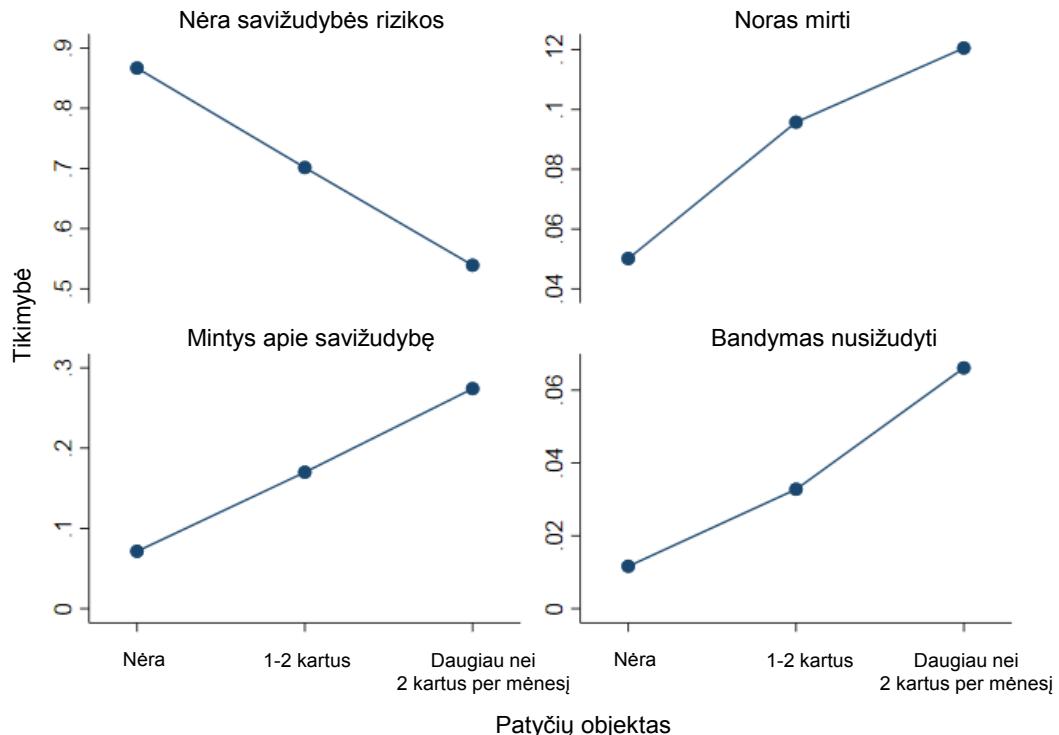
Visų pirma, noriu papasakoti apie esamą padėtį, kodėl mes, kaip vaikų ir jaunimo, paauglių psichiatriai, nusprendėme dirbtį su patyčių programa. Taigi, pradėjome prieš maždaug aštunerius ar devynerius metus. Pradžioje mus pasiekė klinikinių kolegų pasakojimai, kad pas juos patenka vis daugiau pacientų, patyrusių patyčias. Kolegų skaičiavimu, trečdalį pacientų, apsilankiusių Heidelberge, buvo patyčių objektai. Taip pat mokyklos pradėjo reikalauti veiksmingų priemonių patyčių problemai spręsti. Vis daugiau mokyklų prašė pagalbos, klausė ar negalėtume jiems padėti, ar negalėtume surengti pedagoginių dienų arba seminarų mokytojams, ar negalėtume suteikti pagalbos patyčių atvejais. Tačiau taip elgtis negalėjome ir matėme, kad tai nėra veiksmingas patyčių problemos sprendimas. Taigi, pagalvojome, kad, norint spręsti patyčių problemą Vokietijos mokyklose, reikia, kad išitrauktu visa mokykla. Problema ta, kad Vokietijoje arba Brandenburgo žemėse nėra sisteminės patyčių prevencijos. Vokietijoje yra federalinė sistema ir visos žemės visiškai nepriklauso viena nuo kitos, todėl beveik neįmanoma išsiaiškinti, kas ką daro. Neįmanoma matyti, kas ką taiko, be to, yra daugybė skirtinį programų. Štai keletas pavyzdžių: „No Blema“ metodas, „Lions Quest“, „Fairplayer“, „Konflikt Kultur“, bendraamžių mediacijos programa – įvairiausios programos, bet be aiškaus poveikio. Iki šiol Vokietijoje nebuvu įrodymais

grįstų, įvertinto poveikio programų. Jei nežinome, ar programos veiksmingos, rizikuojame investuoti savo išteklius į netinkamas programas, o, kaip visi žinote, mokyklų ištekliai yra menki: nėra daug laiko, nėra daug pinigų.

Dar viena Vokietijos problemų yra tai, kad prevencija vertinama kaip projektas. Mokyklose vykdoma daug projektų ir blaškomasi nuo vieno prie kito. Tačiau manome, kad prevencija turėtų tapti mokyklos kultūros dalimi, nes, jei tai tik projektas – poveikis bus nežymus ir išnyks per kelerius metus. Galiausiai, asmenine iniciatyva surinkome informacijos apie sunkias patyčių pasekmes. Ir tai aprašiau disertacijoje apie patyčių vaikus, patyrusius patyčias, mokyklose, kurią baigiau šią metų liepą. Taigi, pirmiausia parodysiu kai kuriuos duomenis apie patyčių objektus mokykloje. Pirmajame tyrime naudoti duomenys yra iš Heidelbergo, kur po Olweus apklausos mokykloje papildomai apklausėme apie 650 mokinį. Tai 5–9 klasių mokiniai, kurių klausėme apie patirtas patyčias per pastaruosius mėnesius. Tam naudojome Olweus klausimyną, bet taip pat pasiteiravome apie polinkį į savižudybę pastaraisiais metais. Mokinį klausėme, ar galvoja apie mirštį, ar turi savižudiškų minčių, ar bandė žudyti. Kuo išskiria šis tyrimas? Tuo, kad suskirstėme patyčias į tris skirtinų tipus: be patyčių arba kontrolinę grupe; kitai grupei priskyrėme dažnas patyčias: 2–3 kartus per mėnesį arba dažniau, todėl tai buvo patyčių atskaitos taškas pagal dr. Olweus; taip pat išskyrėme vidurinę patyčių kategoriją: tai kartais pasitaikančios patyčios. Iš viso iš šių mokinii buvo tyčiojamas tik 1–2 kartus. Pateikta diagrama [žr. skaidrę Nr. 19] rodo, kad

Disertacija: patyčių aukos mokykloje – 1 tyrimas

Jantzer ir kiti (2015)

19 skaidrė. Tyrimo rezultatai, Jantzer ir kiti (2015)

šioje vidurinėje kategorijoje savižudybių rizika, noras mirti, mintys apie savižudybę ir bandymai žudytis yra padidėjė. Žinoma, stebime šią išau-gusią riziką tarp dažnai nukentėjusių ir tai jau gerai ištirta, tačiau stebétina, kad net retkarčiais tapę patyčių objektais šiandien susiduria su padidėjusia rizika, o tokią yra tikrai didelė grupė. 14 proc. teigė, kad yra nuolatiniai patyčių objek-tai, o 35 proc. nurodė, jog yra pavienių atvejų au-kos. Apibendrinant, patyčias patyrė trečdalis visų mokiniių.

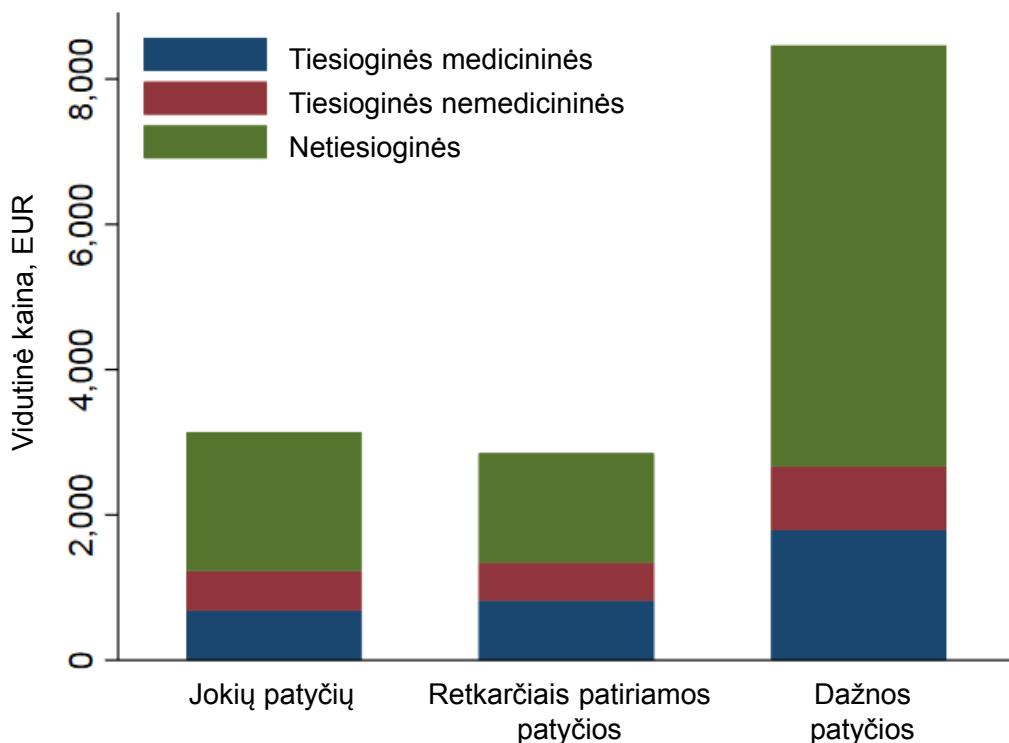
Taigi, vėl matome, kad reikia visos mokyklos įsitraukimo į programą pastebeti kiekvieną mokinį, nes kiekvienam iš jų kyla vis didesnė rizika. Turime tuos pačius duomenis ir apie savižudy-bes, ir apie savęs žalojimą.

Antrasis disertacijos tyrimas buvo susijęs su išlaidomis dėl patyčių. Ryte su kolegomis šiek tiek kalbėjomės apie padidėjusias išlaidas dėl patyčių.

Mes atlikome tyrimą internte, apklausdami apie 1300 paauglių, kurių amžius nuo 12 iki 16 m. Jų klausėme apie pastaruosius tris mėnesius patir-tas patyčias, o jų tėvų apie pastarųjų metų svei-katos priežiūros išlaidas. Gauti duomenys rodo du skirtingus sveikatos priežiūros išlaidų tipus, pavaizduotus skirtingomis spalvomis [žr. skaidrė Nr. 20]: mėlyna spalva rodo tiesiogines medicinines išlaidas (gydymo dėl nelaimingų atsitikimų ar ligų, terapijos, konsultavimo, vaistų). Raudo-na spalva rodo tiesiogines nemedicinines išlai-das (transporto išlaidos arba laikas, skirtas tokiam gydymui). Žalia spalva rodo netiesiogines išlaidas. Tai reiškia, kad tėvų taip pat klausėme: „Dirbote mažiau valandų dėl vaikų problemų arba dėl to, kad kaip vienas iš tėvų negalavote dėl vaikų problemų?“ Grafiko viduryje yra tie, kurie retkarčiais patiria patyčias, kartais nuken-čia nuo besityciojančiųjų. Jie nepatyrė didesnių

Disertacija: patyčių aukos mokykloje – 2 tyrimas

Jantzer ir kiti (2019)

20 skaidrė. Tyrimo rezultatai, Jantzer ir kiti (2019)

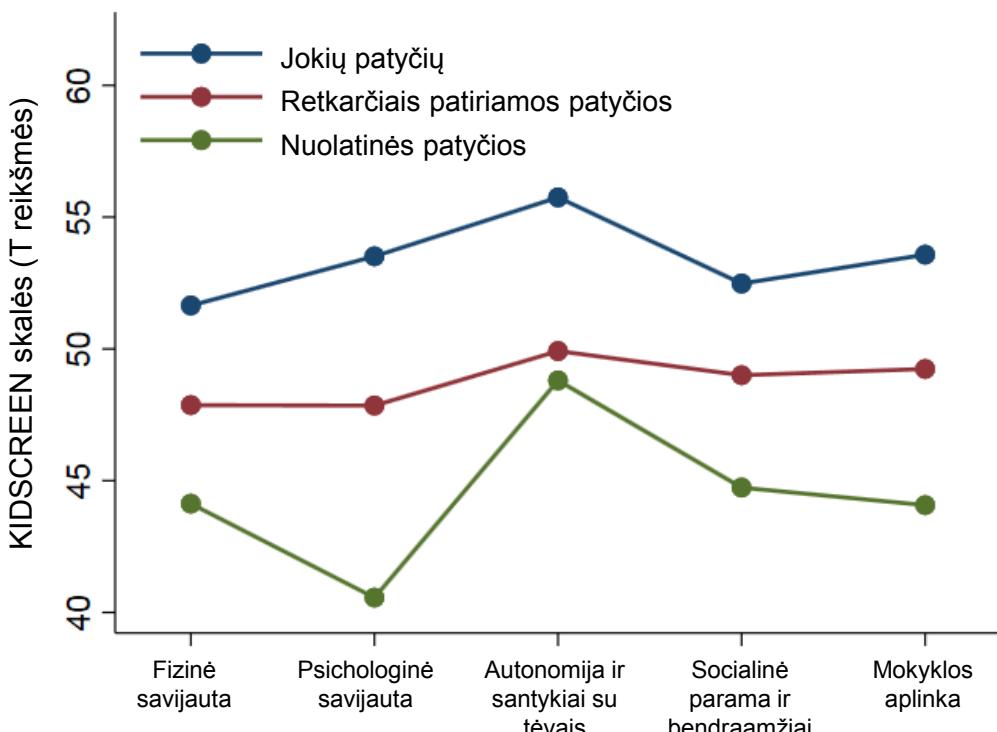
sveikatos priežiūros išlaidų nei kontrolinė grupė, t. y. grupė be patyčių. Akivaizdu, kad sveikatos priežiūros išlaidos dažnai patyčias patiriantiems vaikams yra labai didelės. Čia matote, kokios yra vidutinės išlaidos eurais. Tai išlaidos, tenkančios nukentėjusiems per metus. Taigi, tai daugiau nei 5 000 eurų vienam nukentėjusiajam per metus. Didelė suma, kurią būtų galima sustaupyti vykdant patyčių prevenciją, ir tai tik išlaidos sveikatos priežiūrai, kitose sistemoje yra dar didesnės išlaidos. Čia pateikiti tik medicinos srities duomenys. Taigi, buvo nustatyta, kad patyčios sukelia dideles ekonomines pasekmes visai šeimai. Klausėme ne tik apie sveikatos priežiūros išlaidas, bet taip pat domėjomės paauglių gyvenimo kokybę. Ir tai, ką matote čia [žr. skaidrę Nr. 21], mėlyna linija – kontrolinė grupė, t. y. be patyčių. Jų kasdienio gyvenimo kokybė yra aukščiausio lygio. Šiame pavyzdyme raudona linija rodo, kad

dėl patirtų patyčių mažėjo net gyvenimo kokybės lygis. Ir tada, žinoma, nuolatinės patyčios gyvenimo kokybę dar labiau pablogina. Taigi, tarp išlaidų per metus skirtumo nenustatėme, bet matome skirtumą žvelgdami į gyvenimo kokybę. Tyrimas rodo, kad dėl taikomų metodų negalime tyrimo rezultatų taikyti visai populiacijai ir daryti patikimumą išvadą. Gali būti, kad jei patyčios sukelia ligą, patiriamos didesnės išlaidos, taip pat gali būti, kad sergantys vaikai yra lengvas besityčiojančiuju taikinys. Taigi, turime būti atsargūs, nes negalime padaryti priežastinių išvadų, tačiau matome padidėjusių riziką ir išaugusias išlaidas.

Grįžkime prie Olweus patyčių prevencijos programos. 2011 m. peržiūrėjome įvairias tarpautines programas ir labai greitai pasirinkome Olweus programą. Ir čia susiduriame su pirmaja problema – gauti finansavimą programai. Kreipėmės į 11 fondų dėl finansinės paramos. Šis

Disertacija: patyčių aukos mokykloje – 2 tyrimas

Jantzer ir kiti (2019)

21 skaidrė. Tyrimo rezultatai, Jantzer ir kiti (2019)

procesas užtruko keletą metų, kol galiausiai gavome Badeno-Viurtembergo fondo finansavimą. Tai žemiu fondas Vokietijoje, todėl Olweus programa pirmiausia apsiribojo tik mūsų žemėmis. Jie skyrė mums pinigų ir palaikė, tada turėjome išversti programos medžiagą, žinoma, kartu su Reidar ir Olweus International, o 2015 m. rugpjūtį organizavome atidarymo renginį su Reidar Thyholdt ir pradėjome kvieсти mokyklas. Čia matote tyrimo tikslus, klausimus, į kuriuos norėjome atsakyti šio tyrimo metu. Visų pirma, norėjome žinoti: „Ar Olweus programa yra labai veiksminga Vokietijoje?“, „Ar ji sėkmingai veikia kitose šalyse?“, „Ar tai veikia ir Vokietijoje?“ Taip pat klausiamė: „Ar poveikis išlieka stabilus ilgiau nei vienerius metus?“ Tyrėme dvejus metus. Trečiasis tikslas buvo: „Ar yra dozės ir atsako santykis?“ Norėjome išskirti tas mokyklas, kurios daugiau investuoja, daro daugiau ir be nukrypimų, ar jos

taip pat pasiekia geresnių rezultatų? Todėl klaušėme mokytojų apie programos įgyvendinimą. Ir paskutinis mums, psichologams, svarbus klausimas – norėjome žinoti: „Ar sumažėjus patyčių, taip pat sumažėja ir psichologinių problemų?“ Visos problemos, apie kurias kalbėjau, matomas mūsų klinikiniame gyvenime kasdien, ar jų galima išvengti vykdant patyčių prevenciją? Tada pradėjome kvieсти mokyklas į programą, ir tai buvo antroji didelė problema, nes buvo be galos sunku rasti mokyklų ir jas įtikinti pradeti šią programą. Tikslas buvo rasti trisdešimt mokyklų. Palaipsniui įtraukinėjome mokyklas, aktyviai kvietėme kiekvieną mokyklą, kiekvieną vidurinę mokyklą visose žemėse, kad surinktume pakankamai mokyklų programai. Pirmojo etapo metu informavome mokyklas elektroniniu paštu, laišku ir telefonu, todėl tai buvo labai intensyvus procesas, susiekėme su 413 mokyklų ir 2015 m.

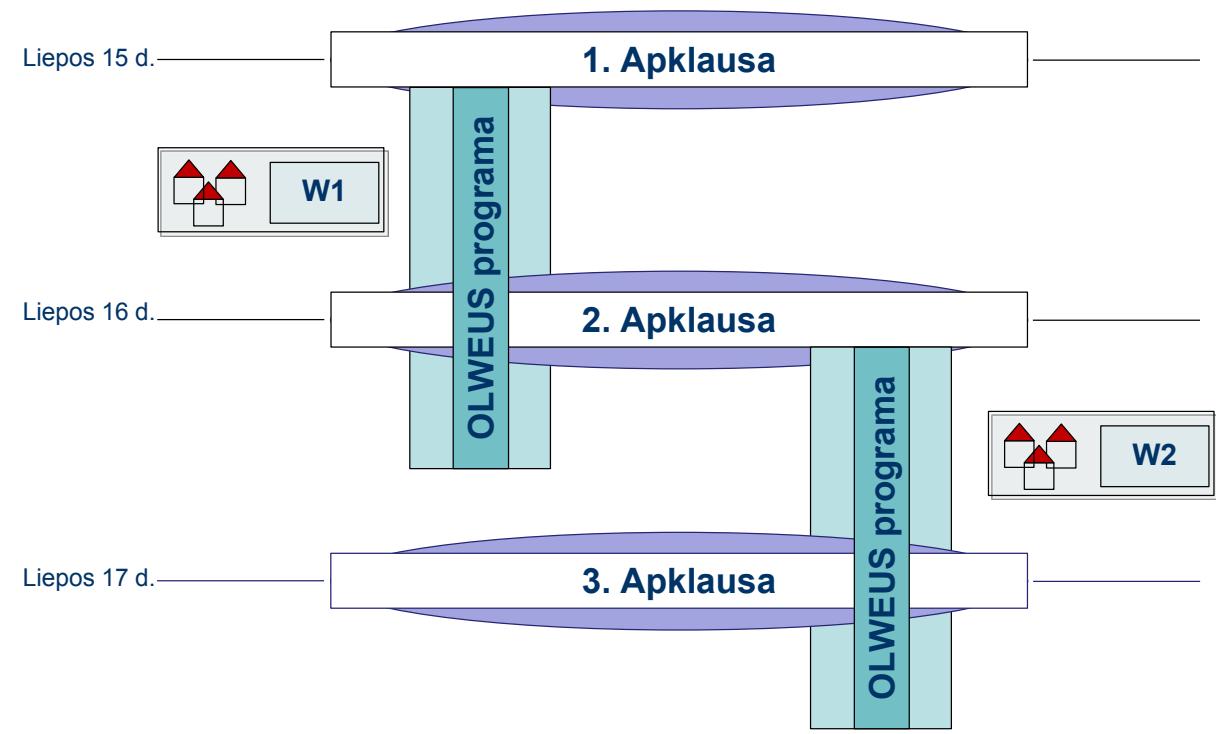
liepą pagaliau prisijungė tik 13. Tada vėl susisiekėme su mokyklomis, šį kartą tik laišku, ir iš daugiau nei 800 mokyklų 2016 m. liepą prisijungė tik 10. Taigi, tikrai sunku įtikinti mokyklas įsitraukti į programą. Ir tai, galbūt, išskirtinis Vokietijos mokyklų sistemos bruožas, kad dėl visos mokyklų įsitraukimo turi balsuoti mokytojai. Todėl turėjome vykti į mokytojams skirtas konferencijas ir pristatyti programą, o jie turėjo už ją balsuoti. Buvo labai sunku per tokį trumpą laiką įtikinti ir pristatyti privalumus, nes, žinoma, mokytojai pirmiausia mąstė apie pastangas, laiką, reikalinius ištaklius.

Taigi, tai mūsų programos įgyvendinimo modelis [žr. skaidrę Nr. 22]. Mes dirbame su mokyklomis dviem skirtingais būdais ir turime tris vertinimo taškus. Naudojame Olweus patyčių klausimyną (OPK) ir apklausą atliekame internetu klasėje apie 45 min. Tad naudodamiesi Olweus patyčių klausimynu mes uždavėme klausimus

apie patirtas patyčias per pastaruosius tris mėnesius. Taip pat papildomai klausėme apie gyvenimo kokybę, psichologines problemas, rizikingą elgesį.

Antroji tyrimo dalis buvo neprivaloma. Tęsiant antrają dalį, mokinį buvo paprašta sukurti individualų kodą, kad pakartotiniai vertinimai būtų susieti su tuo pačiu mokinio. Tai, ką matote čia, yra šio tyrimo imtis [žr. skaidrę Nr. 23]. 23 mokyklos buvo pasirengusios dalyvauti programoje (ketino spręsti problemą), tačiau tik 16 iš jų galėjo pilnai įgyvendinti programą per 18 mėnesių (įgyvendino). Programa mokyklose buvo įgyvendinama dvieju etapais: 10 pirmojo etapo mokyklų įgyvendino programą nuo 2015 iki 2017 m., o 13 antrojo etapo mokyklų – nuo 2016 iki 2018 m. Tai, ką matote čia, yra programą įgyvendinusiu mokyklų imtis, kurią sudarė 5–13 klasių mokiniai (bet daugiau jaunesnių mokinį), po lygiai berniukų ir mergaičių. Metinėje

Metodai: įgyvendinimo modelis

22 skaidrė. Įgyvendinimo modelis

Rezultatai: pavyzdys

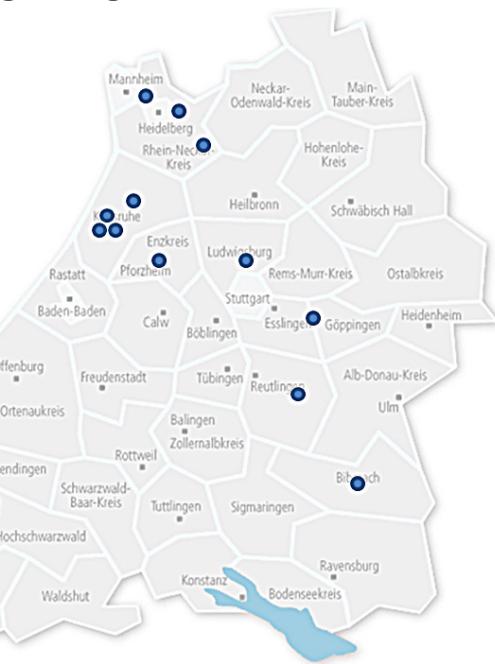
Ketina spręsti problemą: 23 mokyklos

Igyvendino: 16 mokyklų

1 banga: 2015–2017 m.

2 banga: 2016 –2018 m.

	Pradinė reikšmė (t0)	Antrinė reikšmė (t1)	Paskesnė reikšmė (t2)
Skaičius (N)	5540	5490	5546
Dalyvavimo procentas (%)	91.39	82.86	85.32

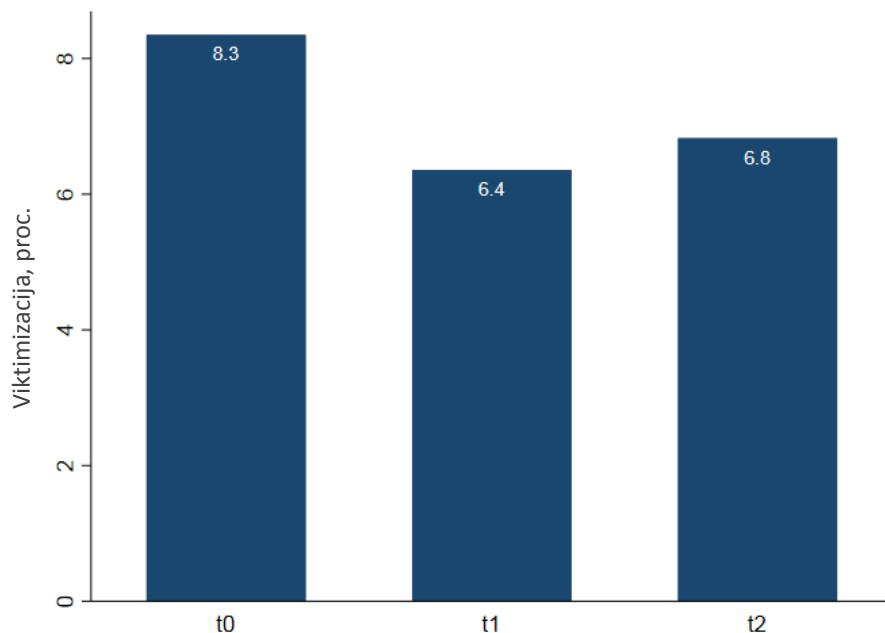
23 skaidrė. Tyrimo imtis

apklausoje dalyvavo apie 5 500 mokiniai; atsakodžnis labai geras, t. y. 83 proc. ir daugiau. Pirmaisiais metais apklausoje dalyvavo net 91 proc. Toliau pateikiamojе analizėje įtraukėme tik programą įgyvendinančias mokyklas (N=16). Tai, ką matote čia, yra pagrindinis viktimizacijos poveikis (pirmasis ir antrasis tikslai) remiantis klausimais dėl viktimizacijos Olweus programos klausimyne [žr. skaidrę Nr. 24]. Atlikome statistinę analizę taikydami logistinę regresiją. Ši analizė parodė trumpalaikį ir ilgalaikį programos poveikį viktimizacijai: reikšmingas 24 proc. santykinis viktimizacijos lygio sumažėjimas per vienerius metus (t0-t1) (nuo 8,3 proc. iki 6,4 proc.) ir reikšmingas 18 proc. santykinis viktimizacijos lygio sumažėjimas per dvejus metus (t0-t2) (nuo 8,3 proc. iki 6,8 proc.). Matome didelį atotrūkį (t0-t2) tarp mokyklų: santykinis sumažėjimas nuo -99 proc. (minimalus) iki 49 proc. (maksimalus). Panašiai matomas pagrindinis patyčių poveikis [žr. skaidrę Nr. 25]. Vėlgi, naudojome bendruosius OPK klausimus. Tyrimas parodė reikšmingą

trumpalaikį programos poveikį patyčioms (santykinis sumažėjimas per vienerius metus (t0-t1) iki 23 proc. (nuo 5,9 proc. iki 4,5 proc.), tačiau šis poveikis neišliko dvejus metus. Dėl patyčių poveikio intervalas (t0-t2) tarp mokyklų buvo dar didesnis, t. y. nuo -352 proc. (minimalus) iki 89 proc. (maksimalus).

Tada atlikome tolesnį tyrimą, kad pamatyume, ar tam tikroms grupėms buvo naudingiau nei kitoms. Nustatėme keletą tarpusavyje susijusių pasekmių viktimizacijai. Pirmiausia, sąsajos su lytimi (moderacijos efektas): mergaičių atsakymai rodė santykinį 44 proc. sumažėjimą per dvejus metus, berniukų – nerodė statistiškai reikšmingo programos poveikio. Ši sąveika tarp lyties ir laiko gana stebina ir, mūsų žiniomis, nebuvo nustatyta jokiose kitose žemėse. Tačiau nepamirškite: programa padarė poveikį besityčiojantiems vyriškos lyties atstovams! Antroji sasaja rasta su klase, kurioje mokomasi: per dvejus metus buvo galima pastebėti reikšmingą viktimizacijos sumažėjimą žemesnėse klasėse (5–7), jokio

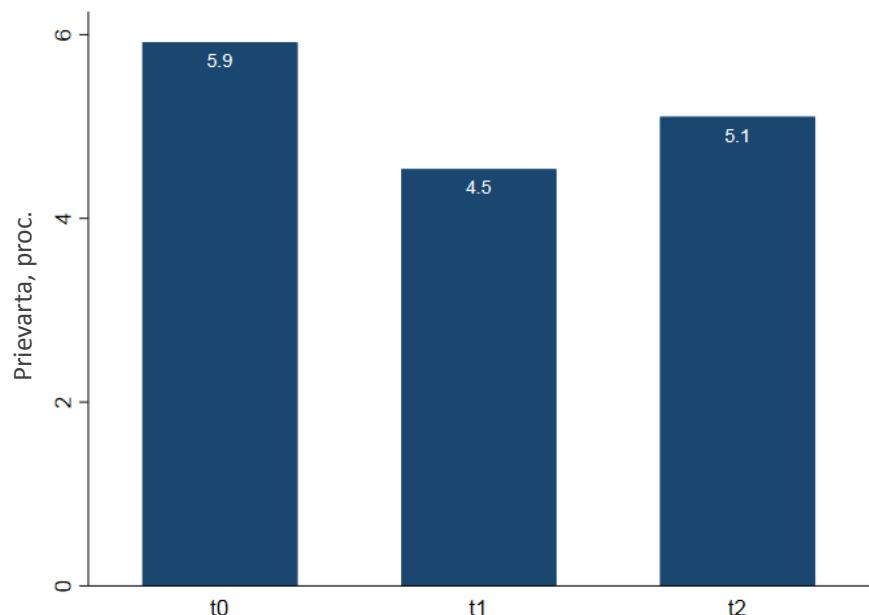
Rezultatai: pagrindinio poveikio viktimizacija (obj. 1+2)

- Ženklus santykinis viktimizacijos (t0-t1) sumažėjimas 23,83 proc.
- Ženklus santykinis viktimizacijos (t0-t2) sumažėjimas 18,20 proc.
- Didelis skirtumas (t0-t2) tarp mokyklų (nuo -99,23 proc. iki 48,58 proc.)

24 skaidrė. Tyrimo rezultatai

Rezultatai: pagrindinis poveikis, prievarta (obj. 1+2)

- Reikšmingas santykinis prievartos sumažėjimas (t0-t1) - 23,31 proc.
- Nėra reikšmingo santykinio prievartos sumažėjimo (t0-t2)
- Didelis skirtumas (t0-t2) tarp mokyklų (nuo -351,66 proc. iki 88,51 proc.)

25 skaidrė. Tyrimo rezultatai

poveikio nepavyko nustatyti vidurinėse klasėse (8–9), o aukštesnėse klasėse (10–13) netgi buvo nustatytas reikšmingas viktimizacijos didėjimas. Ši reikšminga laiko ir klasės sąveika jau buvo nustatyta kitose žemėse, o tai reiškia, kad programa veiksmingesnė žemesnėse klasėse arba galbūt reikia daugiau laiko, kad poveikį pradėtų jausti vyresni mokiniai. Vėlgi, šie rezultatai yra tik patyčias patiriančių mokinį. Be to, tyrėme ilgalaičių ryšį tarp patyčių ir psichologinių simptomų (ketvirtasis tikslas). Iš 11 709 vertinamų atvejų būtų galima nustatyti bent dviejų elementų sąsiąją kalbant apie atskirą mokinį. Tuo remdamiesi bandėme atsakyti į klausimus: a) kas atsitinka su psichikos sveikata prasidėjus patyčioms (jau gerai ištirtas klausimas) ir b) kas atsitinka su psichikos sveikata, kai patyčios baigiasi (gana naujas aspektas)? Remdamiesi mūsų duomenimis, padarėme tokias išvadas: 1) nustatytas aiškus patyčių poveikis pasireiškiantis ryškesniais psichopatologiniais simptomais (emocinės problemos, mintys apie savižudybę, bandymai nusižudyti ir savęs žalojimas) dėl didėjančio viktimizacijos intensyvumo; 2) taip pat buvo aiškiai matomas nuolatinių patyčių poveikis net ir po to, kai jų nebebuvo. Nors psichopatologija žymiai sumažėjo pasibaigus patyčioms, ji negrįžo į pradinį lygį ties paskutiniu matavimu (t2). Taigi, neigiamos patyčių pasekmės vystosi greitai, bet mažėja lėtai. Nežinome, ar aukos visiškai atsigauna, ar išlieka simptominio gydymo poreikis, todėl patyčias patyrusiems vaikams gali prireikti papildomos paramos, kad būtų išvengta ilgalaikės žalos.

Norečiau baigti savo kalbą apibendrindama pagrindinius rezultatus. Visų pirma, Vokietijoje bendro Olweus programos (OPPP) veiksmumą įrodymai buvo pristatyti pirmą kartą. Darant išvadas reikėtų atsižvelgti į keletą tyrimo ribotumų: tyrimas buvo kvazieksperimentinis, be kontrolinės grupės, o dalyvaujančios mokyklas negali būti vadinamos tipinėmis, nes dalyvaujama savanoriškai. Antra, skirtingas poveikis

mokykloms buvo akivaizdus, o tai reiškia, kad kai kurios mokyklos gavo daugiau naudos, o kai kurios mažiau arba visai jos negavo (per dvejus metus). Turime nepamiršti galimo nuokryprio dėl labai žemo pradinio patyčių / viktimizacijos lygio kai kuriose mokyklose. Ir galiausiai, viktimizacijos poveikis buvo nustatytas tik mergaitėms ir tik žemesnėse klasėse. Galima pateikti keletą šių ryšių paaiškinimų: programos medžiaga ir (arba) turinys labiau tinkta mergaitėms. Galbūt programa labiau atsižvelgia į moterų kompetencijas, nes mergaitėms lengviau patikėti savimi arba jos labiau priima kitus. Arba galbūt mergaitės į klausimus atsako tik taip, kaip socialiai pageidaujama. Reikšminga sąveika tarp laiko ir klasės taip pat gali turėti keletą priežasčių: arba programa patrauklesnė jaunesniems vaikams, arba žemesnėse klasėse programa gali būti pristatoma ir vykdoma intensyviau. Klasių valandėles lengviau vykdyti žemesnėse klasėse dėl mokyklos struktūros ir ne tokio intensyvaus mokymosi proceso. Be to, žemesnėse klasėse buvo nustatytas aukščiausias patyčių lygis pradiniame etape, todėl jaunesniems vaikams to labiausiai reikėjo. Turėsime atidžiau pažvelgti į dozės ir atsako duomenis iš mokytojų apklausų, kad galiausiai atsakytume į ši klausimą.

Ko išmokome dirbdami su OPPP per maždaug penkerius metus? Šiuos atsakymus gauname iš OPK duomenų ir instruktorių bei vadovų atsiliepimų telefoninių pokalbių ir asmeninių susitikimų metu. Dažnai naudojame dviejų akvariumų nuotrauką, kur auksinė žuvelė šoka iš nemalonaus tuščio akvariumo į malonesnį. Visų pirma, programos laimėjimai: galima sumažinti patyčių lygį; mokyklos vadovai nurodė pagerėjusią atmosferą mokykloje ir kad mokiniai labiau pasitiki savimi; mokyklos gauna daugiau informacijos iš mokinių apklausų; didėja mokytojų kompetencija; darbuotojai turi vieningą poziciją; mokymosi ir supervizijų grupės suteikia galimybę bendrauti tarp kolegų (to labai trūksta kasdieniame mokyklų gyvenime); OPPP reiškia

tvarumą, o ne projektinį mąstymą, prevencinis darbas formuoja teigiamą mokyklos įvaizdį vi-suomenėje. Šiuo metu jau turime 7 sertifikuotas Olweus mokyklas ir 22 sertifikuotus Olweus instruktorius Vokietijoje. Badeno-Viurtembergo fondas suteikė paramą dar šešioms mokykloms programai įgyvendinti (trečiasis etapas prasidėjo 2018 m. rugsėjį). Taigi, iš viso Vokietijoje į programą įsitraukė 29 mokyklos. Tačiau Vokietijoje taip pat susidūrėme su daug iššūkių dėl OPPP. Auksinei žuvelei buvo labai sunku sukaupti jėgų šuoliui. Pradžioje buvo labai sunku rasti finansi- nę paramą programai, o Badeno-Viurtembergo fondas nutraukė finansavimą. Taigi, nuo šiol vi-sas išlaidas turės padengti pačios mokyklos. Buvo labai sunku įtikinti mokyklas dėl reikalingų ištak- lių (laiko ir pinigų), priklausančių nuo politinės paramos; klasės susitikimai yra vargai įmanomi mokyklose, kurios neorganizuoją kassavai-tinių klasės susirinkimų; programai įgyvendinti mokykla turi skirti daug laiko ir pastangų; labai

sudėtinga įtraukti visus mokytojus į mokymosi ir supervizijų grupes, taip pat priimti sprendimus grupėse ir juos integrnuoti į bendrą sistemą, todėl iniciatyvinė grupė yra būtina (pvz., amerikietiškas modelis); reikia daugiau medžiagos klasės valandėlėms; mokykloms sunku susitaikyti su metinėmis programos išlaidomis; susidūrėme su didele kaita: programą pradėjo 23 mokyklos, 16 įgyvendino ir tik 11 mokyklų vis dar įgyvendina programą. Dažnai jautėmės negalintys pasiūlyti kažko gero; jautėmės taip, lyg iš mokyklų kažko norėtume, net jei mokykloms tai nieko nekaina- vo. Mūsų nuomone, pagrindinį vaidmenį atlieka politinis palaikymas, ir to labiausiai trūko mūsų žemėse, todėl dabar nesame tikri dėl OPPP ateities Vokietijoje.

Dékoju už jūsų dėmesį! Nedvejodami susie- kite su mumis, jei turite kokių nors klausimų ar reikia papildomos informacijos. Ačiū visoms dalyvaujančioms mokykloms!

OLWEUS PATYČIŲ PREVENCIJOS PROGRAMA JAV: STRATEGIJOS IR PROGRAMOS POVEIKIS

Jane Riese

Klemsono universiteto Saugų ir humaniškų mokyklų instituto vadovo pavaduotoja

Tikriausiai jau girdėjote, kad esu socialinė darbuotoja. Turėjau privilegiją 20 metų dirbtį su Olweus programa. Dirbau su šia programa prieš atsirandant instruktorių sertifikavimo modeliui. Taigi, turėjau garbės prisdėti prie to modelio sukūrimo. Labai greitai norėčiau pasidalinti keletu dalykų apie Olweus programą JAV, apie tai, kaip svarbu sutelkti dėmesį į pačią patyčių problemą, ir šiek tiek pakalbėti apie vertinimą, remdamasi tyrejais, tokiais kaip Vanessa ir kolegos. Noriu papasakoti, kaip įtraukti bendruomenę į Olweus programos veiklas. Tai svarbi mano darbo JAV dalis. Taip pat tarsiu kelis žodžius apie Olweus programos testinumą. Žinote, manau, kad visame pasaulyje mes susiduriame su tais pačiais iššūkiais.

Kalbant apie pasaulį, Olweus programa veikia JAV, Meksikoje, Barbadose, Panamoje, Brazilijoje, Islandijoje, Norvegijoje, Švedijoje, Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje, Lietuvoje ir Guame, kuris iš tikrujų priklauso JAV. Pirmiausia, pakalbėkime apie JAV. Mūsų būstinių įsikūrusi Klemsono universitete Pietų Karolinoje. Mūsų simbolis – maža tigro letena, nes tigras – universiteto talismanas. Jei atvirai, net nežinau, kodėl.

Neturime tikslų skaičių, bet įvairių tipų mokyklose visose valstijose apie 5 000 mokyklų įgyvendino Olweus programą. Jei kada turėsite galimybę, aplankykite Klemsono universitetą. Didžiausias šalia esantis miestas su tarptautiniu oro uostu – Grinvilis Pietų Karolinoje. JAV – lyg 50 atskirai veikiančių šalių. Labai gaila, bet teisiniu aspektu patyčių prevencija pastaruoju 20 metų buvo siejama su tragedijomis: smurtu, mirtimis, šaudymu. Visa tai tėsiasi iki šių dienų. Man labai

sunku apie tai kalbėti, nes tai kelia nerimą. Tačiau visos 50 valstijų susikūrė savus patyčių įstatymus. Kiekviena valstija yra skirtinga. Nė viena iš jų neprivalo dalyvauti Olweus programoje, bet visos valstijose esančios mokyklos turi vadovautis tam tikra politika ir turėti reglamentus dėl patyčių. Ir nors laikytis tam tikros politikos yra gerai, tai taip pat gali kelti problemų. Daugelis mokyklų ieško greito problemų sprendimo ir stebuklingo būdo nutraukti patyčias. Bet mes visi žinome, kad nėra jokio stebuklingo būdo išspręsti šią sudėtingą situaciją. Be to, dažnai nėra jokio finansavimo, reglamentuojamų valstijos įstatymų. Tad kyla klausimas, kaip problemų sprendimą pritaikyti praktiškai. Jūs kelis kartus nuotraukose jau matėte dr. Dan Olweus. Aš noriu jums pristatyti dr. Susan Limber, mūsų pagrindinę tyreją JAV. Ji – psichologijos profesorė, mano mentorė ir bičiulė. Ji atlieka nuostabų darbą.

JAV mes apibūdiname Olweus programą kaip keturių dalių dėlionę [žr. skaidrę Nr. 26], kurią sudaro patyčių prevencijai skirtamas dėmesys ir pastangos mokyklos, klasės, individualiu lygiais ir taip pat į programą įtraukėme išorinės bendruomenės lygmenį. Kai kurie iš jūsų galbūt taip pat tai darote. Mes sukūrėme kursus instruktoriams, norintiems įgyti Olweus instruktoriaus sertifikatą. Vadiname tai instruktorių sertifikavimo kursais (ISK). Mūsų instruktoriai dirba konsultantais mokyklose, kad galėtų teikti nuolatinę pagalbą. Pirmieji ISK įvyko 2001 m., o šiomet mes švenčiame mūsų 100-ojo kurso instruktorių atestaciją. Šie kursai vyksta visose valstijose, bet šiuo metu daugiausia rengiami netoli Klemsono universiteto Pietų Karolinoje. Mes parengėme

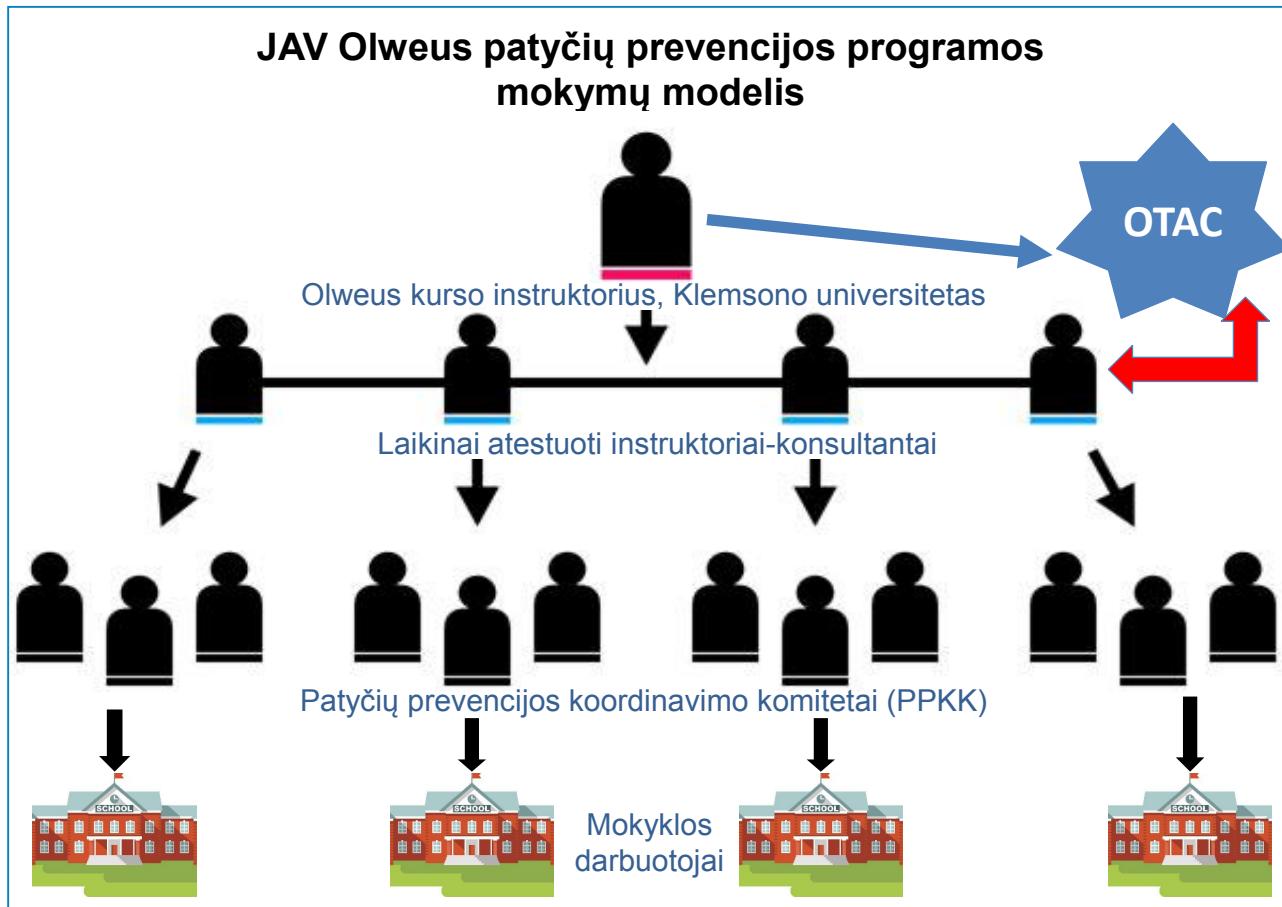
Olweus programos komponentai, JAV

26 skaidrė. Olweus programos komponentai JAV

daugiau nei 2 000 instruktorių, tačiau dabar aktyviai dirbančių yra apie 650. Kai kurie išsaugojo sertifikatą, kai kurie – ne. Mūsų mokymo modelis (prisiminate besišypsančių žmonių nuotrauką, kurią rodė Reidar? Ši nuotrauka šiek tiek iš ją panaši) parodo, kaip veikia mūsų mokymo metodas [žr. skaidrę Nr. 27]. Klemsono universitetas dalyvauja organizuojant kursus, ir mes turime įvairių žmonių, kurie tuos kursus lanko. Kai kurie yra iš mokyklos, kai kurie iš psichologinė pagalbą teikiančių organizacijų arba kitų įstaigų. Šie laikinai sertifikuoti instruktoriai vėliau moko patyčių prevencijos koordinavimo komiteto (PPKK) narius mokyklos lygmenje. PPKK – Olweus programos vykdymo JAV „variklis“. PPKK moko sertifikuotas instruktorius. Po to, padedami instruktoriaus, PPKK nariai moko likusius mokyklas darbuotojus. Kaip jau ne kartą girdėjote, labai

svarbu, kad kiekvienas suaugęs asmuo mokykloje būtų įtrauktas į veiklą ir jaustusi atsakingas už patyčių problemą. Taigi, ši komanda yra mūsų variklis, vedantis Olweus programos veiklą JAV. PPKK nariai dalyvauja dviejų dienų mokymuose, kuriuos organizuoja instruktorius. Geriausia, kad mokymai vyktų nepertraukiamai dvi dienas iš eilės. Šis komitetas planuoja ir vadovauja mokyklos patyčių prevencijos veiksmams, komunikuoja su likusiais darbuotojais, organizuoja ir koordinuoja darbą, gauna atsiliepimus iš kitų ir atstovauja programai bendruomenėje. JAV mes turime ir Supervizijų grupes, kurioms vadovauja PPKK atstovai. Mokyklos lygmenje mes taip pat turime vieną ar du žmones, kurie dirba programos koordinatoriais. Viena problema JAV yra ta, kad mokyklos direktorai norėtų, jog programos koordinatoriai atliktų visus darbus. Suprantame,

27 skaidrė. JAV Olweus patyčių prevencijos programos mokymų modelis

kad patyčių prevencija yra per sudėtingas darbas, jog ji galėtų atliliki vienas žmogus. Tad koordinavimo komitetas privalo ypač aktyviai dalyvauti įgyvendinant programą mokykloje.

Kas, jei patyčių prevencija nebelaikoma populioria, o prilyginama senamadiškai idėjai? Kažkada buvusi populiaria idėja tampa iprasta tarsi besisupanti laikrodžio švytuoklė ir kai kuriems mokyklų vadovams ji atsibesta. JAV dėmesys patyčioms vis keitėsi. Sakyčiau, kad 2011 m., dešimtais mūsų veiklos metais, mes turėjome labai daug darbo. Kiekvienu mėnesį vedavome naujus instruktorių sertifikavimo kursus. Bėgant laikui baigėsi dotacijos, ir švytuoklė pradėjo suptis į kitą pusę. Žmonės ėmė prarasti susidomėjimą patyčių prevencija, panašiai kaip apie Norvegijos situaciją pasakojo André. Užut spręsdamos konkretias patyčių problemas, mokyklos bando gerinti mokyklos klimatą naudodamas bendrą, paviršutinišką požiūri,

ypatingą dėmesį skirdamos teigiamo elgesio skatinimui JAV. Žinoma, teigiamas elgesys yra labai svarbu. Kažkas uždavė André labai gerą klausimą apie prosocialaus elgesio stiprinimo svarbą. Kaip žinote, nuo pat pradžių į tai buvo sutelktas visas Olweus programos dėmesys.

Aš manau, kad kai švytuoklė supasi atgal, susidomėjimas patyčių prevencija JAV vėl išauga. Taip iš dalies gali būti dėl to, nes jau žinome, kad paviršutiniškas požiūris nesustabdo unikalios ir sudėtingos patyčių problemos. Būdami Olweus programos kolegos, jūs žinote, kad yra keturios kovos su patyčiomis taisyklės. Trys iš jų yra apie teigiamą elgesį: mes padėsime patiriantiems patyčias, mes į veiklas įtrauksime atstumtus mokinus ir mes pranešime apie patyčias suaugusiesiems. Kartu su dr. Olweus mes vadovaujamės pirmaja taisykle – nesityčioti iš kitų. Kai kuriems tai gali skambėti neigiamai, tačiau tai gana svarbi

taisyklė. Šią taisyklę būtina žinoti, nes ji suteikia mums galimybę lavinti mokinius, kad jie žinotų, kas konkrečiai yra patyčios. Taip aiškiai parodome, kokie yra mūsų lūkesčiai jų elgesio atžvilgiu. Žinome, kad patyčios turi būti sąmoningai sprendžiamos kaip bendrosios prevencijos mokykloje dalis. Patyčios yra labai sudėtingas reiškinys tiek socialiniu, tiek emociniu aspektais. Vakar užsiemime su instruktoriais diskutavome, kad patyčios iš tikrujų gali traumuoti vaikus, todėl joms reikia skirti ypač didelį dėmesį. Darbuotojus ir mokinius reikia specialiai mokyti ir vis priminti, kad patyčios yra nepriimtinės. Reikia sąmoningai reaguoti ir spręsti patyčių problemą. Manau, kad mano kolegos man pritars. Moksliniai tyrimai rodo, kaip svarbu išlaikyti dėmesį patyčių prevencijai. Kaip matote iš tyrimo rezultatų [žr. skaidrę Nr. 28], mokyklos klimato gerinimo strategijos savaime nesumažina patyčių plitimo. Nepaisant įrodymų, kad mokyklos klimatas pagerėjo, patyčių atvejų skaičius nepakito.

Pažvelkime į keletą tyrimų. Pirmieji – 2019 m. baziniai tyrimai, parodantys patyčių

skaičių JAV mokyklose [žr. skaidrę Nr. 29]. Tai Olweus patyčių klausimynas, kurį per pastaruosius kelerius metus užpildė 245 000 mokinį. 17 proc. mūsų mokinį pranešė, kad jie tiesiogiai dalyvavo patyčiose. Taip buvo prieš Olweus programos pradžią. Galite matyti padalijimą: 12 proc. mokinį patyrė patyčias, 3 proc. patys tyčiojosi, o likę 2 proc. sudarė sudėtingą grupę, kuri ir tyčiojosi, ir patys patyrė patyčias. Pamatykite, kad pranešimų apie patiriamas patyčias mažėjo tiek berniukų, tiek mergaičių grupėse. Tačiau jei kalbėsime apie tyčiojimą iš kitų, pamatykite vienai kitokią statistiką. Taip pat galite pastebėti, kad žodinės patyčios yra labiausiai paplitusi patyčių forma ir tarp berniukų, ir tarp mergaičių. Socialinė atskirtis – kita didelė problema. JAV vyrauja bendras klaidingas supratimas, kad kibernetinės patyčios – siaubinga epidemija. Tai tikrai labai rimta problema, bet pranešimų apie kibernetines patyčias skaičiai daug mažesni.

Pradiniame tyrime matome, kad berniukai dažniausiai patiria patyčias iš kitų berniukų. Iš mergaičių tyčiojasi ir berniukai, ir mergaitės.

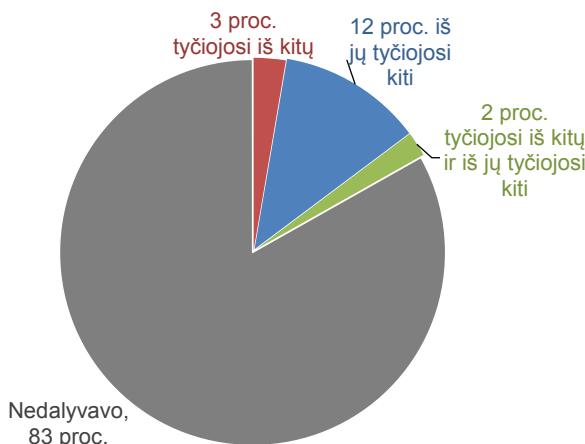
Dėmesio išlaikymas: du tyrimai

1. Prisirišimas prie mokyklos nebuvo savaime nuo patyčių viktinizacijos apsaugantis veiksny (Spriggs ir kiti, 2006).
2. Apklausa, kurioje dalyvavo 11 000 vidurinės mokyklos mokinį, atskleidė, kad, nepaisant įrodymų, jog klimatas mokyklose pagerėjo, pačių mokinį nurodytas buvimo patyčių objektu lygis išliko tokis pat (Bradshaw ir kiti, 2006).

Mokinį, iš kurių tyčiojamasi, procentas

2–3 kartus per mėnesį ar dažniau

(Luxenberg et al., 2019)

17 proc. mokinį tiesiogiai dalyvavo patyčiose:

- **12 proc.** iš jų tyčiojosi kiti
- **3 proc.** tyčiojosi iš kitų
- **2 proc.** tyčiojosi iš kitų ir iš jų tyčiojosi kiti

29 skaidrė. Mokinį, iš kurių tyčiojamasi, procentas JAV

Daugelis vaikų, deja, visai nepraneša apie patyčias. JAV dauguma vaikų praneša apie patyčias broliui, sesei arba draugui, tačiau didžiąją dalį sudaro didelė grupė, kuri visiškai niekam nepasako apie patiriamas patyčias. Ir šie skaičiai, žinoma, didėja, kai vaikai auga. Yra ir gerų naujienų. Vai-kai jaučia empatiją patiriantiems patyčias. Gailes-ti jaučia daugiau mergaičių nei berniukų. Tai, gal-būt, yra kultūrinis reiškinys. Jaunesni mokiniai jaučia didžiausią empatiją, bet ar ji priverčia imtis veiksmų? Gera žinia ta, kad apie tris ketvirtadalius vaikų teigė, jog jie bandė padėti patiriantiems patyčias. Kad ir kaip būtų, šie skaičiai mažėja, kai vaikai brėsta.

Pakalbékime apie antrajį tyrimą. Didžiuojuosi galēdama jums pasakyti, kad šis tyrimas buvo atliekamas Pensilvanijoje, valstijoje, kurioje aš gyvenu. Šis tyrimas nėra mano nuopelnas, bet aš turėjau galimybę aplankytį kai kurias mokyklas. Šiame tyriime dalyvavo 210 000 mokinį, todėl jis yra vienas didžiausių Olweus programos efektyvumo vertinimo tyrimų pasaulyje. Taip

pat dalyvavo daugiau nei 17 000 mokytojų. Mes buvome sujaudinti, kad per laikotarpį nuo pradinio iki antro vertinimo pastebimai sumažėjo pranešimų apie patiriamas patyčias. Didžiausias sumažėjimas buvo pastebimas tarp 7 klasės mokinį – 17 proc. Mažiausiai pakitę rezultatai buvo tarp metais vyresnių, 8 klasės mokinį – 5 proc. Jei kalbėtume apie pranešimus, kai vaikai patys tyčiodavosi, didžiausias pokytis buvo matomas 5 klasėje. Ten tyčiojimasis iš kitų sumažėjo 36 proc. Mes buvome ypač patenkinti didžiojo tyrimo Pensilvanijoje rezultatais, paskelbtais 2018 metais. Programa turėjo reikšmingą poveikį tiek patiriantiems patyčias, tiek besityčiojantiems. Manau, jūs taip pat suprantate, kad programos poveikis vyresniems mokiniams pasireiškia vėliau, o pradinių klasių moksleiviams – anksčiau. Be to, supratome, kad kuo ilgiau dalyvaujama programoje, tuo geresni programos įgyvendinimo rezultatai (Vanessa apie tai kalbėjo, į tai galbūt verta atkreipti dėmesį Vokietijoje). Ir galiausiai pastebėjome, kad mūsų mokinį suvokimas apie

programą ir jų, kaip liudytojų, požiūris pasikeitė į teigiamą pusę.

Kitame, dar nepaskelbtame, tyrime galėsite perskaityti apie konkrečias patyčių formas. Jis bus paskelbtas tarptautinio patyčių prevencijos žurnalo 1-ajame leidime. Šiame straipsnyje, parašytame dr. Olweus, mano kolegės Sue Limber ir mūsų kolegos Kyrre Breivik iš Norvegijos, aprašomas kiekvienos patyčių rūšies atvejų mažėjimas. Dar vienas tyrimas, kuris man, psichikos sveikatos specialistei, yra labai įdomus, tyrinėja psychologinę patyčių žalą. Šis tyrimas buvo atliekamas valstijoje, kurioje yra ir Klemsono universitetas – Pietų Karolinoje. Kadangi žinome, kiek streso mokiniams sukelia patyčios, šio tyrimo metu buvo aiškinamasi, kodėl patyčios turi tokį neigiamų pasekmių psichikos sveikatai, t. y. kodėl vaikams taip sunku jas ištverti. Tyrėjai nustatė, kad patyčios yra tokios skausmingos dėl savigarbos sumažėjimo ir savęs kaltinimo. Žmonės, iš kurių tyčiojamas, dažniausiai jaučiasi patys dėl to kalti. Tai gali turėti neigiamos įtakos gebėjimui

valdyti emocijas. Šiame tyrime, kuriame dalyvavo 23 000 mokiniai, mes atkreipėme dėmesį į tuos, iš kurių buvo pakartotinai tyčiojamas du, tris arba daugiau kartų per mėnesį. Išsiaiškinome, kad sumažėjės pasitikėjimas savimi (veiksny, laikomas mediatoriumi) paaiskino, kodėl patyčios yra tokios sudėtingos. Šioje lentelėje [žr. skaidrė Nr. 30] parodyta, kaip skirtingai mergaitės ir berniukai patiria patyčias ir kokią įtaką jos turi. Tai padeda suprasti, kaip kryptingiausiai teikti individualią pagalbą ir padaryti šią programą tinkamesnę didesniams skaičiu vienkū, ypač labiausiai kenčiantiems. Be to, pastebėjome, kokie mokiniai, patiriantys patyčias, apie tai labiausiai linkę pranešti. Žinoma, norime, kad visi apie tai praneštų. Mergaitės, jaunesni vaikai, tie, iš kurių dažniau tyčiojosi, ir tie, kurie patirdavo įvairių tipų patyčių, dažniau apie tai pasisakydavo. Jei mokinį savigarba buvo didesnė ir jie labiau savimi pasitikėjo, jie buvo linkę daugiau apie tai kalbėti. Be to, vaikai mokykloje dažniau informuodavo apie patyčias, jei tikėjo, kad darbuotojai daro viską, kad

Reikšminga lyties ir amžiaus įtaka mediatoriams

	Nerimas	Depresija	Psichosomatiniai nusiskundimai	Sunkumai
Savigarba	Visų amžiaus grupių berniukai	Visų amžiaus grupių berniukai	Visų amžiaus grupių berniukai	Visų amžiaus grupių berniukai
Savęs kaltinimas	Visų amžiaus grupių mergaitės 6–12 klasėse besimokantys berniukai	Visų amžiaus grupių mergaitės 6–12 klasėse besimokantys berniukai	Visų amžiaus grupių mergaitės Visų amžiaus grupių berniukai	Visų amžiaus grupių mergaitės 6–12 klasėse besimokantys berniukai
Liūdesio reguliavimo sutrikmas	3–5 klasėse besimokantys berniukai	3–5 klasėse besimokantys berniukai	3–8 klasėse besimokantys berniukai	3–5 klasėse besimokantys berniukai
Pykčio nevaldymas	—	3–5 klasėse besimokantys berniukai	3–5 klasėse besimokantys berniukai	3–5 klasėse besimokantys berniukai

30 skaidrė. Reikšminga lyties ir amžiaus įtaka mediatoriams

jas sustabdytą. Šie nauji duomenys atspindi mūsų darbą individualiu lygmeniu.

Norėdama pratęsti, trumpai papasakosiu apie bendruomenės dalį programoje JAV. Jūsų kolegos tuo domėjosi ir prašė manęs tai paminti. Taigi, kaip mes įtraukiamė bendruomenę? Vienas būdų yra įtraukti bendruomenės narį į PPKK, kad jis padėtų informuoti ir prisdėtų prie programos įgyvendinimo pastangų. Kaip bendruomenė gali prisdėti prie patyčių prevencijos veiklų? Galbūt jie turi pinigų, galbūt įmonė nori pasiūlyti finansinę paramą ir nupirkti mokiniams marškinelių renginiui arba maisto tėvų susirinkimams, kad jų susirinktu kuo daugiau. Galbūt jie gali įtraukti kitus bendruomenės narius į savanorystę, kad šie padėtų stebeti mokinius (žinoma, jei nėra prievertos prieš vaikus atvejų). Bendruomenės atstovai taip pat gali padėti skleisti patyčių prevencijos žinią visai visuomenei. Vakar pasidalijau tuo, kuo mes labai didžiuojamės. Tai – mūsų sukurta knyga, kurią daviau Renatai ir ją turėsite čia, Lietuvoje (Olweus patyčių prevencijos programos vadovas bendruomenės jaunimo organizacijoms). Šiame mažame Olweus vadove aprašoma, kaip Olweus programą pritaikyti ne mokyklos aplinkoje. Tokios organizacijos pavydys JAV yra YMCA – organizacija, turinti prieš ir popamokines arba sporto programas. Siekdami įgyvendinti patyčių prevenciją ne mokyklos aplinkoje, mes supaprastinome procesą ir padalijome jį į 10 pagrindinių strategijų. Šis procesas daug paprastesnis nei mūsų mokyklos nustatytas modelis. Prašau, nedvejodami susisiekite su manimi, jei turite kokių klausimų, arba kreipkitės į Renatą, kad galėtumėte pamatyti knygą.

Taip pat kviečiame apsilankytį ir užsiregistruti mūsų tinklalapyje, kad gautumėte naujienlaiškius. Tinklapio adresas bus pateiktas skaidriu pabaigoje. Mūsų naujienlaiškis skelbiamas tris kartus per metus. Norėčiau parašyti straipsnį apie jūsų nuostabiai atliekamą darbą čia, Lietuvoje, pažildytą vienu iš jūsų grafikų. Labai didžiuojamės

mūsų tinklalapiu. Yra specialus skyrius, skirtas tik Olweus instruktoriams, kuriame jie gali rasti visas mokymo skaidres, darbotvarkes, mokymo priemones, lankstinukus tėvams. Tačiau taip pat yra ir viešas tinklalapis, kuriame malonai kviečiame apsilankytį ir jus. Galiu padėti, jei norite, todėl, prašau, susisiekite su manimi.

Vakar instruktorių susitikime buvo pasiūlyta paminėti mūsų mielą mažą „Venn and Friend“ susirašinėjimo draugų programą. „Venn“ norvegiškai reiškia „draugas“. Tai – nemokama iniciatyva. Pavyzdžiuui, turite mokinį, vidurinėje mokykloje besimokančią anglų kalbos, ir mokytoją, kuris suinteresuotas supažindinti savo mokinius su JAV vidurinės mokyklos Olweus klase. Mokytojai susitinka, o kiekvienas mokinys suvedamas su kitu mokiniu ir jie tampa susirašinėjimo draugais (bendrauja arba elektroniniu, arba senamadišku paštu siunčiamu laiškų būdu). Mokytojai gali bendrauti per Skype arba kitą panašią programą ir netgi dalyvauti virtualiuose klasių susitikimuose, kuriuose rengtų tarptautinę diskusiją apie draugystę. Tai tik vienas būdų, kaip Olweus programai suteikti daugiau gyvybės. Žinoma, tai mums iššūkis, nes mūsų laiko zonas skiriiasi 7 val., todėl turime pasitelkti kūrybingumą, kad suderintume laiką. Man būtų malonu išgirsti, jei jus domintų virtualus Olweus klasių susitikimas su amerikiečių mokiniais.

Per pastaruosius 10 metų mes sukūrėme tiek daug dalykų: mokomuosius vaizdo įrašus apie tai, kaip rengti klasių valandėles ir mokomuosius vaizdo įrašus apie tai, kaip spręsti į kiekvieną individualią patyčių situaciją. Labai didžiuojamės šešiais mūsų pačių parašytais vadovais, kuriuos sudaro pamokų planai ir klasių susitikimų temos, tokios kaip bendraamžių spaudimas, draugystė, bendravimo įgūdžiai, pasitikėjimas ir pan. Taigi, nesivaržydamis klauskitė Renatos apie knygą, kurią įteikėme jūsų bibliotekai.

Noriu, kad žinotumėte apie labai šaunų nemokamą šaltinį, kuriuo šiuo metu naudojamės

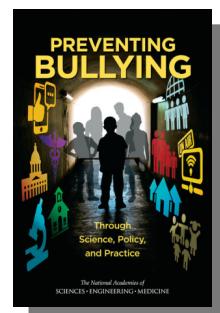
JAV („Užkirskite kelią patyčioms per mokslą, politiką ir praktiką“, parengtą nacionalinių mokslo, inžinerijos ir medicinos akademijų). Tai įrodo, kad mes visi esame teisingame patyčių prevencijos vykdymo kelyje. Knyga parašyta JAV ekspertų ir išleista 2016 metais. Joje aprašomos mokyklos pastangos išvengti patyčių, naudojant tokias priemones kaip Olweus programa. Priemones sudaro socialinis ir emocinės ugdymas (ką darome ir mes) ir ypatingas dėmesys skiriamas individualių patyčių atvejų sprendimui (jie laikomi ypač svarbiais). Jei kada nors norėsite įsitikinti, kad atliekate tikrai puikų darbą, šis šaltinis atitinka mūsų mąstymą, nors ir nėra konkretiai sukurtas Olweus programai. Jis sustiprina mūsų skleidžiamą žinią. Toje pačioje knygoje aptariamas sudėtingas patyčių reiškinys, įvairūs mokiniių įsitraukimo į patyčias būdai, mokyklos, kaimynystės, šeimos ir bendruomenės, kultūriniai kontekstai ir pan. Žinoma, yra papildomų sudėtingų scenarijų vaikams, kurie yra homoseksualūs arba biseksualūs, vaikams, turintiems negalią, ir

vaikams, priklausantiems tautinėms mažumoms. Labai svarbu sutelkti dėmesį į visas sritis, kuriuose mūsų skleidžiamos žinios gali būti naudingos. Šiame šaltinyje [žr. skaidrę Nr. 31] yra nemokama internetinė priemonė, kuri gali suteikti tėvams, mokytojams, mokyklos administracijai, bendruomenės vadovams naudingų išteklių. Galite laisvai ja pasinaudoti.

Nežinau, ar Lietuvoje turite tokią frazę, bet gyvenimas – ne rožėmis klotas. Atlikdami šią kilnią misiją prieš patyčias, mes visi susiduriame su iššūkiais tiek JAV, tiek visur kitur. Žmonės mums sako: neturime laiko, į mokyklą atėjo naujas direktorių arba direktorių nėra suinteresuotas patyčių prevencija, šis instruktorius per daug užsiėmės kitais reikalais, mokyklos vadovai ne ypač susidomėjė, kai kurie PPKK nariai niekada nelanko susirinkimų, mokytojai nebenori prisiminti papildomų veiklų, jie nežino, apie ką kalbėti su mokiniais klasių susirinkimuose, arba kad patyčių prevencijos komitetas nustojo rengti susitikimus, o galbūt mokykloje yra nauji darbuotojai ir niekas

„Patyčių prevencija pasitelkiant mokslą, politiką ir praktiką“ (2016)

- Pateikta JAV nacionalinė ekspertų ataskaita
- Pabrėžia trumpalaikius ir ilgalaikius padarinius kaip rimtą visuomenės sveikatos problemą.
- Geriausiai veikia visos mokyklos mastu vykdomos programos su keliais komponentais, kurie apima socialinį ir emocinį mokymąsi ir individualias intervencijas

<http://nas.edu/ScienceOnBullying>

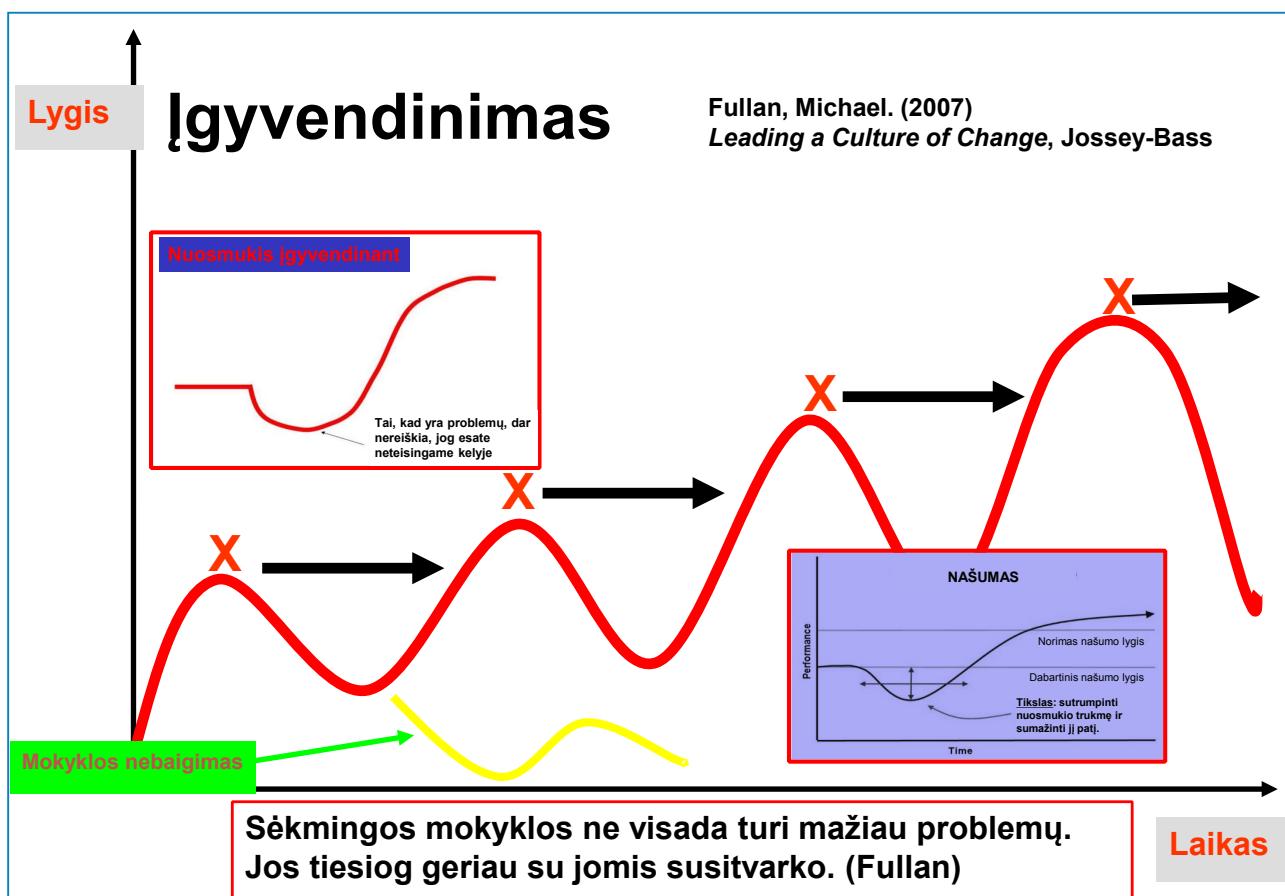
31 skaidrė. Informacija apie leidinį

jų nemoko. Norite tikėkite, norite ne, bet žmonės jums gali sakyti, kad jų mokykloje nėra patyčių. Taigi, mano kolegos iš Norvegijos pasidalijo šia skaidre (ir aš ją tiesiog dievinu) [žr. skaidrę Nr. 32]. Joje vaizduojamas Michael Fullan „Igyvendinimo nuosmukis“. Žinome, kad mokyklos visada turės iššūkių, kai pradės naują iniciatyvą. Jos aukštai pakyla, joms puikiai sekasi ir tada staiga kažkas nutinka, išgvendinimo sėkmė sumažeja. Tada jie išsikapsto iš to nuosmukio, išgvendinimo sėkmė vėl pakyla ir jie vėl kopja aukštyn. Tada ir vėl kažkas nutinka, pavyzdžiu, komandos lyderis metams išeina tévystės arba motinystės atostogų, todėl vėl reikia kopti iš nuosmukio. Normalu patirti nuosmukį, visoms mokykloms taip būna. Taigi, jei patiriate problemą, nereikiška, kad esate netinkamame kelyje. Išgvendinimo nuosmukis yra visiškai normalus reiškinys. Mes norime tą nuosmukį padaryti trumpesnį ir

siauresnį, nes jei to nepadarysime, gali būti, kad kai kurios mokyklos iškris iš programos.

Tai sunkus darbas, kaip ir kūno rengyba. Ar kada bandėte kūno rengybos režimą, kad taptumėte sveikesnis? Režimą, kai jūs sportuojate ir tinkamai maitinatės ir jus džiugina rezultatas? Jūs negalite tiesiog sustoti, jūs niekada nenustosite rūpintis savo sveikata. Tai – viso gyvenimo darbas. Taip pat ir patyčios, kaip prieš mane sakė André ir kolegos, visada bus problema. Patyčios niekada visiškai nesibaigs. Todėl mes kaip galėdami stengiamės mažinti patyčių mastą.

Kaip mes išlaikome Olweus patyčių preventijos programą? JAV mes stengiamės, kaip ir jūs. Ką mes darome? PPKK turi susitikti kiekvieną mėnesį, privalome į šią komandą priimti naujų entuziastingų narių, kad žmonės pernelyg neįvairiai. Turime darbuotojams rengti žinių atnaujinimo kursus, kad jie galėtų spręsti įvairias

32 skaidrė. Micheal Fullan „Igyvendinimo nuosmukis“

patyčių situacijas. Kiekvienais metais turime mökyti naujus darbuotojus. Turime palaikyti Olweus instruktorių entuziazmą taip, kaip jūs tai darote šioje konferencijoje. Taip pat galima surengti instruktorių susitikimus, kuriuose jie galėtų užmegzti tarpusavio ryšius. Be to, reikia bendradarbiauti ir su kitų šalių Olweus programos nariais. Galbūt į komandas įtrauksite ir bendruomenės narius, galbūt sukursite apklausą, kad išsiaiškintumėte, ko reikia programai ir koks geriausias būdas naudoti bendruomenės išteklius. Galite paprašyti savo darbuotojų iš naujo perskaityti Olweus vadovą mokytojams, nes turime sau priminti apie programos dalis ir geriausius praktikos būdus.

Jei turite galimybę, dalyvaukite pasauliniame kovos su patyčiomis forume! Tada yra galimybė

susitikti su Olweus grupėmis iš įvairiausių šalių. Kartu mes nuostabiai praleidžiame laiką. Nepamirškite savo kalendoriuose pasižymeti, kad renginys vyks 2021 m. spalį Švedijoje. Mes būtinai ten surengsime Olweus susibūrimą, nes tai gyvybiškai svarbi mūsų darbo dalis.

Paskutinis žodis apie konferencijas: kasmetinė konferencija rengiama JAV. Tai – tarptautinė patyčių prevencijos asociacijos konferencija, rengiama rudenį, vienijanti Olweus programos žmones.

Dar kartą noriu jums padėkoti už jūsų dėmesį ir galimybę būti kartu. Prašome, nesidrovėdami susisiekite su mumis mūsų tinklalapyje.

OLWEUS PATYČIŲ PREVENCIJOS PROGRAMOS SOLLENTUNOJE, ŠVEDIJOJE, IŠŠŪKIAI IR SĒKMĖS

Marie Lindström

Olweus patyčių prevencijos programos vyresnioji instruktore Sollentunoje, Švedijoje

Sveiki visi! Labai malonu čia būti. Tai mano pirmas kartas Lietuvoje. Ačiū, kad pakvietete.

Mano vardas Marie Lindström, esu mokytoja ir sertifikuota vyresnioji Olweus instruktore Sollentunoje, Švedijoje. Sollentuna yra bendruomenė, turinti apie 72 000 gyventojų, esanti 10 km į šiaurę nuo Stokholmo. Sollentunoje yra 17 valstybinių mokyklų, turinčių apie 8 000 mokinį, ir 14 nevalstybinių. Visos 17 valstybinių ir dvi nevalstybinės mokyklos yra sertifikuotos Olweus mokyklos.

Kaip vyresnioji Olweus instruktore koordinuoju šią programą ir šviečiu mokyklos darbuotojus apie Olweus projektą bei kaip sukurti saugią ir sveiką aplinką. Taip pat teikiu patarimus mokykloms dėl darbo su Olweus programa. Su ja pradėjau dirbti 2006 m., kai „Silverdalsskolan“ mokykla, kurioje mokiau, prisijungė prie šios programos.

Taip pat esu įtraukta į Olweus programos kokybės užtikrinimo (OPKUS) darbą Sollentunos mokyklose ir Helsingborge – Švedijos pietuose esančiame mieste. Su OPKUS dirbu kartu su Olweus International ir Reidar Thyholdt iš Bergen, Norvegijos. Be to, dvi dienas per savaitę dirbu mokytoja „Silverdalsskolan“ mokykloje ir mokau 6–10 metų vaikus. Taigi, su Olweus programa praktiškai dirbu visą savaitę.

Šiuo metu Olweus programa veikia įvairiose Švedijos mokyklose. Iprastai į programą įsitraukia atskirios mokyklos, o ne savivaldybės. Vis dėlto, Švedijoje yra dvi savivaldybės, kurios laikosi holistinio požiūrio į saugios aplinkos be patyčių ar pažeidimų kūrimą savo mokyklose. Tai yra Helsingborgas Pietų Švedijoje ir Sollentuna (kurioje

dirbu), esanti už Stokholmo. Olweus programos metu kalbame apie visos mokyklos svarbą įsitraukiant į darbą. Helsingborge ir Sollentunoje dalyvauja visa savivaldybė, kuri labai palengvina darbą, nes visos mokyklos ir institucijos gali viena kitą paremti švietimo klausimais ir, žinoma, įkvėpti.

Kodėl Olweus programa Sollentunoje? Viskas prasidėjo nuo Vaikų ir švietimo tarybos politikų reakcijos į apklausą, kuri parodė, kad pernelyg daug mokinį Sollentunes mokyklose jaučiasi nesaugūs. Politikai nurodė mokyklos administracijoms surasti moksliniai tyrimais pagrįstą ir moksliniu pagrindu paremtą būdą padidinti saugumo jausmą ir sumažinti patyčias Sollentunes mokyklose. Taip atradome Dan Olweus ir jo mokslinius darbus. Taikant Olweus programą, patyčių sumažėja ir mokykloje sukuriamas geresnis bei saugesnis klimatas. Politikai taip pat norėjo didesnės lygybės tarp mokyklų, kad mokiniai visoje savivaldybėje galėtų turėti lygias galimybės. Sollentunes savivaldybė Olweus programą pradėjo įgyvendinti 2005 m. Pasirinkdami programą atsižvelgėme į tai, kad:

- mokyklos daro tai, kas, remiantis tyrimų rezultatais, yra efektyvu;
- turime dirbti sistemingai, vienodai gerai ir gebéti išlaikyti tokias pačias nuostatas apie patyčias ir įsipareigojimus visose mūsų mokyklose;
- visi vaikai mokykloje turėtų jaustis saugūs;
- visos mokyklos turėtų aktyviai veikti prieš patyčias ir užgauliojimus;
- metodai turėtų būti moksliškai įvertinti ir irodyti.

Kai kalbame apie Olweus programą, svarbu suprasti, kad didžiausia siekiama – kad kiek įmanoma mažiau vaikų, o geriausia – kad nė vienas, nepatirtų patyčių. Priešingu atveju programa lengvai tampa per daug teorinė. Todėl visa da svarbu parodyti ir remtis pavyzdžiais, kurios skirtingais būdais įtraukia į veiklą.

Pagrindinė demokratinė kiekvieno mokinio teisė – mokykloje jaustis saugiai ir nekeisti užgaulaus bei žeidžiančio elgesio. Švedija yra viena iš nedaugelio šalių, turinčių šios sritys teisės aktus. Turime keturis įstatymus, reglamentuojančius kovą prieš patyčias, žeidžiantį elgesį, diskriminaciją ir smurtą. Iš esmės pagal įstatymą, kiekviena mokykla turi aktyviai veikti, kad būtų užkirstas kelias patyčioms, diskriminacijai ir užgauliam elgesiui, puoselėti gerą atmosferą, kurioje mokiniai jaustisi saugūs ir galėtų sutelkti dėmesį į mokymąsi. Kiekvienos mokyklos direktorius yra įpareigotas pradėti tyrimą, jei kyla įtarimų dėl patyčių, ir privalo pranešti apie bet kokį užgaulaus elgesio atvejį. Kiekviena mokykla kasmet privalo sudaryti veiksmų, užtikrinančių saugumą, planą.

Kiekvienų metų pabaigoje planas turi būti įvertinamas, tada patikslinamas, remiantis praėjusių metų nuveiktais darbais.

Kaip minėta, turime papildomus teisės aktus dėl patyčių ir užgaulaus elgesio. Tačiau šiuo metu matome, kad Švedijoje patyčių atvejų daugėja, ir kai kurie tyréjai pradėjo abejoti, ar mokyklos Švedijoje daro viską taip, kaip reikia, pavyzdžiui, galbūt mokykla neskiria dėmesio prevenciniam darbui, o tik pildo dokumentus ir sprendžia žinomus patyčių atvejus. kita galima problema gali būti tai, kad įstatymai kalba apie įžeidžiantį elgesį, o ne patyčias.

Jei mokykla prieš patyčias kovoja nestruktūruotai ir neužtikrintai, yra labai didelė rizika negebėti vykdyti prevencijos. Taigi, manau, kad kiekvienai mokyklai Švedijoje reikia Olweus programos, tačiau, deja, jos to dar nesuvokia.

Sollentunos rezultatai [žr. skaidres Nr. 33 ir Nr. 34]. Įvairios apklausos rodo, kad Švedijoje patyčių rodikliai įprastai siekia apie 10–12 proc. Nuo tada, kai pradėjome Olweus programą, pastebėjome pagerėjimą įvairose srityse:

Pasirinkti rezultatai Sollentunoje (angl. Sollentuna)

- Patyčių ir ilgalaikių patyčių lygis yra žemas
- Didėja pasitikėjimas suaugusiais
- Mažiau mokinii gali įsivaizduoti patyčias
- Daugiau mokinii, kurie nori padėti nukentėjusiems nuo patyčių

2009–2019 m.

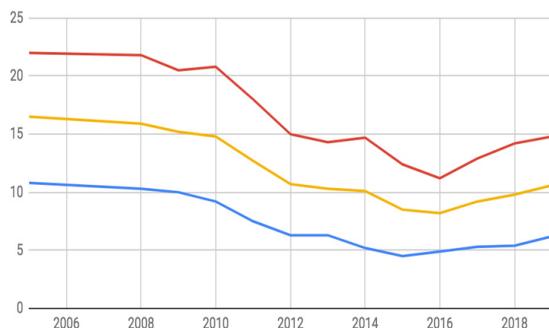

33 skaidrė. Sollentunos apklausos rezultatai

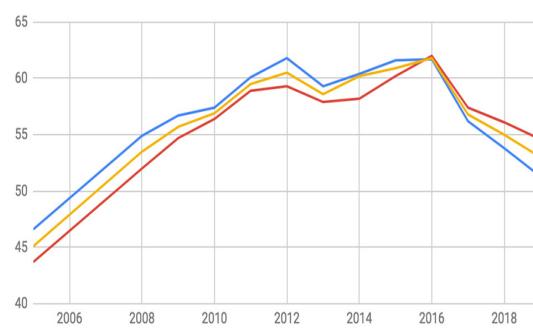
Ar galėtum prisijungti prie patyčių iš tau nepatinkančio vaiko?

Nuo 16 proc. iki 8 proc. iki 10,5 proc.

Kaip dažnai suaugusieji mokykloje bando sustabdyti patyčias?

45 proc. iki 62 proc. iki 54 proc.

34 skaidrė. Sollentunos apklausos rezultatai

- patyčių ir ilgalaikių patyčių lygis yra žemas;
- didėja pasitikėjimas suaugusiais;
- mažiau mokinį gali įsivaizduoti patyčias;
- daugiau mokinį nori padėti patiriantiems patyčias.

Per pastaruosius trejus metus Sollentunoje pastebėjome, kad mūsų Olweus apklausos rezultatai šiek tiek pablogėjo. Kas vyksta? Analizuodami rezultatus atradome dvi mokyklas, kuriose patyčių lygis yra gana aukštas. Iš abiejų šių mokyklų pasitraukė tiek mokyklos vadovybė, tiek daugelis darbuotojų, be to, paaiškėjo, kad budėjimas pertrauką metu pastaruoju metu nebuvo kokybiškas.

Tačiau prieš kelias savaites gavome dideles švediškos apklausos rezultatus, kurių sukūrė Švedijos statistikos tarnyba. Jie parodė, kad patyčios Švedijos mokyklose išaugo nuo 12,6 proc. (2013 m.) iki 19,4 proc. (2019 m.). Skaičiai pateikiами atsižvelgus į Švedijoje įgydendinamas prie-mones, susijusias su JT pagrindiniai pasauliniai-

tikslais, nurodytais JT „Darbotvarkėje 2030“. Tai-gi, nepaisant visų mūsų puikių įstatymų ir aukštų reikalavimų mokykloms, Švedijoje patyčių dau-gėja.

Sollentunoje patyčių skaičius vis dar mažas, tačiau pastaraisiais metais šiek tiek pakilo. Mes galvojome apie tai, ir manau, kad gali būti sunku palaikyti Olweus programos veiklą. Dabar, kai tai jau darome 14 metų su pirmomis penkiomis mokyklomis ir 9 metus su visomis 17 mokyklų, pastebėjome, kad palaikyti gerą darbą yra iššūkis. Būtina mūsų sėkmės salyga yra darbas su Olweus kokybės užtikrinimo sistema, nes ji garantuoja, kad mokyklos ir toliau įgyvendins visas progra-mos dalis. Kai mokykla įrodo, kad geba laikytis programos standarto, ji tampa sertifikuota Ol-weus mokykla. Tada ji gauna oficialų dokumentą ir judantį ženklelj, kurį gali skelbtį tinklalapyje. Pastebėjome, kad visi to nori.

Sollentunos mokyklos prie programos die-gimo dirbo apie 1–2,5 metus. Įdiegus progra-mą svarbu ir toliau aktyviai dirbti ir palaikyti nuostatas bei atsidavimą. Tada mokyklos gali

kreiptis norėdamos tapti sertifikuotomis Olweus mokyklomis. Tai padaryti sugebėjo visos 17 mokyklų Sollentunoje ir šiuo metu dirba laikydamosis Olweus programos standarto 12 komponentų. Visos mokyklos turi parengtus mokymosi ir supervizijų grupių vadovus, kurie vadovauja Olweus darbui su mokyklos personalu. Mokyklose taip pat yra darbo koordinavimo grupė. Joje dalyvauja mokyklos vadovybė, mokinį sveikatos koordinatoriai / kontaktiniai asmenys ir vedėjas.

Bendruomenės lygmeniu mokome visus naujus mokyklos darbuotojus. Taip pat penkių dienų trukmės kursuose mokome naujus mokymosi ir supervizijų grupių vadovus. Du kartus per semestrą visi kontaktiniai asmenys / koordinatoriai susitinka su kitomis mokyklomis bei Sollentunos Olweus instruktoriais ir koordinatoriais. Tada mokyklos dalinasi informacija apie Olweus programos įgyvendinimą jų mokykloje. Susitikimą Sollentunoje rengia instruktoriai ir išryškina įvairias aktualias temas arba aptaria naujausius tyrimus. Šie susitikimai ypač svarbūs, norint išlaikyti atsidavimą ir pozityvią energiją. Du kartus per metus instruktorius dalyvauja susitikime su mokyklos direktoriumi ir tame pristato mokinį apklausos rezultatus bei parengia mokinį saugumo ir gerovės tobulinimo ateities tikslus. Taip pat Olweus instruktoriai du kartus per mokslo metus susitinka su visų mokyklų vadovais.

Aš ir mano kolegė Katja kiekvienų metų gegužę / birželį einame į visas mokyklas ir įvertiname praėjusius akademinius metus. Kas dvejus metus vyksta sertifikavimo posėdis, o dar kas dvejus – vertinimo posėdis. Tada perskaitome mokyklos veiklos dokumentaciją ir peržiūrime visas Olweus standartų dalis. Šie susitikimai tikrai svarbūs!

Taigi, pažiūrėkime, kokie iššūkiai yra Sollentunoje ir kas mums padeda gerai atliliki darbą. Kaip organizuojame savo veiklą, kad pasiektume programos tikslą – kurti tokią mokyklos aplinką, kurioje mokiniai gali mokytis, tobulėti ir

jaustis saugūs bei patirti kuo mažiau patyčių arba jų išvis išvengti. Didžiausia problema – žodinės patyčios ir žodinis užgauliojimas. Todėl intensyviai dirbame mokydami mokinius, kaip tinkamai vartoti kalbą ir žodžius. Taip pat ypač stengiamės, kad mokiniai pasakyti suaugusiesiems apie patyčių atvejus. Mums patinka cituoti šią mintį: „Išgelbėti žmogų nuo patyčių ir užgauliojimo man taip pat didvyriška, kaip išgelbėti skėstantį. Tai yra žmogišumas.“ Taip pat aktyviai dirbame, kad padidintume mokinį pasitikėjimą suaugusiais, jog jie gali kažką padaryti, kad sustabdytų patyčias.

Kalbant apie skaitmeninius įrenginius mokykloje, Sollentuna šioje srityje pirmauja. Visi mokiniai turi prieigą prie savo skaitmeninio įrenginio. Todėl įsitikinti, kad mokiniai internete taip pat saugūs ir žino, kad tokios pačios taisyklės galioja ir internete, ir realybėje, mums yra didelis iššūkis.

Laikui bėgant pasikeičia daug darbuotojų. Švedijoje yra puiki darbo rinka mokytojams. Daugelis mokytojų keičia mokyklas, kad gautų didesnį atlyginimą. Mokyklų vadovybės keičiasi. Daugelis direktorių toje pačioje mokykloje pasileika tik kelerius metus, o tada pereina kitur. Kadangi mokyklos vadovybė yra svarbi skatinant Olweus programos darbą, pakeitus šiuos svarbiausius žmones gali atsirasti spragų ir kliūčių vystant šią programą. Tam tikrų, su Olweus susijusių, susitikimų planavimas gali būti užmirštas. Mums pasisekė, kad Sollentunoje turime viešąją politiką, pagal kurią reikalaujama, kad mokyklos dirbtų su Olweus programa ir taptų sertifikuotos. Todėl naujai paskirtas direktorius žino, kad visa tai turi būti įgyvendinta.

Laikui bėgant žinių mažėja. Tik šių metų rugpjūtį gavome prieigą prie atnaujintos Olweus knygos švedų kalba, todėl dabar stengiamės atnaujinti žinias.

Sunkumų kyla, jei nėra klasės susitikimų ir mokytojų mokymosi grupių susitikimų

tvarkaraščio. Laikas įvairaus pobūdžio susitiki-mams nėra numatyta mokyklos kalendoriuje, todėl lengvai perima kiti dalykai.

Mokyklos turi iššūkį išlaikyti aukštą suaugusiųjų stebėjimo ir budėjimo kokybę. Darbuotojams per pertraukas mokyklose sunku stebeti mokinius. Kartais sunku surasti suaugusiją, kuris budėtų ir neturėtų atlikti kitų užduočių. Daugeliui darbuotojų gali būti sunku atpažinti patyčias ir pradėti rimtus pokalbius su į patyčias įtrauktais mokiniais. Svarbu, kad mokyklos reguliariai grįžtų prie priemonių individualiu lygmeniu.

Kas mums padeda? Bendruomenės politikai ir toliau palaiko darbą su Olweus programa, ir tai yra mūsų Olweus darbo Sollentunoje pagrindas, todėl mokykla negali atsisakyti šios programos. Kokybės užtikrinimo darbas suteikia tvirtą pagrindą Olweus veiklai. Visos mokyklos labai nori tapti sertifikuotomis Olweus mokyklomis. Mokykla, norėdama gauti sertifikatą, turi vykdyti daug Olweus standartą atitinkančių veiklų tam, jog turėtų žinių, o kartu būtų jaučiamas atsidavimas kovojant prieš patyčias, nusižengimus ir atskirti. Olweus standartas, kuris yra įgyvendinamas bei dokumentuojamas per mokslo metus, apima 12 skirtinį punktų. Pats darbo pagrindas yra tai, kad mokykla įdiegė programą, todėl pukiai išmano ir supranta, kad moksliniai tyrimai pagrįsta prevencija ir korekcinis darbas veikia geriausiai.

Kartą per mokslo metus aplankome mokyklas ir įvertiname. Kiekvienų metų gegužę / birželį aš ir mano kolegė Katja einame į visas mokyklas, kad įvertintume Olweus programos veiklą per praėjusius mokslo metus. Kas dvejus metus vyksta sertifikavimo posėdis ir vertinimo posėdis. Tada perskaitome mokyklos veiklos

dokumentaciją ir peržiūrime visas Olweus standarto dalis. Šie posėdžiai yra ypač svarbūs siekiant išlaikyti aukštus standartus!

Visi nauji darbuotojai du pusdienius yra mokomi Olweus programos pagrindų. Šiuos mokymus vedame mes su kolege. Kiekvienais metais turime apie 200 naujų darbuotojų. Keturis kartus per metus suburiame visus svarbiausius žmones iš savo mokyklų. Šie susitikimai yra labai svarbūs norint išlaikyti atsidavimą ir pozityvią energiją. Taip pat vyksta susitikimai su vadovais ir mokyklų direktoriais.

Šalia budėjimo mokyklose pertraukų metu vaikams organizuojamos suaugusiųjų prižiūrimos veiklos.

Džiaugiamės turėdami atnaujintą Dan Olweus knygos „Olweus programa prieš patyčias ir asocialų elgesį“ švedų kalba versiją ir galėdami remtis naujausiais tyrimais.

Kuris Olweus programos lygmuo yra stipriausias? Olweus programa veikia trimis skirtiniais lygmenimis. Be to, yra bendrosios sąlygos: žinios, supratimas, nuoširdumas ir atsidavimas. Taip pat yra ketvirtas lygmuo, į kurį reikia atsižvelgti. Tai – bendruomenės lygmuo, kurį pasiekėme Sollentunoje. Sollentunoje aktyviai dirbame visais lygmenimis, kaip ir skatina Dan Olweus. Matome, kad dalių suma tampa didesnė už visumą. Skirtingi lygmenys palaiko vienas kitą ir palengvina programos įgyvendinimą bei darbą. Man sunku įžvelgti, kad vienas lygmuo būtų svarbesnis už kitą. Turime turėti visą veiklų rinkinį, kad iš tikrujų galėtume atlikti labai sunkų patyčių problemos sprendimo ir stabdymo darbą bei stiprinti ir skatinti pastangas kurti saugią mokyklą.

SÉKMINGA PATIRTIS ĮGYVENDINANT OLWEUS PATYČIŲ PREVENCIJOS PROGRAMĄ

Sigitas Alubauskas

Kauno Tado Ivanausko progimnazijos direktorius

Rūta Balčiūnaitė

Olweus programos instruktorė

S. Alubauskas: Laba diena, mieli kolegos. Malonu jus čia matyti ir pasidalysti mūsų mokyklos patirtimi, įgyvendinant Olweus programą. Pirmiausia, norisi pakalbėti apie tai, kodėl pasirinkome šią programą ir nusprendėme joje dalyvauti. Pati pradžia buvo 2011 m., kai vyko išorinis vertinimas ir jo ataskaitoje buvo teigama, kad mokyklos stiprioji pusė – rūpinimasis mokiniais. Tai mus sudomino, o toliau dėmesį atkreipė diskusija visuomenėje apie aktualų klausimą Lietuvoje – patyčias. Tie skaičiai – trečdalis ir net daugiau, mus sujaudino, todėl ėmėme svarstyti, kokią programą pasirinkti. Pirmiausia atkreipėme dėmesį į tai, kad Olweus programa yra žinoma, domėjomės, kokia yra kitų mokyklų patirtis, o ji, žinoma, buvo įvairi. Mus sudomino tai, kad programos vykdymo metu teikiama pagalba. Mane asmeniškai labiausiai žavėjo tai, kad yra atsakas, rezultatas, kad galima žinoti patyčių lygi įstaigoje: vyksta nepriklausoma apklausa, rezultatų apdorojimas ir jų pristatymas. Tokiu būdu mes pasirinkome Olweus programą. Šalia stovi Rūta, tapusi mūsų instruktore. Mums labai pasisekė, nes ji yra žmogus, kuris pataria, padeda, žyguoja kartu, bet sprendimus turime priimti patys, privalome daryti išvadas bei keisti savo veiklą. Mane kaip vadovą ir visą mūsų organizaciją tai labai maloniai nuteikė.

Taip pat svarbu atskleisti mano ir organizacijos požiūrį į tai, kad patyčios ir smurtas – viena iš probleminių švietimo bei visuomenės sričių. Ta statistika, kurią aš minėjau, tikrai bauginanti, o už jos yra vaikai, kurie nuolat bijo eiti į mokyklą dėl psichologinio spaudimo, diskomforto.

Labiausiai jie bijo apie tai papasakoti suaugusiesiems, tad kalba su draugais, kiti – galbūt su tėvais, bet labai nenori apie tai kalbėti mokykloje. Suprantama, kad patyčios nėra lokali mokyklos problema, nes tai visuomenės dalis, todėl ieškant, kodėl jos atsiranda, reikia žvilgsni kreipti plačiau. Tada atsiremiaama į šeimą, kiemą, vaikų darželį, į viešą informacinę erdvę. Taip pat šiandien buvo kalbėta, ir man labai malonu, kad tas požiūris sutampa, jog patyčios yra bendros kultūros dalis. Kova su patyčiomis yra organizacijos ir naujos kultūros formavimas bei kėlimas į aukštesnį lygį, turint vertybų pagrindą, stiprinant jį per susitarimus. Iš kitos pusės, tam tikras iššūkis yra pripažinti, kad patyčios mūsų mokykloje egzistuoja, o dar didesnis – atvirai įvardyti, koks yra jų lygis.

Kaip minėjau, Olweus patyčių prevencijos programos pasirinkimas svarbus dėl kelių priežasčių: galimybė žinoti patyčių lygi progimnazijoje, sekti dinamiką ir numatyti veiklos strategiją, identifikuoti problemas, t. y. žinoti, kokios yra patyčių rūšys ir formos, kokios ir kokioms mokinii grupėms yra jautrios vietas mokykloje. Norečiau paminėti, kad mūsų mokykla yra didelė, joje mokosi beveik 1100 vaikų, nuo pirmos iki aštuntos klasės. Tai yra imtis, kurioje lyginant su vyresniais vaikais patyčios yra labiau paplitusios. Noriu pasidžiaugti, žinoma, gal tik mums tai labai aktuali (kiekvienai pelėdai savas pelėdžiukas yra pats gražiausias), kad pas mus patyčių lygis sumažėjo nuo 29,8 proc. iki 10,5 proc. Pastaruosius dvejus metus tas lygis išlieka stabilus ir atlikus vertinimą manome, kad tai labai geras rezultatas. Taip pat

ši programa naudinga, nes žinant situaciją galima labai tikslingai ir kryptingai teikti pagalbą konkretniems mokiniams bei kitiem bendruomenės nariams. Pasiekama atskira klasė, labai nesunku po to pasiūlyti pagalbą, pasiaiškinti situaciją. Mokinį savijauta mokykloje tampa geresnė, jie saugesni, kaip minėjau, auga bendras mokyklos kultūros lygis ir gerėja mokyklos reputacija. Neigaliu drąsiai teigti, kad būtent dėmesys patyčių prevencijai lémė tai, jog mokykla tapo tokia populiarė, iš ją nori patekti daugiau mokinį ir joje jau dabar mokosi tiek vaikų, kad daugiau nebéra galimybų priimti naujų mokinį. Kokie veiksnių lémė programos įgyvendinimo sėkmę? Šiandien buvo minėta, kad tai – programos įgyvendinimo komandos sudarymas. Labai didelė reikšmė turi nuoseklus, kryptingas darbas, bendruomenės narių motyvacija ir įsipareigojimas spręsti problemas. Man labai džiugu, kad pasiūlymas dalyvauti programoje buvo priimtas teigiamai ir kad visa mokyklos bendruomenė, o suaugusių žmonių yra daugiau kaip 100, įsitraukė į programos veiklą ir visus šiuos metus, labai kryptingai besimokydam, veikė ir dirbo, integravo programą į visą mokyklos gyvenimą bei kultūros formavimą. Visa tai vyksta pamokų, klasės valandėlių, tradicinių renginių metu. Minėtinis ir dar vienas veiksny – programos įgyvendinimo ilgalaikiškumas. Užsibrėžus tikslą, reikėtų jo kryptingai siekti. Čia reikėtų dėkoti Rūtai, kuri mus pamokė, kad galima pasiekti tokį rezultatą. Galbūt patyčių lygis nemažės, kiek mes planuojame, gali būti, kad ir padidės, bet nereikia prarasti vilties. Didelę įtaką darė ir Olweus programos standartų laikymasis, taip pat organizuojami mokymai, informacija, kuri pateikiamā mokyklos bendruomenei, mokiniams ir jų tėvams. Mokymai yra sistemingi: ne rečiau nei penkis kartus per metus vyksta mokymasis supervizijų grupėse, organizuojami mokymai naujai atėjusiems į mokyklą darbuotojams, jiems skiriamas atskiras dėmesys. Aišku, vykdamos mokinį apklausos, atliekamos rezultatų

analizės, rezultatai pristatomi bendruomenei. Siekti gerų rezultatų motyvuojant suvokimas, kad už kiekvieno skaičiaus, kuris reiškia patyčių procentą, yra konkretūs vaikai su skaudžia patirtimi, tad skiriamas ypatingas dėmesys mokytojų budėjimams. Kai kurie mokytojai budi ne vieną, bet ir dvi dienas, budėjimo taškų yra daug. Matyt, pastebėti, paklausti, padėti, patarti – tokia yra mūsų mokyklos darbuotojų kultūra, reguliarių klasių valandėlių ir specialistų komandos indėlis. Nežinau, gal yra Lietuvoje mokyklų, kuriose dirba du arba daugiau socialinių pedagogų, bet mes jau treti metai turime du socialinius pedagogus, ir tai yra didžiulė jėga. Tai reagavimas į kiekvieną netinkamo elgesio, patyčių apraišką, drausminimo pakopą sprendžiant problemas laikymasis, pabrėžiu – reagavimas į kiekvieną atvejį, kuris yra svarbus ir nepaliekanas be dėmesio.

Ar įdomu, kokie yra sunkumai ir iššūkiai? Aptariau gražiąj pusę, bet ne paslaptis, kad kiekviename darbe kyla problemų, ir galbūt viena iš jų yra tai, kad norėdami užsidirbti pedagogai Lietuvoje dirba dideliais krūviais ir kartais pristanga laiko ir energijos įsigilinti į problemas. Deja, yra tokų darbuotojų, kurie į veiklą įsitraukia tik formaliai, ir mes tai jaučiame. Tiesiai į akis nesakoma, neprieštaraujama, tačiau nuoširdaus įsitraukimo kartais pasigendame. Žinoma, įtaką daro ir tai, kad mokykla, būdama visuomenės dalis ir formuodama vidinę kultūrą, neišvengiamai susiduria su išorine kultūra. Yra tam tikrų prieštaravimų, todėl susiduriame su kai kuriais sunkumis keisdami įsigalėjusias visuomenės nuostatas patyčių atžvilgiu. Turiu galvoje tai, ką vaikai atsineša, kaip minėjau, iš kiemo, darželio ir šeimos.

Prieš suteikiant žodį Rūtai, noriu pasakyti, kad mūsų mokykloje vyrauja supratimas, jog patyčių prevencijos programos įgyvendinimas yra ne metų darbas, nes per metus gali nebent pasižiūrėti, pabandyti. Tai yra nusiteikimas nuolatinei tėstinei veiklai ir įsipareigojimas mažinti patyčių mastą mokykloje. Dėkui jums.

R. Balčiūnaitė: Laba diena. Klausydamiesi direktoriaus pasakojimo apie šeštus metus mokykloje vykdomą Olweus patyčių prevencijos programą, matome, kad su Olweus patyčių prevencijos programa keliauja ne tik mokykla, bet kartu ir instruktorius. Tai yra procesas, apimantis džiaugsmus, atradimus, iššūkius arba sunkumus. Šiandien norisi sustoti ir pakalbėti apie sėkmę. Prieš kelerius metus mokykloje pristatydama apklausos rezultatus stabtelėjau, paklausiau ir paprašiau pasidalyti sėkmės paslaptimi arba receptu. Kodėl apie sėkmę? Nes galvoju, kad kiekvienas, dalyvaujantis šioje konferencijoje, turi savo sėkmės istoriją, vykdant Olweus patyčių prevencijos programą, ir gali prisiminti sėkmės istoriją kaip mažą kasdienę situaciją, sudėtingesnę situaciją, galbūt visą programą, o galbūt išgirstą vieno vaiko istoriją. Mano kaip instruktorės dešimties metų patirtis, dirbant su šia programa, leido pamatyti, kad iš tikrujų yra tūkstančiai sėkmės istorijų ir atradimų, įgyvendinant Olweus patyčių prevencijos programą.

Norėtusi pasidalyti keliais atradimais. Ši mokykla yra trečio etapo mokykla Lietuvoje. Per dešimt metų darbo mokykloje, dirbant instruktore, turėjau daug skirtinį patirčių. Vienos mokyklos įgyvendinimo etapą įvykdavo ir pasitraukdavo iš programos, kitos vykdo toliau ir dalyvauja Olweus programos kokybės užtikrinimo sistemoje (OPKUS) etape. Kas sustiprina programos sėkmę šioje mokykloje? Žvelgdama iš instruktorės pozicijos galiu teigti, kad aktyvus direktoriaus įsitraukimas į programą ir konkretus žinojimas, kokio kokybinio pokyčio norisi, taip pat atidus programos elementų diegimas. Kai progimnazijoje pristatau mokinį apklausos rezultatus, pastebiu mokyklos vadovų rūpestį kiekvienu mokiniu ir strateginio pokyčio planavimą, kryptis klausiant, ką dar galime padaryti. Gal tai dėl to, kad iš šitos mokyklos, vykdant OPKUS etapo veiklas, gaunu įdomių klausimų ir užsakymų, kurie įkvepia ir kviečia pasitempti, pagalvoti,

pasidomėti. Tyrinėti šios mokyklos apklausos rezultatus įdomu dėl to, kad matosi sistemingumas ir kryptingumas. Dirbusios prieš tai koordinatorės vis prašiau: „Išduokite paslaptį, kaip pavyksta pasiekti tokią sistemingu pokyčių?“ Ji atsakydavo, kad: „Néra paslapties, mes tiesiog dirbame.“ Žvelgiant į kitų mokyklų apklausos rezultatus matomas pokytis vienoje arba keliose srityse, sumažėjęs patyčių mastas, pavyzdžiui, valgykloje, kavinėje, arba sumažėjo kurios nors vienos formos patyčių, bet, žiūrint į šios mokyklos rezultatus, matosi sisteminges pokytis. Išskirtinė mano kaip instruktorės patirtis buvo tada, kai pirmą kartą šioje mokykloje pristačiau apklausos rezultatus. Po pristatymo buvo tyla, po to direktorius paklausė: „Nejaugi mano mokykloje yra tiek vakių, kurie kenčia ilgalaike patyčias?“ Iprastai pristatant apklausos rezultatus po pirmų programos vykdymo metų, šis klausimas nebūna pagrindinis. Bet šikart jis tapo pamatinis, pagrindinis, ties kuriuo verta sustoti. Tai buvo labai jautrus ir lyg ženklas, kad tai yra apie rūpestį, rūpestį kiekvienu mokinį, ir apie tai bus galvojama ir nebus palikta nuošalyje. Dažnai klausimo apie ilgalaikes patyčias aktualumas atsiranda mokyklose antrais arba trečiais programos vykdymo metais, o čia iš karto buvo pažvelgta į šį tašką.

Kalbant apie programos įgyvendinimo sėmę, taip pat labai svarbus ir koordinatoriaus vaidmuo. Peržvelgiant patirtis įvairiose mokyklose norisi teigti, kad programa sėkmingai vykdoma ten, kur koordinatoriai aktyvūs, klausia, atsižvelgia į audito išvadas ir augina mokytojus, rūpinasi jais. Kalbantis su šios mokyklos koordinatore apie tai, kad mokykla vykdo programą jau septintus metus, gali atsirasti abejingumas arba nuovargis. Klausimas, į kurį svarbu paieškoti atsakymo visai bendruomenei: kaip neprarasti budrumo įgyvendinant programą ir kiekvieną jos elementą? Kaip pasirūpinti, kad kiekvienas darbuotojas mokykloje neprarastų budrumo? Ką dar galime daryti geriau?

OPKUS etapas yra procesas, kuriame daug džiugių, gerų momentų, bet taip pat daug iššūkių ir abejonių. Ar tikrai reikia šios programos? Juk galime ir be jos vykdyti patyčių prevenciją. Tikrai galima vykdyti prevenciją įvairiais būdais. Tik kokia ji būtų? Ar tikrai bus sisteminis pokytis, judesys ir keisis mokyklos kultūra? Atsiranda taip pat ir abejingumo, ir klausimų, kiek galima apie tą patį kalbėti. Drąsiai kalbékime, dalykiniams, kartu ieškokime sprendimų. Šiandien kitų šalių lektoriai teigė, kad mokykla yra nuolatiname procese. Tai yra kelionė su kasmet į mokyklą ateinančiais naujais mokiniais, darbuotojais, vėl ir vėl tenka kalbēti apie patyčių prevencijos būdus ir kurti kitokią, bendradarbiaujančios mokyklos kultūrą. Ačiū, kad esame kartu šioje programoje.

Žvelgdami į Olweus programos pradžią Lietuvoje matome, kad šitoje mokykloje bei kitose, mes – visi, kurie šiandien čia esame susirinkę – užauginome Lietuvai naują kartą. Vienoje mokykloje dalijosi, kad su šia programa nuo pirmos iki dešimtos klasės užaugo karta.

Taip pat norėčiau paminėti, kad ne šioje, bet kitoje mokykloje, kuri taip pat vykdo Olweus

programą, viena MSG vadovė, mokytoja sakė: „Mano du vaikai baigė šią mokyklą. Vienas vaikas baigė iki programos vykdymo mokykloje, o kitas – užaugo su programa per aštuonerius metus. Tas vaikas, kuris baigė mokyklą, kol čia nebuvvo šios programos, tam, kuris dar mokosi, kai yra Olweus programa, sako: „Aš tau pavydžiu, nes mokyklos aplinka yra daug saugesnė, tu esi daug laimingesnis, kad gali mokytis tokioje sau-gioje aplinkoje.“

2002 m., kai pradėjau dirbti mokykloje, direktorius pasakė, kad patyčių prevencija mokykloje yra prioritetenė sritis. Jau tada norėjosi rasti metodų arba programų, kaip vykdyti patyčių prevenciją mokykloje, bet visagalis „Google“ tokio žodžio, kaip patyčios, lietuviškai nerado. Nors patyčių buvo, bet kaip padėti mokiniams, ką daryti, kaip sistemingai ir kryptingai organizuoti veiklą, kaip spręsti patyčių situaciją – nežinojome, nemokėjome. Šiandien, po 17 metų, jautru ir gera žinoti, kad kiekvienas, čia atėjęs, esame tie, kuriems rūpi patyčių situacija Lietuvoje ir dėl to daug dirbame.

MOKYKLOS IR OLWEUS PROGRAMOS INSTRUKTORIAUS BENDRADARBIAVIMAS SIEKIANT GALUTINIO REZULTATO

Nijolė Bagdonienė
Vilniaus Pranciškaus Skorinos gimnazijos direktoriaus pavaduotoja ugdymui
Nomeda Cibarauskienė
Olweus programos instruktorė

N. Cibarauskienė: Laba diena, kolegos, svečiai ir organizatoriai, esu Nomeda Cibarauskienė.

N. Bagdonienė: Sveiki, esu Nijolė Bagdonienė, Vilniaus Pranciškaus Skorinos gimnazijos pavaduotoja ugdymui, Olweus programos koordinatorė. Šiandien norime pasidalinti per pusantrų metų sukaupta patirtimi. Be abejo, laiko turime labai mažai, bet manome, kad mūsų ižvalgos, galbūt, pasirodys jums įdomios ir galėsite jas pritaikyti savo veikloje.

N. Bagdonienė: Smiltys byra, ir žinau, kad ten, kur yra smėlio laikrodis, laikas sukarpomas mažytėmis atkarplėmis, kurių kiekvienai numatytais tikslus veiksmas. Žvelgiu į byrančias smiltis ir jaučiu, kaip gera ir ramu. Būtent taip dabar jaučiuosi aš. O koks geriausias būdas sužinoti, kaip jaučiasi šalia esantis žmogus? Manau, kad paklausti. Ką šiandien jaučiate jūs, Nomeda?

N. Cibarauskienė: Ačiū, Nijole, už klausimą. Būtent ji ir girdėjau pusantrų metų. Tai, turbūt, yra klausimas, kuris buvo dažniausiai užduodamas man, aš užduodavau koordinatorei Nijolei, taip pat MSG vadovėms, kurios išmoko užduoti ji MSG nariams susitikimų metu. Šiandien aš jaučiuosi patikimai ir saugiai.

N. Bagdonienė: Džiugu girdėti šiuos žodžius, jau prabėgo 15 mėnesių nuo tos dienos, kai susitikome. Ką ryškiausiai atsimenate iš pirmojo susitikimo, kokie jūsų įspūdžiai, potyriai, jausmai?

N. Cibarauskienė: Labai gerai atsimenu savo pirmajį apsilankymą šioje mokykloje. Prieš eida ma, paskaičiau šios gimnazijos filosofiją, misiją,

vertybės, ir man labai patiko gimnazijos filosofija, kuri skelbė: „Žengiu létai, tačiau nežengiu ir nedarau žingsnio atgal.“ Tai – Linkolno žodžiai. Man tiko šita filosofija, nes žingsniuosime létai, ramiai, atsitraukti negalēsiu, tad buvo įdomu, koks bus tas pirmasis susitikimas. Atėjusi pamačiau dideles direktorių, koordinatorių (nors tada ji dar nebuvovo koordinatorė), pavaduotojų akis ir pajaučiau be galio didelį atsakomybės jausmą. Visa tai, ką kalbėjau, jie atsakingai rašesi, dėliojo ir vis užduodavo klausimų: o kaip bus čia? O kaip darysim tą? Ir tada pajutau nedidelį nerimą. Ar užteks mano turimų žinių vykdyti ir pradėti šią programą gimnazijoje? Tai buvo abipusis jaumas, bet jaučiau begalinį tikėjimą manimi ir supratau, kad su šita komanda daryti žingsnio atgal tikrai negalēsiu, todėl apėmė ryžtas, tvirtumas ir atsakomybę.

N. Bagdonienė: Artėjant pirmajam susitikimui, siek tiek nerimavau, mąsciau, ar pavyks užmegzti nuoširdų ryšį per tokį trumpą laiką, bet atvykus jums į gimnaziją, jau po pirmojo ryžtingo ir tvirto rankos paspaudimo, jaučiausi rami. Neklydau, pagarba ir pasitikėjimas, nuoširdumas, lygiavertišumas nuo pat pirmos susitikimo akimirkos lydėjo visą bendravimo laiką. Žinoma, kiekviена iš mūsų nuėjome savajį kelią, tačiau buvome komanda, kuri matė ir jautė mokyklos bendruomenę. Tai padėjo užtikrinti bendravimo ir bendradarbiavimo sėkmę. Nuoširdžiai tikiu tuo, ką darau. Sakoma, kai tiki, gali kalnus nuversti. Nors ir nėra paprasta, tai teikia didelį moralinį pasitenkinimą.

N. Cibarauskienė: Išties, pradžia buvo tokia, sakyčiau, kupina tam tikro nerimo. Manau, kad mes su gerbiama Nijole, programos koordinatore, nuo pat pradžių nutarėme veikti išvien, derinti mažiausius veiksmus, elementus, kalbėtis ir kalbėti apie tai, kaip jaučiasi visi mokyklos narai. Tai buvo vienas svarbiausiu veiksnių, kuris veliau lémė gerus pokyčius. Ką supratome iš pat pradžių? Jog iš esmės, kad programa veiktų, yra dvi sąlygos – suaugę tiek namuose, tiek mokykloje turi prisiimti tam tikrą atsakomybę šitos programos rėmuose. Antra sąlyga – kad visi vienodai suvoktų ir būtų vieningi spręsdami skriaudžiamojį ir skriaudėjo problemą. Turėjome dvi grupes: tai MSG vadovai, kurie turėjo perteikti žinias ir dirbtu su mokyklos personalu, ir mokinį tėvai. Nuo pat pirmųjų susitikimų jautėme, kad turime skirtingas pozicijas sprendžiant klausimą, kas yra patyčios ir kas yra suaugusysis mokykloje patyčių reiškinio kontekste. Sédėjome su Nijole ir galvojome, ką daryti, kaip daryti, nes nepavyks atsiesti ir tiesiog per mokymus perteikti žinias. Kilo daug klausimų. Ką daryti su nuostatomis, kurios iš esmės, bent jau mūsų situacijoje, pasirodė viena pagrindinių galimų kliūčių toliau vykdyti šią programą. Supratome, kad būtent mokytojų požiūris, o šitoje situacijoje mes pradėjome nuo MSG vadovų požiūrio į skriaudėjo ir skriaudžiamojos problemas, turi didelę įtaką visai programos eigai, tad bandėme viską sudėlioti, ir aš pradėjau intensyviai domėtis tam tikromis strategijomis. Mąsciau, kas galėtų padėti šitoje situacijoje? Atradau įdomią strategiją – mažų žingsnelių strategiją. Aš ją radau visiškai kitoje srityje. Tie, kurie domisi krepšiniu, turbūt žino gerą NBA trenerį Patrick Riley, kuris ieškojo savo komandai strategijos, kuri paskatintų žaidėjus labai stipriai pagerinti rezultatą, nors jis ir taip jau buvo labai geras. Jis pasitelkė tam tikrus elementus, kiekvieną žaidėjų įtikino pagerinti savo žaidimą tam tikrose srityse tik vienu procentu. Kiekvienas žaidėjas tuo labai įtikėjo, nes juk tai tik vienas

procentas. Kai visi dvylika žaidėjų pagerino vienu procentu savo žaidimą penkiose srityse, jie pasiekė labai gerų rezultatų. Kokia yra šitos strategijos filosofija? Tai, kad niekas neabejoja, jog aš galiu padaryti vienu procentu geriau, ir kai tai padarau, kai komanda laimi, atsiranda labai daug galių ir tikėjimas savimi bei tam tikra laisvė. Lygiai tokį pat metodą pritaikėme MSG vadovams. Kaip mes tai padarėme? Mokėme MSG vadovus ir kalbėjome su jais, kaip, remiantis nuostatomis, reikia dirbtu su grupe, kaip diskutuoti, kaip bendradarbiauti su grupe, kokių principų reikėtų laikytis. Aiškinome, kad grupei reikia ne perteikti žinias, bet bendradarbiauti, laikantis pagarbos, kooperavimosi principio ir gerbiant kiekvieno nuomonę, matant pozityvą. Darbo buvo labai daug ir tikrai lankiausi mokykloje daugiau negu priklauso, galbūt, netgi trukdžiau Nijolei atliki jos tiesioginį darbą, bet man tai buvo svarbu. Lankiausi beveik visuose MSG vadovų susitikimuose. Po kiekvieno susitikimo sulaukdavau grįztamojo ryšio iš MSG vadovų ir aptardavome visų tų elementų, kuriuos jie išdėstė, pokyčius. Kokie buvo teigiami pokyčiai ir kaip sekėsi to pasiekti? MSG vadovės keitėsi akyse, ir su Nijole buvome sutarusios, kad ji merginas dar pastiprins. Kaip, Nijole, jums sekėsi stiprinti vadoves ir kaip jautėtės matydama pokyčius?

N. Bagdonienė: Galiu pasakyti, kad taikant mažų žingsnelių strategiją, ne tik MSG vadovės, bet ir visa mokyklos bendruomenė įgijo daugiau žinių. Mokyklos darbuotojai tapo atviresni vienam kitam, laisviau dalijosi problemomis, kreipėsi vienas į kitą pagalbos. Džiaugiuosi, kad mokyklos bendruomenės santykiai tapo šiltesni, būtent Olweus programos diegimo laikotarpiu pamačiau mokykloje aktyvius, jautrius žmones, siekiančius keisti esamą situaciją. Didžiuojuosi jais, jaučiuosi laiminga, kad visi kartu kūrėme atsakingos mokyklos kultūrą kiekvieną dieną.

N. Cibarauskienė: Kalbant apie asmeninę partirtį, noriu pasakyti, kad tai, ką gavau mokykloje,

laikau labai didele vertėbe. Turbūt vienas didžiausiu tokį įvertinimą, kad tikrai éjome teisingu keliu yra tai, kad, rudenį vėl sugrįžus į mokyklą, vadovės džiaugési, kad joms atsirado naujas kūrybinis potencialas ieškoti filmų, siužetų, pačioms sudarinéti praktines užduotis, kaip jos man, instruktorei, sako: „Ne ne ne, mes šitaip nesésime, mes sédime jau ratu.“ Aš labai džiaugiausi, kai MSG vadovės save pavadino „mes komanda“ ir „mes nutarsim kartu“. Tai buvo, mano nuomone, labai emociskai stiprūs, aiškūs dalykai, kurie rodo, kad mums pasisekė jas suburti ir padaryti komandą. Tai mūsų asmeninės patirtys, ko mes išmokome. Aš asmeniškai išmokau, kad tą patį dalyką galima pateikti ir būtina pateikti skirtingoms grupėms, atsižvelgti į jų nuostatas, į jų turimą patirtį. Supratau, kad elementai Olweus programoje yra labai svarbūs. Juos reikėtų perprasti kiekvieną individualiai. Olweus programa turi aiškią filosofiją ir ją reikia labai giliai suprasti. Jei paklausite, kaip jaučiuosi – jaučiuosi tvirta ir kūrybinga.

N. Bagdonienė: Tiesa, supratau ir aš, kad pasikeitimai nevyksta greitai ir lengvai, kaip

norėtusi, todėl svarbu dirbt komandoje, sisteminai ir nuosekliai vykdyti programą, laikytis jai keliamų reikalavimų. Tik dirbant komandoje galima tikėtis pozityvių rezultatų. Svarbu nebijo- ti atvirai reikšti savo jausmų ir dalytis patirtimi, tačiau kad tai vyktų, reikia kantrybęs, laiko ir kiekvieno asmeninio indėlio. O kaip dėl galutinio rezultato Olweus programoje?

N. Cibarauskienė: Šito klausimo tikėjausi pačioje pradžioje, kai atėjau į mokyklą, ir labai apsidžiaugiau, kad manęs to nepaklausė. O šian-dien galiu pasakyti, kad Olweus programa – tai, ką kalbėjo iš esmės visi pranešėjai, ir tai, ką skelbia programos filosofija. Programa yra tēstinė, daugiasluoksnė, sisteminė ir kompleksinė. Ji yra čia ir dabar ir veikia visais bendruomenės lygiais. Jeigu mes į Olweus programą žiūrėsime kaip į terpę, kurioje mokyklos personalas, mokytojai, vaikai (grupėse ir individualiai), taip pat jų tėvai jaučiasi saugūs emociskai ir fiziškai, tai turbūt ir galima laikyti galutiniu rezultatu. Ačiū.

N. Bagdonienė: Ačiū už dėmesį.

PATYČIOS: DIAGNOZĖ IR GYDYMAS

Dr. Robertas Povilaitis
VšĮ „Vaikų linija“ vadovas

Ačiū, kad pakvietėte ir suorganizavote šią konferenciją, kurioje dalyvauja daug kolegų iš užsienio ir Lietuvos.

Pirmiausia norėčiau pasveikinti visus Olweus programos kolegas, svečius, instruktorius, ir visus šios programos organizatorius.

Labai smagu, kad Olweus programa plačiai vykdoma ir Lietuvoje, ir pasaulyje. Ruošdamasis pranešimui bandžiau prisiminti, kada pavyko susitikti su Dan Olweus, ir atrodo, kad tai buvo prieš kokius 14 metų.

Aš ilgai maniau, kad Olweus programa yra labai griežta ir struktūruota. Prieš dvi savaites, kai buvau tarptautinėje patyčių prevencijos konferencijoje, susitikome su Jane ir kitais kolegomis. Per vieną Olweus programos pristatymą išgirdau sakant, kad Olweus programa yra ne visai programa, bet toks „framework“, labiau rėmai. Supratau, kad programoje yra atsiradę daugiau lankstumo.

Norėčiau pakalbėti apie patyčių problemą, nes mano pranešimo pavadinimas gana keistas – „Patyčios – diagnozė ir gydymas“. Kadangi esu ir socialinių mokslų daktaras, tai daktarai daro paprastai – nustato diagnozę ir gydo.

Atsimenu, prieš kokius 16 metų svarstėme, ar patyčios yra problema, ar ne. Žmonės atsakydavo įvairiai. Labai džiaugiuosi, kad šiandien patyčios dažnai įvardijamos kaip rimta problema. Prieš 15 metų, kai klausdavai direktoriaus, ar tai problema, neretai atsakydavo: „Nežinau, kad pas mus mokykloje tokie dalykai vyktų.“ Šiandien, man atrodo, jau retenybė sutikti mokyklos vadovą, kuris sakytų, kad patyčių nėra. Jūs matėte HBSC tyrimo rezultatus, kurie rodo, kad patyčių paplitimas yra labai didelis. Norisi prisiminti

kitą sąvoką iš visuomenės sveikatos – epidemija. Ji gali būti skelbiama, kai iš 10 000 suserga 100 žmonių (tai sudaro 1 proc.). Mes šiandien kalbame apie reiškinį, kuris daugybę kartų viršija vadinančią epidemijos slenkštę.

Šioje skaidrėje [žr. skaidrę Nr. 35] yra „Sprinter tyrimų“, su kuriais mes bendradarbiaujame, rezultatai. „Sprinter tyrimai“ kiekvienais metais atlieka visuomenės apklausą, kurioje aiškinasi, ką žmonės mano apie patyčias. Vienas klausimų – „Kaip jūs galvojate, kiek aktuali mokyklose patyčių problema?“ rodo, kad problema žmonėms atrodo vis aktualesnė.

Vaikų linijoje kampaniją „Be patyčių“ pradėjome prieš 16 metų. Ją įgyvendindami ėmėme ieškoti veiksmingų patyčių prevencijos metodų.

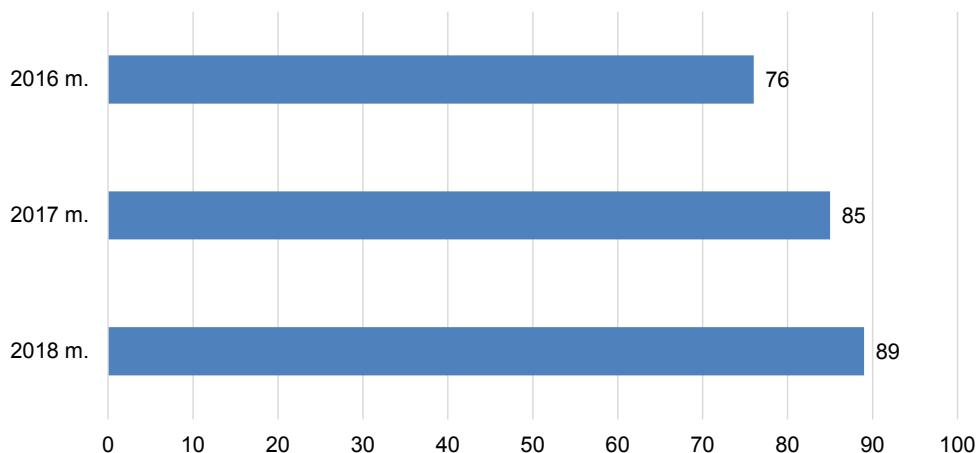
Jeigu patyčių problema mokyklose jau matoma, tai žiūrėkite, kas vyksta pastaraisiais mėnesiais. Atsiranda supratimas, kad skaudinimas, žeminimas vyksta ir suaugusių žmonių darbovietaose. Mokyklos daugybę metų dirba su patyčiomis ir daug kas supranta, kad tai yra problema. Staiga visuomenė pradeda suprasti, kad suaugę žmonės taip pat skaudina vieni kitus. Įvykus jauno gydytojo savižudybei pradeda aiškėti, kad skaudinimo ir žeminimo yra ir tarp suaugusių žmonių.

Diagnozė rimta, ar ne? Problema rimta. Reikia vaistų. Rimtos prevencinės programos ir yra tie vaistai, būdas tą problemą spręsti.

Vaikų linijoje keleri metai darbuojamės su „Friends“, kolegų iš Švedijos, programa. Eko-loginis patyčių modelis [žr. skaidrę Nr. 36], kuris rodo, kad jeigu mes norime spręsti patyčių, smurto problemas, turime dirbti visais lygiais.

PATYČIŲ PROBLE莫斯 MOKYKLOSE AKTUALUMAS (PROC.)

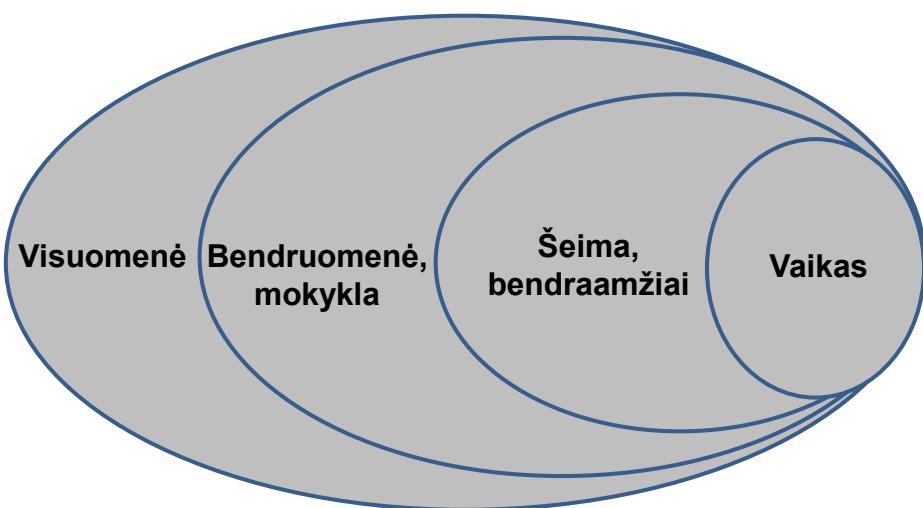
- Jūsų manymu, kiek aktuali mokyklose patyčių problema?

<http://bepatyciu.lt>
<http://vaistai.bepatyciu.lt>

35 skaidrė. Patyčių problemas mokyklose aktualumas

Socialinis-ekologinis patyčių modelis

<http://bepatyciu.lt>
<http://vaistai.bepatyciu.lt>

36 skaidrė. Socialinis-ekologinis patyčių modelis

Mokykla yra viename iš tų bendruomenės lygių. Bet yra ir šeimos aplinka, įvairūs draugų ratai, vi suomenės lygis, ir čia turi vykti pokyčiai.

Vaikų linijoje sugalvojome „vaistus“ nuo patyčių. Keli vaistai skirti vaikams, kurie jas patiria. Vienas vaistas vadinasi „Bepatyčen“ tepalas. Visi suprantame, kad tokio tepalo negali būti. Tada skaitome smulkiomis raidėmis: „Patyčių skausmą geriausiai gydo nuoširdus pokalbis su vaiku.“

Kitas vaistas – „Lašai nuo patyčių“. Palašiname vaistą ir, žiūrėkite, gal jau dingo patyčių skausmas. Ir vėl smulkiomis raidelėmis parašyta: „Įskaudinimą geriausiai gydo nuoširdus atsipršymas.“

Pakalbékime apie kitas aplinkas, pavyzdžiu, viešąją erdvę. Prisiminiau kelis įvykius. Viena

pašaipų bangą buvo kilusi iš tuometinės Seimo pirmininkės. Atrodytų, jeigu nepatinka žmogus ir jis politikas, galima iš jo šaipyti. Visokiausi entuziastai kūrė vaizdo filmukus apie tai, kaip politikė kalbėdama suklydo. Kitas pavyzdys – buvęs ministras pirmininkas buvo pavadintas „Prietaisu“, nes kai kam nepatiko, kaip jis atrodo ir kokius akinius nešioja.

Mes irgi ieškome būdų, kaip prieiti prie tėvų, kad jie padėtų spręsti patyčių problemas. Su organizacijos „Friends“ pagalba adaptavome mokymus tėvams internetu, kur jie gali pasimokyti, kaip bendrauti su savo vaiku, kaip ji prakalbinti, kaip kreiptis į mokyklą, kaip kalbėtis su auklėtoju, kaip kalbėtis su mokyklos vadovu, jeigu reikia.

Conference Presentations

VIOLENCE AND BULLYING PREVENTION: MORE THAN A DECADE

19th November, 2019

CONFERENCE SPEAKERS

Reidar Thyholdt is a psychologist, and CEO of Olweus International Ltd which has provided assistance in implementing the Olweus Program in Lithuania. He has led implementations of the OBPP in Sweden, Norway, Iceland, Germany as well as Lithuania as a head of Olweus International Ltd. Reidar has worked as a clinical psychologist within child and youth psychiatry. He has been a research fellow within the field of psychosocial work environment and occupational health, and is currently holding a position as a special consultant at a regional centre for building competence in the fields of violence, traumatic stress and suicide prevention.

André Baraldsnes is a senior advisor for NORCE Research Ltd.- RKBU Vest. He is responsible for implementing and developing the Olweus Bullying Prevention Program, and for spreading the OBPP in Norwegian primary and secondary schools. Andre also worked with the Olweus programme in Lithuania. As the Chairman of the board, co-owner and senior instructor in Olweus International Ltd. at the time, A. Baraldsnes was together with Reidar Thyholdt responsible for the delivery of the Olweus programme to the Lithuanian Ministry of Education and Science in 2008. In collaboration with SPPC and the National coordinating committee, Olweus international Ltd. had the main responsibility for training instructors and senior instructors and implementing the program in the first and second cohort of schools.

Jane Riese, L.S.W., is the Associate Director of Safe and Humane Schools at Clemson University in the U.S., the headquarters for the Olweus Bullying Prevention Program in North, Central, and South America. Jane began her work with the Olweus Program in 1999 and is one of the developers of the program's Trainer Certification Course, first held in the U.S. in 2001. She is co-author of Olweus Program print and online program materials. Jane developed and directed dialogue-based restorative practices programming in her community and was the director of a prosecution-based victim services program. She is certified in Trauma Center Trauma-Sensitive Yoga, an adjunct therapy for the treatment of complex trauma through the Center for Trauma and Embodiment at JRI.

Dr phil Vanessa Jantzer is a psychologist. Since 2009 she is working as research assistant at the Department of Child and Adolescent Psychiatry, Center for Psychosocial Medicine, University of Heidelberg. Her main responsibilities in the Olweus Bullying Prevention program are recruitment of schools, co-training of Olweus Coaches, certification of Olweus Schools, composing of scientific articles, lectures and workshops about bullying and the OBPP for researchers and practitioners. Vanessa Jantzer finished her dissertation about bullying ("Victims of bullying at school: psychiatric disorders, protective factors and economic healthcare aspects. Two self-report studies on adolescents (and their families)") in July 2019.

Marie Lindström is a teacher and senior Olweus trainer in Sweden, coordinator and educator of the Olweus bullying prevention program in Sollentuna, north of Stockholm. She started to work with the Olweus program in 2006. She is also working with a system of securing the quality of the Olweus program in schools.

Dr Robertas Povilaitis – psychologist, head of public institution “Child Line”.

Dainius Radzevičius – Chairman at Lithuanian Journalists Union.

Topic of his presentation at the conference was ‘Public Information and Bullying – It is just a Beginning!’

Dr Kastytis Šmigelskas is a professor at The Lithuanian University of Health Sciences working at Faculty of Public Health, Department of Health Psychology, and institute of Health Research. He got his MD and PhD in Finland. His main research areas are children and youth health and wellbeing, its antecedents and risk factors. He is principal investigator of international HBSC research. K. Šmigelskas also leads scientific researches and projects in the field of youth health.

Nomeda Cibarauskienė had been working in police system since 1996. Through her service she worked in the field of crime prevention. The main activity was juvenile delinquency prevention. She worked in international and national juvenile delinquency projects, also with juvenile delinquency prevention in police system. In collaboration with other institutions worked in various work groups in purpose to prepare draft laws for child’s welfare, minimum and medium supervision, and protection from violence. While working in juvenile delinquency prevention field she paid attention to the bullying as one of the main reasons for later criminal behaviour. For this reason she has been Olweus bullying prevention program instructor in two schools since 2018.

Nijolė Bagdonienė is vice-principal for studies and biology teacher in Vilnius Pranciskus Skorina gymnasium. This gymnasium has been implementing the Olweus bullying prevention program since September 2018 and Nijolė Bagdonienė is the program coordinator at school.

Laurynas Žakevičius is a known Lithuanian dance artist and a dance teacher representing Low Air Vilnius city dance theatre who uncovers the artistic potential of urban dance. Laurynas with LOW AIR has 6 dance productions which led young artist to two prestigious Lithuanian performing arts awards Golden Stage Cross, led to the award of Borisas Dauguvietis Earring for both the successful research and development of a new stage forms connecting urban dance and theatre which changes a face of Lithuanian contemporary dance. Also Laurynas is former Olweus senior instructor.

Topic of his presentation at the conference was 'Urban Dance in the Context of Bullying and Violence Prevention. How and Why?'

Rūta Balčiūnaitė is a social educator and Head of the department on educational planning at Kaunas Jėzuitai Gymnasium. She has been interested in the Olweus bullying prevention program since 2002 – even before the implementation of the program started in Lithuanian schools. Rūta Balčiūnaitė has been working as Olweus instructor for more than 10 years now.

Sigitas Alubauskas is principal at Kaunas Tadas Ivanauskas progymnasium. This gymnasium has been implementing Olweus bullying prevention program since 2013.

PREFACE

Over the last fifteen years, attitudes towards the prevention of violence and bullying have changed noticeably: legal acts have established an obligation to fight violence and bullying, while an increasing number of schools have found it beneficial to implement effective, evidence-based prevention programmes. Although the public attitude towards the phenomenon has been changing, the changes are still not as quick or easy as we would like: the issue of violence and bullying remains among the most relevant.

In order to confront violence and bullying in schools in Lithuania, the Olweus Violence and Bullying Prevention Programme has been implemented for over ten years. Since 2008, the right of implementation had been granted to the Special Education and Psychology Centre (after institutional reorganisation, this right was transferred to the National Agency for Education in 2019). The principal idea of the Olweus Programme is that bullying is not and will never be tolerated, while the aim of the programme is to create a safe environment at school, in which adults assume responsibility for children not to be hurt and for them to feel safe. Bullying has been steadily decreasing over the years in the schools implementing the Olweus Programme, while the relationship between pupils and teachers has been improving: trust of pupils in teachers is increasing, and the children's attitude towards school is growing more and more positive. Currently, almost half of the schools in Lithuania have already implemented the Olweus Programme, and about a third of them continue to implement the programme.

During the period of the programme's implementation, a lot of experience has been accumulated while training school staff to notice bullying and respond to it appropriately. In order to share this experience and discuss the key aspects and future prospects of the prevention of violence and bullying, we gathered members of school communities and specialists in violence and bullying prevention from Lithuania, Norway, Sweden, Germany and the USA in Vilnius during the autumn of 2019. At the conference, the participants shared their knowledge and experience, presented the work they have done, and discussed future prospects. We believe that the expressed ideas and the presented work can inspire and contribute to the creation of a safer environment at school; therefore, we are sharing them with you in this publication.

On behalf of all the organisers of the conference, we would like to thank everyone who has contributed to and participated in the conference as well as everyone who is involved in the field of violence and bullying prevention and is working towards a safer environment for every pupil.

IMPLEMENTATION OF VIOLENCE AND BULLYING PREVENTION IN LITHUANIAN SCHOOLS

Kristina Ignatavičienė
Head of the Project "Creating Safe Environment in School II"

Over the last thirty years, the approach to prevention and its implementation have been evolving and changing in Lithuania. After the restoration of independence, opportunities to take an interest in and adopt the practice of other countries were offered. During this period, a number of methodological tools, violence, bullying, psychoactive substance use, and other prevention programmes, as well as social-emotional education programmes, were translated and applied, and international research was launched in the areas of psychoactive substance use, the prevalence of violence and bullying, and student lifestyles. Later Lithuanian researchers and practitioners prepared prevention programmes on their own. The State has consistently supported the implementation of prevention measures in schools, initially by financing prevention projects and later by implementing prevention programmes.

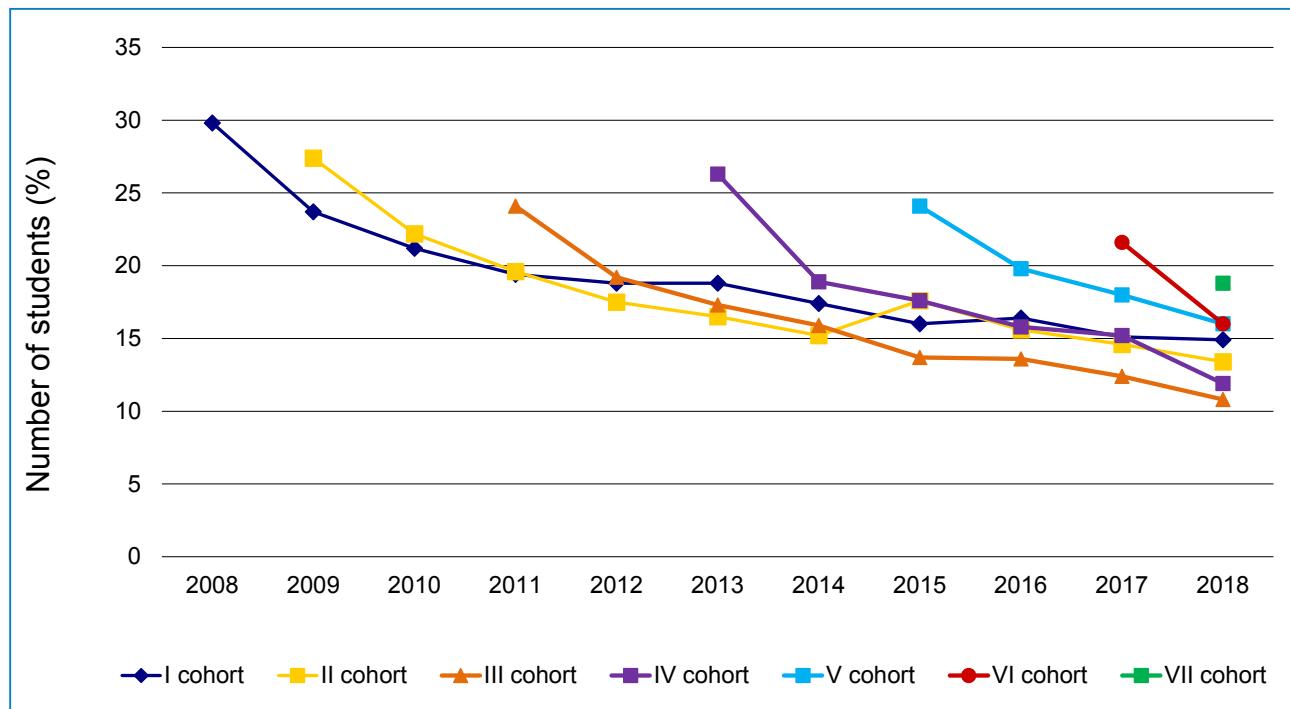
Significant changes took place when the amendments to the Law on Education came into force in September 2017. They oblige schools to enable every student to participate in at least one prevention programme; for teachers to improve their skills in the field of development of pupils' social competencies every 4 years, for school management to provide assistance to a teacher or student who has experienced violence or committed acts of violence. For the implementation of the amendments to the Law on Education, the State has provided funding for the implementation of prevention programmes from the European Structural Funds.

In 2008, due to the initiative of politicians, officials, and private individuals, the Olweus Bul-

lying Prevention Programme was introduced in Lithuanian schools from Norway. The methodological material of the Olweus programme was translated into Lithuanian, adapted to our culture, and over a decade the programme was implemented in schools in seven stages. 423 schools have learned to apply the Olweus programme.

The first instructors of the Olweus programme were trained by our colleagues from Norway, later by representatives of both countries, until we finally started doing it ourselves. A total of 105 trainers were trained, of which 74 are still active.

Teachers in the schools participating in the Olweus programme note that it is not easy to implement it because it requires a lot of time, dedication and mutual understanding. That is the reason why some schools have refused to run the Olweus programme. Moreover, some schools had to stop participating in the programme because they were reorganised or liquidated. 35% of schools continue the implementation of the Olweus Bullying Prevention Programme. After each stage of the programme implementation, the programme is continued by a different number of schools. Prior to the entry into force of the amendments to the Law on Education, when the implementation of prevention programmes was not yet mandatory, the percentage of schools continuing the Olweus programme ranged from 11% (2011 stage schools) to 31% (2008 stage schools). Following the entry into force of the amendments to the Law on Education, two-thirds of schools have decided to continue implementing the programme (67% of schools in the 2015 stage and 66% of schools in the 2017 stage).

Figure 1. Dynamics of the number (%) of pupils being bullied

The results of the annual pupils' survey show that the number of pupils experiencing bullying has halved in schools that implemented the Olweus Bullying Prevention Programme from 2008 to 2018. It should be noted that the overall level of bullying in schools has also decreased over the decade. In 2008, 30% of pupils experienced bullying at school, in 2018 – 18%.

The Olweus Bullying Prevention Programme has been successfully implemented in schools across the country for more than a decade. Experience with the Olweus Programme has shown that the programme is effective when it is implemented in a school in line with the Olweus Programme standard when school administration

and teachers are actively involved and participate in the programme, consistently follow the consensus, set an example by behaving appropriately, involve parents in the programme, and collaborate with them. The success of the Olweus Programme is also ensured by the constant attention and support of managers (politicians, municipalities, school administration) and by the support and assistance to the school/teachers in dealing with bullying cases.

We would like to thank teachers, school principles, and colleagues in Lithuania and Norway for their dedication, faith, and enormously great work. We believe in your success in continuing your work.

IMPLEMENTING THE OBPP IN LITHUANIA: MAIN CHALLENGES AND OUTCOME

Reidar Thyholdt
Psychologist, CEO of Olweus International Ltd.

Hello, hello, laba diena, it's good to be here. Permit me to give you a brief overview of the Olweus model that we have followed in Lithuania. We had a little introduction here, which was very nice, about how your wonderful country has been very focused on the wellbeing and the rights of children and we are very happy to have had the chance to contribute to this.

So I will try to go briefly through some of these things, this is important for us, because we need to know what we are working with. And the way Olweus defines bullying, as I guess most of you know because most of you come from schools or communities where this model is used, is that there are three components of this definition. One is that it has to be done with the intent to hurt someone. It has to happen repeatedly, not only once. And there has to be an imbalance of power between those who do it and those who are exposed to it. If we take away one of these three things, we end up with something different from bullying, so we need to be focused on what we are doing and the Olweus programme is a programme to reduce bullying. That's also important to know but also I will touch upon on the fact that the Olweus programme also has some other nice side effects so that actually it is to be seen as a general preventive programme.

Just briefly, this is the man that you have been talking about, that we have been talking about, he is still alive and kicking in Norway, he would have wanted to be here, he gave me the order to bring his warm greetings to you¹. He's 88 years old now and he is still working very actively, he is working

on writing a chapter in a handbook against bullying in schools and he has many productions of articles and things on the way. So, we still work with him, sometimes we struggle with him because he is a very determined person, we can't just move away as we maybe would like to but it's very inspiring, it has been very inspiring. So, we could ask ourselves then why in the world should we worry about bullying?

Bullying is not a disease; at least we don't look upon it like that. Most bullies, those who do it, don't run around and ask for help services or other benefits, so we could just turn our back away. But then we don't. We have an obligation to take care of those who are exposed to this. I think it is a part of what we could call a rights revolution. Over the last hundred years or so the world has seen increased focus on the rights of people, human rights, children's rights, the rights of different public groups in the society who are maybe not numerous or very strong and we have also other rights and movements. And the way we see it basically it's a way for our culture, for our human race to become more what should you say, decent in a way or civilised you could say – to become more respectable.

So that is one of the main reasons we think that all kids, all children and adults for that sake have the right to be free of bullying. But then also of course bullying causes a lot of pain and negative consequences for those who are being exposed primarily: anxiety, depression, other kinds of psychological problems but also bodily problems and so on. And we could also add to it that

¹ Dan Olweus died in 2020.

it does cause problems for those children who are not directly involved. Other children in the classroom who observe bullying are being affected by it takes their attention away from the creativity and the fun, and good learning in the classroom and they become anxious. Maybe I am the next one to be bullied. So we also see that schools actually are breaking laws. I hear that your country now has some very exciting and promising laws regulations to make sure that schools work in a serious fashion against bullying. So the schools who are not doing any reasoned work against bullying and other kinds of preventive measures they are actually breaking the laws.

There is also another issue and maybe some of you are involved in maybe as directors, as decision makers, there is a financial aspect. We, who work with this, don't maybe think so very much about just this issue but I know that many politicians and decision makers are interested in this figure. There is a Swedish economist back in 2008 I believe, who did a study on what are the costs of one single bullying case. (See Fig. 2)

Now these costs are in a lifetime perspective, on a lifetime meaning that these costs run over many many years, many decades. These are costs for mental health assistance, these are costs for special education and these are costs for family advice, supervision, these are costs for other kinds of social activities, social support, because bullies and the bullied are sometimes not following the straight, normal so to speak line of development, so they require some extra assistance from the society.

Of course, you could argue that these costs are in the Swedish society or in the Scandinavian society we have quite high levels of support: medical, psychiatric, legal costs to these people who are exposed to that. But I believe also that Baltic states and Lithuania in particular also have a high level of quality for these services so these costs are also applicable, these figures also include fees for the legal system. We know that people who do bully others more frequently than others are involved in criminal behaviour later in life. So this also includes costs for the legal processing and police and the prison system. So this adds up to

Societal costs of bullying

- Swedish social economists estimate life term costs of one bullying case € 1.3 mil.
- In addition comes personal costs by means of mental and physical unwellness and lower qualities of life for the involved + fam.

Figure 2. Societal costs of bullying

1.3 million euros per case. That was in 2008 so maybe the costs have gone up a little bit, I don't know, I wouldn't know, but they are probably not lower at the moment. So now later in my talk, I will give you a little calculation, a little math calculation to perform, to figure out what can we actually estimate that we have gained from working and reducing these levels.

Ok so, let me just say a few words about what kinds of scientific basis the Olweus programme has. And there it's not only studies about bullying directly but there are many parts of science, especially for human relations, that are important for this. Studies and knowledge and science about how to help children guide their own behaviour, how to help them be aware of their emotions, their feelings and to be pro-social, meaning be nice to one another. One of the people I like to listen to these days not only Dan Olweus but Stuart Ablon, who says that kids do well if they can so we need to help the kids to learn how to do well. So there are many pieces of knowledge about how do we help kids do well that goes both for the perpetrators to and of course for those who are exposed how can they also develop their social skills, their coping skills and their ability to move forward and get out of bullying situation. We also lean on knowledge about how adults learn. This is important because adults in schools working with the Olweus programme often have to learn different things from what they had learned in teachers' schools. At least this is the case in Norway, Scandinavia, I believe this also has been the case here.

So the adult community in the school, the teachers, have to learn new things, how to see, how to observe bullying, how to support those who are doing good things, those who are pro-social and also how to sanction or to stop those who are doing bad things, how to do that in a civilised, in a calm way so that we actually can assist those who do these other things. So also there is some knowledge about how to change behaviour in or-

ganisations. That's an important thing. An organisation is a kind of living being populated by many other living beings and there is a fair amount of knowledge about how to establish competence in organisations. One thing is that we have to make sure that not only one, two or three teachers know the system, there has to be a substantial number of adults in the organisation who know and follows these things. So it has to be a mass effect so to speak. And that is one of the reasons why in the Olweus model we say that it's not sufficient that a few people know the programme, ideally every adult in the school should know the programme. Teachers, everybody else, administrators, other kinds of technical support people should know the programme that is what this has taught us.

And also some of the organisational change theories have taught us that maybe we should do something in the years to come. We should follow up, we should maybe have a system for ensuring that people actually follow the programme because we know that in schools as in every other part of our modern world new ideas, new theories come along and tomorrow somebody will say "Oh the Olweus programme is old, we need something new, there is something new out there now, so we should go for something new". Yeah, there is a lot of new stuff out there, I'm sure that it's all very exciting but if we find that the Olweus programme actually works, maybe we should do something to make sure that we actually use it as long as it works.

And therefore we talk about quality assurance. This is a basic idea of the Olweus programme and that is that it's a whole school model, it doesn't only talk about the individual students who are in a bullying situation, talks about everyone in the classroom. It doesn't only talk about the children, it talks about the adults in the school, talks about the administration, talks about the parents, talks about psychologists and social pedagogues, everybody giving support to the school system. So the basic idea is that everybody needs

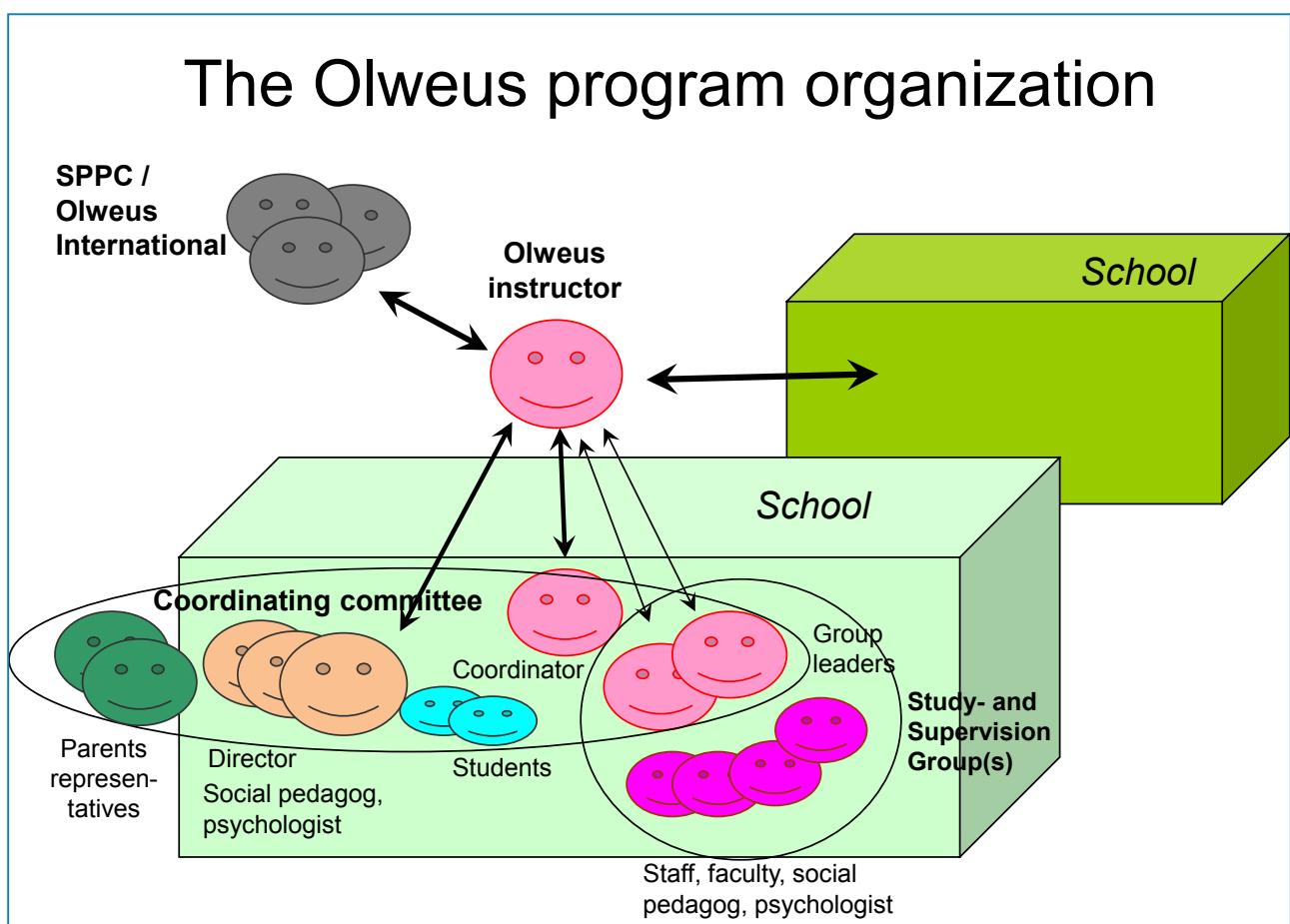
to share some common ideas. Now we have no ideas that we can make everybody in the school or in the society think the same thoughts. It's not possible. You know that, we know that. So we are not running around trying to make everybody become the same. What we think is a good idea that the people working in the school and related to the school, parents and everybody else, at least share some ideas. Like what is bullying, like should we accept it, like how do we think about bringing it to the end.

These basic things are really the glue, are really the substance of the Olweus programme. Now, I'm going to show you a picture that will probably scare the guts off of you. So please close your eyes now, if you don't want to look at it. This is an attempt to illustrate how the organisation of the Olweus programme in the school is. There are lots of smileys here, do you see that? Yeah? And

there are some circles and there are some squares illustrating the schools. (See Fig. 3)

Now you don't need to look to much on it but just let me share this with you. We have a lot of ideas about how to put this in to place, we have instructors, whom you have talked about now, the former talker have mentioned that we have about 74 75 of them still working and we met some wonderful people yesterday, these are all excellent very good people doing a very important job, now they work with one or several schools at the time, they follow them over the years and they teach others, they teach what we call group leaders in the schools, and these group leaders are organising study groups, I'll talk a little more about that.

But we involve also naturally the principals, we involve social pedagogues, psychologists, other support personnel and we involve parents.

Figure 3. The Olweus program organization in Lithuania

And we do also involve students, where it's possible. Maybe except for the very lowest grades, but even there we try to involve them but except that we also involve students with this. And then, at the moment I think SPPC has got a new name but I am not sure what it is. But the SPPC has been the organisation here, in Lithuania, in Vilnius, which has been the owner of the programme and they have collaborated with us. Now they are very self-sufficient and we don't talk very often but we do have very good contact very good and pleasing contact with them helping with special issues, questions, maybe some survey issues and so on. So maybe for those of you who are not really working in the programme this may be a surprise for you, the Olweus programme is not a programme for children basically, it's a programme for the adults. So we think that if we can make the adult community learn and they will be very good at bringing programme further on to the children.

So in the school we organise (as you could see in the scary picture that I have just showed you), we do a lot to organise putting the programme into place, teaching about what we know about bullying, what we know about how to work with children who need support, who need guidance to start doing other things and how to develop prosocial skills and so on. So the way we do this is really we work with something we call Study and supervision groups (I think you call it Mokymosi ir supervizijų grupės, does that makes sense? Something like that, yes) So let me say a few things about these study groups. Now this is what I am describing to you now is how it works in the school when you start working with the Olweus programme.

Many of you have worked with the Olweus programme for many years, so many of you will see that this is not, it doesn't happen as much, as often and frequently as it did in the beginning. In the beginning there was higher frequen-

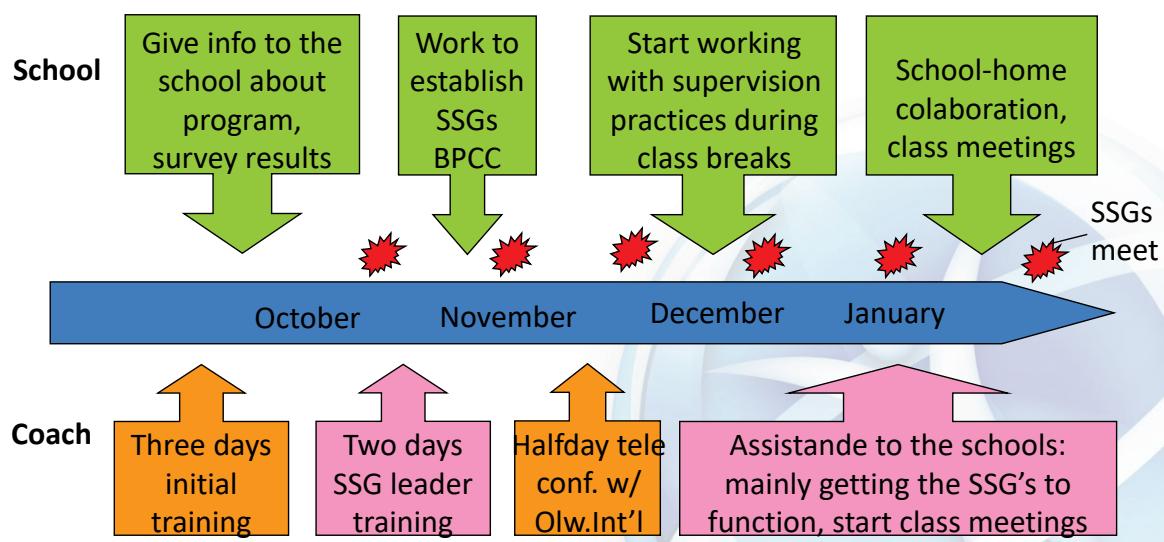
cy of these group meetings and now it is not so high anymore. And now maybe you have been through the basic literature, the manuals and so on, so now you have the opportunity to go to other kinds of materials. Maybe other texts, maybe other manuals, maybe something from the media, current debate in the society at the moment and sort of try to understand what is this that we talking about now, does it fit with the Olweus model, does it not fit, how do we need to think about these things. So these MSG's – Study and supervision groups, are the learning arena for the school. We want (ideally) all teachers and all stuff to participate in that.

Let's come back to the fact that we discussed many times that the reality in Lithuania is also so that many teachers are maybe working just one day, just working part time and it's hard for them to find the time for these group activities. So, what do they learn about bullying in these groups, what do they learn – how to work with children, how to help those who need help and guide those who need to change their behaviour. They learn about how to collaborate with colleagues when other colleagues experience bullying, when colleague of yours has had a talk with student that was involved, so you can share this between you. And also to work with the homes, the parents, the other people involved in this.

One of the essential ideas of the Olweus programme is that the communication between adults should be improved. Briefly, I won't go much into the detail I will say that MSG's have very clearly predefined format meaning that they should in this initial phase, first year and a half or something, meet every two weeks, they should meet for 90 minutes, there will be two group leaders, who are trained by the instructors and they should work in a specific format. And this is also picked up from the theory about how grown-ups learn, how we – adults do, learn. Meaning that we are a little bit slower learners than kids, kids can

Timeline First Term

- Information and survey feedback to school personnel
- Establish SSG's and BPCC and meets
- Olweus style class break supervision and class meetings

Figure 4. Timeline

speed of if they are happy, if they are calm, if they are curious and safe, they will learn very fast.

We who are adults we are a little bit slower, so for us to pick a new theories, new ideas, and models that Olweus programme has picked up or participants in these groups should study the theory the chapter in the manual at home in advance and then they come to the group meeting, the MSG meeting, where two group leaders present let's say chapter. Both studying in advance and listening to it while it is being presented is a good way to absorb it. And then the third factor, this is that we should be able to discuss it. We should be able to exemplify it, we should be able to question it, we should be able to hold it up against the other things that you know in advance. So this is sort of model on how to build competence in the school, in the staff. This is a timeline; I will go by it just quickly. (See Fig. 4)

But just to say that yes we have quite a clear idea what's going to happen at the school and at what time during these first initial three semesters and here you can see activities for the instructors, activities for the group leaders, I think these red small explosions on the line here is when these group, these MSG meetings are happening.

So we move forward and during the period of 3 semesters, one and a half year, we move through this process and then after one and a half year we think that school has become quite competent, quite good at this and then we can estimate that school competence and then we can estimate that the school competence is at its peak. Of course we work with children. I think this is a picture of a class meeting in Western Norway, I was given permission by the teacher and the parents of the kids to show this picture, it's not very

problematic to show, I think it's a very nice picture to show. Class meetings are important.

When we have come a little bit out, maybe after the first term of the implementation process, then teachers have organised class meetings with the students. Now many schools have class meetings in advance. We have seen extremely different formats of the class meetings in schools in Scandinavia when we started working, some places it was even so that the teachers left the room and kids could just have fun. We don't think that's a class meeting. And other times it was just like the teacher was just sitting in the corner and the children could use the time for whatever they'd like. Now we want a class meeting to have a different format, we want the teacher to have more visible role, the teacher should lead the meeting and maybe bring up a topic, discuss with the students, and the aim of the meeting is to foster a good situation, where the children can talk about their joys, their worries, the things that they are curious about, the things that they are afraid of and that we could create an environment where everybody, also those who are maybe a little bit silent, a little quite, not so much for word also can be heard.

We want to create an environment where the children learn to listen to one another, to respect one another, to accept differences. And we know that if teachers are knowledgeable about what the children are thinking, their situations, their worries, maybe their home situations and so on, these teachers will be better at connecting with the children. It's very much, very much about warmth and involvement. Those are words that show up often in Olweus texts, warmth and involvement. And it means that building a good relationship between the teacher, between the adults and the kids is a very important thing.

Maybe I should say something about the system we use to follow up the programme, because we know that, if we implement a programme like this, after two three years maybe it starts coming

apart. That's very typical. That's why we introduced the system for quality assurance. The system for quality assurance is not a different model, it's the Olweus model, but it is a simplified model. It really has pinpointed 12, in Norway I think at the moment are 13, specific items, specific things that a school does every year, every so often with given intervals in order to keep the system alive. They have these Msg meetings, not as often as in the beginning, maybe 3 times in the fall, 2 times in spring something like that. They do the survey, they have training for new personnel and so on. There are 12 or 13 such points. And then the school documents this.

Documentation, I know many of you think that documentation is a pain, we should get away with it, what we learn and what the Olweus programme says is that documentation is the memory of the organisation. And we individuals, we have something up in our head called the brain and there is something called memory in there. Organisations don't have that kind of brain, but the organisation can keep track of what they are doing and what they decided last year and what they have experienced. This is documentation. So we say that you have to document, we try to make the documentation tasks as easy as possible, but you have to do them. And then every other year some people come to the school, they ask for the folders, documents, they look through the documents, they talk to the principal, maybe the coordinator, maybe some of the group leaders, maybe they even visit the classroom or walk around the school a little and they see that the school actually is following the programme and then the school gets a certificate, which is just like a token, maybe a flag, maybe a medallion to put on the website, maybe something to show that "yes, we are following the Olweus programme".

At the moment I was told 98 schools I believe in Lithuania are certified out of all those schools that started in all those years. And of course,

it is a question that could be raised “why there are only almost less than a 100 schools certified and following the Olweus quality assurance programme, when 466 schools started”? Well, some of the schools started having not finished implementation yet, so they shouldn’t be counted. But still it’s a very much lower percentage than we should like for it to happen. I would like to try to come back to this issue a little bit later.

I will move and talk a little bit about cultural adaptation. This is what’s on screen now, yes? Because the Olweus programme is a programme that addresses collaboration in human organisations and we know that all human organisations are very much influenced by what we could call culture. Culture is not only national costumes, celebrations and flags. Culture is also really what we think is normal to do, how we think about being people, being friends, being parents, being kids, being teachers, our understanding of the world around us. So when we should start working with the Olweus programme in Lithuania, well first of all I’d say that we actually started way back in 2006 and it was our friend Robertas Povilaitis, who somehow opened doors for us, invited us to come to Lithuania and we spent almost 2 years, year and a half discussing the different people, different groups and institutions before we actually launched the programme in the schools. And as a part of that process, we did something which I thought was very fascinating, I hadn’t actually been a part of that before in such a big scale and that was what we called a cultural conference, cultural adaptation process. Because we realised that we couldn’t just translate word by word of the programme into Lithuanian.

There are so many parts of the Olweus programme as it existed in Norway at that time, which would not work in Lithuania at all, because they address different ideas of child rearing, different ideas of adult-child relationship, there are different legislations, there are different words

and there are so many differences that had to be addressed. So when we started this process, we realised that we have to do a fair amount of work to adapt the system to the Lithuanian system. I will not go into all the details, but just mention that there were many issues that we had to address. And the work we did was together with the people at the SPPC at that time, Renata Mazūrienė was very essential to the process but also her team was in the process at that time.

We also had assistance from some very good language people, some people who knew the language and what we did was I think this thing starts a little bit about the language process, we were looking for a good word for bullying. And I could share with you that in Norway we call this phenomenon mobbing, it’s also the same as they do in Germany. Vanessa (German presenter) will tell more about this later this afternoon, but mobbing it actually was a translator mistake. Because mobbing means, if you take it literally, it would mean that there’s a whole mob, whole group of people, who is attacking one exposed person. And Olweus had shown in his research and other people also, that the most typical example of such a situation is not whole group of people running of to someone, it’s like one running of to another one or attacking another one, sometimes two, sometimes three, but not a whole mob. So it was a translator mistake and we of course discussed a little bit, we tried to change it, but the problem was that when André and I started working with Dan Olweus around the turn of the century, then the word had already caught on. It had already got so much of the meaning in the Norwegian language, that it would be absolutely not a good idea to change it. So we lived on with it.

But other places where we had been, we had this process, not as thoroughly as in Lithuania, but we had similar process there in Iceland some years before and there they picked up a word ‘einelti’ and Icelandic are very good at creating new words

and putting them together and making them very meaningful. 'Einelti' means 'ein' – one, for someone, and 'elti' means running after. So it actually means running after and going after someone. And when we started I think we did search on the web in Icelandic media and I think there was about like 1,300 hits with the word einelti and later there were about 80,000 hits. So somehow actually that word caught on and the Icelandic community was able to fill it with meaning.

We had this discussion in Lithuania as well, we had the word patyčios, I think that's how you say it? Which is now the word that is commonly accepted as meaning bullying. There were other words that could have been used and we had a long discussion about how we should pick a word that is good for this. We should pick a word that would give and make sense to the most of the people and we should pick a word that is sort of already filled with meaning, with other kinds of meaning. So I can't tell but I hope that you are happy with the word patyčios. It seems to me that it is generally the word that you use now for bullying.

Is this the picture of instructors? Now this is, I can't see it unfortunately, but you can see it, this is a picture of group of our instructors from I believe the first round In Klaipėda, yes. I hope I haven't asked anybody If I could show it, so I hope you will forgive me if you feel that this was inappropriate, but I think this very appropriate, these people are wonderful people and we had a long discussions about how do we recruit people who should fill the role as the instructor. Because it's a challenge. It's a difficult job, it's a very time-consuming job, it's very easy to be really soaked up in it, to be engulfed in it. It may actually take a bit place in your life for the years to come, because these people will follow the schools. And they will guide the principal, will guide key people in the school like coordinator, like the group leaders and others, and they will teach the group leaders and coordinators, sometimes also the principal

and the leading group and maybe also they will take part in parent meetings and they will explain the meaning of the survey and discuss with different people from the school.

They will follow the school over several years maybe, they will at least follow the school in that first one and a half years, but many of the instructors follow the school for a number of years. What would be good qualification for instructors to have? Well, should they work in a school? Could be a good idea. But it could also be a good idea that they didn't work in that particular school. Sometimes it's a little easier to come into a school and say some new things, ask for time and resources, if you are not the part of the faculty in that one school. We also wanted people who are willing and able to talk, to go to the principal and say "Hey, mister principal, we need this" and even if the principal said "no way, we don't have time, we don't have money" we needed these instructors to sort of not give up immediately, maybe come back and say "well actually we really need this". So we need people who are persistent, maybe even on the verge on being stubborn I would say. And also we needed people who had a position that made it possible for them to maybe travel to another school during working hours, do teaching there, maybe get a leave for one or two days to do teaching.

So there were actually many requirements for this and I think that some people came in and realised that "I can't do it" and we had to supplement and then we ended up with groups, like this one group we had several groups, I think André and I were part of at least three two, at least two, maybe three rounds of groups in Klaipėda and also in Vilnius. So we met with I think about 120 instructors all together, at least more than a hundred instructors all together. And some of them are here tonight, this morning, so very good to be in the same room as you. I can't see you, but it's very good to be in the same room as you. So this also tells me that

this role of being instructor, maybe some of you have had this role for more than 10 years now and you're still here, in this room. Amazing. Did you think that when you started training as an instructor? I don't think you did.

So the instructors have had many challenges. They got training from us, we had about 12 full days of training in workshops 2 and 3 days long, we came back over year and a half and did the training with them. We became quite well known to each other. I can share with you that in the beginning, I think André and I were a little worried because they seem so quiet, they seem so humble and so careful and when we said things that we thought would be provocative, there wasn't a sound. And we said things that we thought should be funny, there wasn't a sound. And it was a little scary. Do they understand us? Well we have a wonderful interpreter who has followed us along, Regina, I think she is here today, sitting back at the glass aquarium. And she is very knowledgeable about the programme. And we had to talk to her and say that "what's happening? Do they understand it? What's happening?" And she said "oh they'll come, they will come out of their shell and eventually they'll say things". After a few meetings with them, after a few trips to Lithuania, they started answering and they started asking, and they started laughing and giggling, and we had a lot of fun, and we became quite well acquainted with them.

I think, in a sense, that having so much contact face to face with people who are having such an important job in a school is really essential for this thing to work. They need to know us, they need to have a very open line to us to able to ask us difficult things. I will also share with you a story which is I hope no one's being offended by it but to me it's a very wonderful story really about how do we connect across cultures. And this a story about André and me presenting to them quite early in the training programme that you know you have to go back to your school and make an

appointment with the principal and tell the principal what is needed of resources and time, and rooms for meetings and so on here. And the principal may not immediately think this is a good idea but you should be brave and you should be open and say that well this is really necessary, we need to do this for the programme to work and you also need to make an appointment with the whole staff, a staff meeting, where you should tell the staff there that well you have decided now that you will go with the Olweus programme, it is going to be a change, it is going to require some new skills on your side, it is going to require some time from you but it will also yield some good results, it will probably create a much better learning experience, learning environment in the classroom. So you have to go to these meetings and tell the people there. And the instructors said "Yes yes, we will do that"

And we came back a few months later, and André and I did as we often do we start up with a round, everybody's saying how it's been since last time and what they have experienced and the word that went around was really very much the same, they said "Yes, we had a meeting. Yes, we talked to the principal, he said it was ok. Everything was fine." And André and I were looking at each other, I could look at him at that time, we were looking at each other and after the meeting we sat down together "What is going on here? This is crazy. It never works like this. We've done this in Norway, we done it in Sweden, we done it in Iceland, it never works like that. 'Cause it isn't that easy. Principals are angry, they want to withdraw from the programme. The teachers are laughing or they do not pay attention or they say "well we heard so many stupid things before, we're not gonna do this. You can say whatever you want, but you not gonna do this". So we went back to them and said that "please people please tell us how it really was, because this is almost incredible, it's almost too good to be true, because

it doesn't work like this in Norway, it doesn't work like this in Sweden, not in Iceland, not in anywhere, where we have done the programme". And gradually gradually one at the time there were some who were courageous enough at the beginning to say that "Well maybe we didn't have that meeting, maybe the principal wasn't so happy, maybe it didn't work that well". And then we could lower our shoulders and we would say "yes, that makes sense. Now we're talking. Now we're on the same level. Now I understand what you're doing and we can move on from there."

So we were discussing strategies, how do you present this, how do work with this. Some of the strategies that we presented at that time and today we could have even put more scientific heavyweight studies behind it, but at that we could say that well if you managed to stop the bullying, the classroom will be a better place for kids to learn. So there is no contradiction between good grades and happy children. There has been a discussion in other countries, we had it in Norway, that the teachers say that "Hey, listen. We have to put a priority on doing maths, Norwegian language and other things. We have to give good grades in the class, so we can't spend time working with bullying." And then now more and more we are seeing that there is no contradiction between this. I think you probably will hear more about that during today.

I can tell you that we had meetings with these instructors occasionally after that, but now most of the time the group run by Renata and SPPC, now it's called something else, have followed up the instructors and this group, wonderful group, I know Ieva is here, Laurynas will be here and will be talking later today and Nina in Kaunas and other people and Ilona from Klaipėda. This group, they have been training the instructors and they have been following up with the instructors in meetings every so often. And it's a very valuable thing, being an instructor at a school can be quite

lonely position so you need to get together, those of you who are instructors need to get together every once in a while and to share with each other your success stories and your worries of course and to get some new input what is new in this field, how are we working out. Now this, getting together here is part of that, conference here is big and many people from Olweus schools and hopefully also some other people from schools who think about becoming Olweus schools and other people.

Yesterday we had a workshop with instructors, there will be a workshop tomorrow so the SPPC group have done a tremendous job to hold together these instructors because they are extremely valuable. Ok, I will show you some results, but I understand that there are other presentations about the results and there is a poster out there in the hall, please take a look at that, maybe you can get some handouts, I don't know, and we also heard some numbers from the beginning. I would just start by showing you a little overview of some of it, previous studies, there are many studies, some of them started in Norway, way back before the beginning of the century. More than that, many studies, maybe the most important one was the one that was done by Ttoffi and colleagues in 2009–2010. (See Fig. 5)

It's a big comparative study of many antibullying programmes and needless to say the Olweus programme came out quite well in that study. It's important also to say that we have seen that the Olweus programme also creates schools where there are fewer people dropping out of school, there is less bad language, there is less negative behaviour and when Dan Olweus saw those numbers in the first place he reacted by saying that it must be wrong because there is nothing in my programme that directly goes on sort of bad behaviour, like crime, like bad language and so on. But then many other studies have shown the mechanisms behind this are very similar and I think also the mecha-

Evaluations of effect

- 83-85 Bergen: 2500 students, 5-8 grade
  - About 50% reduction in bullying, lasting several years, also reduced other antisocial behavior, improved student well-being, social climate
- 30-50% reduced bullying in several more recent studies different places in Norway
- Meta study (Ttoffi, Farrington 2009,2010)
  - O-program best results among 50+ international programs, several replications worldwide.
- Blueprint-program in the US

Figure 5. Evaluations of effect

nisms behind very much prevention work are very similar, that is having adults who don't run away, when they see things they don't like, they are brave enough to be there, they are competent and they can guide students and help them to do good things. Kids do well if they can so we need to help them to be able to actually to this.

So let me just very briefly walk through the some of the results, these are the same numbers as you will find out in the hallway. This is the group of 2008, school starting in 2008 and yes there were 29 schools starting then, now there are about 9 schools left in that area. So if we take those 9 schools and compare them to what were their initial levels and what are their levels now, we see how it has moved from 2008 until November 2018. That's one year ago 'cause the schools do the survey now in November so we don't have the latest results. We can see that the number of students saying that "Yes, I have been bullied two or three times or more during the past couple of months" that number has dropped from almost

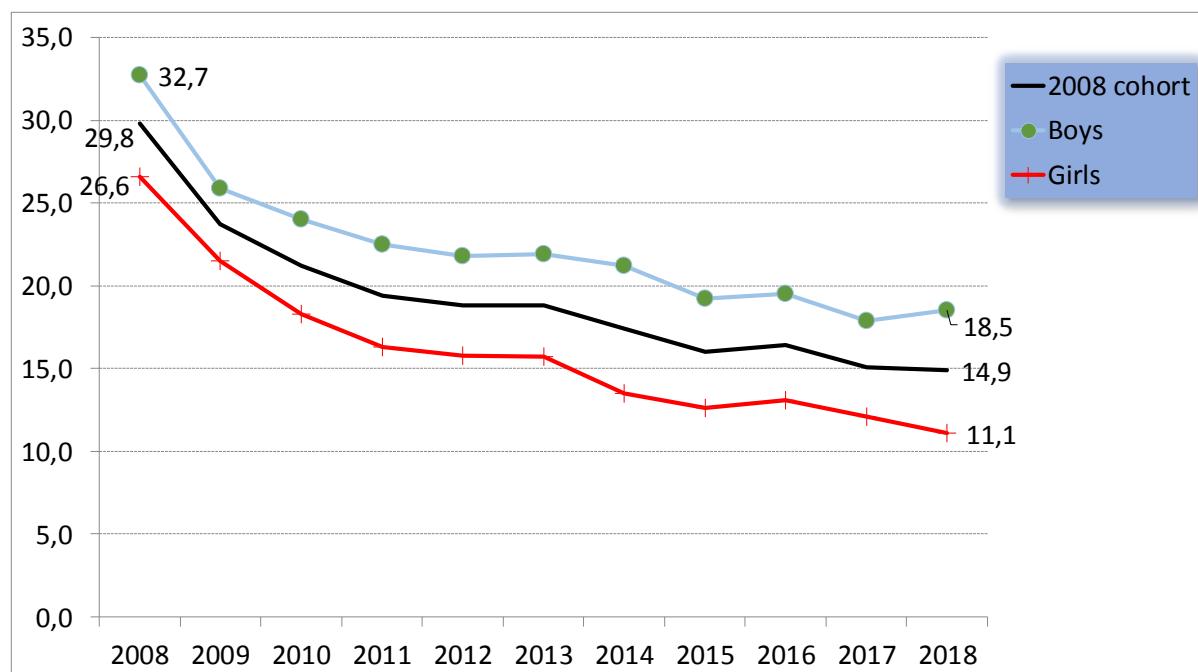
30 per cent to a little bit below 15 per cent. Actually divided into its half of what is was. (See Fig. 6)

I'll just briefly let you go through the others school starting in 2009, 2011, 2013, 2015 and 2017. These are too many members to remember but you just get the general idea that they follow the same pattern.

And I can just try to give you shorthand idea, this first round of schools, the remaining 9 schools still doing the quality system, they have reduced bullying by 50 per cent. The second the 2009 group reduced bullying by 52 per cent (see Fig. 7), those starting in 2011 reduced bullying by 56 per cent (see Fig. 8) and then 2103 group reduced bullying by 55 per cent (see Fig. 9) and then the more recent groups, the 2015 and the 2017 groups, have reduced bullying by 34 and 26 per cent (see Fig. 10 and 11).

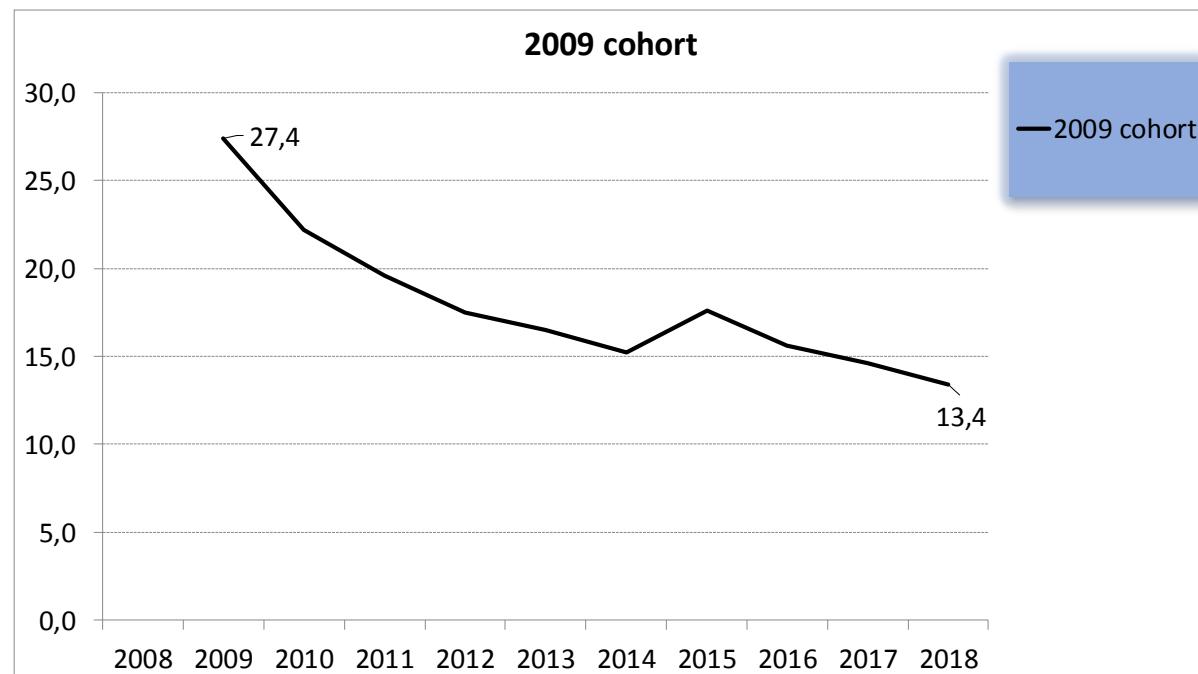
Maybe they haven't really got the system under their skin yet or maybe there are something other going on. We don't know. I will not try to interpret what's happening here in this group (we call it a cohort) in 2015 2016 2017, but then at that

Bullying levels in Lithuanian schools starting 2008 using the Olweus Program

Figure 6. Bullying levels in Lithuanian schools

Bullying levels in Lithuanian schools starting 2009 using the Olweus Program

Figure 7. Bullying levels in Lithuanian schools

Bullying levels in Lithuanian schools starting 2011 using the Olweus Program

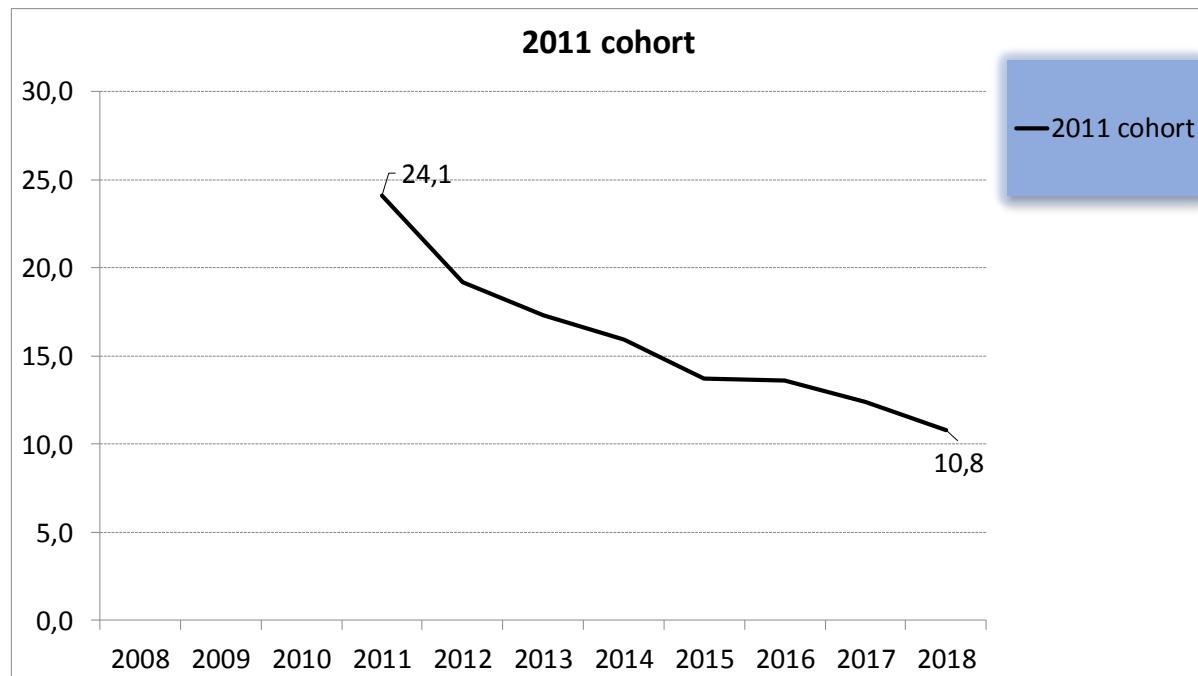

Figure 8. Bullying levels in Lithuanian schools

Bullying levels in Lithuanian schools starting 2013 using the Olweus Program

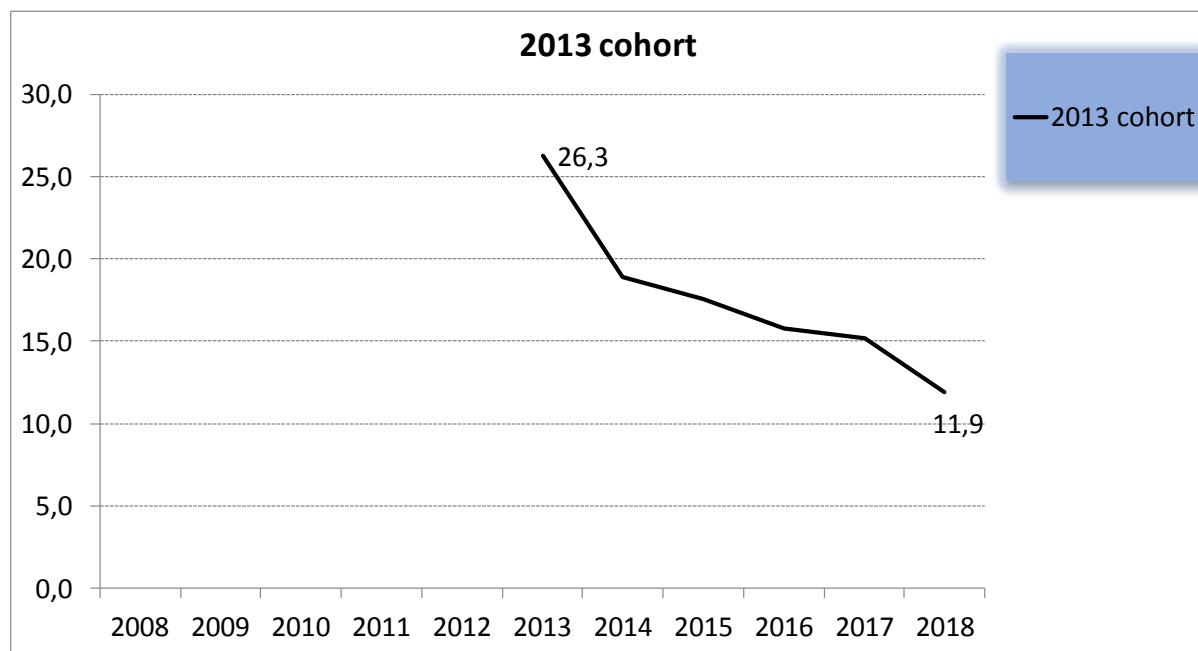
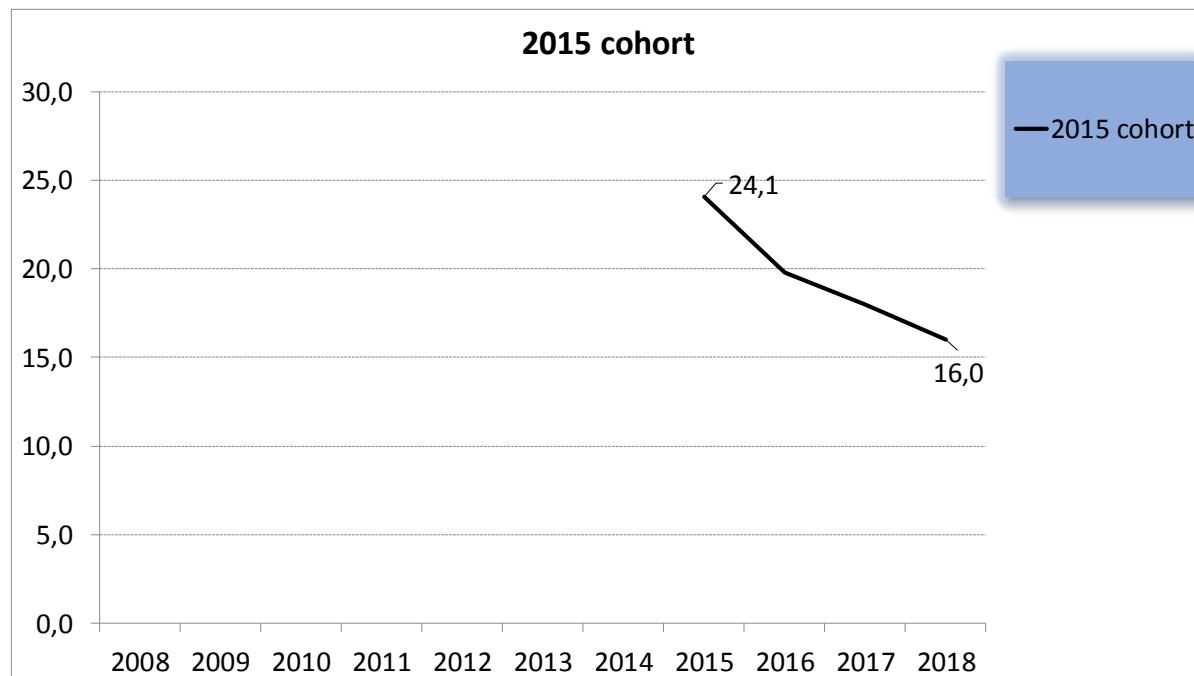

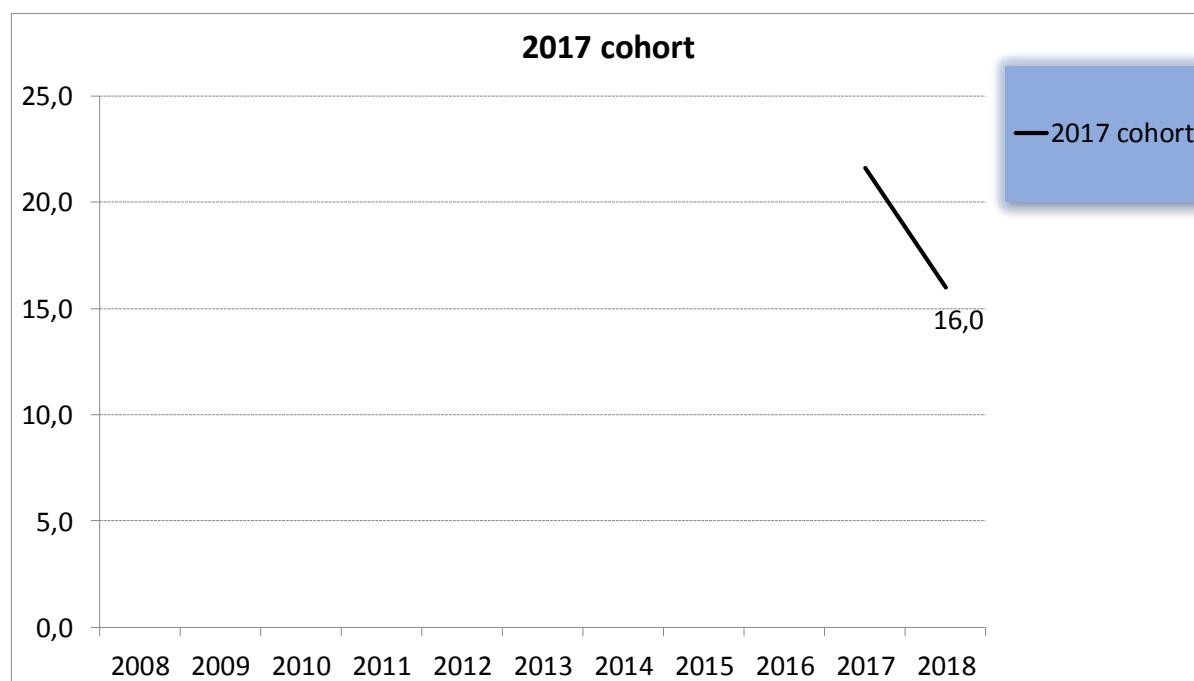
Figure 9. Bullying levels in Lithuanian schools

Bullying levels in Lithuanian schools starting 2015 using the Olweus Program

Figure 10. Bullying levels in Lithuanian schools

Bullying levels in Lithuanian schools starting 2017 using the Olweus Program

Figure 11. Bullying levels in Lithuanian schools

time it seems that the bullying sort of levelled out and they go a little bit up, a little bit down. And also for the 2009 group I think it's the same, 2011 group it's also a little bit bumpy when it gets down to the latest years. Why is this? I have no idea. You probably have better ideas than I do. Some say that maybe it has to do with the fact that the funding for the schools have been reduced, maybe there's a global or a trend in our work these days, work to civilise our cultures making them less violent, less bullying, maybe we're getting some punches, some resistance on that.

So it's a very exciting topic, I know that I have just a minute or two left, but I'll leave you with that and just let that be a conundrum for you and you can think about what's going on. And also let me throw off this idea – yes, we reduced it to about half, but still 14.8 per cent survey, it could go further down than that. We know that other countries dropped the bullying levels fur-

ther down so why just stop there? Does it need to be there? Can we bring it even further down here? Or is it something like the school is not existing in a vacuum, the school exists in a culture, so it's not only teachers and your classmates that contribute to your understanding what's right to do and what's not right to do. All the kids back home, in the street, in this village or in this city you live they also have their values. What about your parents, what about their values and understanding what is the culture and the understanding of the culture? So to just sum up, I think you were doing a very very important work in trying to push your culture in the direction of becoming very much more civilised than it already is. It's a long civilised contribution to your country; this is something that's pushing your conditions for human rights, for school wellbeing for school children even further. So I think I will leave it to that. Ok, thank you.

STUDENTS' BULLYING IN LITHUANIA, POSSIBLE REASONS AND CONSEQUENCES

Dr Kastytis Šmigelskas

*Professor at The Lithuanian University of Health Science working at the Faculty of Public Health,
Department of Health Psychology, and Institute of Health Research*

Good day!

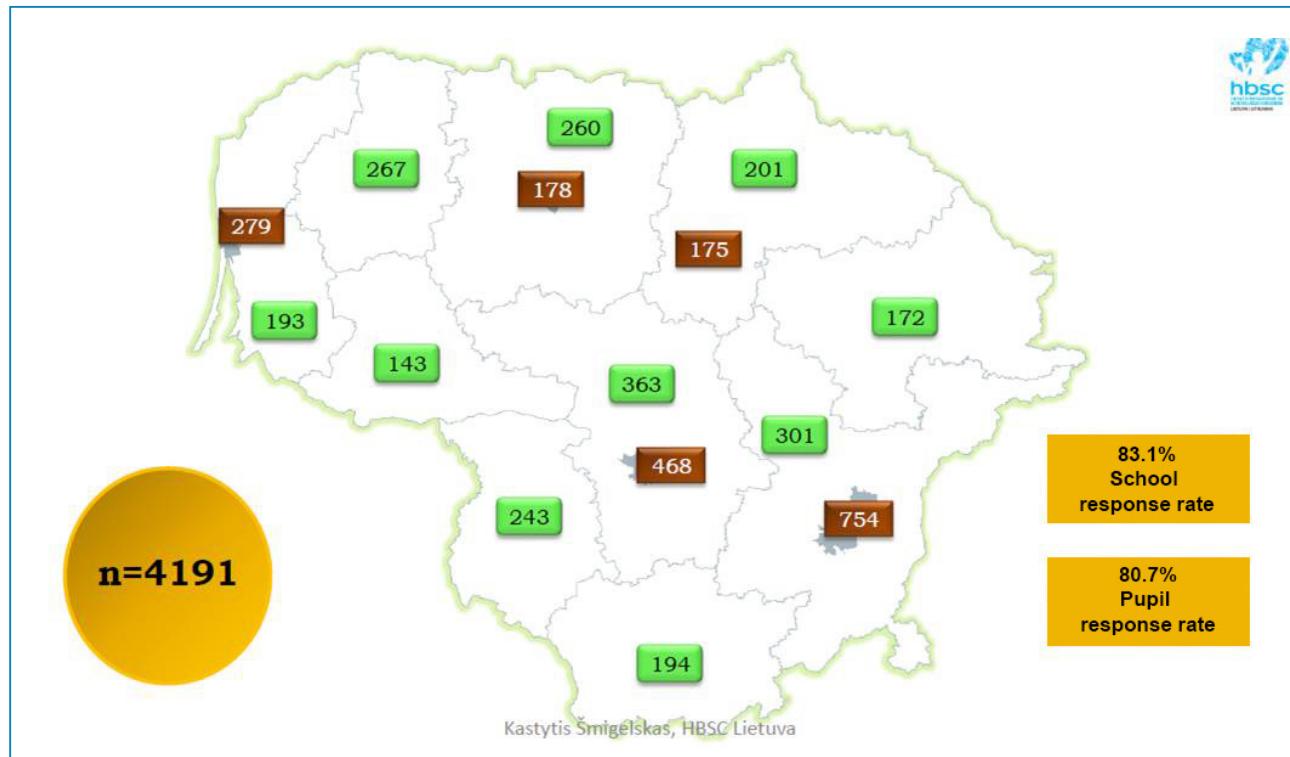
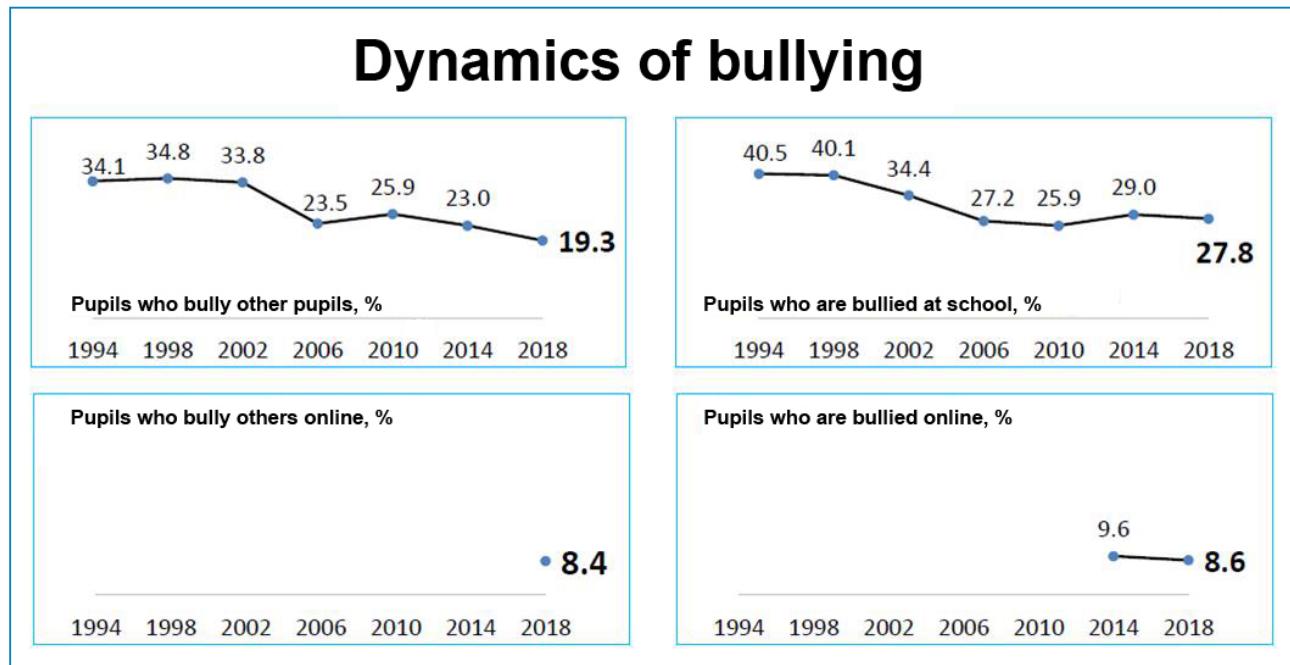
I would like to thank the conference organisers for the opportunity to share the results of the research, and with your approval, I will do so in a mixed way. So I will speak in English as there are foreign guests. Is Lithuanian better? In Lithuanian, great. I can manage in both languages. So I will try to take a brief look at the results of the last research conducted in Lithuania and share some insights on what the causes and consequences in regard to bullying may be identified. At first about the research, then very briefly about how it was conducted. Later about some of these dynamics of bullying in Lithuania, both traditional and cyber. Finally, a little bit about the causes and consequences.

So let's start with the research. It is a research of a target group of 11–15-year-olds conducted in various European countries, as well as Canada and some Asian countries. In total, these are about 50 such countries included. This research is considered as a tool by the World Health Organisation for monitoring the health of young people. As this age group, being the middle school age group, is considered to be the most revealing the common features of childhood and youth. The research, as such, has been carried out for a very long time, since 1982. About 25 years ago it was conducted in Lithuania thanks to Professor Apolinaras Zaborskis, and every four years and every year, as the World Cup takes place, we conduct this research and share the results. What makes this research very valuable and unique, even in a sense that it follows a biopsychosocial model of health.

From the point of view of human history, this model is relatively new but it is not new from the point of our lives because there are several decades when the notion that health is determined not only by biological factors (a previous idea), but psychological and social ones prevail both in the medical and health professional communities. It includes a person's internal factors and the social environment where he lives and operates. The research is performed according to a standardised international protocol, which is also applied in Lithuania. Bullying is considered to be of two types if it can be said so, it is traditional and cyberbullying. A general observation about the details. When it comes to bullying, this is a so-called traditional one that is assessed at school and it is not assessed in a broad sense. So, there is a question of how much you experienced bullying at school, how much you bullied at school; and on the Internet, it is clear, this is already very wide and at the world level. In 2018 the research was conducted on a representative sample of randomly selected Lithuanian schools, with a total of 64 and over 4,000 students participating in it. It illustrates how many of which regions were selected, metropolitan areas are darker in colour, and as individual ones were selected randomly. While the remaining districts participated without metropolitan areas. (See Fig. 12)

What makes me happy that is the very high response rate, i.e. over 80 per cent. It is sad, perhaps, the lowest response rate was in the Vilnius region, but it is a short-lived thing.

And here the dynamics can be seen. (See Fig. 13)

Figure 12. Research sample**Figure 13.** Dynamics of bullying

The dynamics at the top is of so-called traditional bullying. The first chart indicated those who bullied other students, the second one points out those who are being bullied. And we see that the dynamics of the last 25 years is declining, but

the decline as such is not as intense, active as we observe in the example of the Olweus schools. Despite these differences, these trends are reliable statistically and it means that the probability of these random fluctuations is very small. But at

this point, I would turn to the previous speaker, the previous report, which identified the cost of one bullying case to the society. Probably, in Lithuania, where prices are lower than in Sweden, it is probably less than 1 million, or half a million. Those costs are probably looked at in detail there, but the fact is that both 1 and 10 cases when prevented or avoided help not just to the child if so to speak but to the society as well.

Because most of the time when we imagine that bullying is either avoided or prevented, these are not only children saved but in fact, decades to come are saved. In the sense that those children who live in a safer, less bullying environment have a greater creative potential and a lower risk of going to the margins of society, delinquent behaviour. Similarly, we observe a slight decline in the context of cyber bullying, and it is delightful that, in general, cyber bullying is not gaining popularity at least for the time being, although the chances of bullying online are high enough as far as I know.

Very briefly about sensitive groups – the so-called groups that experience and bully more often. It's probably not surprising that these are boys in terms of gender. There is no a very clear gradient in terms of grades because we see that the 7th grade or the predominant group of 12-year-

olds is mostly referred to as experiencing bullying and mocking, hence there may be some social and methodological differences, in the sense that 9th graders, perhaps they are already starting to grow a thick skin by little and react less severely to ongoing or active bullying. This can be hypothesised here, but it is not necessarily true that the recorded frequency of bullying among 9th graders is slightly lower than it actually is because they may be less responsive or less highlighting. What is important to emphasise in terms of the socio-economic situation, there are not sensitive or insensitive groups in SEP, which means that the prevalence of bullying among children of different wealth is very similar, to say so. We cannot say whether the problem is of children from rich or poor families, it is essentially common to the whole of society.

Now I will shift towards the possible causes and consequences. Social support is one of these things. Students are asked individual questions about how much they feel experiencing support, help and acceptance from different people around them. (See Fig. 14)

The first column indicates family, the second points out classmates, the third – teachers, and the fourth – friends. And in this table, usually, I try to give as few numbers as possible, but in this

Social support

		Type of support			
		Family	Classmates	Teachers	Friends
Conventional	Bullying others	Rare	5.8	3.7	3.7
		Frequent	5.5	3.4	3.3
	Being bullied	Rare	5.9	3.8	3.7
		Frequent	5.5	3.2	3.4
Online	Bullying others	Rare	5.8	3.7	3.7
		Frequent	5.2	3.4	3.3
	Being bullied	Rare	5.8	3.7	3.7
		Frequent	5.1	3.2	3.3

Figure 14. Social support

place, I wanted to give just more so that a very consistent pattern or model that those children who experience bullying, no matter what kind of bullying, indicate receiving lower levels of social support from everywhere: from classmates, parents, teachers, and friends. However, it cannot be stated by 100 per cent that it is the reason. But it is highly probable, which is why the more consistently the relationships recur in different environments (social or research), the more we can suspect that there are causal links behind it. Similarly, social support can be considered in this way. Together with a team of foreign researchers, we published an article based on an analysis of data from three countries, not only from Lithuania, where it was very clearly identified that the less social support is received from these four types, the higher the risk of bullying and aggression occur. This is simply the last figure for interpretation. It means that children who do not feel social support from elsewhere enough i.e. both from parents insufficiently, and from friends, from classmates, teachers, they are three times more likely to be involved in bullying actively or passively.

The other thing is already a more parallel situation, parallel factors that are not necessarily causal, not necessarily consequences. Age and gender are just to help you have a general view. Boys are three times more likely to engage in bullying, though risky behaviour in terms of health is common indicators, such as alcohol consumption and smoking. Children who are involved in bullying are more likely to choose risky behaviours, which is, in a sense from a wide view, self-harming because they reduce their health resources by choosing a harmful lifestyle. This means that we, as a society, will have a greater burden on health care system in ten, twenty or fifty years. And it is just an example of the indicators that are most obvious but there is a number of other life-style-related indicators that are also less favour-

able among children who are involved in bullying. One of the hypotheses raised by researchers and practitioners is that risky and careless health behaviour is one of the forms of coping with the stress that is experienced by engaging in bullying.

Another thing already in the context of consequences is the psychosomatic symptoms. During the research, children were asked how often they experience one form or another of complaints, both psychological and somatic. Psychosomatics can include headaches, stomach pains, or abdominal or back pain. And again, it can be very systematically observed that those children who are involved in bullying are more likely to experience both physical and psychological, psychosomatic symptoms. Again, this is completely systematic. We examined 8 symptoms and likelihood of each of those symptoms to occur is common in children who are involved in bullying, both in cyberspace and in a traditional way.

And perhaps the most painful thing for Lithuania, due to the fact that here we are leaders in a bad sense, by the way in the field of bullying, it is the risk of suicide and suicidality. (See Fig. 15)

It is exactly the same perfectly consistent pattern observed. Children and young people who are involved in bullying are more likely to be longer in a bad mood, sad mood. In general, the first column is a kind of a screening test to assess the level of depression. Those children have also considered suicide more often as well as they have planned it more often, and those children have even tried to commit suicide more often. Here, at the end of a column up to 10 per cent can be seen, it sometimes seems very unbelievable. However, it should still be noted that the attempt to commit suicide is a very different action: it can also be an overdose of alcohol, if a child, especially among girls as they want to forget and not get up completely; it can be mixing drugs with alcohol, it can be just an increase of the dose of drugs, it can be an injection of drugs and all other things. These

		Risk of suicide			
		Felt sad, upset for at least two weeks or more	Had serious thoughts about suicide	Developed suicide plans	Tried to commit suicide
Conventional	Bullying others	Rare	42.9	21.8	13.5
	Being bullied	Frequent	45.5	28.2	16.3
Online	Bullying others	Rare	40.6	19.4	12.1
	Being bullied	Frequent	52.0	33.2	20.5
	Bullying others	Rare	43.5	22.5	13.7
	Being bullied	Frequent	45.8	27.8	20.3
	Bullying others	Rare	42.8	22.1	13.5
	Being bullied	Frequent	54.3	33.6	22.0
	Bullying others	Rare	8.0	8.5	10.4
	Being bullied	Frequent	7.3	8.2	12.4

Figure 15. Risk of suicide

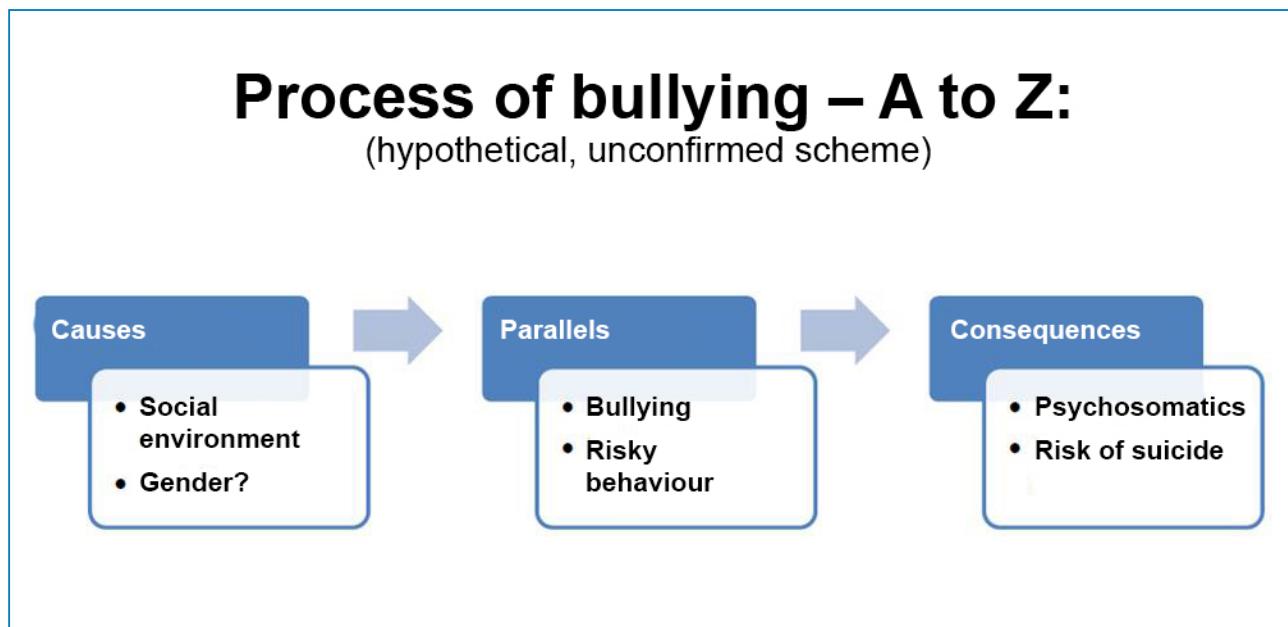

Figure 16. Hypothetical scheme, process of bullying - A to Z

figures are, in fact, some of the highest or the highest in the European region, and again, if we are talking about tackling suicide as such, but it is usually the subject of another forum, we do not identify it with bullying or socialisation. However, we really should not look at it in isolation and of course, the social environment and bullying are not the only factors that encourage people to consider suicide, but these factors contribute to it

and it is also shown not only by our research but a whole range of research and practices.

I just want to present this very hypothetical scheme very briefly. It is purely from these results that I have just presented. (See Fig. 16)

So if we see bullying as a phenomenon at the top of today's topics, bullying is possible. Some researchers even attribute risky behaviour as such to the overall profile because, as I mentioned,

coping risky behaviors and bullying go hand in hand. Speaking of their reasons, social security can certainly be identified as one of the main, if not the most important, and this is also shown by these results, which I have also presented to a large number of researchers. As we talk about the consequences, it may be that even psychosomatics is natural, but even the risk of suicide may be due to the environment, the insecure environment that creates a climate of bullying and

that the Olweus programme is sort of focused on bullying, though there are side effects, such as a decrease in profanity, a decrease in examples of misbehaviour. It seems that the environment in which bullying develops, as a rule, is unsafe in one way or another, especially for a young organism, a young person growing up, and the more unsafe that environment is, the more harmful it is or children, young people even tend to choose active strategies and coping methods.

LESSONS TO BE LEARNED AFTER 20 YEARS OF RUNNING THE OBPP IN NORWAY. HOW DO THE CHANGES IN SCHOOLS AND NATIONAL LEGISLATION CHALLENGE US AND WHAT POSSIBILITIES LIE IN THE FUTURE FOR THE ANTI BULLYING WORK IN NORWEGIAN SCHOOLS

André Baraldsnes

Senior advisor for NORCE Research Ltd.- RKBU Vest (Regional Center for Children and Youth Mental Health)

I am very happy to be here. I will just very briefly introduce myself. I am André Baraldsnes and I am working at NORCE research in Bergen where I am responsible for implementation, maintenance and development of the Olweus Bullying Prevention Programme in Norway. I also had the pleasure of working together with many of these nice people who are here today, especially Reidar, Jane and people from Sweden and Lithuania, Iceland with the projects in these countries, so I am very grateful and humble to mention you all. Today I would like to talk a little bit about the development in Norway and the status of the Olweus programme in this country. Also there have been some challenges coming up, especially in the last 5 to 6 years in Norway that really challenge us to develop the programme and the concept that we are working with. As well, I would like to look into the future and see what the possibilities are for us. It is a bit strange feeling for me to be here for many reasons, really. But one of the main things is that I am in a country where I had the pleasure to start the programme together with others and actually it is working much better for you right now here, in Lithuania, than it does in Norway. That is a strange thing. And I will try to reflect a little bit of what my thoughts are regarding this phenomenon. In the start of my speech I would like to come back to a nice autumn day at my workplace in Norway in 2006 where I asked my boss at that

time, his name was Dan Olweus, if I could go to Lithuania together with the Norwegian municipality to a place called Skuodas. And he said 'why on earth do you want to go to Skuodas, André?' and I said 'I have been invited to talk in a secondary school in Skuodas about bullying'. What was the name of the school? – Bartuvos mokykla. And he said 'Ok, André, you can go, but you have to promise me one thing – you have to find me a university nearby to go and lecture on bullying and tell them about the Olweus programme'. And I did. I contacted Klaipeda University and I got in contact with the woman who is in a room right now – Ilona. And she invited me to come and hold a lecture. Didn't you, Ilona? Yes. And I did. And after the lecture I remember I was standing in this very cold corridor in the University of Klaipeda and I knocked at Ilona's door and she came out and after I said 'I think, Ilona, we can try to do something about bullying in Lithuania,' and she said 'yes, that would be nice'. And she made a phone call with a guy called Robertas in Vilnius and Robertas Povilaitis had used Dan's questionnaire some years before and he was very interested and it opened many doors, as Reidar mentioned, and then the boat started to go and we started to communicate with SPPC and all these wonderful people there. Then Reidar went to the Seimas and told about our plans. That was the beginning and it has been a very successful and nice story. Absolutely. I think I often forget

in my speeches to thank people, so I will start. I would like to thank you Renata and Irma, and all of the people in SPPC, and the Minister of the Education. I and Reidar had a very nice collaboration with you, very professional. It has been a pleasure to work together with you. Most of all, we have wonderful memories of all the workshops we did with instructors and many of whom are sitting here and we would like to thank you for the collaboration. But most of all we need to thank all the teachers who worked with OBPP all these years in so many schools in Lithuania. They have done an incredible job and we would have never achieved these wonderful results if it hadn't been for the dedicated teachers in the schools and kids in their classrooms that have been participating in the class meetings week after week and their parents. So, thanks to them. And I hope that I have some time in the end of my presentation for the questions. Please, let's do it.

This is Norway. We are situated in Bergen. There is one thousand kilometres up to Tromsø, I think. So it is a long country and we have to use airplanes when we are visiting our schools and instructors in Bodø or in Tromsø. It is very complicated to drive on the west coast as you know. So we are taking a lot of ferries and driving over the mountains and the snow, and so on so on to reach schools. So this is our country.

I think I will be quick on this one. The development of the programme started in the '70s as mentioned here with some juvenile suicides. The major work started in 1999–2000. I came in together with Reidar in 2001 and we started with some schools and then we picked up 170 schools by 2004. So these were the years, the beginning of the 2000 from 2001 to 2004, in Norway when we got the most schools in the programme. And then it started to get more and more difficult to get schools in to the programme. In 2007 or 2008 we developed a quality assurance system. It was I and my colleagues Stein Gorseth and Reidar,

and also Dan. We started to use it from 2008 in Norway. In total we have implemented the programme in approximately 600 schools over the years – from 2001 up to today. That is approximately 20 per cent of all our primary and secondary schools in Norway.

But in Norway we had a big change. When we started we felt that we really have a lot of support and backing for our project. Both the Ministry of Education and Ministry of Health were positive to us and they supported us in many ways. Also we got a lot of support from administrators and local politicians. In a way it was easy. I would say for some years I and Reidar we were two persons and we had nearly too many schools coming at the same time. So it was really hard work for us. But then things changed a little bit. By 2005–2006 you didn't get that attention to the concept of bullying in Norway, newspapers stopped writing about it in a systematic perspective and politicians also stopped talking about the bullying. Then in 2010 we got a report in Norway from a research centre called NIFU and that was the same time as big report came out in a Sweden just before. And it said that quantitative analyses show that overall the learning environment really matters in influencing levels of bullying. But they emphasised that it was overall the learning environment. And then they say that bullying is not the problem that can be solved adopting a specific programme. It was the conclusion of the big national report in 2010. After this we noticed a big decrease in interest from schools and municipalities. We struggled, and actually since then we still struggle to get schools in to the programme. There have been a lot of debates and discussions around research methods in this report and a lot of methods that have been used were rejected. Anyway, the report did a lot of harm for us who work with the programme. In spite of this, in a way from 2010 and up to today, there is noticeably a higher level of general competence regarding bullying in Nor-

wegian schools than earlier. Teachers in general know more about bullying. In Norway, when we get to new schools we know that teachers already have a certain level of this theory. But there is a lower confidence in research based programmes. This is really a challenge now that we have to deal with in Norway. I would like to come back to this issue regarding Lithuania and your future. This is a very important lesson that we have learnt in Norway – to stay on the track, to keep the focus and really emphasise the need for support from the government, from the politicians.

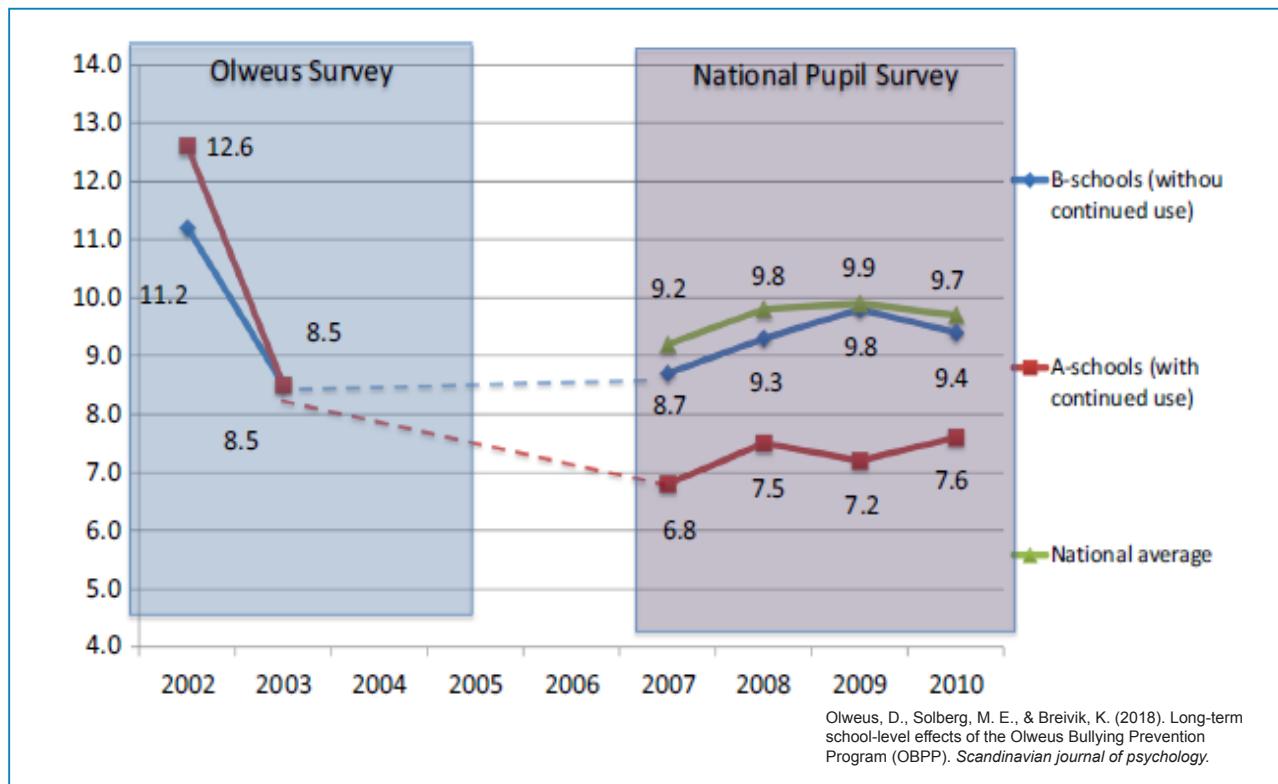
How do we handle things when they go in a wrong way? We have worked, in a way, against the wind in Norway. What we decided was in a way to scale things down. We needed to scale things down because we lost schools, we lost many schools. And then we think 'Ok, so what do we do? Let's try to see if we can raise the quality, improve the programme, and improve the quality of conducting the national survey'. We worked with the quality assurance system and we tried to implement that in most schools and we started to develop new modules and we develop new things that can go together with the programme. Lately we have also worked with a new implementation model. I would like to say some words about it today also.

I found an interesting document the other day. I found the first report we made in 2001 in Norway on bullying. I and Reidar know it by heart. In this first survey we did in 2001 we measured the bullying in 50 schools in primary level and we found that 15 per cent of the kids were bullied. It is the same way that we measure today, like the general question 'have you been bullied 2–3 times a month?' You see the figure on the lowest level – 15.6 per cent. And if I take the last surveys we did in 2017 and 2018, it is the same questions. If we see on the last table the same last question in 103 schools we now see that the percentage is 6.1 on average in Norway for Olweus schools. So something has happened, something very positive has

happened. But you also find an interesting phenomenon in Norway that other schools that don't use the programme also have reduced the bullying nearly the same but not that much. I will show you soon that we are at the average level of schools in Norway, but in general bullying has been reduced in more or less all schools in Norway over this long period of nearly 20 years. That's the good thing.

This graph shows two types of schools. This cohort (red) started in 2002 and this cohort consists of the 70 schools and the blue cohort consists of 103 schools. (See Fig. 17)

And you see the same nice reduction from the first time point when we measured to the second from around 12 per cent to 8.5 for both cohorts. But this blue cohort they stopped using the programme, or the right way to say it is that they stopped using the Olweus questionnaire. So by research it is said that they anticipate that these schools have also stopped using a lot of the measures of this programme. Though our researchers have followed the schools up till 2010 and you see that the schools that continued with using the survey got an even better reduction in 2007 and it has been quite stable at a low level. The schools that stopped using the survey and after the anticipation have stopped using the programme they went up again to 8.7 up to nearly 10 per cent in 2009. And the green line you see in here is the national survey of Norway where they measure 5.7 and 10 grades. You see the schools that stopped using the survey, they aligned with results of the level of bullying with other Norwegian schools, but our schools that still worked they went down to approximately 2.5 per cent lower. This is a longitudinal study that has been published and it is quite interesting. Also this is one of the first studies that show such a good results. But I can say, when I see the figures in Lithuania they are even better and more impressive. So I told Renata that someone should really present these result at the international conference quite quickly.

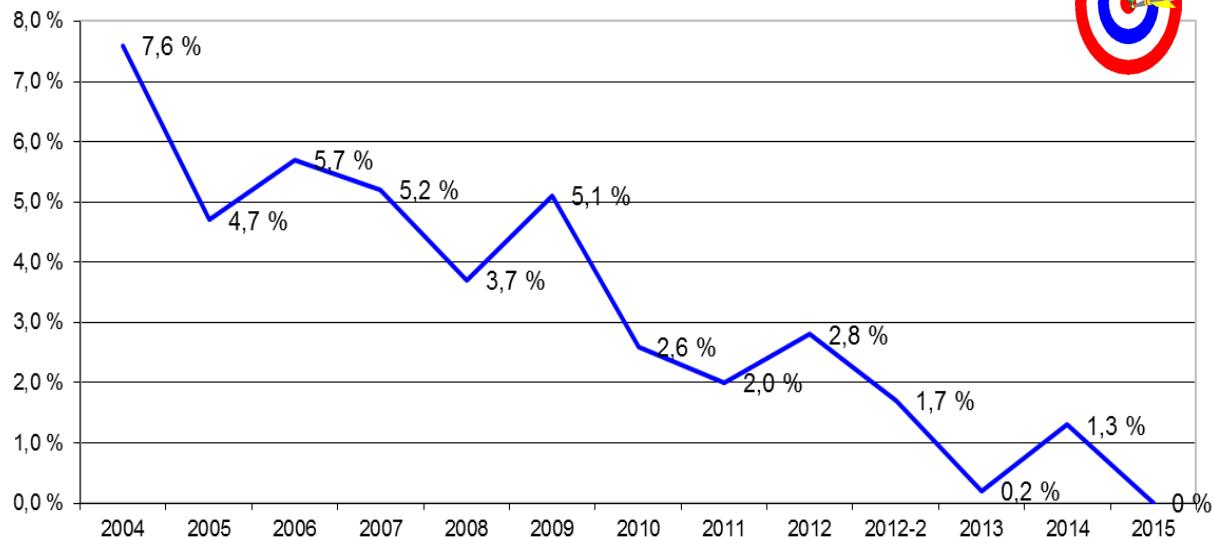

Figure 17. Long-term school-level effects of the Olweus Programme

So what is the status right now? The status is that we have approximately 110 schools in Norway that we know work according the programme. These are all certified schools. We certify them every 3rd year and we have these schools joining networks and we have quite good contact with them. We have 70 certified trainers and we also have 15 certified Olweus Team schools. I will explain to you later what it means. The programme is fully financed by the Directorate of the Health and the Directorate of the Education and it is merely the Directorate of the Health that finance the programme work in Norway. At NORCE research (the Regional Centre for Children and Youth Mental Health) where I work we have 3 scientists that work partly with the programme and we are 4 practitioners that work with the programme. And the situation is that it is really challenging to get schools. But there are really many nice results. It is not only that we lose schools and struggle. There are wonderful results among these 110 schools that work with the programme.

Here we see the results from a big secondary school – 500 pupils. (See Fig. 18)

In Norway that is a big school, not in Lithuania. You see they start of in 2004 with 7,6 per cent and in 2015 they had 0 per cent bullying. And that is incredible. Now they have 4,5 per cent bullying. So the school will never stay on the 0 per cent. The school will never get rid of bullying but it is possible. You can mark my words. It is possible to nearly eliminate bullying from the schools. But you have to work very hard. This school worked very very hard, intensive. But do you see the line in here? It goes typically up and down. One year they go up and then they go down, and then they go down again but then they go up again and then they go down. But on long term it goes down. This you will always experience when you working with this. It is a variation; it depends on the pupil, the staff, and other conditions. Sometimes we just get discouraged because it goes up and next year or two years later it goes down. This is difficult work but you see it can really give good results.

Many schools and also some municipalities with impressingly good results over many years!

Figure 18. Level of students being bullied 2-3 times or more

Now I will tell a little bit about the main changes in the law in Norway because that is interesting. The educational law will always make like a framework for work with this issue. The major changes that came in 2017 in the new law were that it emphasizes more the UN children's convention act than earlier. It was taken into the law as principle and this act says that you always have to do what is best for the child. I will comment a little bit later on this. There was also a demand of zero tolerance of bullying. This became statutory. This must be understood in operational way that there is no tolerance. It doesn't mean that the government will punish schools that have bullying at their school but it means that you should never tolerate it that there is bullying at school. You have to try to do something about it. Earlier on there was like that you have to make a decision at school when you attack bullying. You have to make a plan of action.

But now in the law there is a duty to act. You see the difference. Yes, so there is a duty to act now and follow the activity plan. And it is quite strict and it is quite detailed demands. For teachers this would result that they have to follow closely, they have to intervene; they have to alert the leadership, they have to investigate and they have to enforce measures if the child doesn't feel safe at school. This is their obligation, all of this they have to do. This duty, it doesn't only apply to teachers but it applies to all the adults that have their daily work at school. That is interesting. So it means that technical personnel have their daily work at the school and this is also their duties. There is a lot of debate and discussion going on right now. Furthermore there is duty to act against cases of bullying from grownups. Oh that is interesting, first time we look into the law. In Norway that if a grownup is bullying children in school you as a colleague or

headmaster have to act and report it. It has also started a lot of discussion in Norway – the fear that this could be misused, that children who say they are bullied because teacher gives too much homework and then you get the report from somebody at school that you bully kids. Well, that is a big problem. There is a clear emphasis on headmaster's responsibility for schools bullying. Before this law it was said that the school is responsible and so on, like the general terms. Now it points at the headmasters' responsibility. One of the most discussed changes in the law is this last one because they don't emphasise bullying anymore in Norwegian law and we were really against it. We tried to do lobby work; we tried to make some arguments towards the decision makers that they wanted this violation and harm doing into the law not bullying. So the law says violation like bullying, racism, sexual harassment and so on. This is the wording in the law right now. But this is problematic. It is really problematic because it is the same in Sweden and I am sure Marie will mention it to you. This is problematic because it has a lot of consequences for how the schools are thinking about bullying and where they should put their focus on, what should they work with.

Because of the time I will only comment more on this first one – violation and harm doing, because this has resulted in an explosion of cases in Norwegian schools. Explosion of cases that are reported to the headmaster because children, parents know now that every time kid is violated in any way they can report it and according to the law the school has to act according to activity plan. This creates enormous amount of bureaucracy for the school and also for the government that are checking up on us. If you can learn something from this in Lithuania, please do. Stick to the bullying concept and don't mess around with violation and harm doing. We have to take violation and harm doing seriously we have to act on everything but research over years tells us that

bullying is a very specific, very serious way of violation against kids and this has to be acted upon.

So the new concept in the law with the focus on violation and harm doing doesn't draw schools' attention towards bullying. In my opinion it does the opposite. It draws attention to all kinds of violations and I have seen a tendency in Norway now that schools are discussing all kinds of small matters instead of dealing with severe bullying cases. I think it is the direct consequences of the changes in the law. Obligatory work with a more general approach initiated and supported by the Directorate of education, like schools environment project two different times. This reinforces problems because of the law you get the general approach and you also have general approach programmes coming directly from the Directorate of health. And it also makes it more difficult to focus on bullying and it also makes it more difficult for schools to prioritise programmes like Olweus. And at the same time we feel that a lot of schools they have tiredness of programmes. They are tired. I don't blame them; Olweus programme is very hard to work with. We know that but if we want to achieve something sometimes we have to work things that are a bit tiring.

So the main challenges to my opinion are the ideological perspective that is enforced through the new law. There are a lot of different perspectives on bullying and also there are other ways and definitions of bullying that I discussed in Norway right now. Schools have a lack of space in a sense of that they don't have enough time and so on. To my opinion there is also a lack of understanding. Understanding is based on two different levels. It is moral understanding. Like moral obligation to deal with bullying. But it is also a lack of understanding of the scientific work. And if we lose the understanding and belief of the scientific work then I think we will have a very long way to go to help our kids in schools with these serious matters.

Future perspectives and possibilities. The work we do help but not with the pace we desire. We would like to move forward, we would like to do something about the situation. We still have the situation that 30-40 thousand kids in Norway are bullied in school, so we would like to do something about that. We need to strengthen the work and dialog with policymakers and stakeholders. This is one thing that we need to draw our attention to. We have to have a stronger collaboration with the teacher education institutions. I think that maybe the key to the future would be a combination that we do programmes like we do today but they need to strengthen teacher education in Norway regarding anti-bullying work. Students in the teacher training college get 3-4 hours of this during their entire period of training to be a teacher. And who knows something about this field; it is something that doesn't count at all. So we need to strengthen teacher education. We have to have a stronger implementation how we do things and we need to develop new concepts and modules, so it would be even more interesting for schools to take on board the programme, like supplementary modules, concepts that they can choose according or in addition to the basic programme. We have now started in Norway to develop new modules on sexual harassment; we started to make a module on how we follow up kids that have been involved in bullying. Also we have started a module on how we could use the Olweus programme and the renewing of the subjects in the schools together. That is also interesting work.

I said only few words about this new implementation model, that we call a team model; I will talk more about it on the workshop tomorrow with instructors. But the concept of this team model is set in very short terms, that instead of having one instructor, we have a team at the school, so that the headmaster, some leaders of the study groups, the school health person, and the psychologist is together in a team in the school. And they have

2 main tasks. One – see that the programme runs as it is intended, like planning, following up and so on. Two – take part in complex, severe bullying cases, support the class tutor, and support the responsible headmaster to solve complex bullying cases. These are the main two tasks. But this description is very simplified. We are trying out this model in 17 schools now in Norway. We are very eager to see the results. There are obviously downsides on this; I can't go into it right now but we are very interested to see how this works instead of having single instructors. But I must say that when we are taking on board new schools we are offering both the instructor model and the team model. So they can choose.

Do we have time for questions? You have a wonderful opportunity to ask me questions which I don't know if I can answer. So you are asking how much we emphasize prosocial and the antisocial behaviour in Olweus programme. I mean, we work with the kids every week in class meetings and we are mainly focusing, I would say, on prosocial behaviour. You must correct me now. There is a lot of teachers here now, there is a lot of instructors but I would guess that when we have these class meetings with the kids and we discuss with the kids we try to promote the good behaviour, we try to emphasize how important it is to be good to your friends and so on. And we have a lot of topics that we rise up with the kids, so they can feel secure; they can communicate with the kids and their teacher and so on. So I would guess that majority of the time we emphasize prosocial behaviour. But it is very important that we don't fear to react on negative behaviour when it happens but the way of preventing bad behaviour is to work with prosocial behaviour. You know that and I quite sure this is what we do.

I guess my time is up now. So I will stop with this and wish you good luck in nice work that you are doing.

EVALUATION OF THE OLWEUS BULLYING PREVENTION PROGRAMME (OBPP) IN GERMANY – PILOT STUDY IN 23 SECONDARY SCHOOLS

Dr phil Vanessa Jantzer

*Psychologist, research assistant at the Department of Child and Adolescent Psychiatry,
Center for Psychosocial Medicine, University of Heidelberg*

Thank you. I'm very glad to be here and to tell you something about our experiences with the Olweus programme in Germany. And as you already heard I am a psychologist, I'm also a research assistant and I work in Clinical center for youth and adolescent psychiatry. So first of all I want to tell you something about our starting situation, why we as a Child and youth, adolescent psychiatry decided to work with the bullying programme. So, our starting situation was like about eight or nine years ago. It was like, at first of all, we got the feedback of our clinical colleagues and they told us that they had more and more patients with the bullying experience and they estimated about one third of the patients we see in Heidelberg were formal current victims of bullying. And there were also increased demands of the schools for effective measures. More and more schools ask us the code, could you help us, could you make pedagogical days, could you give a workshop for teachers, could you support us in cases of bullying. But first of all we couldn't handle it really like that and we saw this is not an effective way to be handling the problem of bullying. So, we thought we need a whole school approach to handle a problem of bullying in schools in Germany. So, a problem is that there is no systematic bullying prevention in Germany or in my state of Brandenburg. Germany is a federal system and there is a great independence of each individual state. So it's almost impossible to keep track: Who does what? So, it is impossible to keep

it on overview use and there are many many different programmes in use and just to mention for you: No Blame Approach, Lions Quest, Fairplayer, Konflikt Kultur, peer mediators, the variety of programmes, but with unclear effect. There is no evidence based evaluated programme available in Germany so far. And if we do not have, if the programmes work, we risk of investing our resources in a wrong programme and as you all know the resources of the schools – they are scarce, there are not a lot of time, there is not a lot of money. And another problem in Germany is that the prevention is seen as a project, schools have a lot of projects and they jump from one project to another. But we thought prevention should be a thing in a school culture, because if it's just a project, the effect will be diluted and will vanish in several years. And finally we had some interesting own data about severe consequences of bullying. And this is what I did as my dissertation I just finished this year in July about the victims of bullying in schools. So, first of all will show you some of my data about victims of bullying at school. And the first study is data from Heidelberg, we asked about 650 pupils in Heidelberg and they took part in our survey in school, they were in grade 5 to 9 and we asked them about bullying experiences within the last months so we used the Olweus questionnaire but we also asked them about suicidality within the last year. So, do you have a longing for death, do you have suicidal ideas, do you have suicidal attempts.

Dissertation: Victims of bullying at school – Study 1

Jantzer et al. (2015)

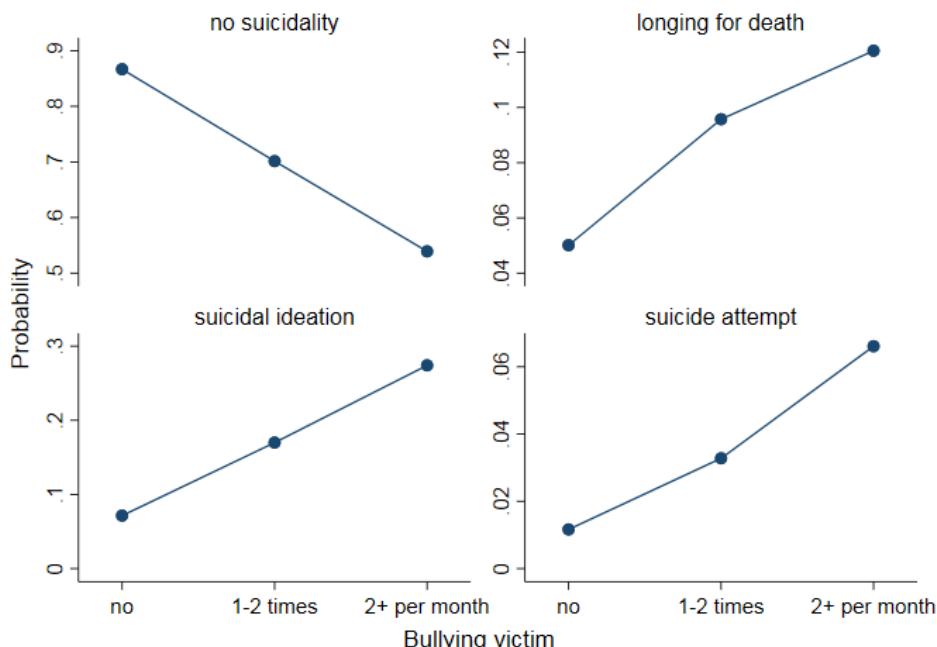

Figure 19. Research results, Jantzer et al. (2015)

And what we did now, what is very special about this study is that we made 3 different types of bullying: no bullying or control group, and there was group frequent bullying: 2–3 times a month or more, so this would be the threshold of bullying according to Dr. Olweus. But we also did a middle category of bullying this occasional bullying: these pupils were only bullied 1–2 times in all. (See Fig. 19)

But what we see here in the figures is that already this middle category hasn't increased risk for suicidality and it is true for long for death for suicidal ideation also for suicidal attempts. Of course we see this increased risk for these frequent victims and this is already well researched, but the new thing is the even the occasional victims today already show increased risk levels and this is really big group, because 14% reported to be victims of regular bullying, but 35% reported being occasional victims, so bullying involves one

third of all the pupils. So, we really see here again we need a whole-school approach and to really reach every student, because they are at increased risk also. And it's the same also for self-harm, we have the same data as suicidality also for self-harm. The second study I did for my dissertation was a study about the costs of bullying. In the morning ride with the colleagues we have talked a little bit about the increased costs of bullying and we did an online study, we asked about 1,300 adolescents who took part in this study, they were from 12 to 16 years old and we asked these adolescents about the bullying experiences within the last three months, but especially we also ask their parents about healthcare costs within the last year. (See Fig. 20)

And we have two different types of healthcare costs, you can see in the different colours, and we have the blue ones – the direct medical costs, these can be treatments according to

Dissertation: Victims of bullying at school – Study 2

Jantzer et al. (2019)

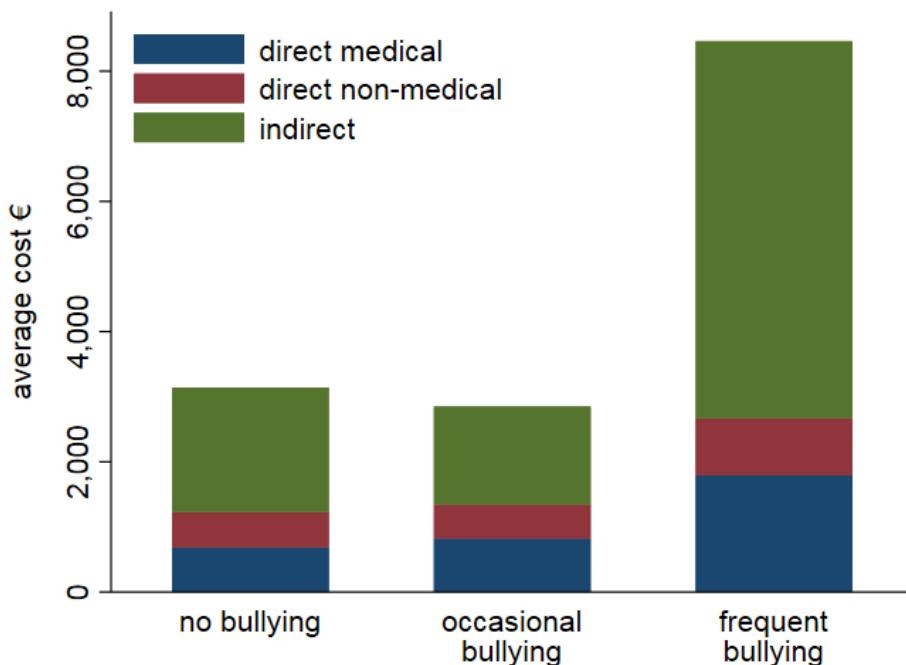

Figure 20. Research results, Jantzer et al. (2019)

the accidents, diseases, therapy, counselling, medication. Then we have this red one – direct non-medical costs, this means travel expenses or time spent on these treatment things. And then we have the green ones – indirect costs and this means we also ask the parents: “did you have to reduce working hours because of any problems with your children or because are you as a parent ill, because of problems with your children?”. And what you see here is that in the middle occasional bullies, occasional victims of bullies they did not have higher healthcare costs than control group – the no bullying group. But it's very clear that frequently bullied children have very sharp degrees of healthcare costs. And what you see is the average costs in euros, it's the cost for victims per year. So, it's 5,000 euros more per victim per year. So, it's a lot of money that could also be saved by bullying prevention and this is only the healthcare costs, there are even more costs by

other systems. So, that's just in this medical field. So, we said bullying has a lot of economic consequences and also for the whole family. We did not only ask them about the healthcare costs, but we also asked the adolescents about the quality of life. (See Fig. 21)

And what you see here, it's the blue line – control group, no bullying, they had the highest level in quality of life in everyday mention. And here the pattern is different because even occasional bullying, they had reduced level of quality of life – it's this red line. And then of course with regular bullying the quality of life is even more reduced. So, we didn't see the difference for these occasional victims' year according to the costs but we see a difference according to the quality of life. And what I have to say from my studies is that we cannot draw conclusions, because of methods, the things all at once. So, it might be that if you are bullied you get ill and this makes higher costs but

Dissertation: Victims of bullying at school – Study 2

Jantzer et al. (2019)

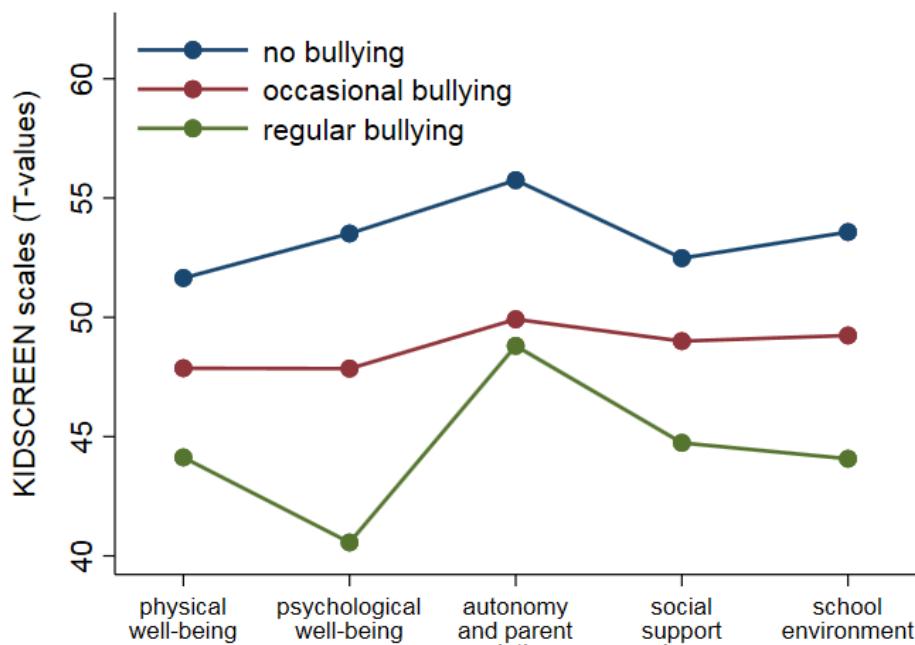

Figure 21. Research results, Jantzer et al. (2019)

it might also be that ill children are easy target of bullying. So we must be cautious, we cannot draw causal conclusions, but we see elevated risk and elevated costs. So, back to the OPPP, in 2011 we screened different international programmes and very quickly decided to go for the Olweus programme. And then we get the first problem: to get money for the programme. So we asked eleven foundations for financial support. It was a process that took us years to finally get the Baden-Wuerttemberg Foundation. This is the foundation for our state in Germany, so the Olweus programme was firstly only limited to our state. They gave us a grant and supported us, then we had to translate the programme materials of course together with Reidar and Olweus international and then in September 2015 we had a Kick-Off Event with Reidar Thyholdt and we started to recruit schools. Here you can see our research objectives, the questions we wanted to answer with our study. First of all of course we wanted to know: "Does the Olweus

programme achieve significant effects in Germany?", "Is it successful in other countries?", "Does it work in Germany as well?" We also ask: "Do the effects remain stable or only for one year?"; we also look at this two-year period. The third objective was: "Is there a dosage-response-relationship?", we wanted to know those schools that invest more, that do more, that have a higher treatment fidelity, do they also get better results? And for that we also asked the teachers about the use of the programme. And the last question is special for us psychologists, because we wanted to know: "Is reduction of bullying also associated with reduction of psychological problems?" All the problems I have talked about we seen in our clinical everyday life, could they be prevented by bullying prevention? Then we started with the recruitment and this was our second big problem I have to admit because it was very very difficult to find schools, to convince schools to start a programme. Our goal was to find thirty schools.

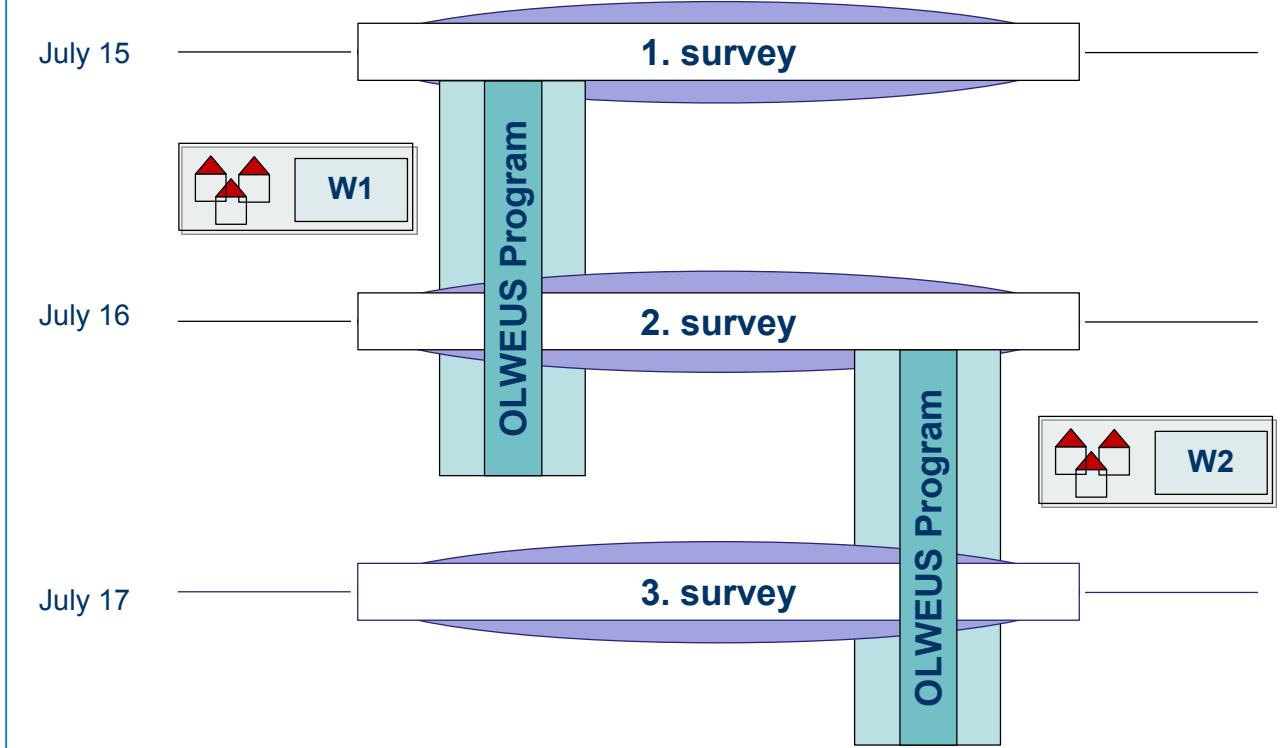
We gradually expanded the area of recruitment; finally we really asked every school, every secondary school in the whole state to get enough schools for the programme. In a first round we informed schools by email, by letter and by telephone calls, so it was a very intensive process; we informed 413 schools and only 13 started finally in July 2015. And then again we informed schools, this time only by letter and out of 800 more schools only 10 schools started in July 2016. So, it is really difficult to convince the schools to do the programme. And it's perhaps special to the German school system that the whole-school approach needs to be voted for by the teachers. So, we had to go to teachers' conferences and talk about the programme and they had to vote for it and it was very difficult to convince them in such a short time and to tell them the advantages, because of course they first saw the efforts, the time,

the resources needed. So, this is our implementation model. (See Fig. 22)

We work in two different ways with schools and we have three types of survey so the OBQ survey three assessment points and this was online measurement in class, about 45 minutes maximum duration. And what we did is on the one hand this Olweus bullying questionnaire so the items about experiences of bullying within the last three months. But we additionally ask them questions about quality of life, psychological problems, and risk-taking behavior.

This second part of the survey was optional. If continuing with the second part, pupils were asked to create an individual code to enable the association of repeated assessments to the same pupil. What you see here is the sample of our study. (See Fig. 23)

Methods: Implementation model

Figure 22. Implementation model

Results: Sample

Intention to Treat: 23 schools

Completer: 16 schools

Wave 1: 2015-2017

Wave 2: 2016-2018

	Baseline (t0)	Postline (t1)	Follow- Up (t2)
Number (N)	5540	5490	5546
Participation rate (%)	91.39	82.86	85.32

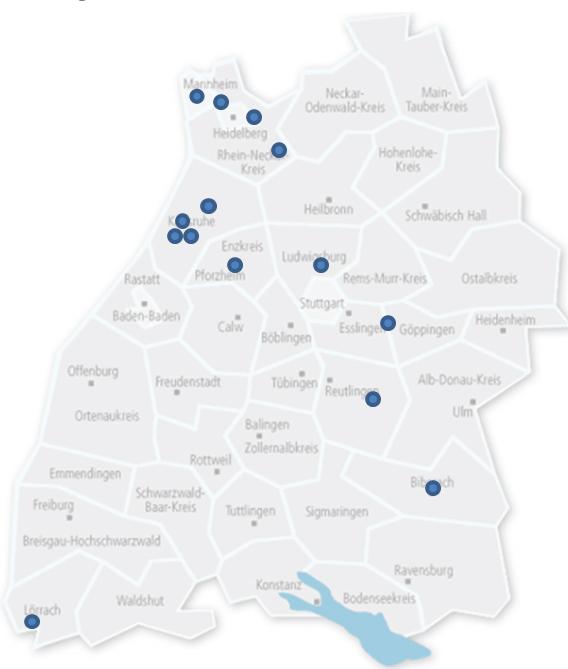

Figure 23. Sample

Twenty-three schools were willing to take part in the programme (intention to treat), but only 16 of them were able to completely implement the programme over the course of 18 months (completer). Schools implemented the programme in two waves: the first wave of ten schools from 2015 to 2017, the second wave of 13 schools from 2016 to 2018. What you see here is the completer sample, which consisted of pupils from grades 5 to 13 (but more younger students), half boys and girls. About 5,500 students participated in our annual survey, with a very good participation rate of 83% and more. In the first year, even 91% took part. In the following analyses, we only integrated the completer schools (N=16). What you see here is the main effect for victimisation (first and second objective) on basis of the global item about victimisation of the OBQ. (See Fig. 24)

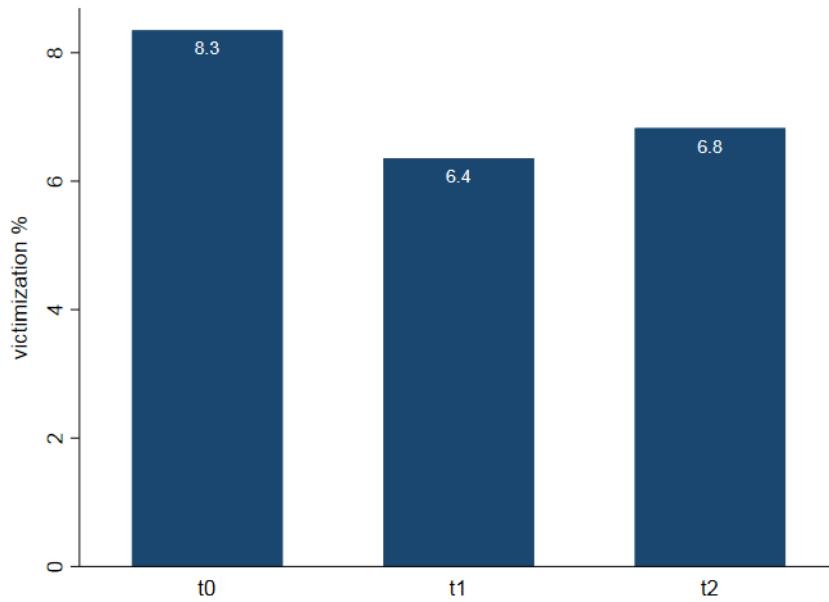
We did the statistical analysis by logistic regressions (multi-level mixed effects because of the hierarchical data structure). This analysis re-

vealed a short-term and long-term effect of the programme on victimisation: a significant relative reduction in rate of victimisation within one year (t0-t1) of 24% (from 8.3% to 6.4%) and a significant relative reduction in rate of victimisation within two years (t0-t2) of 18% (from 8.3% to 6.8%). We saw a big range (t0-t2) between the schools: a relative reduction from -99% (minimum) to 49% (maximum). Similarly, you see the main effect for perpetration here. (See Fig. 25)

Again, we used the global item of the OBQ. Our analyses revealed a significant short-term effect of the programme on perpetration (relative reduction within one year (t0-t1) of 23% (from 5.9% to 4.5%), but this effect could not persist over the course of two years. For perpetration, the range of effect (t0-t2) between the schools was even bigger with -352% (minimum) to 89% (maximum).

Then, we conducted further analyses to see if certain groups benefited more than others. We found several interactional effects for victimi-

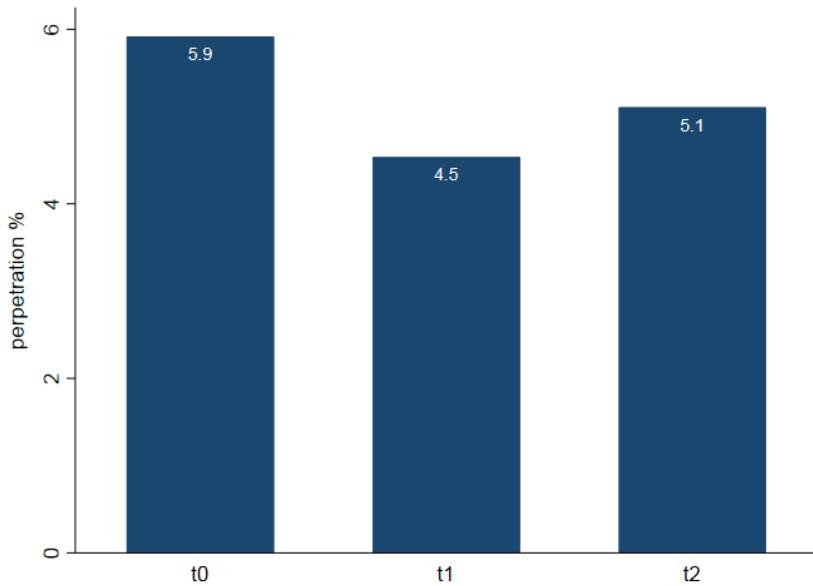
Results: Main effect victimization (obj. 1+2)

- Significant relative reduction in rate of victimization (t0-t1) of 23.83%
- Significant relative reduction in rate of victimization (t0-t2) of 18.20%
- Big range (t0-t2) between the schools (-99.23% to 48.58%)

Figure 24. Research results

Results: Main effect perpetration (obj. 1+2)

- Significant relative reduction in rate of perpetration (t0-t1) of 23.31%
- No significant relative reduction in rate of perpetration (t0-t2)
- Big range (t0-t2) between the schools (-351.66% to 88.51%)

Figure 24. Research results

sation. First of all, a strong moderator effect for gender: while girls reported a relative reduction of 44% over the course of two years, boys showed no significant programme effect at all. This interaction between gender and time is a quite surprising effect and could not be found in any other country (to the best of our knowledge). But remember: the programme did have an effect for male perpetrators! The second moderator effect is one for grade: within two years, a significant decrease of victimisation could be found for lower grades (5–7), no effect could be found for middle grades (8+9), and for higher grades (10–13), even a significant increase of victimisation was found. This significant interaction between time and grade has already been shown in other countries, meaning that the programme works better in lower grades or perhaps needs more time to show effects for older pupils. Again: these results are only for victims. Furthermore, we explored the longitudinal association between bullying and psychological symptoms (fourth objective). For 11,709 assessments, an association of at least two measurements to a pupil could be established. On this basis, we tried to answer the questions a) What happens to mental health when bullying starts (an already well researched issue), and b) What happens to mental health when bullying stops (quite a new aspect)? According to our data, we made the following conclusions: 1.) A clear effect of bullying in form of an explicit increase in psychopathology (emotional problems, suicidal ideation, suicide attempts, and non-suicidal self-harm) as a result of developing victimisation could be shown. 2.) An ongoing effect of bullying became clear, even after the victimisation has already stopped. Although psychopathology significantly decreased by termination of bullying, it did not go back to the baseline levels at t2. 3.) So adverse consequences of bullying develop quickly, but reduce slowly. We do not know if victims fully recover, or if a residual

symptomatic persists. As a consequence, former victims might need additional support to avoid long-term harm.

I would like to end my speech with a summary of our main results. First of all, evidence of general programme effectiveness of the OBPP was for the first time provided in Germany. Several limitations exist for this conclusion: the study was a quasi-experimental design without a control group, and participating schools cannot be called typical schools, as participation was on a voluntary basis. Second, a big range of effect between the schools became obvious, meaning that some schools benefited more, and some less or not at all (within two years). We have to keep in mind a possible distortion due to extremely low baseline rates of some schools. And finally, an effect on victimisation could be found only for girls and lower grades. Several explanations may cause this relationship: programme materials and/or content might be more attractive to girls. Perhaps the programme addresses more female competences, as girls might entrust themselves easier, or integrate others more. Or perhaps girls only answer socially desirable. The significant interaction between time and grade might also have several reasons: either the programme is more attractive for younger children, or the highest dose of the programme might be delivered in the lower grades. Class meetings are easier to integrate in the lower grades due to school structure and less learning pressure. Besides, highest bullying rates at baseline were reported in the lower grades, so the highest need was for younger children. We will have to take a closer look at our dosage-response-data from the teacher surveys to finally clarify this issue.

What are our lessons learnt after working with the OBPP for about five years now? These answers come from OBQ data plus feedback from coaches and principals in telephone interviews and personal meetings. We often use this picture

of two fishbowls, with the goldfish jumping from the unpleasant empty bowl into the more pleasant one. First of all the successes of the programme: a reduction of bullying rates could be achieved; schools reported a better school climate and that pupils trust themselves more; schools gain information due to the pupil surveys and increased competence of teachers; staff develop a common approach together; study and supervision groups provide an effective platform for communication between colleagues (which is urgently missing in school's everyday life); the OBPP means sustainability instead of project thinking; and the preventive work brings a positive public image for the schools. Right now, we already have seven certified Olweus schools and 22 certified Olweus coaches in Germany. The Baden-Württemberg Foundation supported six further schools in the implementation of the programme (wave 3 started in September 2018). So altogether, 29 schools in Germany started the programme. But we also experienced a lot of challenges for the OBPP in Germany. It was so hard for the goldfish to activate its powers for the jump. In the beginning, it was very difficult to find financial support for the programme and meanwhile, the Baden-Württemberg Foundation has already stopped funding. So from now on, all costs would

have to be paid by the schools. It was very difficult to convince schools, obviously resources (time and money) are needed, which depend on political support; class meetings are hardly feasible for schools without weekly class conferences; the programme needs an enormous investment of time and organisation from the schools; the integration of all teachers in study and supervision groups was extremely complicated, as well as decision-making in the groups and integration into an overall concept, which makes a steering group necessary (like in the American concept); more materials and guidance for class meetings are needed; schools hardly accept the annual programme costs; and we had a high fluctuation: of 23 schools started, 16 completed the implementation and only 11 schools are still working with the programme. Often, we didn't feel like we had something good to offer, instead we felt as if we wanted something from the schools. Even without any costs for schools so far! In our eyes, political support plays a central role, and this was completely missing in our state. As a result, we have an open situation concerning the future of the OBPP in Germany right now. Thanks a lot for your attention! Feel free to contact us if you have any questions or need for further information. Thanks a lot to all participating schools!

THE OLWEUS BULLYING PREVENTION PROGRAMME IN THE U.S.: UNIQUE STRATEGIES AND PROGRAMME EFFECTS

Jane Riese

Associate Director of Safe and Humane Schools at Clemson University in the U.S.

I am a social worker as you may have heard. I have had the privilege of working with the Olweus Program for twenty years. I have worked with the program before there was a trainer certification model. So, I had the honor of helping to create that model. Very quickly, I would like to share a few things about the Olweus Program U.S., about the importance on focusing on the problem of bullying specifically, a little bit about the evaluation, relying on researchers, like Vanessa and colleagues. I want to talk about how to engage the community in Olweus efforts, which is an important part of my work in U.S., and I'll also say a word about sustaining the Olweus program. And you know, we have the same challenges, I think, around the world.

Speaking of the world, Olweus is in these countries with red stars: United States, Mexico, Barbados, Panama, Brazil, Iceland, Norway, Sweden, Germany, the United Kingdom, Lithuania, and Guam, which is actually part of the US. Let's talk about the United States first. Our headquarters is at Clemson University in the state of South Carolina. We have a little tiger paw here because this is the University mascot – the tiger, (although I must admit, I'm not sure why).

In the various types of schools around the United States, maybe about 5000 have implemented the program – we don't have exact numbers. Clemson University itself, if you have a chance to visit, is in the very beautiful small city of Clemson, South Carolina, the largest neighboring city with an international airport is Greenville, South Carolina. The United States al-

most operate, in ways, like 50 countries. The legal landscape around bullying prevention in the past 20 years, very sadly, has been driven by tragedies: violence, deaths, shootings, and it continues to this day. I can hardly talk about this because it is so disturbing. But all 50 states have developed their own laws around bullying and each one is different. No states are required to do the Olweus program, none of them, but all schools must have a school policy and regulations regarding bullying. And although it is good to have a policy, it can also be problematic, because many schools are looking for the quick answer, the magic fix to address bullying, and we know that there is no magic way to address this difficult problem. Also, there is often no funding attached to any State requirement, so how good practices can be put into place is a good question. You have met Dr. Dan Olweus through photos several times before. I want to also introduce you to our lead researcher in the United States, Dr. Susan Limber who is a professor of psychology, she is my mentor and friend and she does amazing work.

In the United States we characterize the Olweus program as a puzzle with these four pieces: school-level efforts, classroom-level efforts, individual efforts and in the U.S., we have added attention to involving the outside community; some of you are doing this as well, perhaps. (See Fig. 26)

We have developed an instructor course for certification in the Olweus model. We call it a Trainer Certification Course (TCC). Our trainers also serve as consultants to the schools to pro-

Olweus Program Components, U.S.

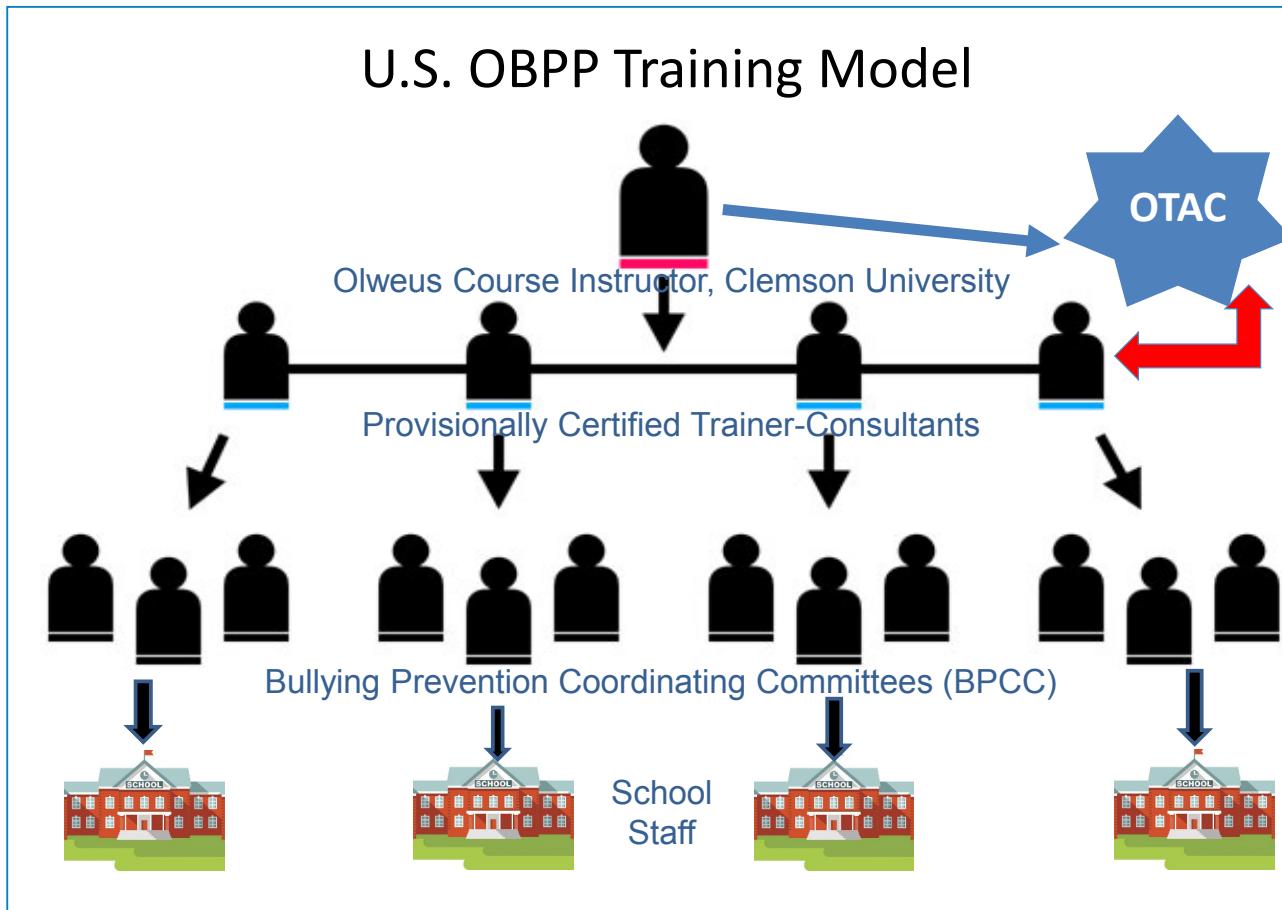

Figure 26. Olweus program components, U.S.

vide ongoing support. Our first TCC was held in 2001 and now, in this year, we are celebrating our course to certify instructors. These courses are held all over United States, but these days, they are mainly held near Clemson University in South Carolina. We have trained over 2,000 instructors, but currently there are about 650 instructors who are active. Some have maintained certification and others have not. Our training model, (you remember the picture that Reidar showed with all the happy faces; this image is a little bit like this one,) shows the way our training model works. (See Fig. 27)

We have Clemson involved in providing these courses and we have a variety of people who attend. Some of them are from the school itself and some of them are from psychological organizations or other settings. And these provisionally certified trainers later train leadership teams at the school-building level. The “engine” that leads the Olweus work in United States is called the

Bullying Prevention Coordinating Committee (BPCC). This leadership team is trained by the certified instructor. Afterwards, with the help of their instructor, the BPCC members train the rest of the staff at the school. As you have heard repeatedly, it is so important that every single adult in the school be connected to and feel responsible for this issue. So, this leadership team is our “engine”, leading Olweus work in the United States. This committee attends a two-day training that the instructor provides, better delivered back-to-back, typically. They plan and lead the efforts in the school, they communicate with the rest of the staff, they organize and coordinate the work, they obtain feedback from others, and they represent the program in the community. Committee members also lead the Supervision Groups we have in the United States as well. We also function at the school level by having one or two people serve as the program coordinators. And one problem in the U.S. is when the headmaster would like

Figure 27. Olweus program components, U.S.

the program coordinator to do everything. We understand that it is too much work for bullying prevention to be the single effort of one person. So of course, this coordinating committee needs to all be very active in leading the school.

What if bullying prevention is no longer viewed as “popular”, and is seen as an old-fashioned idea? A once-popular idea, the pendulum of the clock swings, and some school leaders become tired of it. In the United States, the attention to bullying has shifted back and forth. I would say in 2011, about ten years into our work we were very busy. Every month we conducted another new Trainer Certification Course. As time went on and a large grant concluded, the pendulum started to swing the other way. People began losing interest in bullying prevention similar to what you are hearing from André in Norway. Rather than address bullying specifically, schools try us-

ing more general approaches to school climate improvement, with a special focus in the U.S. on promoting positive behavior. Of course, positive behavior is very important, and someone asked André a great question about the importance of reinforcing prosocial behavior. As you know, this has been the Olweus focus from the beginning.

As the pendulum swings back, I think interest is increasing again in bullying prevention in U.S. This may be, in part, because as we have learned that generalized approaches do not stop the unique and complex problem of bullying. As Olweus colleagues, you know that there are four anti-bullying rules. Three of them are about positive behavior: we will help others who are bullied, we will include students who are left out, and we will report bullying to adults. But that first rule – we will not bully others – is a rule that we stand by along with Dr. Olweus. It may sound negative

to some, but it is measurable. It is so important that we have this rule, giving us the opportunity to educate students about exactly what bullying is and to reinforce our behavioral expectations of them. We know that bullying must be intentionally addressed as part of the schools' universal prevention efforts. Bullying, as you see on the slide, is a very complex social and emotional phenomenon. And as we discussed yesterday with the instructors in a session, bullying can actually be a source of trauma for children. Therefore, a comprehensive approach is needed and staff and students must specifically be taught and reminded that bullying is unacceptable. Interventions to address bullying have got to be very intentional, as I think my colleagues would agree. There is research about the importance of keeping the focus on bullying prevention. School climate improvement strategies do not automatically create a change in the prevalence of bullying incidents, as you see in the study on the slide. Despite evidence that the school climate improved, the self-reported rates of being bullied stayed the same. (See Fig. 28)

Let's look at a few studies. The first of these is 2019 baseline research, showing you the climate in United States around bullying. This is a survey of 245,000 students using the Olweus Bullying Questionnaire during the last several years. (See Fig. 29)

17 per cent of our students reported that they were directly involved. This is before any Olweus intervention. And you can see the division; 12 per cent were bullied by others, 3 per cent did the bullying and 2 per cent, a complicated group, were involved in both being bullied and bullying others. You will see that, at the grade level, there were steady declines in reports of being bullied for boys and girls. But in terms of bullying others, a different pattern emerges. There are steady rates for the boys (the blue line) with a percentage of girls declining just a bit. The percentage of boys who bully then increases just a bit. You may also see that verbal bullying is the most common type for boys and girls. Social exclusion another big problem. In the United States, there is a common misperception that cyber-bullying is a terrible epidemic. It is certainly a serious problem, but reports of cyber-bullying remain lower.

Keeping Focus: Two Studies

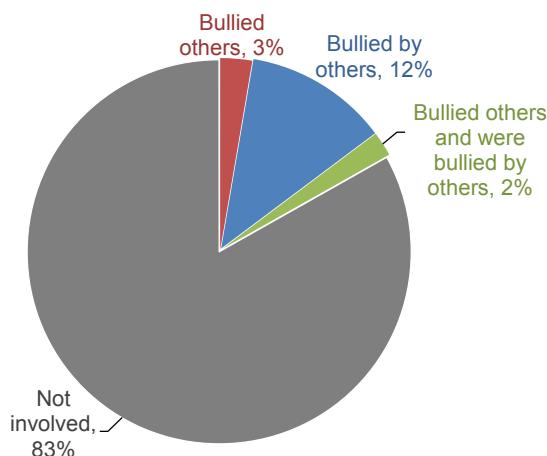
1. School attachment was not an automatic protective factor for bullying victimization (Spriggs, et al., 2006).
2. A survey of 11,000 middle school students showed that despite evidence that school climate improved, the self-reported rate of being bullied stayed the same (Bradshaw, et al., 2006).

Figure 28. Studies

Percentage of Students Bullied

2-3 times/month or more

(Luxenberg et al., 2019)

17% of students were directly involved in bullying:

- 12% were bullied by others
- 3% bullied others
- 2% bullied others and were bullied by others

Figure 29. Percentage of students bullied

In the baseline study, you see that boys are most often are bullied by boys. Girls are bullied by both boys and girls. Many children unfortunately do not report bullying at all. In the United States most children report to a sibling or a friend, but a large majority, the large group indicated by the red arrow, absolutely have not told anyone. And these numbers increase, of course, as children get older. Some good news is that children feel a great deal of empathy for bullied students. More girls feel sorry than boys, and perhaps this is a cultural phenomenon. Younger students feel the most empathy, but does this empathy translate into taking action? The good news is that about three quarters of the children said that they tried to help, however these percentages fall as the children get older.

Let's move to the second study I want to mention. I am proud to tell you that this study took place in my state, where I live, in Pennsylvania, although I cannot take credit for this research. But I did have the opportunity to visit

some of the schools. 210, 000 students participated in this study, making it one of the largest Olweus evaluation studies in the world. More than 17,000 teachers participated as well. We were thrilled to see that from baseline to Time Two, there were significant reductions of reports of being bullied. The largest reduction was 17 per cent by the 7th grade students; the smallest reduction occurred just one grade higher in the 8th grade (5 per cent). In terms of reports of doing the bullying, the greatest change was seen in the 5th grade with 36 per cent reduction in bullying others. We were very pleased with the results of the large Pennsylvania study, just published in 2018, with significant program effects on both being bullied and bullying others. I think you are finding, as well, that program effects show up later for the older students and appear earlier for the elementary school students. Also, we've learned that the longer you use the program, the better the implementation results you will see. (Vanessa just talked about that; this is possibly something

to look at in Germany.) And finally, we saw positive changes in our students' perceptions of the program and attitudes as witnesses.

In another study, not yet published you will be able to read about specific forms of bullying. This will be published in the International Journal of Bullying Prevention, edition number 1. And this article, written by Dr. Olweus, my colleague Sue Limber and our Norwegian colleague, Kyrre Breivik, will describe reductions in each specific types of bullying. Another study that is very interesting to me as a mental health practitioner describes about the devastating psychological effects of bullying. This study took place in the same state as Clemson University, South Carolina. Because we know how stressful bullying is for students, this study examined why bullying produces such negative mental health outcomes; that is, what makes bullying so difficult for children. Researchers found that bullying is so painful because of reductions in self-esteem and self-blame – bullying is

seen as "my fault" and can contribute to the inability to regulate our emotions. (See Fig. 30)

In this study of 23,000 students, we looked at those students who been bullied repeatedly 2 to 3 times per month or more often and found out that reduced self-esteem, a factor considered a to be a "mediator", explained why bullying is so difficult. This little chart talks explains how girls and boys receive the bullying differently and what impacts them. This helps us understand how we can best target our individual interventions and make this program applicable to more children, especially the children who are suffering the most. Also, we learned which bullied students are the most likely to report the bullying, and naturally, we want them all to report it. Students were more likely to report the bullying if they were girls, if they were younger, if they experienced more frequent bullying, and if they had been bullied in a variety of ways. If they had a higher self-esteem and more self-confidence, they were much more likely to talk about it. And also, they were more

Significant Gender & Age Effects on Mediators

	Anxiety	Depression	Psychosomatic Complaints	Difficulties
Self-Esteem	All ages of boys	All ages of boys	All ages of boys	All ages of boys
Self-Blame	All ages of girls 6-12 th grade boys	All ages of girls 6-12 th grade boys	All ages of girls All ages of boys	All ages of girls 6-12 th grade boys
Sadness Dysregulation	3-5 th grade boys	3-5 th grade boys	3-8 th grade boys	3-5 th grade boys
Anger Dysregulation	—	3-5 th grade boys	3-5 th grade boys	3-5 th grade boys

Figure 30. Gender and age effects on mediators

likely to report if the students at the school believed that the staff were doing a lot to counteract bullying. These new data inform our work at individual level.

To continue, I want to tell you briefly about the community component in the U.S. Your colleagues were interested in this and asked me to mention it. So how do we involve the community? One way is that we may involve a member of the community on the school's bullying prevention leadership team to help inform and support the efforts. How can the community support bullying prevention efforts? Maybe they have money; perhaps a corporation wants to offer financial support to buy t-shirts for students for the kick-off event or food for the parent meetings so they can serve a dinner to get more parents to attend. Maybe they can get their community members to volunteer to help to supervise students, (if they have their child abuse clearances, of course). Community representatives can also help to spread bullying prevention messages into the community. Yesterday I shared something we were very proud of. This is a book that we have developed, and I have shared it with Renata for the library here in Lithuania (The Olweus Bullying Prevention Program Community Youth Organization Guide). This small Olweus guide describes how to put the Olweus program into non-school settings. An example of such an organization in the United States is the YMCA, an organization that has before and after school programs or sports programs. To implement bullying prevention in a non-school setting, we have simplified the process into ten key strategies, more streamlined than our school model. Please feel free of course to contact me if you have any questions about this, or contact Renata so you can take a look at the book.

You are also welcome to contact our website and sign up to receive our newsletter; the website address will appear at the end of the slides.

Our newsletter is published three times per year. I would love to write an article about the work you doing here in Lithuania, complete with one of your graphics, about your fabulous work. Here is the homepage of our website; we are very proud of it. There is a special section for Olweus instructors only, to go and get all of their training slides, their agendas and training tools, brochures for parents etc. But there is also a public site for anyone and you are most welcome to join in by visiting the site. I can help you with that, if you want, so please reach out to me.

Yesterday, in the instructor meeting, it was suggested that I mention our sweet little "Venn and Friend" pen pal program. "Venn" is the Norwegian word for friend. It is a free initiative. For example, let's say you have a class of middle school students who are studying English, and a teacher who is interested in matching her students with a United States middle school Olweus classroom. The teachers meet, and then students are matched up to become pen pals, (electronic pen pals or through the old-fashioned mail). The teachers meet on Skype or a similar platform and may hold virtual class meetings to have an international discussion about friendship. This is just one way to add some energy into Olweus program. Of course, we have a challenge because we have 7 hours difference in our time, so we have to be creative about the time frame. I would love to hear from you if you are interested in having an Olweus class meeting with an American classroom.

We have developed so many things over the last 10 years; we have instructional videos about how to do class meetings and instructional videos about how to intervene in an individual bullying situation. We are very proud of the six guides that we have written that are filled with lesson plans and ideas for class meeting topics, like peer pressure and friendship, communications skills, and trust, etc. So please feel free to ask Renata about

one that we provided for your library and please talk to me if I can help you connect with any of that information.

I want you to know about very nice free resource that we are using widely in the United States right now (*Preventing Bullying Through Science, Policy, and Practice*, by the National Academies of Sciences, Engineering and Medicine). This highlights that we are all on the right track with our bullying prevention efforts. This was written by experts in the field in the United States, it was published in 2016, and it really talks about school-wide efforts with multiple components like Olweus, that include social and emotional learning as we do and a special focus on individual interventions as being very important. (See Fig. 31)

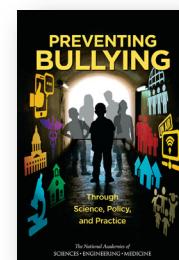
If you ever need reinforcement about the very good work you are doing, this resource is in line with our thinking, although it is not Ol-

weus specific. It reinforces our messages. In the same book, it discusses the complex landscape of bullying and the multiple ways that students are involved: in their schools, neighborhoods, families and communities, the cultural context, etc. And then of course there are additional complex scenarios for children who are lesbian and gay or bisexual, children who have disabilities, and children who are in a minority race, so it is very important that we focus on all the places where our messages are reinforced. There is a nice, free on-line toolkit from this source that offers resources for parents and teachers and school administrators, community leaders, so feel free to look at that.

I don't know if you have an expression in Lithuanian, "life is not a bed of roses," but we all have challenges when trying to do this good bullying prevention work, in the U.S. and elsewhere. People tell us: they don't have time, or there is a

Preventing Bullying Through Science, Policy, and Practice (2016)

- U.S. National Report by Experts
- Highlights the short and long term consequences as a serious public health problem.
- School-wide programs with multiple components that include social and emotional learning and individual interventions worked best.

<http://nas.edu/ScienceOnBullying>

Figure 31. Preventing Bullying Through Science, Policy, and Practice (2016)

new principal that comes to the school, the headmaster is not that interested in bullying prevention, this poor instructor is too overwhelmed with other responsibilities, the leaders of the school are not that interested, that some leadership team members never attend the meetings, that teachers don't want to have one more thing to do, they don't know what to talk about with their students in class meetings, that perhaps the bullying prevention committee just stopped meeting, perhaps there are new staff and no one is training them. They may tell you, believe it or not, that they don't have any bullying in their school. So, my colleagues in Norway shared this slide (and I just love this slide) and this depicts Michael Fullan's "Implementation Dip". (See Fig. 32)

We know that schools are going to always have challenges when starting a new initiative. They climb up, they do well, and then, boom, something happens and implementation decreases-

es. But then, they crawl out of the dip, implementation increases, and they climb up again. Then, again something happens, for example, the leader of the team is gone on maternity leave for a year, and then they climb up again and etc. It is normal to have dips; all schools do. So, just because there are problems doesn't mean you are on the wrong track. The implementation dip is normal, so we want to make the dip shorter and more narrow, because if we don't, we might have schools that drop out.

This is hard work, just like fitness. Did you ever try a fitness campaign, one to become healthy where you are exercising and you are eating right and you like the result? You can't just stop; you are never finished taking care of your health. It is work for a lifetime. And bullying, just like André and colleagues said before me, it is always going to be a problem. Bullying will never stop completely. So, we try as hard as we can.

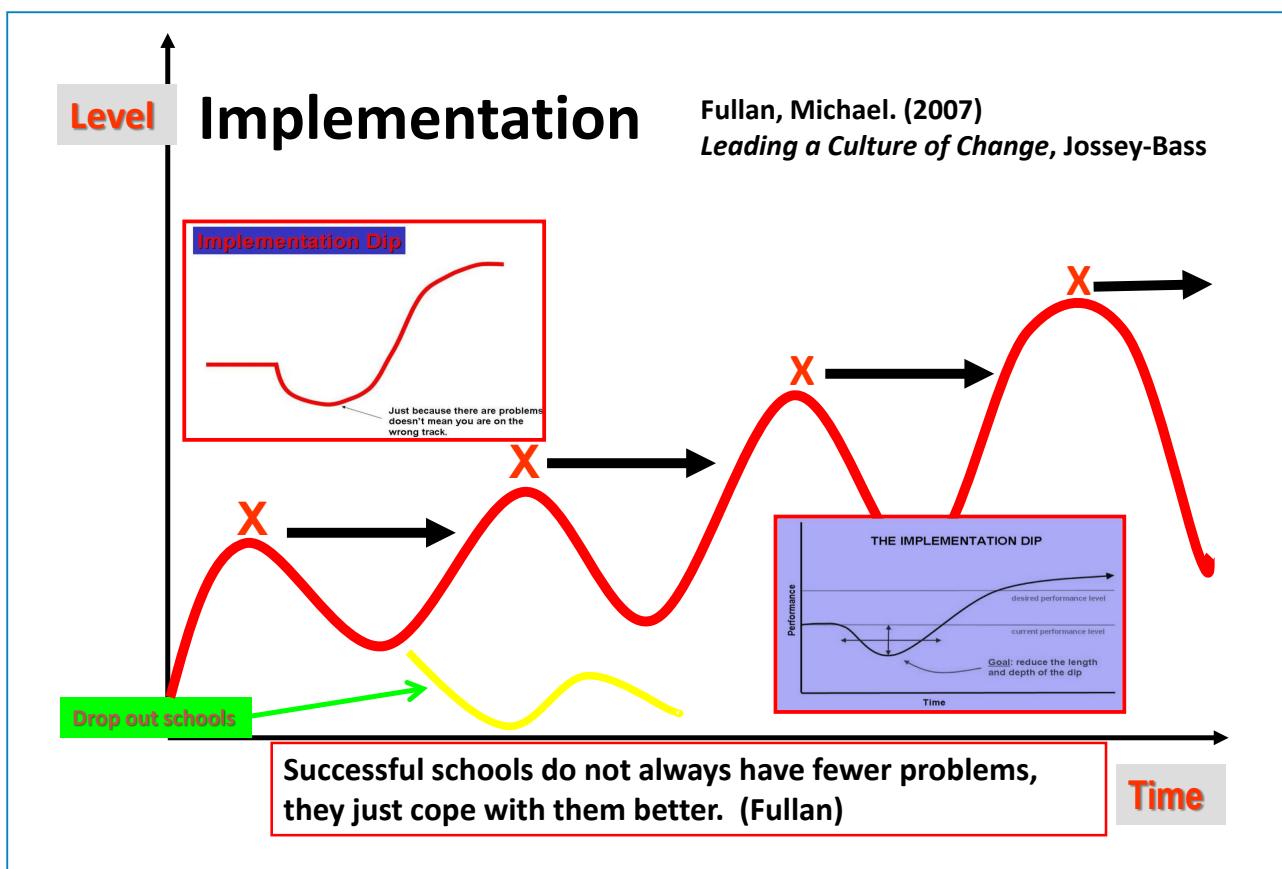

Figure 32. Impementation dip by Michael Fullan

How do we sustain the Olweus Bullying Prevention Program? Well, in the United States, we try, just like you do. What do we try? The leadership team must keep meeting every month, we must add new enthusiastic members to the leadership team so people don't get too tired. We must provide refresher training for the staff, so they feel comfortable about how to intervene in bullying situations. We have to train new incoming staff every year. We must give Olweus instructors opportunities to stay enthusiastic, like you have done with this conference. You might have instructor meetings where they can connect. Also, we should network with Olweus people from other countries, too. You may want to add community people to your teams, perhaps creating a survey about what the program needs and how best to include community resources. You may ask your staff to re-read their Olweus Teach-

er Guide because we need to remind ourselves about program components and best practices.

If you have an opportunity, participate in the world anti-bullying forum! There is an opportunity to meet with Olweus groups from a number of countries; we just have a wonderful time together. Don't forget to mark it in your calendar, next time in Sweden in October 2021. We will definitely have an Olweus gathering there because getting together is so vital to our work. A final word about conferences is about an annual conference that is held in the United States. This is the International Bullying Prevention Association conference held in the fall that connects Olweus people.

Once again I would like to thank you for your kind attention, and for the opportunity to be with you. Please feel free to connect us thorough our website.

CHALLENGES AND SUCCESSES WITH THE OLWEUS BULLYING PREVENTION PROGRAMME IN SOLLENTUNA, SWEDEN

Marie Lindström

Teacher and senior Olweus trainer in Sweden, coordinator and educator of the Olweus bullying prevention programme in Sollentuna

Hi everybody! It's so nice to be here. It's my first time in Lithuania. Thank you for inviting me.

My name Marie Lindström I am a teacher and a certified senior Olweus-instructor in Sollentuna, Sweden. Sollentuna is a community 10 km north of Stockholm with approximately 72,000 residents. In Sollentuna we have 17 public schools with approximately 8,000 pupils + 14 non-public schools. All our 17 public schools and two of the non-public schools are certified Olweus schools.

As a senior Olweus instructor in Sollentuna I coordinate the programme and I educate school staff all about the Olweus programme and how to create a safe and healthy environment. I also give schools advice in their Olweus work as it moves on. I started to work with the Olweus programme in 2006 when the school I taught at, Silverdalsskolan, joined the programme.

I'm also involved in the work of quality securing the Olweus programme at schools in Sollentuna and Helsingborg, a city in the south of Sweden. I work together with Olweus International and Reidar Thyholdt in Bergen, Norway with the OSK.

In addition to the above, I work as a teacher at Silverdalsskolan two days a week and the kids I work with are between 6–10 years old.

So I work "hands on" with the Olweus programme all week long.

Right now, the Olweus programme is available in different places in Sweden. It's more common that individual schools enrol in the programme, rather than municipalities. There are

however, two municipalities in Sweden that have taken a holistic approach towards building up safe environments at their schools, without bullying and violations, and that is Helsingborg in southern Sweden and Sollentuna outside Stockholm, where I work. Within the Olweus programme we talk about the importance that the whole school is involved in the work. In Helsingborg and Sollentuna, the whole municipality is involved, which facilitates the work a lot since all schools and instances can support each other with education and inspiration.

Why the Olweus programme in Sollentuna? It all started with the politicians in the Children and Education Board reacting to a survey that showed that far too many students felt unsafe at Sollentuna schools. The politicians appointed the School Office to find a way of working that was research-based and rested on a scientific basis to increase feeling of safety and reduce bullying at Sollentuna's schools. We then found Dan Olweus and his work. With the Olweus programme, bullying is reduced and the programme provides a better and safer school climate. The politicians also wanted greater equality between the schools so that pupils at all schools in the municipality could have equal opportunities. The municipality of Sollentuna started with the Olweus programme in 2005.

- The schools do what the research has shown to be effective.
- We must work equally well, systematically and be able to keep the same knowledge of bullying and commitment at all of our schools.

- All children should feel safe in school.
- All schools should actively work against bullying and abuse.
- The techniques should be scientifically evaluated and proven.

When we talk about the Olweus programme, it is important to often return to what it is all about, namely that as few as possible, preferably no one, should be exposed to bullying. Otherwise, it easily becomes too theoretical. It is therefore important to always show and refer to stories that create engagement in different ways.

It is a fundamental democratic right for every student to feel safe in school and not being subject to abuse and offensive treatment.

Sweden is one of the few countries that have legislation within this area. We have 4 laws that control the work against bullying, offensive treatment, discrimination and violence. In essence, according to the law, each school needs to actively work to prevent and discourage bullying, discrimination and abusive treatment as well as foster a good climate at the school where the students feel safe and can focus on learning. The principal of each school is responsible to start an investigation if any suspicion of bullying occurs, and is then responsible for reporting any abusive treatment.

Each school is required to constitute a plan for its safety work on an annual basis. At the end of each year, the plan needs to be evaluated and then revised, based on the work that has been done during the previous year.

As mentioned, we have supportive legislation regarding bullying and abusive treatment. But what we see in Sweden now is that bullying is increasing, and some researchers have started to question if the schools in Sweden are doing the right things. For example, only focusing on documenting and remedying bullying that has come to their knowledge, but not doing enough preventive work.

Another possible problem could be that the laws talk about offensive treatment instead of bullying.

If a school doesn't have a well-structured and engaging work against bullying, the risk of not being able to work preventively is very high.

So I think every school in Sweden needs the Olweus programme but unfortunately they don't know that yet.

Results in Sollentuna (See Fig. 33 and 34). In Sweden, bullying is usually around 10–12% in various surveys.

We have seen good improvements in various areas since we started with the Olweus programme:

- Bullying and long-term bullying are on a low level,
- Confidence in the adult world is increasing,
- Fewer students can imagine bullying,
- More students that want to help the victims.

In the last 3 years in Sollentuna, we have seen a slight deterioration in our results from the Olweus survey. What is happening?

When we analysed the results, we pinpointed two schools with relatively high rates of bullying. At both of these schools, both school management and many of the staff had quit and in addition it turns out that the supervision during breaks has not worked well lately.

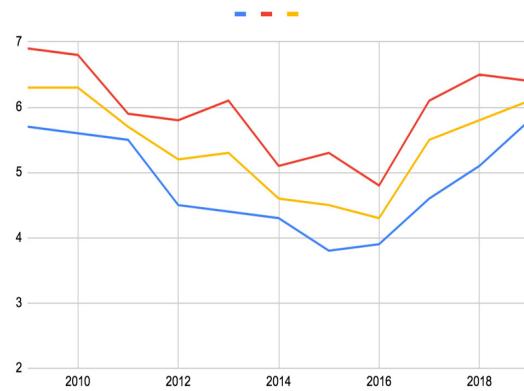
But a few weeks ago we got results from a large Swedish survey that Statistics Sweden produced and it showed that bullying increased from 12.6% in 2013 to 19.4% in 2019 in Swedish schools. The figures come from the Swedish follow-up to the UN's major global goals in "The UN 2030 Agenda". Bullying is thus increasing in Sweden despite all our fine legislation and high demands on schools.

In Sollentuna, our bullying numbers are still low, but it has increased somewhat in recent

Selected results in Sollentuna

- Bullying and long-term bullying are on a low level
- Confidence in the adult world is increasing,
- Fewer students can imagine bullying,
- More students that want to help the victims

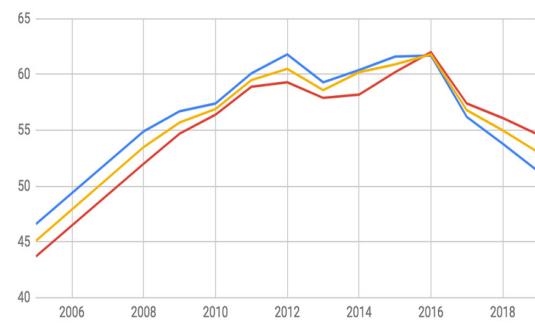
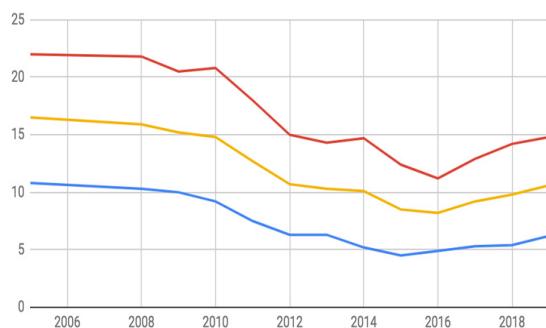

Figure 33. Survey results in Sollentuna

Can you imagine bullying someone you don't like?

From 16% to 8% to 10,5%

How often do adults at school do something to stop bullying?

Figure 34. Survey results in Sollentuna

years. We have been thinking about this. And I think it can be hard to keep up with and maintain the Olweus work. Now that we have been doing this for 14 years with the initial 5 schools starting the Olweus programme, and 9 years with all 17 schools involved, we have seen that it is a challenge to maintain the good work. A prerequisite for our success is that we work with Olweus System for Quality

Assurance as it ensures that the schools continue to implement all different parts of the programme. When a school shows that it is possible to follow the programme, the school becomes a certified Olweus school. Then the school gets a nice diploma and a moving GIF to put on the website. Everybody wants it.

The schools in Sollentuna have worked on implementing the programme between 1–2.5 years. After the implementation, it is important to keep the work alive, and the knowledge and commitment high. This is when schools can apply to become a certified Olweus school which all 17 schools in Sollentuna have managed and now work with the Olweus Standards 12 components.

All schools have trained Study and supervision group leaders, who lead Olweus work with the staff at the school.

In the schools there is also a coordination group for the work. In the coordination group there is school management, student health, co-ordinators/contact persons and a moderator.

On community level we educate all new employees at our schools. We also educate new Study and supervision group leaders, a 5-day long course.

Twice per semester, all contact persons/co-ordinators meet with the schools together with Sollentuna's Olweus instructors and Olweus co-ordinators. Then the schools tell each other about the Olweus situation at their school. The instructors in Sollentuna hold the meeting and also highlight various current topics or new research.

These meetings are very important for maintaining commitment and positive energy.

Twice a year, the instructor attends a meeting with the school's principal where we present results and prepare future goals for the student security and welfare work.

The Olweus instructors also meet the head of all schools a few times during a school year.

In May/June each year I and my colleague Katja go to all schools to evaluate the academic year that has passed. Every two years there is a certification meeting and every two years an evaluation meeting. We then read the schools' documentation of the work and go through all parts of the Olweus Standard. These are important meetings!

So let's see what the challenges are in Sollentuna and what it is that helps us to do a good work. How do we organise so we work towards the aim of the programme; which is to create a school environment where students can learn, thrive and feel safe with little or no bullying.

We see these challenges:

We have the biggest problem with verbal bullying and verbal abuse. So we work hard to train our students how we use our language and how we use words.

We also work hard to get students to tell adults about the bullying that is going on. We like to use this quote: "For me, it is just as heroic to save someone from being bullied and offended, as for example to save someone from drowning. It is humanity."

We are also working actively to increase students' confidence that adults can do something to stop bullying.

Sollentuna is at the forefront when it comes to using digital tools at school. All students have access to their own digital tool. Therefore, it is a great challenge for us to also make sure that the students are safe online and that they learn that the same rules apply online as offline.

A lot of staff are exchanged over time. It is a good labour market for teachers in Sweden. Many teachers change school in order to get a raise.

School management is exchanged. Many principals only stay for a few years at the same school and then move on. Since the school management is crucial in driving the Olweus work forward, replacing these key people can create gaps and bumps in developing the programme. Scheduling certain Olweus-related meetings may be forgotten. In Sollentuna we are fortunate to have public policy requiring schools to work with the Olweus programme and become certified. This way the newly appointed principal knows that this needs to be carried out.

Knowledge decreases over time. We have not until September this year gained access to the updated Olweus book in Swedish. So now we are working to take back the knowledge we need.

No scheduled time for class meetings and discussion groups. Time for meetings of various kinds to be held is not in the school calendar. It is therefore easy for other things to take over.

Keep high quality in adult supervision It's hard for the staff to be sufficient and handle the supervision during breaks at school. It's sometimes hard to find adults to supervise that do not have other tasks to accomplish.

Carry out measures according to "action steps" in the sanction ladder in case of bullying. Many in the staff may find it difficult to identify bullying cases and hold serious conversations with the students involved. It is important that the schools come back regularly with measures at the individual level.

This helps us:

The politicians in the community keep on supporting the work with the Olweus programme. This is fundamental for our Olweus work in Sollentuna. It is therefore not possible for a school to deselect the Olweus programme.

The work on quality assurance provides a solid foundation for the Olweus work. All schools really want to be a certified Olweus school! To become certified, a lot of activity at the school is required according to the Olweus Standard in order to maintain knowledge and commitment in the work against bullying, offences and exclusion. The Olweus Standard contains 12 different areas that are implemented and documented during the school year. The very foundation of the work is that the school has implemented the programme and thus has a great knowledge and high awareness of how a research-based prevention and corrective work works best.

We meet the schools once per academic year and evaluate. In May/June each year I and my colleague Katja go to all schools to evaluate the Olweus work during the academic year that has passed. Every two years there is a certification meeting and every two years an evaluation meeting. We then read the schools' documentation of the work and go through all parts of the Olweus Standard. These meetings are crucial in maintaining the high standards!

Training of all new employees. All new employees undergo two half-days training on the basics of the Olweus programme and these are led by me and my colleague. We have approximately 200 new employees every year.

We gather all key people from our schools 4 times per year. These meetings are very important for maintaining commitment and positive energy.

Meet-ups with principals and school principals.

Adult-led activities on breaks. In addition to supervision we arrange adult-led activities for the kids at school.

Updated edition in Swedish of Dan Olweus' book: Olweus programme Against Bullying and Antisocial Behavior. We are glad to have the updated version of the book where we can refer to the latest research

Which level in the Olweus programme is the strongest? The Olweus programme operates on 3 different levels. In addition there are the general conditions: knowledge, awareness, warmth and commitment.

There is also the level 4 to take into consideration, the community level we have in Sollentuna.

In Sollentuna we work actively with all the levels, just as Dan Olweus advocates. We see that the sum of the parts becomes larger than the

whole. The different levels support each other and make the programme easier to implement and work with.

I find it difficult to see that one level is more important than another. We need to get the whole set of activities in order to really have a chance in the very difficult work of addressing and stopping bullying, and strengthen and promote efforts for a safe and secure school.

SUCCESSFUL EXPERIENCE OF THE OLWEUS BULLYING PREVENTION PROGRAMME

Sigitas Alubauskas

Principal at Kaunas Tadas Ivanauskas progymnasium

Rūta Balčiūnaitė

Olweus programme instructor

S. Alubauskas: Hello, my dear colleagues. I am delighted to see you here and to share the experience our school had during the Olweus programme. Firstly, our motivation for choosing this programme and why we decided to participate. It may have been the beginning of the year 2011. We had an external evaluation, and in its report caring for students was mentioned as one of the strongest parts of our school. We hooked on this idea. Afterward, there was a discussion in society about the extent of bullying in Lithuania. More than one third experienced bullying, so of course, we felt touched about it. That's when we started considering which programme should we choose. First of all, we noted that this programme was well known, so we asked other schools about their experience during this programme. There were diverse experiences, of course. We were pleased by the fact that the help was provided during the implementation progress. I liked the idea that there was feedback, the result, and that we were able to know the extent of bullying in our institution. We didn't have to determine the numbers ourselves, everything was done due to an independent questionnaire, the processing, and publication of results. So this is how we became a part of the Olweus programme.

Next to me is Rūta. She came as our instructor and we were so lucky to have her. Rūta is a person who always gives advice, stays by our side, helps in everything she can, but who leaves decisions for us to make. She lets us conclude, gather information, and adjust our activities. That's why

I, as a leader, and the whole organization, was pleasantly surprised. Our organization believes that bullying and violence is one of the most problematic fields of education and society. Statistics I have mentioned before are intimidating. And these statistics mean that there are children who experience fear, psychological pressure, who feel uncomfortable going to and being at school. Above all, these kids are afraid to tell adults about their problems. They mostly talk about it with their friends, some of them with parents but they unwillingly open up at school.

On the other hand, bullying is not a local school problem because school is a part of society. By all means, when trying to find where does bullying come from, people must take a broader look at the families, the yard where kids play, the kindergarten, and the public information space. There was a talk about it today, and I am very pleased that we share the same attitude. Bullying is a common part of the culture. This is a fight against bullying. It would be the new cultural formation of the organisation and its rise to a whole new level, with a valuable basis, strengthening it through agreements. On the other hand, it is challenging to admit that bullying exists in our school. And even a bigger challenge is to name these cases of bullying without hiding the real numbers. As I said, we chose the Olweus prevention programme due to all these things. You can look them up again, I won't repeat it.

I have mentioned why this programme is so crucial at the beginning and I will repeat it once

again. It is important as it gives a chance to know the amount of bullying in our pro-gymnasium, watch the dynamics, provide a strategy of activities, and identify problems. All in all, it is necessary to know the predominant types and forms of bullying and what kind of students belong to the most fragile part of the school. Well, I would like to mention that our school is huge, with almost 1,100 children from first to eighth grade enrolled. Bullying among children of this age occurs more often compared with older children. It might be very relevant for us but as every mother thinks that her child is the most beautiful, so we are happy about the decrease in the level of bullying in our school, from 29.8% to 10.5%. This percentage has been maintained for the last two years and it is a fantastic result of our assessment. Also, it is good that acquaintance with the situation makes it possible to assist specific students and other members of the community in a very targeted way. We consider each class, each student. Later, it is easy to find them, offer them help, or have a discussion after that. Students feel more comfortable and secure at school.

As I said, there is an overall growth of the school culture and the reputation of the school is improving. I'm not sure if I can directly say that this focus on bullying prevention made our school kind of more popular. More and more students want to enrol in this school. Many children attend this school and we can't accept new ones anymore, even though there is a demand. Key factors for the success of the implementation of the programme have been mentioned today. The formation of an implementation team has a very important role. Consistent purposeful work, the motivation of community members, and commitment to solving problems. I am very satisfied that the proposal to take part in the programme was taken positively. The entire school community, which includes more than 100 adults, was involved in the process, learnt and worked pur-

posefully all these years. This programme was integrated into the school life and cultural formation. The action took place during the lessons, class meetings, and regular events. And one more factor is the long-term viability of the programme.

Once the goal was set, it should be pursued purposefully. And this was done thanks to Rūta, who taught us that it was possible that the results may not decrease as much as we have planned and that they may even increase, but there is no need to lose hope. And the compliance with Olweus programme standards. As well as organised training based on information presented to the school community – students and their parents. Systematic training, held at least 5 times a year, also learning in supervision teams and training for new workers at school. They are given lots of attention. Well, by all means, surveys for students, analysis of results, and presentation to the community. We are motivated by the perception that every number represents the percentage of bullying and that there are children with their own painful experiences. The focus is on teachers who are on-call. Some of them are on duty even for two days. There are many on-call points and the culture of our school staff is to notice, to ask, to help, and to advise. We organise regular class meetings and the impact of specialists is huge. I don't know, maybe there are some schools in Lithuania which have two or more social workers but we have had two of them for the last three years. They make a huge difference. We respond to all inappropriate behaviour and the manifestation of bullying. We have the ladder of the discipline of problem-solving.

Let me emphasise one more time, we do respond to every important case and none of them are left without attention. Well, what are the difficulties, and what are the challenges? This was the beautiful side of the story but of course, there are problems in every work. And one of them

might be that educators in Lithuania have enormous loads because they want to earn money and sometimes there is a lack of time and energy to go deeper into the issues. Sadly, some staff involves only formally and we can feel that. We don't say anything directly to them, we don't contradict them but we are missing that feeling of involvement that comes from inside. Of course, school as a part of society shapes an inner culture. There is some kind of conflict when inner culture collides with culture on the outside. That's why we face some difficulties when trying to change the established attitudes towards bullying. As I said, all the things that children bring from the yard, the kindergarten, and from families. For the end and before giving the floor to Rūta, I want to say that our school understands that implementation of the bullying prevention programme is not a year's work. One year is for taking a look, giving a try. We know that this programme requires a disposition for constant continuous activity and commitment to reducing the extent of bullying in schools. Thank you.

R. Balčiūnaitė: Hello. When the principal told us about the implementation of the Olweus bullying prevention programme which is held for six years in this school, we discovered that not only the school is learning during the process but the instructor as well. It is a process full of joy, discoveries, challenges, or difficulties. Today I would like to stop and talk about success. A few years ago, when presenting the results of the survey at school, I stopped by and asked to share the secret recipe for success. What is so special about success? I believe that every person in this conference has their own success story in the implementation of the Olweus bullying prevention programme. Everyone can remember their success story: a small everyday situation, a more complex situation, maybe a whole programme, or maybe a story from childhood. My ten years of experience as an instructor in this programme

have made it possible to experience that there are thousands of stories and discoveries of success in the implementation of the Olweus bullying prevention programme.

I would like to share a few discoveries. This school is a third stage school in Lithuania. As an instructor, I had different experiences during ten years of work at school. Some schools have completed the implementation phase and have withdrawn from the programme, while others continue to participate in the OPKUS stage. What reinforces the success of the programme in this school? From the point of view as the instructor, I can state that the active director's involvement in the programme and the specific knowledge of what kind of qualitative change is desired, as well as the careful introduction of the elements of the programme, reinforces the success. When I present the results of the student survey at school, school leaders have a concern about each student. They plan the strategic change and address me with questions of what else could be done. As a result, while working as an instructor in this school, I have a chance to attend the meetings of Lithuanian instructors. There is a growing need for good management seminars for instructors. Maybe it's because I get interesting questions from this school in the activities of the OPKUS phase. They inspire me, help me broaden my view, make me brace up, to think, to ask questions. The results of this school survey are interesting to study because of the visible systematicity and directionality. I kept asking the coordinator who was there before me to give me the secret of how this systematic change can be achieved. And she said that there was no secret, they were just working. Looking at the results of the survey of other schools, a change in one or more areas can be seen. For example, some form of bullying decreased or there was a reduction of bullying in a canteen or a café. But looking at the results of this school, I can notice a systematic change. It was

an exceptional experience as an instructor when I first presented the results of the survey at school. Everyone was silent after the presentation and then the principal said: "Are there really so many children in my school who suffer long-term bullying?" Normally, when presenting the results of the survey after the first year of the programme, this issue is not the main one. But in this case, it was the main thing worth stopping for. It was very touching and it became a reason for caring about each student, about not leaving them behind. A discussion at school about long-term bullying happens in the second or third year of the programme. But at this school, this problem was immediately pointed out.

The role of the coordinator is also crucial for the success of the programme. Looking at the experience of various schools, I would like to say that the programme is successful when the coordinators are active, inquisitive, taking the conclusions of the audit into account when they raise teachers and care about them. When talking with the school's coordinator about the fact that the school has been already running the programme for seven years, indifference or fatigue may occur. A question that is important to find an answer for the whole community: how not to lose vigilance when implementing the programme and each of its elements? How to make sure that every employee in the school does not lose vigilance? What else can we do better?

The OPKUS stage is a process in which there are many joyful and good moments, but there are also many challenges and doubts. Do we need this programme? We can prevent bullying without it. It is possible to execute prevention in different ways. Just what would it be like? Is there going to be a systemic change, a movement, and a change in the culture of the school? There is also an apathy, and people ask how long can we talk about the same thing. Let's be brave to talk, to share,

and to find solutions together. Today, lecturers from other countries shared that the school is in a permanent process. It is a journey, with students and staff coming to school every year. We have to talk over and over again about ways to prevent bullying and to create a different, collaborative school culture. Thank you for being together in this programme.

Looking back at the beginning of the Olweus programme in Lithuania, we notice that both this school and other schools, and all who are gathered here today, we brought up a new generation for Lithuania. One school shared that a generation from first to tenth grade grew up with this programme.

One more short story for the end. Not in this, but in another school that also runs the Olweus programme. One MSG headteacher said: "My two children graduated from this school, one child graduated before the introduction of the programme and the other during the eight years of the programme has grown up. That child who graduated from school before this programme talked with the other who is still studying in school but during the Olweus programme. He said that he envied him because the school environment was much safer and that he should be much happier to be able to study in such a safe environment."

In 2002, when I started working at the school, the principal said that the prevention of bullying at school was a priority. They wanted to discover methods and programmes to prevent bullying in school, but the almighty Google didn't find such a word as bullying. Bullying existed but we didn't know how to help the students, what to do, how to organise activities systematically and purposefully, or how to deal with the situation of bullying. Today, after 17 years, it is so touching and so good to know that everyone here is the one who cares about the situation of bullying in Lithuania and that we are working on it.

SCHOOLS' AND OLWEUS PROGRAMME INSTRUCTORS' COOPERATION FOR ACHIEVING THE FINAL RESULT

Nijolė Bagdonienė

Vice-principal for studies in Vilnius Pranciškus Skorina gymnasium

Nomeda Cibarauskienė

Olweus programme instructor

Good afternoon, dear colleagues, guests and organisers. I am Nomeda Ciberauskienė, just like I was introduced.

I am Nijolė Bagdonienė, a deputy principal for Education at Vilnius Pranciskaus Skorinos Gymnasium, a coordinator of Olweus programme. Today we would like to share some brief insights from our year and a half. Of course, we have very little time, and when you look at how much time we have, we think that some of our insights might be interesting to you and you might be able to apply them to your activities.

N. Bagdonienė: The sands are flowing, and I know that where there is an hourglass the time is cut into tiny sections, each of which has an exact action to be done. I am looking at the flowing sands and feel good and calm. That's how I feel today. And what is the best way to know how the person next to you feels. Ask, I think it is the best way to ask. How are you today, Nomeda?

N. Cibarauskienė: Thank you Nijole for the question. And that is how I feel, I've heard it for a year and a half. This is probably the question that I was most often asked, I asked the coordinator, I asked the leaders of Study and Supervision Group (SSG), who also learnt to ask this question to the staff during their training meetings. And I feel safe and secure today, Nijole.

N. Cibarauskienė: I am delighted to hear these words, and indeed it has been 15 months since we met. What do you remember most vividly from your first meeting? What were your impressions, experiences, feelings? I remember my

first visit to this school very well. I read the philosophy, mission, values of this Gymnasium before I went there and I really liked the philosophy of the Gymnasium, which was: "I walk slowly, but I never walk backward". These are Lincoln's words. Well, I think this philosophy fits me for sure. It should be pretty good. We will be walking slowly, calmly, I can't get back. So I'm thinking, well, I wonder what that first meeting will be like. Indeed, when I arrived, I saw widely opened eyes of the principal, coordinator, although she was not yet a coordinator and an infinitely great sense of responsibility. All that I said was put down in detail and all the questions came up naturally: How is it going to be here? What about this? How are we going to do this, how are we going to do that? And at this point, there was a little bit of anxiety on my own. Is my knowledge enough to run and start this programme in this Gymnasium? Such the mutual feelings were, but I felt infinite faith in me and realised that with this team I could not really take a step back, so that is the determination, the firmness, and the responsibility.

N. Bagdonienė: In the run-up to the first meeting, I was also a little worried about whether it would be possible to establish a sincere relationship in such a short period of time. But when you arrived at the Gymnasium, after the first decisive and firm handshake, I felt calm. I was not mistaken, respect and trust, sincerity, equivalence from the very first moment of meeting accompanied all the time of communication. You know, each of us went our own way, but we were a team.

The team saw and felt the school community, it helped to achieve success in communication and cooperation. I sincerely believe in what I do. It is said, when you believe you can move mountains. It provides a lot of moral satisfaction, although it is not simple.

N. Cibarauskienė: Well and truly the beginning was so, I would say, with some trepidation. And I think that, from the very beginning with Nijolė, we decided to work together, to combine the slightest actions, elements, to talk and talk about how our whole school feels, was one of the most important factors that subsequently led to really good changes, I think. What did we notice at the very beginning? We understood that basically there are two conditions for the programme to work. This is that adults, both at home and at school, assume some responsibility within the framework of this programme and the second condition is that all are equally aware and united in the problem of the bullied and the bully.

There were two groups: leaders of SSG who were supposed to convey knowledge and work with school staff, and there were parents. From the very first meeting, we really felt that we had different attitudes, different positions from what is bullying to the age of grown-up and who is an adult at school in the context of bullying. We were sitting with Nijolė and contemplating hard. Oh, what to do, how to do, it is not enough just be sitting down and simply conveying knowledge through training. What shall we do? What we are doing with the provisions, which, in principle at least in our situation, have proved to us one of the main stumbling blocks, the possible hold-ups may be faced in the further implementation of this programme. We really understood that it was the teachers' attitude, and in this situation, we started with the attitude of leaders of SSG, to the problems of bullied and bully, that had a fundamental impact on the whole course of the programme and honestly tried to clarify everything.

And one way or another, I began to have a strong interest in certain strategies. What could help us in this situation, and I found such a very interesting strategy, a strategy of small steps. I discovered it completely in another area.

Those who are interested in basketball probably know a good NBA coach Patrick Riley, who was looking for a strategy for his team that would encourage viewers, players, to improve the result more when it was already very good. And he applied certain elements. He persuaded every player to improve their game in certain areas by only one per cent. Every player believed in this very much. And it is only one per cent, it is very, very little. Each player believed in this and improved the game by one per cent. When all twelve players improved their game by one per cent in five areas, they actually achieved impressive results. The philosophy of this strategy is that no one doubts that I can make one per cent, and when I do that, and when a team wins, there are so many powers and I really can do a lot, then certain freedom is achieved. We applied exactly the same method with leaders of SSG.

How did we do that? We actually defined specific topics in those two positions. We trained leaders of SSG and talked to them about how to work with the group through the provisions, how to discuss, how to cooperate with the group, what principles should be followed. That it is not enough to communicate knowledge in a group but it has to be cooperated with it in accordance with the principle of respect, cooperation and respect for everyone's views in a positive way. A lot of work should have been done, and I really went to school more than I had to and maybe in some places even hindered Nijolė from doing her direct work, but that was important to me. To tell the truth, I attended nearly all meetings of SSG leaders. And the feedback after each meeting with leaders of the SSG was received through discussing all the elements that they had outlined.

What the positive changes have been and how they have been achieved? The leaders of the SSG changed very rapidly and we agreed with Nijolė that she would back them. Nijolė, how did you manage to support leaders and what was your feeling when you saw that change?

N. Bagdonienė: I must admit that the strategy of small steps brought more knowledge not only to the leaders of SSG but also to the school community as a whole. School staff became more open to each other, freer to share problems, turned to each other for help when they needed it. I am pleased that relations between the school community became warmer and it was during the period of introduction of the Olweus programme that I saw active, sensitive people at school seeking to change the current situation and move up. I am proud of them, I feel happy that we have all worked together to create a responsible school culture now and here every day.

N. Cibarauskienė: In terms of personal experience, I want to say that what I received at school I consider a very high value and probably one of the highest assessments is that we really went the right way. Right now I will share this with you. It was probably that when I returned to school in autumn, the leaders were delighted when they had a new creative potential to search for films, plots and develop practical tasks on their own, as they keep saying to me as the instructor: "No no no, we're not sitting this way, we're already sitting in a circle". I was very happy when the leaders of SSG indicated themselves as a team and they would decide together. It was very, in my opinion, very emotionally strong clear things showing that we were lucky to bring them together and

make them as a team. And so, our personal experiences what we have learnt. I have personally learnt that the same thing can be introduced and must be presented to different groups in regard to their preferences and experience. I realised that the elements in the Olweus programme are very important. It should be worked on each individually. The Olweus programme is based on a very clear philosophy and needs to be understood very deeply. How do I feel? I feel strong and creative.

N. Bagdonienė: It is true, I also understood that changes do not happen quickly and easily, so it is important to work in a team, systematically and consistently carry out the activities of the programme and comply with its requirements. Only when working in a team positive results can be expected. It is important not to be afraid to openly share your feelings and experiences, but doing this requires patience, time and personal involvement from everyone. And the final result?

N. Cibarauskienė: And the final result of the Olweus programme? I expected this question at the very beginning when I arrived at school and was very glad that I had not been asked it. And today I can say that the Olweus programme is what basically all the speakers have said, and that is what the philosophy of the programme declares. The programme is continuous, multi-layered, systemic, at the same time complex. It's here and now and it works at all levels of the community. If we look at the Olweus programme as a medium in which school staff, teachers, children in groups and individually, their parents, feel safe, emotionally and physically, then this is probably the final result. Thank you for listening.

Thank you all.

BULLYING: DIAGNOSIS AND TREATMENT

Dr Robertas Povilaitis
Head of Public Institution "Child Line"

Thank you for inviting me and for organising this conference, which is attended by many colleagues from abroad as well as from Lithuania.

First of all, I would like to congratulate all the colleagues of the Olweus programme, the guests, the instructors of the programme implemented by the schools, everyone who is engaged in this programme.

It is great that the Olweus programme is being developed both in Lithuania and in the world. When preparing for the report, I tried to recall when I met Dan Olweus and it seems like it was about 14 years ago.

I have thought for a long time that the Olweus programme is very rigorous, very structured. Two weeks ago, when I was at an international bullying prevention conference, I met Jane and other colleagues, I heard it said during one presentation of the Olweus programme that the Olweus programme is not exactly a programme, but kind of a framework and I realised that there is more flexibility in the programme.

I would like to say a few words about the problem of bullying because the title of my report is a bit strange: "Bullying – a diagnosis and treatment". Since I am still a doctor in social sciences, doctors treat it simply, i.e. diagnose and treat.

I remember that 16 years ago we were considering whether bullying was or not a problem. People kept answering differently. I am very happy that bullying is often identified as a serious problem today. 15 years ago, when the principals were asked if this was a problem, they often said: "I don't know if such things would happen at our school". Today, it seems a rare case to meet a school principal who would say that bullying

does not occur. You have seen the results of an HBC study where the prevalence of bullying is very high. From a field of public health, I would like to recall another concept, namely, the epidemic. An epidemic can be declared when 100 out of 10,000 people become ill (that is 1% of the population). Today we are talking about a phenomenon that is many times above the so-called epidemic threshold.

This slide contains the results of the SPINTER research we are collaborating with. SPINTER research conducts a public survey to ask what people think about bullying every year. One of the questions we ask is "How relevant do you think the problem of bullying is in schools?". The problem seems to be becoming more relevant. (See Fig. 35)

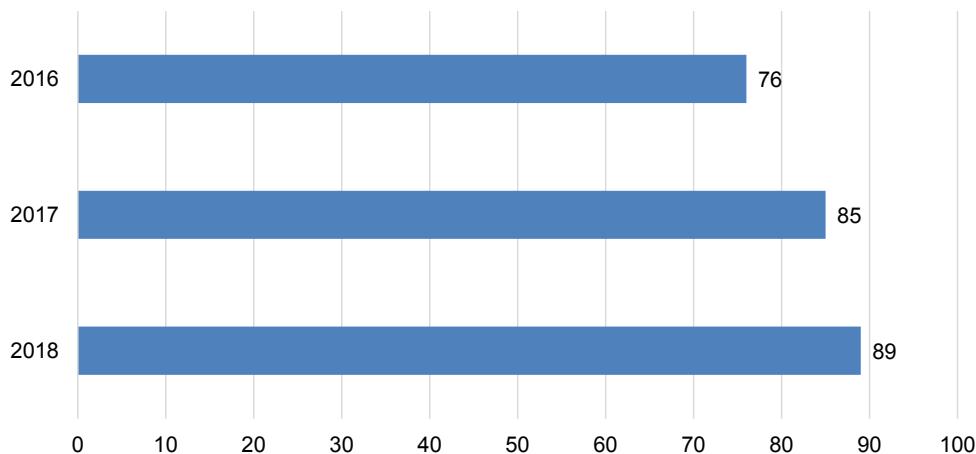
In Child Line, we started the NON-BULLYING campaign 16 years ago, during the implementation of which we started looking for effective methods of bullying prevention.

If the problem of bullying is already noticed in schools, then look at what has been happening in recent months. The understanding has been acquired that pain and humiliation also occur in adult workplaces. Schools have already been working with bullying for many years and many are aware that bullying is a problem. And suddenly society begins to realise that adults hurt others as well. When a young doctor commits suicide, it becomes clear that there is pain and humiliation among adults as well.

The diagnosis is serious, isn't it? The problem is serious. Medicine is needed. Serious prevention programme is those drugs, a way to address that problem.

RELEVANCE OF THE PROBLEM OF BULLYING AT SCHOOLS (%)

- To what extent do you think the problem of bullying at schools is relevant?

<http://bepatyciu.lt>
<http://vaistai.bepatyciu.lt>

Figure 35. Relevance of the problem of bullying at schools

In Child Line, we have been working with “Friends”, the programme developed by Swedish colleagues for several years. An ecological model of bullying shows that if we want to solve the problems of bullying, violence, we have to work at all levels. The school is at one of those levels of the community. But there is also a family environment, there are different circles of friends, there is a level of society, thus, changes must take place in them as well. (See Fig. 36)

In Child Line, we came up with a “cure” for bullying. Several medicines are available for children who experience bullying. One medicine is called “Bepatyčen” ointment. We understand that there can be no such ointment. Then we read in small print: “The pain of bullying is best treated by a sincere conversation with the child”.

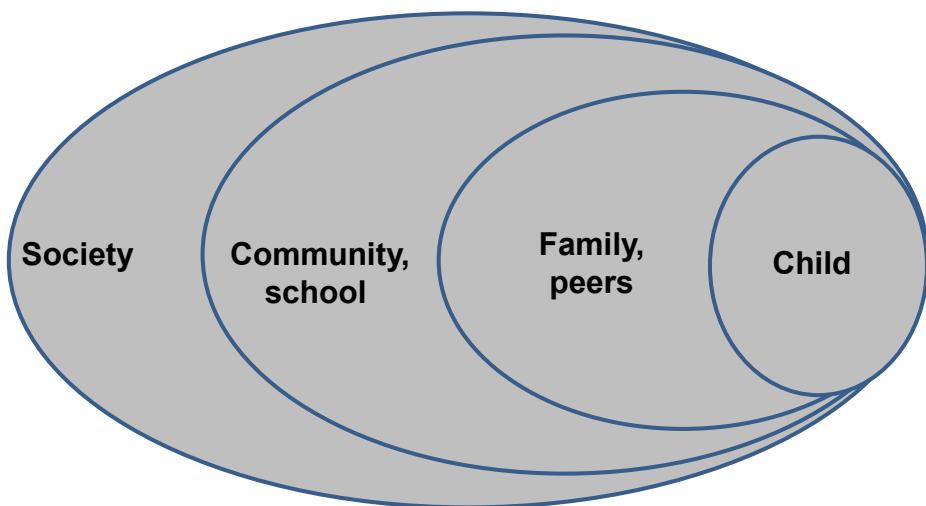
Another medicine is “Drops from bullying”. We administer some medicine and observe, maybe the pain of bullying has disappeared. Again, let

us read the text in small print: “A sincere apology is the best treatment for hurting”.

Let's talk about another environment, like public space. If to remember several events. There was one mocking wave of the Speaker of the Seimas. It seemed that if you do not like a person, you do not like a politician, you can make fun of him. All sorts of enthusiasts made videos of how the politician made a mistake in her speech. Another example is that the former prime minister was called the “Device” because some people didn't like what he looked like and what glasses he wore.

We are looking for ways to reach out to parents to help them deal with bullying as well. With the help of the organisation “Friends”, we have adapted online training for parents, where parents can learn how to communicate with their child, how to talk to him, how to contact the school and talk to an educator, and even how to talk to the school head if necessary.

Social-ecological model of bullying

<http://bepatyciu.lt>
<http://vaistai.bepatyciu.lt>

Figure 36. Social-ecological model of bullying

Konferencija buvo organizuojama projekto „Saugios aplinkos mokykloje kūrimas II“ Nr. 09.2.2-ESFA-V-729-03-0001 lėšomis.
Projektą finansuoja Europos socialinis fondas.

The Conference is funded by the European Social Fund Agency, from project funds “Creating Safe Environment in School II”

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa